Printed by Ramanlal J Patel Manager
Sadhana Press Baroda and published
on behalf of the Maharaja Sayajirao
University of Baroda by G H Bhatt
Director Oriental Institute Baroda
November 1952

Price Rs 10-0-0

CONTENTS

* N. B. These six pages which were found in the MS are described as disconnected as they have no bearing on the subject of the MS. They are referred to on page 12 of the Introduction by the editor.

FOREWORD

By Dr Jadunath Sarkar, Hony D Litt,
Hony Member, Royal Asiatic Society, (London), Corresponding Member,
Royal Historical Society, England

I LIFE AND WORKS OF KAVINDRA PARAMĀNANDA.

Paramānanda (the son of Govinda I) belonged to a Brahman family originally of Nevasa near the Godavari, but lived in South Konkan He was given the titles of *Kavindra Kavisvara* or Prince of Poets by Shivāji, and accompanied that *rāja* in his journey to Aurangzib's Court at Agra in 1666 On the escape of Shivāji from prison, the poet was arrested in Jaipur territory under the Padishah's orders and found to be carrying many costly gifts, such as elephants, horses and robes given to him by Shivāji After being released as innocent of complicity in his *raja*'s flight, he probably spent some years at Benares (the place of his early education in Sanskrit), as he had avowed such an intention to the Jaipur officials [See Jaipur Dingal letters, trans by me in my *House of Shivaji*]

When the returned Shivājī after three years of inactivity began to assert himself again in 1670, Paramānanda came back to Mahārashtra, and we find him teaching pupils at Poladpur in March 1673 when Shivāji paid him a visit But not a line of his epic poem on Shivaji had been yet written, as he is recorded to have welcomed Shivajī on this occasion with laudatory verses only It was at Shivāji s grand coronation in June 1674 that Paramananda was commissioned to write an epic on the national hero, which he planned to extend to a hundred cantos Out of these only 31 cantos (and 9 verses of the 32nd) were written by the time that Shivājī died These were carefully corrected by the author and circulated, as more than one manuscript of this portion has been found Its correct title is *Sūrya vamsam* (in imitation of *Kalidasa's Raghu vamśam*) and the author classed it as an *Anupurana*, or "Modern Purana "

The poet evidently attended the coronation of Shambhāji at Raigarh in July 1680 But there was no time for him to write 69 more cantos and cover all the incidents of the 19 years of Shivaji's reign from 1661 when the 31st canto stops to 1680 the year of the Rāja's death As a practical scheme for winning the new Raja's favour, Paramānanda resum-

ed his epic at three years before Shivaji's death, when Shambhaji had a rupture with his father and began to act independently. Thirteen cantos were written of this continuation, and they cover two and a half years, stopping exactly one year before Shivaji's death. Thus only 44 cantos (out of 100) were actually written and 16½ years of Shivaji's reign, including all his more famous exploits, were left untouched. These thirteen cantos of the second series were not fused into the preceding 31, because *the poet had no time to plan the lay out of the unwritten cantos* intervening between the two fragments and these new cantos are not revised and corrected, nor even given their serial numbers, as at the end of every canto its serial number is left blank in the colophon. Only one manuscript of this portion has been found.

It is difficult to see how these thirteen cantos could have been made an integral part of the epic on Shivājī, because the narrative starts with the accession of Shambhaji and only in the middle of the fourth canto does the poet begin a retrospective narrative of the last years of Shivājī's life at the point where he sends his eldest son to *Shringārapur*, but this narrative is not carried down to Shivaji's death.

Hence, a new epic altogether had to be written to glorify Shambhājī as King. Of any attempt in this direction only two indications survive, namely a short poem (143 verses only, section I of the present volume) giving a rapid sketch of the Bhonslé dynastic history down to 1687, and another (112 + 40 verses Section II here) on Rājārām's accession. These were neither completed nor corrected, but left as first rough drafts. Some deeper scholar of Sanskrit literature than I can claim to be, must critically contrast the grammar, rhetoric, metre and general literary excellence of these two fragments with those of the first 31 cantos, before he can say that the two series have come from the same hand. My own suspicion is that the later fragments are the work not of Paramānanda himself but of some disciple assistant of his, whose writing the master promised to revise but did not live to do so. (Examples of such false ascription of authorship are well known in European literature, as in the case of Alexandre Dumas and his 'ghost' Macquart.)

at royal marriages &c during the convulsion in Mahārāshtra following Shambhājī s death and Aurangzib's endless warfare ?

II GOVINDA—THE EULOGIST OF SHĀHU

Fully half a century and two human generations passed away, when a new scene opened with Govinda II, the grandson of Paramananda coming to the Court of Chhatrapati Shāhu and winning the patronage of his queen Sakwar Bai about 1740 or more probably in 1745 (the year of the capture of Gowalkot by Shahu s forces) He began to compose a Sanskrit epic on Shambhaji and Shāhu to which he gave the title of "*Amśāvatarana* included in the *Śiva purana*," though its connection or rather continuity with the *Anupurāna Surya vamśam* is merely hinted at by his mention of his grandfather's epic in the colophon of his own cantos

But Govinda had not inherited his grandfather s genius He left behind him, at the end of a life prolonged beyond 1782, only a fragment (of five cantos being section V of this volume), which deals with Shambhaji s adoration of the goddess Śakti (Kali) and her prophecy that he would have a world conquering son Shahu But the cantos are uncompleted and uncorrected and the text is disfigured by errors of grammar and prosody Even his Marathi poem in glorification of Shāhu, though complete, is merely a piece of nauseating flattery, unrelieved by any literary beauty

Govinda s poetic powers being poor, he wrote some prose pieces on the cult of Kali worship and its influence on the Court of Shambhaji These have been printed by P K Godé in the *Annals* of the *Bhandarkar* Oriental Research Institute Vol xviii, pt iii (1937), pp 287 295 and vol xix, pt i (1938) pp 49 60 and include some of the verses in our volume, though often with variants of reading

But there is a still more significant contrast between Govinda II and his grandfather ! Paramānanda was a Bhagavat or worshipper of Visnu, his grandson was a Tantrik priest, an adorer of Śiva's female half called Śakti or Kāli A critical study of their Sanskrit epics shows that they have no value as factual history or exact record of events For example, Paramānanda calls Soyarā Bai a daughter of the Mohité family, whereas she was really a Shirké, and Govinda leaves the date of Shahu s birth a blank, intending to fill up the space later after inquiry Now, could a courtier of the great Shivāji have been ignorant of the father's family

It is a mistake to think that the Tantra was Black Magic or mere hocus pocus It produced a vast philosophy and literature in Sanskrit, as learned and subtle as the Śaiva and Vaisnava theologies of Madras And its object was not primarily sensual gratification The aim of Tantra is to acquire perfect control over one's own body and mind, and then make the spirits of the invisible world one's slaves, by the practice of austerities and elaborate mystical rites After attaining to perfection in this way, the master may employ his supernatural power in sensual gratification, the cure of hopeless diseases, or ensuring the birth of sons to barren householders,—or even forging arms which make the devotee invincible in war Its ultimate aim, however, was *nirvāna* or perfect salvation Be witching other people (especially women) and transmuting baser metals into gold (or, what came to the same thing, discovering buried treasure guarded by *yaksas*) were the subsidiary fruits of Tāntrik worship, though these were most emphasised by selfish low class priests for easy success in propaganda The reader who wants to understand the true teaching of the Tantras, should study the essays and translations from old Sanskrit works written by Arthur Avalon (the *nom de plume* of Sir John Woodroffe, a Judge of the Calcutta High Court)

Tāntrikism was an import from Bengal into Mahārashtra in Shivāji s time A Chitpāvan Brahman named Shiva Yogi, on hearing of the miracles wrought by Siddha-Yogi, a learned saint in "the city of Rādha" in West Bengal, went there and after a long noviciate in austerities under him was ordained as a Tantrik monk On returning to his home in Konkan, he set up his hermitage (*mathi*) at Shringārpur (some ten miles north east of Sangameshwar), and the fame of his spiritual powers spread far and wide Two other Tantrik priests, Ganesh Anant Jambékar and Keshav Upādhyāya (both Karhārā Brāhmans) also resided there, and thus the place became a centre of Tāntrik propaganda in Mahārāshtra

The first success of the new cult was gained when the Tāntrik high-priest Nischal Puri, by creating demonic disturbances induced Shivāji to hold a second coronation of himself under Tāntrik rules and give a share of his profuse royal gifts to the Tantrik priests,—the benefits of his first coronation having been monopolised by Gaga Bhatt and other Vedic Brahmans

Next came their crowning victory, the capture of the government of Shambhāji After the death of Shivāji his Brāhman ministers, all mem-

and went over to the national enemy in order to destroy his own countrymen This story is based upon the accounts written after his death by the ministers of his father s court all of whom he had antagonised by persecution for their attempt to disinherit him in favour of his younger brother Rājaram and later for conspiring again and again to murder him after his accession His unforgivable offence in their eyes was his making Kavi Kalash a Qanauji Brahman and therefore a foreigner in Mahārashtra his prime minister with absolute control over his government and thus setting aside all the old Brāhman servants of his house What could be said on Shambhaji s side has found no place in Maratha history because his partisans lost all power after this Raja s tragic death and were nowhere in the State during the thirty years that lay between Shambhaji s murder (1689) and his son Shāhu s return from his twenty years of Mughal captivity ten years war with his rival and final installation as the undisputed sovereign of Maharashtra in 1718 This elevation was effected by an entirely new family of ministers the immigrant Chitpavan line of Peshwas Shāhu s mother Yesu Bai the sole defender of his interests was held in a Mughal prison for these thirty years

Thus Shambhaji s partisans have been denied a hearing at the bar of history But it is now possible to learn their case exactly Friends of the restored Shāhu at last attempted to tell their version of Shambhāji s rebellion against his father which was current in the circle of his mother Yesu Bai and her few surviving old adherents but only after her return to Maharashtra in 1718 This version had been earlier put in a Sanskrit poem by Paramānanda which was left incomplete and uncorrected and withheld from circulation by being buried among the papers of the poet s family though written in Shambhaji s reign

The story given in this poem has every appearance of truth because it fully agrees with human nature and is supported by historical parallels from elsewhere I summarise it here —

Rajā Shivāji on entering his harem one evening found his younger wife Soyra Bai lying on the ground pale stripped of her ornaments fasting and weeping To his soothing words she replied My son Rājarām is a small child and helpless while his step brother Shambhāji is grown up and powerful Princes in greed of empire murder their parents sons and even full brothers Your two sons cannot live at the same place in safety Hence my deep anxiety The king wiped away her tears and

said If their living together at the same place alarms you I shall send Shambhaji away elsewhere At this the queen rejoined *If I am your* beloved and you are the full master here then give this kingdom to Rajaram and everything else that you may conquer to Shambhu ' The Raji fascinated by her bewitching beauty agreed

We see that all this is a close copy of the *Ramayana* scene between Dasharatha and Kaikeyi The story continues thus

Next morning Shivaji held a grand *darbar*, called Shambhaji up before himself and addressed him by way of advice Kingship is an extremely difficult undertaking and only an exceptionally gifted man can discharge this duty My great father had thus spoken to me in my youth — Though my kingdom is boundless yet you ought to labour and *conquer some other territory I have other sons* besides you and I shall assign a separate share to each of them When a king does not win any territory by his own efforts but merely enjoys his father s acquisitions the people cease to respect him I make you lord of the Poona district which had been won by your ancestors Your power will henceforth grow from more to more like the steps of Trivikrama So saying he sent me to rule the Poona district Then I extended my realm to the sea and all the neighbouring princes submitted to me in terror I am now old and feel the approach of death You stay in Shringarpur till my return from my next expedition administer the Prabhavali district and learn the art of governing from learned teachers Shambhaji dutifully agreed to his father s bidding

Then Shivaji set out on his conquest of the Karnatak leaving Rajaram in Rairi fort under the protection of his ministers At Shringar pur Shambhaji exercised himself in gymnastics in the morning studied the mythi al histories and books on law and morals (*Itihāsa puranas* and the Kamandaki and other *Niti Śāstras*) and satisfied his subjects by his good government so that all people oppressed by his father s ministers flocked to him for redress Then he worshipped the goddess Kali who appeared before him and foretold his future prosperity

On his return from the Karnatak expedition Shivaji proposed to give Maharashtra to his second son Rajaram and the newly conquered Jinji province to his eldest son Shambhaji This partition of his heritage naturally dissatisfied Shambhaji who readily listened to the seductive messages of Dilir Khān the acting viceroy of Mughal Deccan and escaped

from his father's territory to join Dilir The two allies then captured Bhupālgarh by assault Here the manuscript abruptly ends

But we need not swallow the whole story of the apologist for the line of Shahu and hold the great Shivāji as a dotard who was beguiled by his youthful wife into committing an act of gross injustice to his eldest son, as Dasharatha had been by Bharata's mother In 1678 Shivaji proposed a very understandable division of his empire,—the homeland of Mahārāshtra with its long-settled peaceful territory and resident families of hereditary faithful ministers and generals, was to go to Rājarām, a delicate boy of eight, because there was then no whisper even of the Mughal Emperor or one of his sons coming to the South with a vast army for subduing the Marāthās and Bijapur and Golkonda were still flourishing as allies of the Marāthā rāja The newly annexed country of the Karnātak (Jinji-Tanjore) could more reasonably be Shambhāji's share, because the half subdued condition of the province demanded a vigorous grown up sovereign to keep hold of it, and for such a task Shambhājī was beyond question the fittest prince, and Rajarām was unthinkable

Shambhaji naturally grumbled at the ancestral homeland of the Bhonslés being given to his junior brother, while his own lot was to be to shoulder the dangerous and unprofitable task of maintaining himself in an unsubdued province, six hundred miles away from Maharashtra, amidst an alien race and alien speech, with no resident Marathā population to back him but only refractory local chiefs all around

Dilir Khan seized this opening and wrote secret letters to Shambhājī promising to win his patrimony of Desh for him by the armed strength of the Mughal Government if he joined Dilir There was no talk of annexing Mahārashtra to the Mughal Empire Dilir's support was to be purchased merely by Shambhajī agreeing to a policy of friendly alliance with the Government of Mughal Deccan, exactly as Shāhu did in 1718 The contemporary English factory letters and Persian histories prove that Shambhāji in the Mughal viceroy's camp did not consider himself as a servant of Dilir, but as an independent and equal ally He openly remonstrated with Dilir Khān against that General's atrocities on the Hindu population of Athni and Tikotā And we know it as a fact that the Marāthā prince left Dilir and returned to his father when that viceroy assumed the haughty tone of a master to him and even planned to send him off to Delhi—to become a mansabdar or Mughal servant, or more probably to be doomed to circumcision or death on refusal to apostatise

---

INTRODUCTION

1. History of the manuscript :

At the Baroda session of the Indian Historical Records Commission in December 1940, a manuscript in Sanskrit was exhibited under the title "A life of Shivājī," which attracted my attention and that of Sir Jadunath Sarkar The Director of the Baroda Oriental Institute upon a later enquiry informed me that the Ms had been entrusted to Prof D V Potdar of Poona for being edited and published in the Gaekwad Oriental Series Seven years passed and the book showed no sign of appearing The Director informed me that he would supply me with a photostat copy, if I paid for it I remitted the required amount, received the copy and studied it along with Sir Jadunath Sarkar The work at first sight seemed to be a continuation of Kavīndra Paramānanda's *Śiva Bharata*, published by Mr Divekar in 1926 in an incomplete form Some portions of this Baroda manuscript are admittedly composed by Paramānanda's grandson Govinda This work and the incomplete *Śiva Bharata* appear to belong to the same Corpus, a life of Shivāji which the poet was asked to prepare, probably on the occasion of his coronation in 1674 The literary remains of the family found their way into the library of the Rajopadhyes residing at Satārā and Kolhapur, because portions of the same work were discovered at the latter place and published by Mr Gode in the Annals of the Bhandarkar Institute in 1938 As Prof Potdar in the midst of his other occupations could not find time to edit the work for the Baroda Series, I offered to do it with the help of Sir Jadunath Sarkar and my offer was accepted in 1948

2. Contents of the manuscript

The photographed copy supplied to me was found defective in many respects The pages are not numbered nor arranged in consecutive order, there are evident gaps in the narrative, and it is clear that the authors themselves never gave their compositions a final, revised and well-arranged shape They wrote the portions as they occurred to them It was a misnomer to call the Baroda fragment the life of Shivaji as it describes the activities of Shambhuji After a patient labour the sheets were arranged in five different sections and are being here presented to the reader, with a short English synopsis of their contents —

ed the Bhoslé rulers in hereditary succession[1] Sir Jadunath Sarkar after examining the old records of the Jaipur State published letters referring to the poet Kavindra Paramananda and mentioning that he was in North India during 1666 when Shivaji visited Agra and had audience of the Emperor Aurangzeb[2] And quite recently in 1948 Prof Potdar employed his rare ingenuity in identifying this poet Paramānanda with a well known Saint named Paramananda Bava whom Shivaji highly respected and established at Poladpur near his capital Raigad[3] A long list of the several saints whom Shivaji honoured and patronized has been given by his various chroniclers and the name of Paramananda Bava occurs therein which many in ignorance supposed to refer to Ramadasa Potdar has now minutely examined the available evidence and established beyond doubt that this Paramananda Bava a *guru* of Shivaji was none other than the poet *Paramananda himself the author of Anupurāna*

Thereafter he figured as a learned ascetic with no love for property or royal patronage and thus came to be looked upon as his *guru* by Shivaji himself Jayaram Pinde eloquently describes Shivaji s visit to Paramananda *Svami* in March 1673 Shivaji s captains Annaji Pandit and Kondaji Ravalekar captured the fort of Panhala from the Bijapur Government on 6th March 1673 When Shivaji obtained the news of this success at Raigad he at once started to visit that fort and on his way he saw the Saint Paramananda Bava at Poladpur (Sansk Paulastyapura) near Mahad at the foot of Raigad and received his blessings When Shivaji arrived he was received at the entrance of the shrine by fifteen disciples reared and educated by the Saint (that is by dealing out six kinds of food and 9 kinds of literary eulogies) Shivaji then proceeded alone to the inner apartment and saluted the Saint s feet the latter put his hand on Shivaji s head and conferred his blessing on him [4]

Paramananda was present at Shivaji s Coronation (in June 1674) and began under his command [5] to compose an epic on his life which it seems he never completed Some of the chapters printed in this Baroda work evidently belong to the same incomplete *Anupurana* in which he drafted detached chapters as the subjects occurred to him leaving their final arrangement and order for a further revision It is in this first crude form that the work has been found and is here presented to the reader Some of these chapters particularly those on Shivaji appear to have been composed by Paramananda himself as they conclude with the words कवीन्द्रपरमानन्दकृत while the others are from the pen of Govinda mostly those which refer to Shambhuji and his activities

Paramananda s end is nowhere recorded but from the tenor of his present writings he may be presumed to have survived Shivaji and seen the beginnings of Shambhuji s rule While he used a kind of historical setting in his life of Shivaji his son Devadatta and grandson Govinda

[4] पर्णालपर्वतग्रहणाख्यान 4 16 19 तत पौलस्त्यनगरे परमानन्दं ददर्श । रसैरपि षड्‌रसैश्च कवी द्रैर्नवभिर्द्विजैः ॥ गीयमान यश स्वीय शृण्वन् शृण्वन् शनैः शनैः । गोस्वामिचरणद्वन्द्वं ववन्दे स मन्दिरे ॥ गोस्वामी च तत्तस्य हस्तं विन्यस्य मस्तके । पूर्णसाम्राज्यदानामिराशीर्भि पर्यतोषयत् ॥

[5] स एकदा मनिष्ठं मा प्रसाद्य समभाषत । यानि यानि चरित्राणि विहितानि मया भुवि । विधीयन्ते च सम्प्रति तानि सर्वाणि वर्णय । शि भा १ २५ २६ Probably Paramananda was commanded to write his life by Shivaji at the time of his coronation

hardly wrote any history and composed merely laudatory poems in honour of Shambhuji, Tarabāi, Shāhu, Gangādhar Pratinidhi and Queen Sakwār Bai, evidently with the object of obtaining their patronage in *inams* and gifts [6]

Govinda had a sad end and with him the Paramananda family seems to have become extinct Govinda's efforts to obtain patronage from Shahu and Sakwār Bāi availed him little, as both of them died soon after Govinda had written his Marāṭhi eulogy entitled शाहूराजकीर्तिप्रभामञ्जरी The Marathā Government was afterwards transferred to Poona by the Peshvas who had no sympathy for the poet Govinda Kavīndra He dragged on a weary existence at Satara and thus wrote to a fellow-priest, Narayan Dikshit Bapat, on 23rd March, 1782, ' I have grown old and am grieved to have no issue to leave behind me Life has become a burden to me and I am going to enter a watery grave at Mahuli, as an ascetic Do you please take care of my idols of Rāma and draw the annuity of Rs 300/-, which Government have granted me at Nevasa " [7]

While the grand father Paramananda can rightly claim to be a master-poet in some respects, the son Devadatta and the grandson Govinda appear far inferior in their scholarship and attainments Their composition discloses inattention even to grammar, when they write—यतिना for यतीना, येक for एक , येतस्मिन् for एतस्मिन् , गृह्य for गृहीत्वा, or पाठितुम् for पाठयितुम्, such lapses are possible only in writers very poorly grounded in Sanskrit

4 Shambhuji's predilection for the Tantric Cult

The value of this poem unlike that of *Śiva Bhārata* lies in the revelation it makes of how Shivāji last days were clouded by the undesirable activities of his son Shambhuji resulting in an untimely end of that great hero Shivāji could not ensure the safety of the State he had so laboriously reared, and his death brought in a revolution with all the troubles of foreign invasion and the long Mughal War In his extreme difficulty Shambhuji upon the advice tendered by his trusty counsellor Kavikalasha, had recourse to the performance of *tantric* rites, which he piously believed would give him the strength to cope with his difficulties A Brāhmana named Śivayogi who had learned by study in Bengal the peculiar art of invoking the help of the goddess Kali, undertook with the help of other

[6] P. D S XXXI 117, 118, 122 Sardesai Com Vol (Marathi), pp 177-186

[7] P D S XLIII 16

very difficult to compose and the corrections were numerous in the proofs, but these two efficient assistants of the Director have executed this arduous task with unfailing patience. They must not be held responsible for the errors of grammar or prosody that will be noticed, these have been deliberately retained by me as in the author's manuscript and left to be corrected by scholars in future on the basis of this printed text. Lastly, I am particularly grateful to the Manager, Sadhana Press, Baroda, for the alacrity which he has shown in expediting the matter so soon with the utmost care and intelligence.

Kamshet, August 1952 GOVIND SAKHARAM SARDESAI

N. B.—The letter *R* in the footnotes indicates the Rajopadhye text printed in the Bhandarkar Annals. In giving variants, the number of the verse is quoted and its four lines are indicated by the letters *a*, *b*, *c*, *d*.

Section III

Shambhuji's activities

This is a complete sequence of 13 consecutive cantos (totalling 880 *slokas*), on Shambhuji

It begins abruptly with Shambhuji performing his father's *śrāddha* at Panhala, and declaring himself king From this we can infer that one canto (or at least a long passage) at the beginning, narrating the death of Shivāji, is missing In the surviving portion, the first four cantos describe the conspiracy formed at Raigarh by the old ministers of Shivaji and his queen Soyarā Bai to set aside the claims of the eldest son Shambhuji and give the throne to her own son, the boy Rājārām, the dissensions among these ministers, the desertion of the commander in chief Hambir Rao Mohite from their party to Shambhuji, that prince's march (as advised by his *Amatya Kalasha*) on *Raigarh* and peaceful accession to the throne there, and the ceremonies and rejoicing on that occasion

Then in the midst of the fourth canto, the poet begins to give a retrospective account of Shivāji's last years, evidently to explain away Shambhuji's guilt of rebellion against such a father These events are seen through the coloured glass of a royal sycophant and are described as happening through supernatural agency as is the customary device of the Sanskrit *Puranas*

This retrospective history of Shivaji starts with that Rajā's sinful infatuation for his extremely beautiful wife Soyarā Bāi Mohite (*sic*), for whom a mythical birth as the incarnation of Mamatā (the sister of Kalikala) has been invented, Shivaji's ears are poisoned by false allegations against his noble son Shambhuji, the dotard king listens to these misrepresentations, and in order to please his younger wife, agrees to make Rajāram his heir, and banish his eldest born Shambhuji to Sajjanagad fort All this is a close copy of the story of Dasharatha setting Rama aside in favour of a younger son, Bharata, through female influence In November 1676 Shambhuji had gone to Shringarapura, by his father's order, and two months later Shivaji started on his conquering expedition to the Eastern Karnatak. Aurangzeb on hearing of the Maratha King being separated from his heir, seduced Sambhuji through his local agent Dilir Khan, and the Marāthā prince fled away from Sajjangad to the Mughal general's camp (on 13th December 1678) As his ally he enabled Dilir Khān to capture Shivaji's

stronghold of Bhupâlagad (on 2nd April 1679) Here the fragment ends, and the events of one year from the fall of Bhupalagad to the death of Shivajī (2 April 1679—4th April 1680), if recorded by our poet, have not been yet recovered

Canto 1.

After Shivaji's death Shambhuji then in Panhala fort, performed his father's *śrâddha* One day his spies reported to him that the late king's ministers in Raigarh had conspired with the widowed queen Soyarā Bāi to crown her little son Rājāram and monopolise the Government, and that all the people disapproved of this denial of the claims of Shivāji's eldest-born as a grown up and war experienced prince like Shambhuji alone could successfully resist the powerful Mughal Emperor The prime minister Moro Pant was planning to send an army to Panhala and seize and kill Shambhuji On hearing of it, Shambhuji wrote to the commander in chief Hambir Rao Mohite, inviting him to take up his cause as he had the legal right to the throne, and the enthronement of a child like Rājaram would lead to the conquest of Mahārashtra by some hostile power Hambir Rao secretly agreed, but the other ministers persisted in their preparations for attacking Shambhuji in Panhala by armed force

Canto 2

As the ministers were setting out from Raigarh on this campaign, very unlucky portents fell on them Prahlad Niraji counselled peace with Shambhuji, but Moro Pant insisted that he must keep his word to the late King Shivāji and support Rajaram on the throne Moro and Annaji rejected Hambir Rao's invitation to a secret conference with him, at which that General felt insulted and took a muster of the contingents of these two ministers, the latter attacked him but were defeated and thrown into prison by Hambir Rao, so also were their families After placing strong and faithful guards over them, Hambir Rao marched from Karhad to Panhāla

Prahlad Niraji who had been sent by the other ministers of Raigarh on an embassy to Shambhuji decided in his mind that Shambhuji was the lawful heir to the throne and so it was best for his own interests to seek his protection

Canto 3

After Shambhujī had established his own authority by repressing all the officers hostile to himself, many visitors came to congratulate him,

At that time his amatya the Brahman entitled (Kavi) Kalasha advised him to go to Raigarh and hold his formal enthronement there Listening to this advice Shambhuji with a large army set out for Raigarh, on the way he reached Pratapgarh where he worshipped his father s tutelary goddess Tulaja Bhavani and next morning started for Raigarh

Canto 4

Shambhuji peacefully established his own authority in Panhala and treated his step brother Rājarām with many favours spoke kindly to his step mother Soyara Bai and made arrangements for his own enthronement For this ceremony all classes of people artists and artisans of every kind flocked to Raigarh and all in concert performed the coronation of Shambhuji according to the Śāstric rites

When Kali puruṣa (the incarnation of the Modern Time) narrated all these facts the kind hearted god Śaṅkara replied to Kali to the following purport

My leading follower Pramatha the captain of my troops is roving through the earth in the form of a man in consequence of the curse of my goddess Devī Hereafter I shall bring him back to my presence You go and assert your power over this Bharata Khanḍa during the time that I am assigning to you and thereafter you too will come back to me ' So Time (Kali purusa) came down to the earth with his soldiers like Greed Infatuation etc

On being asked how Pramatha came to be cursed Kavīndra replied — Śiva s follower named Vitandi one day enraged Parvati by failing to show her due respect and she pronounced on him the curse that he would take a human birth as a suzerain king (Cakravarti) but she would always protect him there This Vitandi was incarnated as the Chhatrapati Shivaji Kavindra further narrated how and when by Maha dev s command Kali came to the earth through his illusory influence all sorts of sins began to prevail and all the other kings engaged in evil practices but Shivaji alone was spotlessly pure in life and conduct and by the grace of the Devi he achieved many conquests Kali had no power over him

Canto 5

Kavindra continues the mythical career of Shivaji thus Kali find ing it impossible to bring Shivaji himself under his power decided to

influence him by entering the body of his own sister named *Mamatā*, who was born on earth as a daughter of the Mohite [correct as Shirké] family and extremely beautiful She had borne to Shivājī a son named Rajaram, whom Shivāji began to love, disregarding his eldest son Shambhuji In this way Kalipurusa found an entrance into this house and dispersed his followers —like anger, pride, etc among his ministers The administration became rotten learned Brahmans were insulted the ministers began to harass the people in the presence of Shivaji and extort money by repression, and decay seized Shivaji The prosperity of the early part of Shivāji s reign due to his merits acquired in a previous birth was all gone, and the exact reverse now prevailed through Kali s power

Canto 6

Kavindra tells the story of Shivāji setting aside Shambhuji One day Rajarām's mother Mamatā, by pretending her extreme anger secured from Shivāji a promise to make her son Rajāram the sovereign of all his kingdom Under the influence of Kali kala, Shivaji could not realise the consequences of his action

Canto 7.

One day Raja Shivaji thus addressed his son Shambhuji alone after sending away all his courtiers —

"No ordinary man can maintain this kingdom I am telling you what advice my father Shāhji gave me when he entrusted this realm to me Nobody can attain to the kingly position unless a portion of divinity enters into his body You have gained it through the merit acquired in your former birth On account of old age I feel that I cannot defend the kingdom in the years to come and so I hand it over to you I am not going to give any portion of this kingdom to your step brother, but I shall conquer another dominion for him so that each of you will enjoy a separate kingdom While I am acquiring that second kingdom do you stay at Shringārapur,* and from that place protect Prabhavali but don t go to Raigarh, where your step mother lives as she will not agree with you "

Shambhuji bowed to his father s command and replied He who has won a kingdom by his own efforts, is the only true owner I have no right to enjoy the territory that you have gained An unworthy son

* Shringārapur was the capital of the Surves at the foot of the Sahyādri hills east of Sangameshvar

can not maintain a kingdom given to him by his father the Rājya Lakṣmī is snatched away by others from the hands of a weak king Hearing this Shivaji was delighted and felt confident of Shambhuji s capacity to defend the realm But his wife Mamata planted evil in his heart and raised discord

Canto 8

Then Shivaji set out on his Karnatak expedition leaving Rājaram in Raigarh and Shambhuji in Shringarapur where the latter showed his capacity for conducting the administration and protecting the realm Hearing of the happiness of his subjects under his rule people from other districts began to flock and settle there On seeing this the minister left in Raigarh by Shivaji for protecting Rajaram was induced by Rajaram's mother to raise rebellions in Shambhuji s dominion and molest the people but the latter Prince suppressed the disorder

Shambhuji devoted himself to the worship of Kali who was highly satisfied and blessed him thus All your desires would be fulfilled A short period of adverse (astral) influence is before you Some cannot endure your greatness So you remain under the protection of the Delhi Emperor for a few days I am bestowing on you the art called Mohini (fascination) which will enable you to live there in happiness After thus passing some time in foreign parts you will come back in safety conquer your enemies and become universally glorious

Shambhuji made many gifts to the Brahmans But he felt uncertain how he would go to the Muslim king as advised by the Devi while his father was absent in the Karnatak

Canto 9

Aurangzeb learning that Shambhuji was living apart from his father, planned to bring him over to his own side and so he sent to him an envoy named Dilir Khan who highly extolled Aurangzeb s power and presented on his behalf many costly gifts and a letter Shambhuji remembering the Devi s speech when she had appeared to him before gave a favourable reply to Aurangzeb making only one objection that as Shivaji had entrusted that district to Shambhuji at the time of going to the Karnatak the Prince could not honourably go over to Aurangzeb before the return of Shivaj The Emperor s letter and its reply were kept secret from everybody except Dilir Khan

Next Shivaji after carving out a kingdom of his own in the Karnatak, returned to Panhala where Moro Pant and other ministers came to meet him

Canto 10

Then Shivaji discussed with Moro Pant and other ministers how he should distribute his two kingdoms Mahārashtra and Karnatak between his sons saying that though Shambhuji being the eldest son was entitled to the larger kingdom yet as he *did not desire to keep his little son Raja* ram at a distance from himself he proposed to send Shambhuji to rule over the Karnatak Moro Pant and the other ministers all agreed to whatever the king said but added Shambhuji has decided to conquer all these king doms and for greater benefit to himself he wishes to meet the king of Delhi The son of that Shivaji who conquered all the earth by the grace of the Devi is seeking the help of the demon who is the enemy of the gods! Though we behave most humbly to Shambhuji he treats us adversely The Delhi sovereign is already strong if Shambhuji joins him he will grow stronger still

Hearing this speech Shivaji wrote to Shambhuji You are daily insulting my ministers Leave Shringārapur and go to Sajjanagarh.' Shambhuji went to Sajjanagarh and was lodged in its citadel with all honour by its *qiladar* There one midnight the Devi spoke to Shambhuji Go quickly to the army of the king of Delhi No one will be able to hinder you on the way Next day at early dawn Shambhuji told the *qiladar* to give him a small escort as he wished to go to Mahabaleshwar Going there he bathed at the junction of the Krishna and the Veni sent back his Rajput escort and rode into the camp of Dilir Khān who welcomed him, as pre viously arranged between them

Canto 11

Shivaji s heart was wounded when he heard that Shambhuji had made a pact with the Delhi Emperor and taken up his residence in Mughal terri tory He began to repent greatly that he had not kept Shambhuji with himself of which neglect this was the evil consequence So he set himself to bringing Shambhuji back

On the other hand Shambhuji remained satisfied in the Muslim camp relying on his own valour One day Dilir Khan took Shambhuji apart into his tent and said I consider it my duty to seek your good in every way,

because you came to me in full reliance on my friendship Do not have any anxiety or suspicion in your heart I shall suffer every loss (or injury) for your sake The Khan presented to Shambhuji the many presents sent by the Emperor for him and the prince lodged in the tents pitched for him

Canto 12

Shambhuji collected a force of strong men with Dilir Khan he rode out and toured the country giving audience to the headmen Seeing Shambhu in his house Dilir Khan one day urged the prince to rise in rebellion against his father placing many ancient and modern examples before him and inciting him to win greatness by displaying his valour But these speeches had no effect on Shambhuji who gave him a proud reply saying ' I can punish through your friendship all my enemies however strong I do not at all fear them All my desires have been satisfied through the help of a friend like you But I shall not turn an enemy to my father though he has renounced me under the influence of my step mother and though Moro Pant and other ministers out of their malignity have excited suspicion against me in the hearts of my father and mother I can suppress all these enemies After my father this kingdom will be mine and I shall get it without the least trouble etc

Then by order of Aurangazeb Dilir Khan invaded Bijapur placing Shambhuji in his van Shambhuji conquered Bhupalagarh and handed it over to Dilir Khan The news of it greatly delighted Aurangazeb and he began to love that prince

Canto 13

The audience asked Why did Shambhuji commit such improper acts as joining Dilir Khan and capturing forts like Bhupalagarh etc '

Paramānanda replied thus —

Dilir Khān sent a message to the *qiladār* of Bhupālagarh asking him to surrender the fort or else he would blow up the fort and the *qiladār* would not be able to save his life

In Dilir Khān s army there were many Rajput heroes who were great friends of Shambhuji —such as Kishan Singh the son of Ram Singh Jagat Singh Anup Singh Chhatra Singh Kesari Singh Karna Singh etc So Dilir Khān became favourably inclined to them, whatever Shambhuji said Dilir agreed to it, hence he thought that there would be no delay in conquering Shivaji himself

Assault on Bhupalagarh, sufferings of the troops from the rivers having dried up The garrison fought with desperate courage, heavy slaughter the assailants when falling back were inspired by the advance of Shambhuji clad in armour at their head, and overcame all resistance Tirangoji Narasala fled away After capturing the fort, the victorious Shambhuji met Dilir Khan

---

Section IV

Life of Shivayogi

Prayer to Kali

This section consists of 7 cantos and explains how Shambhuraja was advised to invoke the help of the Goddess Kali to overcome his difficulties

The first canto of 101 verses after the customary salutation mentions that Shambhuji called together an assembly of wise men from different places and explained to them how he had overcome most of his enemies In narrating his conquests every small place and village of the South Konkan and the Maval region has been mentioned in unnecessary detail Thereafter the king requested the assembly to advise him how he could obtain a son who would manage his extensive dominion properly The assembly consulted together for a little while

The 2nd Canto of 81 verses begins with the assembly presenting to the king a Brahman named Śivayogi and assuring him that he need be under no anxiety the goddess Kali would grant all his desires if she is properly worshipped They describe the features of the goddess minutely and her wonderful powers A long account is given of how the gods approached Kali and how they prayed to her Among the gods that appeared before Kali there was the creator Brahmadeva who offered a long prayer to her describing her features and powers Shambhuraja accepted the advice and devoted himself to the worship of Kali

In the 3rd Canto of 66 verses the particular incantation (or *mantra*) for invoking Kali is described This *mantra* is to be kept strictly secret and should not be lightly mentioned to unworthy or unbelieving persons One who scrupuloulsy observed the detailed way in which the *mantra* is to be used and handled would be gifted with wonderful superhuman powers The poet then explains how the sages Śukra Bṛhaspati Viśvamitra and a host of others so famous in ancient days obtained their great powers

The seventh and last Canto of 23 verses opens with an account of Suryaraj of Shringarapur a Kṣatriya family ruling there since olden times The Suryarao was helped by another family called Shirkas who employed as their family priest a Brahman named Keshav Bhat Upadhye He was introduced to Raghunath Pandit one of Shivaji s ministers Therefore Shivaji conquered both the Surves and the Shirkes and forced them into his service In due course Raghunath Pandit and Shivaji died and King Shambhu began to rule the country Shambhu appointed Keshav Bhat to the post of Panditarai a position which enabled him to give large charities to many Brahmans and set right abuses that had crept into religious practices

---

SECTION V

Shambhuji s Sacrifice to Kali

Cantos 1 5

Canto 1 of 77 verses begins with Shambhuji giving instructions to make preparations for performing a sacrifice in consonance with the advice tendered by Śivayogi The King employed competent agents for the vari ous tasks such as the fetching of holy waters from different places and inviting learned and expert representatives versed in the subject Thus in due course a large concourse of priests workers and mechanics gathered at Shringarapur and they were all respectfully received by the King He re quested them all to attend to every detail with scrupulous care and leave no chance for any error or omission to creep in All the assembled men work ed zealously and carried out the King s behests in minute detail Every care was taken to propitiate the Goddess Kali The priests assured Shambhuji that his highest wish would now be fulfilled Buildings were erected festoons and decorations were made in profusion Flowers and trees were properly set in order The King sent special messengers to invite chiefs and princes from foreign parts to grace the occasion Traders merchants musicians dancing girls and professionals of every description gathered to witness the ceremony

The second Canto containing 87 verses describes the several stages of the main sacrifice *viz* the King s taking the vow after an auspicious bath then his selection of the chief officiating priest and preparations for a grand dinner Deities were assigned for propitiating the nine planets and the various

form of cash, lands, horses, elephants, jewels, vehicles, clothes, rings, corn and maid servants Thus, Shambhuji's fame spread far and wide. He then had the final bath, put on his lustrous dress and dismissed the grand assemblage.

The fifth and last Canto of 84 verses describes the pregnancy of Shambhuji's queen Rājasā developing from month to month. The husband was highly gratified at this result and satisfied the peculiar cravings natural to an expectant mother He also prepared a suitable place for her confinement with all the necessary conveniences. He got ready expert physicians and competent nurses for rendering comfort to her when she would be a mother On an auspicious day she gave birth to a highly gifted son.

परमानन्दकाव्यम्

Section I

AN ACCOUNT OF THE BHONSALE FAMILY FROM SHAHAJI TO THE FLIGHT OF AKABAR TO PERSIA.

यद्यप्यन्यस्तनूजस्तरणिकुलमणेर्रशभूपायुतोभूद्
गोप्ता सौभाग्यशाली प्रबलबल्युतो विज्वरो वैरिशै[श]ल्य ।
एतन्मध्ये तथापि प्रमथगविपतेः प्रेमपात्र पवित्र
पुण्याश पुण्यशील समजनि रजनीनायक शाह एव ॥* ४

गौरीसर्वस्वभूतः सफलनृपशिरोधार्यमान्यैकमुद्रो
भक्त्याविर्भूतरुद्र परदळदलनो बद्धि[द्धि]सीमासमुद्रः ।
सत्कर्मी राजधर्मी स्थितिधृतिगतिभिर्ज्ञातधर्मावतारः
सार सर्वसहायाः समभवदतुलः साहसी शाहभूपः ॥ ५

यस्यानेकमहीमहेन्द्रसमरे मत्तेभकुम्भस्थले
विद्युद्भ्रान्तिकरी बभूव निभृता खड्गभ्रमिर्भास्वरा ।
आश्चर्य तु महत्त्वमङ्गलपरासृक्सङ्घलिता सती
जाता मङ्गलरूपिणी किल गले मालामला मौक्तिकी ॥ ६

कम्पन्ते चिकिरीयाः शरणमनुसृता मैसुरीयास्तुरीया·
कारुण्यासेकमात्रप्रमुदितहृदया रायलीयास्तुरीया· ।
चञ्जीचञ्जापुरीया मधुरमणितिभिर्माथुरा नोद्धुरा स्युः
शङ्कन्ते सेतुसस्याः समरविजयिनः शाहजीकासत्रसङ्गम् ॥ ७

कि ब्रूमश्चास्य भाग्य नियतिकृतिवशाद् दाग्वजीरत्नयुक्तो
युक्तिप्रत्युक्तिरीत्या स्वयमिव सकले राजकार्ये धुरीणः ।
निःशङ्क खड्गधाराग्रहणगरिमणि प्रोज्ज्वलच्चैनिकाख्या
दिक्पालाः पातशाहा अपि समरविधौ यद्भुज प्रार्थयन्ति ॥ ८

पुत्रैः पौत्रैर्नरैरनुसृतपरमप्रेयसीभि प्रवीणै
क्रीडाभिः शोभिनीभिः प्रतिपदमनघद्वासरान्सौख्यसारान् ।
चञ्चच्छ्रीचन्द्रमौलेश्चरणकमलयोर्मोदमग्नः सुलग्नो
यश्चित्त चञ्चरीकश्चलनयनयोर्नो निधि स्वीचकार ॥ ९

* The first three stanzas are missing

ब्रह्मण्यस्त्वद्वितीय प्रकृतिमुपगत शास्त्रसंस्कारशीला
ब्रह्मण्येऽप्यद्वितीये सुजनसरणिभिः पारमायात एव ।
तस्मादुक्पाण्डवेयप्रमुखनृपवरैश्चोपमेयोऽप्रमेयो
यातः श्रीरामजायाजनकतदतुरं पुण्यभार जगत्याम् ॥ १०

उद्धृष्टाः समरे भटाः करिघटा प्रस्ताः कविभ्यः स्फुटाः
प्रोत्कृष्टाः किल कल्पपादपगुणा स्पष्टाः स्वय स्वीकृताः ।
सन्तुष्टैस्तरुणीजनैर्निवसता सङ्गीतशालान्तरे
सृष्टाः कामकलानिधे रसकला श्लिष्टाः प्रनष्टा अपि ॥ ११

गन्धर्वा इव गायकाः परिचराः प्रेष्या प्रवीणा इव
माल्या क्षत्रधुरन्धरा इव धराधीशा इव प्रीतिदाः ।
सत्य सत्यसमाश्रयाः कविगणाः ससारिणः सारिणः
सर्वे शाहमहीपतेः सुरसुहृत्साम्राज्यसाम्ये बभुः ॥ १२

सर्वे सत्यपरायणाः सुकृतिन शुद्धीकृताः शासनाद्
ब्रह्मद्वेषसुरामदप्रकरणजा वार्ता पुन स्यात् कथम् ।
किं वाच्य चरित तु शाहनृपतेश्चित्र विचित्र स्फुट
चक्र चौर्यकुलस्य येन सकल काशीजले मज्जनम् ॥ १३

गेह गेहमहो नु धान्यसदृशो राशिर्धनस्याभव-
च्चातुर्वर्ण्यमनङ्गवैरिनिरत सम्यक् स्वधर्मे स्थिरम् ।
इत्थ शाहनृपेऽनुशासति महीं माहात्म्यमन्यादृश
दृष्टु चारु वसुन्धरेति च पद पृथ्व्या अभूत् सार्थकम् ॥ १४

आवाल्यात् बलवद्विरोधवलनात्स्वीय पद प्रोज्झित
तत्रापि प्रकटप्रतापधरणात्साराज्यता नोज्झिता ।
य देश समुपाश्रित प्रबलधीः श्रीशाहभूमिपति
लोकैरेवमलोकि पूर्ववदसौ तद्देश एव प्रभुः ॥ १४

यच्च कार्यमुरीकरोति बहुधा वायुप्रवृद्धे पथि
प्रीत्या तत्परिपूरयत्यतितरा भक्त्या भवानीपतिः ।
राजानो बहुशो बभूवुरपरे प्राग्दाक्षिणात्याः पर
श्रीमच्छाहनृपस्य केवलमहाराजाभिधा पप्रथे ॥ १५

एकः व्याकरणं विना प्रविदितो नो धातुवादः क्वचित्
प्रावृट्कालमृते व्यलोकि न पुनर्मालिन्यमेवाम्बरे ।
आश्चर्यं विदमेव शाहमनसा सच्छास्त्रसंसेवने
सम्प्राप्तं तु मनुत्वमेव हि कथं नाणुत्वमात्रं जहौ ॥ १६

वारं वारमहो नु वर्ण्यमतुलं किं तद्यशो निर्मलं
पारावारपरम्परोपरिसरेष्वाजन्मतः प्रस्थितम् ।
दृष्टे शाहमहीपतौ मतिमतामित्थं मतिः प्राभवद्
धात्रैकत्रभरीकृतः स्वभरितः सर्वो गुणानां गणः ॥ १७

तद्राज्ञो रजनीकरस्य ललिते ज्योत्स्नेव शोभावहे
द्वे भार्ये सुबभूवतुः शुभगुणे शोणाधरे शोभने ।
तत्राद्याऽभवदादरायदुकुलोत्तसा जिजाम्बाभिधा
त्वन्या तन्महितान्वयायमहिता ख्याता तुकाम्बा तथा ॥ १८

धुर्यास्ता अपराः समाहृतगुणाः सङ्गीतसन्नामकाः
नार्योऽनार्यगुणोज्झिता बहुतरा आसन् पराः प्रेयसि ।
तासां सन्ततिसन्ततिः समुदभूच्छोभाधरा सद्गुणा
सर्वाः शाहमहीपतिं सुचरितैरानन्दयाञ्चक्रिरे ॥ १९

ज्येष्ठा श्रेष्ठगुणैर्युता सुरसरित्साधारणी धोरणी
नाम्ना यत्र कनिष्ठतानुलसती निष्ठा कनिष्ठा क्वचित् ।
मुख्ये श्रीजनमण्डने नरपते राज्ञ्यावुभे निर्वृते
मुख्यापेक्षतया ययोरनितरामाज्ञा नरीनृत्यति ॥ २०

शम्भोः सारकथानुसारवशतः शम्भौ परं सद्गुणं
श्रीशम्भोश्चरणारविन्दनिरतं राजन्यधर्मोद्धुरम् ।
सा काले समजीजनद्गिरिसुता पुत्रं कुमारं यथा
धाम्नैवामलितं शिवस्य परमप्रेष्ठ्यं शिवाख्यं सुतम् ॥ २१

एकं पुत्रमसूत तुष्टमनसा तूर्णं तुकाम्बा ततो
जुष्टं देवगुणैरनन्तविभवैर्भूजानिभारक्षमे ।
राज्ञा राज्यविधौ तथापि बहुशो भाव्यः सुसम्भावितः
श्रामच्छ्रीशिव एक एव हि कुलोद्धारीभवन् सम्भवौ ॥ २२

यान्ते यद्यपि दधतु विदधतै च मत्तागज
स्वर्गे गर्वभरेण वामनमना सर्वोपरि भ्रान्तते ।
शिक्षास्निग्धसुपाणिनाङ्कुर इवोद्दामन्युतामादद्
मान्यादेव रघुनन्दनस्य सतत चापल्यमत्यभ्यसत् ॥ २३

प्रोक्त मन्त्रिवरै सुयुक्तिमधुर युक्त निजाम्नाम्नया
मुक्त पूर्णसपत्निभारभरितैरभ्युन्नतोत्तरे ।
राना रा यमतादिभिरगभिया भ्रान्तद्रवस्यानया
पुण्यप्राप्ति समाहिता निजप्रिया वाराणसेय शिशुम् ॥ २४

स्तन्या मोहमुखारविन्दयुगलागतो नवमुद्रया
पुष्पा एव तुहिनाक्त हृदि सदा तासु सुरत्राणका ।
भीता प्रेक्षणमात्रत भयमुपाजग्मुर्नता यान्ता
स्वर्गैरव सुभासैरे शिशिर शान्त भगमाभरत् ॥ २५

सर्वत्रैव सदा महेन्द्रसदसो यज्ञामरद्वैरिणा
कर्माण्यप्रतिमानुसारि रचयन्नानाविधा यादरात् ।
नित्य नीतिविशारदै परिजनै प्रोत्साहयुक्तैर्नृत
पारावारपरिष्कृतामपि शिवा विश्वम्भरामावृणोत् ॥ २६

श्यामाभ्या समरे जिता गणपरा विद्या प्रमाणा पुन
गौराभद्रमगस्तया प्रभृन्विता वैनापुरश्च रमा ।
कर्णाग वर्गीकृता प्रपाटिताऽप्यारण्यक कुण्ठिता
स्त्रना नाम नर शिरस्य भुवि य पश्चात्तर नामत ॥ २७

शिथ तैरित्रभान्द्रशनिस्त्रक्षत्रानुमगाशिनी
पक्षान्तरानुगितिभि पुरमिद पूर्ण प्रभाभारे ।
शुद्धान्ता सुजीता बहुधि न सदा निरागत
सत मूल पुरि गाढि निभवा मिता निरत्ता यति ॥ २८

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ २९

सामन्तप्रमुखा सचन्द्रदलवीमुख्यादयो दुर्मुखा
दुर्दान्तास्तरसा धृता सहगृहाः कारागृहे स्थापिता ।
युद्धप्रारम्भणैः कृता यमपुरप्रास्थानिका केचन
भ्रष्टा केचिदवि[ब]भ्रमन्त्वभिमराद्धामे मरादूसङ्घवत् ॥ ३०

युद्ध शुद्धमधारि पट्दशसमाः प्रत्ता वरिष्ठा नगा
गत्वा दर्शनमाचचार सहसा दिल्लीश्वरस्याप्यहो ।
स्वीय राज्यमथो बभार सहसा स्वल्पैरहोभिः स्वय
चित्र चारुतर शिवस्य चरित को वाऽनुगन्तु क्षम ॥ ३१

नानादेशनिदेशधर्मनिपुणाश्छत्राधिनाथैरल
मान्या नामिकजस्य यस्य वितता नामावली पप्रथे ।
आश्चर्य सुमहत्प्रतापनिकरैर्जाज्वल्यमानोऽपि सन्
जात· श्रीशिवभूपतेश्च विषये दिल्लीश्वरोऽनीश्वर ॥ ३२

शलिप्सो कुतुपाभिधस्य विलसत्कौटिल्यवारानिधे
र्निस्मृत्याखिलराजनीतिरचना गत्वा ददौ दर्शनम् ।
श्रीमच्छ्रीशिवविक्रमार्कविहिता विश्वोपकारक्षमा
क्ष्मानाथ समनुक्रमेण सकला चर्या चरीचक्रमे ॥ ३४

प्राणा एव बहिश्चरा खलु सुरत्राणस्य ये सम्मता
ये ख्यातास्तु समस्तदेशविषये खाना खुरासानजा ।
ते खड्गेन शिवेन सम्भ्रमवशात्खण्डीकृता लुण्ठिता-
स्तेषामेव हि दण्डनेन शमते भूमण्डलाखण्डल ॥ ३४

येन त्वेकनिशि प्रसह्य सबलाप्यौरङ्गजेबस्य सा
सेना रावणसन्निभस्य भरिता युद्धाब्धिसन्तारिणी ।
स्नेनैवाशु घटीचतुष्टयमिव न्यक्कर्णवारीकृता
नौकेवोग्रभटैरदभ्रकपटैरान्दोलना दोलिता ॥ ३५

गर्वश्चेदिल्लभूपतेर्भृतिभरो वजीरवर्गस्य तु
त्रासो हिन्दुगणस्य द्रुद्रत उतोत्कर्षोऽसितास्यात्मनाम् ।
शल्य श्रीतुलजाम्बिकाहृदयत सद्यो[क्षो]भ्यमाणे शिवे
निश्छिद्रच्छालनत पतत्पयजले किं किं भ्रमान्नापतत् ॥ ३६

विष्णुर्भ्लालनिपातित॰ क्षितिभृता पट्टा कपाले हतो
घट्टाटोपभरात्तथापि तरसा पल्लङ्किकामग्रहीत् ।
पश्चात्केशभरैरकृन्ति च शिर॰ क्व नु सुरा अनुरन्
कालस्याप्यफजल्लखानकल्ने कालो न सल्क्ष्यते ॥ ३७

पूर्वं मासचतुष्टयाद् हृदि जनास्ता दुर्दशा भेजिरे
किं भाव्य ह्यफजल्लखाननृपतेर्जाते मिलापे शिवे ।
द्विवैरेव शिवप्रसादभरितैर्दृष्ट क्षणैरद्भुत
विश्वव्यापि यश शिवस्य समभूद्विश्वैकभोग्योऽसुर॰ ॥ ३८

सम्पातादफजल्लखस्य तुलजासस्थानशालान्तरे
सन्तोषादुदभूदल चिलिचिलिगशब्दो महानद्भुत ।
तालोत्तालविमिश्रणाच्छिवनृपस्याश्चर्यसञ्जातना-
त्सञ्जात करतालिकारवरव श्रीकालिकाया पुर ॥ ३९

कालुष्यन्तु बले समागतमथो मोहस्य मोहान्धता
मालिन्यस्य विकासता प्रतिहता क्रोधस्य लोभस्य च ।
तृष्णाख्या लता विमर्दिततनुस्तत्राभवत्तत्क्षणात्
पापोप्यप्रतिभ शिवक्षितिभृता पापेऽफजल्ले हते ॥ ४०

सङ्क्रान्त किल कालसन्निभभटैरत्युद्भटैरत्कट
प्रध्वस्त बलमस्फुटस्फुटतर सङ्काल्यमान क्रुधा ।
विश्रान्तस्पृगखर्वशर्ममहिमासर्वेरवसस्थापक
सर्व रुधरनैर्यलोकि यमवत्तज्जावलीभाननम् ॥ ४१

देवा प्रापुरल हवींषि सुखिनो गोब्राह्मणा स्युर्मुदा
शेषस्यापि शिरस्यधूरभिहता भूमण्डल निर्मलम् ।
त्रैलोक्यस्थितिसञ्चरत्सुकृतिसम्मल्ला त्वदीय तदा
मान्य मानदवस्य नोऽभवदिद वीराग्रगण्य रणम् ॥ ४२

चञ्चच्च[विष्णुदेव ?] सतृष्ण एव नितरामासीत्पुरा प्रेमन
शम्भुस्नेहपराङ्मुखोऽप्यतितरा मूढो वरीवर्तते ।
तद्वद् दुष्टदिल्लीश्वरोऽपि निवसन् लग्नोऽस्ति युद्धोद्यमे
नो जानाति यथैव कालयवन काल शिर स्थ स्वकम् ॥ ४३

सर्वेऽपि प्रतिपन्थिन प्रसरिता अन्तर्बहि स्था जना
जानीते जनतागतो जनपद का नो गतिर्भाविनी ।
प्रत्यूहप्रतियातिवातिशुभदा शम्भौ नृपे सर्वदा
शम्भुस्नेहपरम्परैव नितरा वर्वर्ति सर्वोपरि ॥ ४४

चञ्चच्चन्द्रकपालकुण्डलधरो वेतालतालोत्करै
स्तालोच्चैस्तिरयस्तरन्नतितरा तारण्यलीला वहन् ।
नृत्य नृत्तविशारदोऽप्यभिनयन्शुद्राञ्जलीर्मण्डली
र्मन्द मण्डयति स्म मण्डलमथो देवो मृडानीपति ॥ ४५

शाम्यच्छ्रीतुलजाशिरोऽन्यफजलोत्साही विदेहीभवन्
विश्वव्यापितभक्तवत्सल इति प्रोद्यत्प्रवाही पुन ।
विश्वस्योद्धरण कृत कृतमिति प्रेम्णा सुरास्त्वब्रुवन्
श्रीमद्भ्राशिववशसङ्कटहरो हृष्य हरो नृत्यति ॥ ४६

हर्षोत्फुल्लविलोचनो निजजनोत्कर्ष सतर्ष वहन्
शार्वे चन्द्रकलाम्बुनिर्झरझरीधारानुकारानयन् ।
धारावाहिकया कयापि कलया लोकान्समुद्धारयन्
श्रीमच्छ्रीशिववशवैभवविधौ मन्यो भवोऽभूत्क्षणात् ॥ ४७

एतस्मिन्समये निरस्तकुहका प्रेङ्खत्प्रतापोत्कटा
प्रेक्ष्यन्ते परित पुरस्तत इत प्रोद्यत्प्रतापोज्झिता ।
भेरीभाङ्कृतिसम्भ्रमेण भरिता श्यामायमाने वने
खड्गा खड्गिवरामिलन्ति सुभटा कण्ठीरवोद्यत्स्वना ॥ ४८

राजानो बहवो धृता खलु .

बन्ध सुसिद्ध एव। अङ्कुरितवैरिभावान्त करणतया शम्भुसज्ञ प्रविष्टस्य पुरोहितसूनो किञ्चिद्वक्रिमभावो विभाव्यते पितु पुत्रस्य च। स्वस्य वासनानुबन्धानुबद्धसम्बन्धा अपि त्रय स्त्रिगुणात्मिका शरीरसम्पद प्रापुरेष सूचनामात्रप्रदर्शन विहितमत्र ग्रन्थगौरवभयाद्विस्तरेणाऽलम्।

श्रीशम्भोश्चरणानुसेवनरतौ तौ दम्पती सर्वदा
तत्तत्काल उपागतान्बहुविधान्सम्पूजयन्तौ सुरान् ।
प्रेमोद्रेकमुपेयुषोरनुदिन स्वल्पैरहोभिस्तयो
शम्भु प्रादुरभूत्सुत शुभतर स्वामी कुमारप्रभ ॥ ५१

रा्य वृद्धिमुपागत बहुतर शौर्य शिवेनार्जित
कीर्तिर्दिक्षु दशस्वपि प्रसरिता प्रत्यक्षभूचन्द्रिका ।
शम्भोरद्भुतविक्रमस्य विशद श्रीविक्रमार्कानुग
विज्ञात सकलैर्जनैस्तु जनुषो माहात्म्यमन्यादृशम् ॥ ९२

राज्ञ शम्भुगुणान्विता बहुतरा स्युर्मामकीना सुता
इत्येव प्रतिवासर दृढतरा दुर्वासना सन्दधे ।
शम्भोस्तत्तपस प्रभाववशत शम्भु कृपैवानु किं
राजाराममिति प्रिय द्रुततर पुत्र द्वितीय ददौ ॥ ९३

शर्मिष्ठेव गरिष्ठगौरवभरा निष्ठावती सर्वदा
पत्यु पादसरोजसेवनसमारम्भैकनिष्ठा सती ।
जाता श्रीमहिताम्वयेऽतिमहिता श्रीसोयराम्बा परा
राजारामसुतेन सम्भ्रमवती लोकैरलौकि स्फुटम् ॥ ९४

विष्वग्विदृ[द्रु]मसम्भवा व्रतविका विस्तारभाव गता
व्याप्नोत्येव हि विस्तृत विभुतर सिन्धु यथा सर्वत: ।
श्रीशम्भोरतिमानुषा गुणगणा लीनास्तदङ्केऽप्यहो
त सम्बन्धिन एव दु खनिचयैर्नानाविधैराव‍ृणोत् ॥ ९५

तथापि राजा रमणीयरीतिं
कनिष्ठभावैर्भरितो जहौ किम् ।
ज्येष्ठे सुते शम्भुनरेन्द्रसङ्गिके
सन्ध्याविहीनस्तु[न तु] शिवार्चन यथा ॥ ९६

शिवस्य शम्भोरनुरागिणोरल
दिनेषु गच्छत्सु तयोरतिस्फुरम् ।
प्राचीनसस्कारविशेष आदौ
विरुद्धतामङ्कुरयाञ्चकार ॥ ९७

शम्भो शिवारा धनतत्परस्य
प्रसादचिन्हीकृतकन्धरस्य ।
सापत्न्यभावो वस्तान्यथा तथा
भवस्य भावो बलवत्तरोऽभूत् ॥ ९८

सैन्य न सङ्गे न धन प्रसङ्गे
मनोनुषङ्ग किल युद्धरङ्गे ।
एव प्रसक्तेऽपि च दु प्रसङ्गे
राज्यैकसङ्गे शिवभक्तिरङ्गे ॥ ५९

हेला कदर्थीकृतसिन्धुवेला
लीला कनिष्ठीकृतमन्त्रिखेला ।
शम्भोस्तदानीं जगदम्बिकाया
निष्ठेव निष्ठा नयति स्म राज्ये ॥ ६०

श्रीमच्छ्रीशिवराजराजमुकुटालङ्कारचूडामणि
र्माहात्म्य निजमाप्रसार्य जगतीनाथेषु जाग्रत्प्रभम् ।
कैलासे दमनोत्सवाय गिरिशेनाकारितो नु स्वय
शीघ्र सस्मृतिनाशनाय महसामाद्य प्रतस्थे स्थलम् ॥ ६१

नीलासपर्या शिवलोकचर्या
कर्तुं शिवे भूमिपतौ प्रयाते ।
मार्गोऽशिवोऽभून्निजसेवकाना
तथाऽपि शम्भु शिवराज्यमाप ॥ ६०

यन्त्र त्रिलोहात्मकमात्रिलोक्याऽऽ-
ख्यात स्वतन्त्रे गिरिशोक्ततन्त्रे ।
नियन्तृयन्त्रेऽखिलब्रह्मयन्त्रे
नियन्त्रणा यस्य नियन्त्रणास्ते ॥ ६१

युग्माम्बरा रक्षति वृत्तिचित्रे
चैत्रे सिते वत्सरकालयुक्तके[क्ते]* ।
काम्यातिथौ तत्कलशाभिषेक
काम चमत्कारततिश्चकार ॥ ६२

राजन्नेत्रनभोङ्कभूमिभरिते रौद्रादृते रौद्रके
माघे मासि सिते रथोत्सवदिने मुख्ये मुहूर्ते शुभे ।
शम्भुर्भूमिपतिश्विरर्पसमये सिंहासने भ्राजते
सशोभच्छिवयोरभीतिसुस्फुरच्छत्रप्रभाभास्वरे ॥ ६३

* कालयुक्तसम्वत्सर is from April 1678 to April 1679

† Shivaji s date April 3rd रौद्र

अन्यारण्यसङ्गेन पुरश्चरणसङ्गिना ।
कथित पूर्ववृत्तान्तश्छन्दोगामात्यमन्त्रिणा ॥ ६५

यद्विरोक्त समागत्य गणेन शिवयो रह ।
तत्प्रकाशनमायात मर्म जन्मान्तरोद्भवम् ॥ ६६

तद्वश एव राजन्योऽप्यसौ प्राक्सम्बभूव ह ।
तेनार्यशिष्यसम्बन्ध सुसम्बद्ध शुभावह ॥ ६७

द्वयारप्येकचित्तत्वमभवत्किं तदद्भुतम् ।
सिद्धसाधकता प्राप्तौ सम्प्राप्ते जननान्तरे ॥ ६८

अत्र सम्मतिमाह ।

सिद्धसाधकयोर्भेद स्त्रीपुंसोरिव दृश्यते ।
तयोस्तु भेदसम्प्राप्तौ चपला चञ्चला भवेत् ॥ ६९

तत्सङ्गम सङ्गमेऽस्मिन् श्रीचक्रोद्धारसम्भवे ।
अवश्य सम्भवत्येव भाविसम्बन्धियोग्यता ॥ ७०

सूचनामात्रसम्बन्धो दिङ्मात्रेण प्रदर्शित ।
मनोज्ञवर्णनीयांशे वर्णनीयोऽनुवर्ण्यते ॥ ७१

राज्य प्राप्यमवाप्य शम्भुनृपति श्रीशम्भुभक्तौ दृढ
नित्य श्रीजगदम्बिकाभजनकृद्दानैकशौण्ड सदा ।
सत्सेवन् विपयाननन्तविधया कार्याण्यनेकान्यल
शेमुष्या सुसमीकरोति विपमाण्यहो विचित्रा गति ॥ ७२

प्राग्भाराद्गणनागुणाद्गजपते सिंहासन साधित
नित्यानित्यविवेकसम्मतिसरत्क्रियामयन्त्रान्वितम् ।
यत्रश्रीपरिवेष्टित परमनुल्लङ्घ्य पर पार्थिवै
सद्वस्याभरण ह्यसह्यमनिश दिक्चाम्बरस्याशये ॥ ७२

यावच्छम्भुमहाधनिर्महितधीर्दुर्मन्त्रिदुश्चेष्टिता
दाम्यान परिपाल्येदनियताद् दुर्योगभोगोद्भवात् ।
सूर्ये स्यामन्तकान्तिसहनिमरत्नभ्राटिहाभ्र यथा
ज तूनामशनिस्तु तावदनिश छत्र समागाच्छति ॥ ७३

सेहे तस्य बल बलेर्बलवतो वैकुण्ठनाथादिवत्
शम्भुर्दैवबलेन पङ्क्तिरथवत्तार्णस्तदीया गतिम् ।
आश्चर्यं सुमहत्तर नरपतेश्चर्यानुचर्यानुग
प्राक्चर्या बहुधाऽन्यथा नरपतेर्दृष्टैव दृष्ट्याऽकरोत् ॥ ७४

धिष्ण्येषु दैवज्ञविकल्पितेषु यथा यथा सप्तसु सप्तधाऽभूत् ।
तथा तथा सप्तसु पार्थिवानामङ्केषु वैषम्यभर बभार ॥ ७५

तद्योगादभयार्थमागतवता स्थातु स्थल याचित
दिल्लीशस्य सुतेन शुद्धमतिना श्रेष्ठैः सह क्षत्रियैः ।
सोत्साह ह्यभयङ्कर त्वकनरस्यादाच शम्भु प्रभु
देवस्थानविनाशनोद्भवमनस्तापापनुत्यै स्थिरम् ॥ ७६

दिल्लीशोऽपि यदा सुतोपरि रुपा क्षुब्धाब्धिवच्चुक्षुभे
छत्र तद्रविमण्डल वुरजसा दिङ्मण्डल च क्षणात् ।
शेषोध[च]त्फणिमण्डल विदलित भूमण्डल कम्पित
त्वैक ह्यप्रतिम निरीक्षत तदा शम्भोर्न हृन्मण्डलम् ॥ ७७

सङ्क्रुद्धस्तनय सञ्चचाल दलितक्षोणीशदिल्लीश्वर
श्चित्त चेदिलशाहतकुतुपयो (?) र्दिग्दक्षिण तत्रसे ।
गन्तु सर्वदिगन्तराणि सतत हन्तु सुखान्यप्यल
साशङ्क जगतीतल सममवच्चित्ति शङ्कमासीद्द्वयम् ॥ ७८

सामन्ता शरणङ्गता शशमिरे पुण्डाः प्रचण्डा पृथक् ।
दैत्याशा ववृधुस्तदा गजघटाशुण्डाभृशुण्डायुधाः ॥
चामुण्डावररुद्धसम्भ्रमधर श्रीशम्भुराजश्चल-
च्छात्रव्यापृतपाणिपङ्कजतल स्वैर समाचेष्टते ॥ ७९

सावन्तो वृकवद्वृकोदरनिभा वैरङ्गिना सर्पवत्
श्यामास्याः शुनव सदैव परित कुर्वन्ति कोलाहलम् ।
दिल्लीशोऽपि पुर प्रचण्डवलभृन्नायात एव स्फुरन्
श्रीमद्रायगिरीश्वरो विजयते शम्भुर्नृसिंहप्रभ ॥ ८०

हेलोत्सानविपक्षलक्षदलितप्रत्यर्थिसन्मेखरो
वेलावेरविवर्जितावलिजगद्देवद्विजोत्सारण ।
शम्भो सन्महिमाप्रतापगरिमा वक्तु न सशक्यते
नि शङ्कोऽप्यवरङ्गशाहसदृश शम्भु नृप शङ्कते ॥ ८१

मर्यादा भृगुवंशभूषणमणेरुल्लङ्घ्य सेनाभरैः
साल्टीरीप्रमुखान्पुरन्दरयुतान्देशान्सहाकोकणान् ।
समाब्दावधि कालयन्नतितरां दुर्गाणि ससाधयन्
शम्भुर्दुर्यवनो द्वयोर्यवनयोस्तूष्णीं गलेध्यापतत् ॥ ८२

उत्पाता बहवो बभूवुरपरे कम्पो धरण्यामभूद्-
युद्धान्यप्यतिदुस्सहानि सुमहन्त्याहो बभूवन्पृथक् ।
धृष्टो धैर्यधुरन्धर प्रसृमर पृष्ठे स्वय चेष्टते
सैन्य तत्र महाविधोदधिरिव प्रलयप्रतस्थे त्रिधा ॥ ८३

यन्त्रायन्त्रिक्रमद्भुतप्रतिभट बाणाबाणायित
खड्गाखड्गिक्रमाबभूव तुमुल युद्धं कटारावधि ।
दैवाद्दुर्यवनीयमखिल सुन्दोपसुन्दायित
सैन्य सङ्घलयत्तर समभवत्तूर्णं क्षयैकोन्मुखम् ॥ ८४

धैर्योद्रेकवशात्तथैव युयुधुर्बैजापुरीया पुरा
कृत्वा चक्रियमण्डल बहुविध सीमा समीपागतैः ।
पश्चाद्विप्रवरेण पूर्णमतिना मादण्णनाम्ना समं
त्वासीत्तत्कलवर्गसीमसमयासङ्गो महान्सङ्गर ॥ ८५

दिक्काल निभृता बभूव सुखिता विश्वम्भरा निर्भरा
श्वासोच्छ्वासविशेषमाप सहसा शेषोऽप्यशेष तदा ।
मोहान्मूढधियो मदोद्धतिभरा म्लेच्छा मिथो मङ्गला
श्चक्रुस्ते कुल्यासना बहुतरा नानाविधा दुर्दशाः ॥ ८६

अभिवभार पदातिभरः पुर
यवनदुर्जनसङ्गतिसवृत ।
निकटसम्भ्रमसम्भरसन्धरो
ह्यथ ससार शिकन्दरसङ्गर ॥ ८७

कुटिलमस्तकवेष्टनकञ्चुका
स्खलितवाग्वलिवक्रितकन्धरा ।
अपि महद्विगुनदिनिभा शुभा
विजयदुर्गमल दधाति स्म ह ॥ ८८

अभयहस्तमवाप्य दयादरा-
नृपशिरोमणिशम्भुमहीपतेः ।
प्रकटमुद्भटतद्भटसङ्कुल
सुखमुवास शिकन्दरशाहकः ॥ ८९

निकटतद्भटसङ्कट आगते
सुपरिधौ परिखाभिविधौ स्थिते ।
स्थितिमवाप न कोऽपि तदा स्थिरा
बलमयाचत शम्भुनरेश्वरम् ॥ ९०

बलमदान्निजदेशसुरक्षण
द्विजवरावरबाहुजमिश्रणम् ।
विजयदुर्गमवाप्य महत्तर
तुमुलयुद्धमचीकरदद्भुतम् ॥ ९१

अपि दिल्लीशदल विपुल तदा
परमभूत्परितो भयनम्रम् ।
विनिहतं सुभटैर्बहुशो भृश
प्रचण्डशम्भुनृपस्य सुसैनिकैः ॥ ९२

प्रतिदिन रणभिसङ्गसमुद्भव
सुमृधरङ्गमहो यवृधेनगाम् ।
प्रतिभट मरहट्टकरगाहति
प्रतिगण समदृश्यत एव हि ॥ ९३

जगति शुद्धशिकन्दरविक्रमो
विषयमन्दतया विपदेपथम् ।
बहुविधैर्नु जनैरनुगीयते
न विजिना विजिना परिणि[पा]यते ॥ ९४

समय एवमभूदविकोत्तम
गिरिवरूटमिलयमुपागतम् ।
यवनदुर्जनसङ्गविमोहित·
पुनर एव मयादमपाऽकरोत् ॥ ९५

निनिहतो नु वृथा द्विजपुङ्गव *
परिहृत परितोप इव श्रिय ।
प्रतिहताऽखिलकार्यविचारणा
प्रतिगता किल कुत्सितधारणा ॥ ९६

कृतभिदा स्वरङ्गपरोऽस्खलन्
निजरुषा कवलीकृतविग्रह ।
स्वपरसमेतशिव-दरनिग्रहे
प्रकृतिविग्रहभेदमयो व्यधात् ॥ ९७

यदपि फेरुपद प्रतिरोपिता
स्तदपि सिंहकनाम समेधिता ।
प्रतिदिन बहलोल्मुखास्तदा
यवनलक्ष्यपरा सहसाऽभवन् ॥ ९८

धृतिरगाद्धरणीतलतोऽखिला
सकलशूरजनस्य रसातलम् ।
प्रचलित खिलशम्भुबल पृथक्
सुविलसा हि निदानपरा जना ॥ ९९

यदपि दूलककर्मरत स्थित
स्तदपि नो विभिये सुमहद्भये ।
कृतशिव-दरसार्थसमुत्सुको
नृपशिरोमणिशम्भुसुमन्त्रिक † ॥ १००

अपि कलत्रयुतोऽपि परम्परा
न विजहौ निजधर्मपरम्पराम् ।
कविपयैस्तु जनैरनुवेष्टितो
भ्रमतावदति[वि]ग्रदुरासद ॥ १०१

प्रबलदुर्यवनोद्भवकृद्भये
सुदयया दयति स्म दयानिधि ।
अत उपागत आशु दयानिधि
प्रचुरमादरमाप नृपान्तिके ॥ १०२

* Madanna ?
† Kaluṣa

यवनसङ्गरमेव रक्ष य
स हि बभूव शिकन्दररक्षक ।
अपि विधौ विपरीतपथि स्थिते
किमिव नो विपरीततर भवेत् ॥ १०३

तदनुसारवशा द्विजदुर्जना
यवनकौलरता सुतरा धृतिम् ।
अपि भवानुभवे प्रभवे पर
सुचरित निल कौलरता यथा ॥ १०४

स्थलनिराशतया विमु तत्यजु
सुजनसेवनसत्प्रभुसम्मतिम् ।
विगतवासनया गृहमेधिन
सकललौकिकलम्पटता यथा ॥ १०५

प्रचलिता प्रबला परिखोपरि
द्रुतमिराणतुराणसमुद्भगा ।
परिगृहीत शाहिति.. :
.सुचुकुशुरद्भुतमुच्चकै ॥ १०६

पारावारानुकारा प्रबलदलभरा पातशाहस्य पश्चा
दातोप घोषयन्त प्रमुदितहृदया ह्यासमन्ताद्भ्रन्ति ।
नानाघोषानुसारा: समरजयभृतो वाद्यघोषा समन्ता-
त्थानास्तप्रचारा इव घननिवहा. काण्डसङ्घाञ्जरन्ति ॥ १०७

हस्त बीजापुरे द्राक् प्रसभमुपगते राजणाभो दिल्लीश.
प्रारंभे गोल्कुण्डाधिपकुतुपकृते प्राक्समारम्भणानि ।
मूढस्त पुत्रमल्ला प्रमुदितहृदय सर्वकाल समास्ते
नो जानात्येव पाप स्वकृतफल्गुणां कर्मणा दुर्विपाकम् ॥ १०८

आसेतो स्थानहेतो. कपटकृतमल्लोद्घाटण किं कपाटो
दौर्मन्त्र्याद्गोल्कुण्डाधिपकुतुपकृता कार्यभङ्गोल्कता वा ।
बीजापु[पू]र्यस्तभावो बहुविधिनयता भाविनो भाविकार्ये
किं वा दिग्दक्षिणाया कलुषमकलुषिता व्यस्तनैवाविरासीत् ॥ १०९

भूदुर्गाण्येव पूर्वं कतिचिदभयकृत्प्रेममार्गैर्गृहीत्वा
सेना कार्णाटकेषु प्रकटकपटयुक्सूचनाभिः प्रसार्य ।
इन्द्रप्रस्थोपयात्रा निवृतिकृतिवशाच्छम्भुयित्वा दिलीशो
मूढ भीत्या निगूढ धुतुपरगतिन क्रोधपात्र चकार ॥ ११०

चातुर्यं प्राप्य प्राप्त बहुदिवसनयाभ्यासयोगात्तुरीय
मादण्णा मारणीयो यवनतुलपते कोटिशोऽप्यर्पणाया ।
द्रव्य वाजापुरार्थं त्रिगवि करुणया रक्षणार्थं प्रदेय
दिल्लीन्द्रस्यैव हस्तादकवरसहित शम्भुराममानीय ॥ ११२

एव धाटीप्रपाटी कपटविरचिता शम्भुभूपेऽनुसार्य
प्रच्छन्नाश्वासनेन प्रबलतरभटाभद्रयित्वा धनेन ।
विश्वासाघातपातप्रभवसुखमयो भोकुराम प्रकाम
कामाचारप्रचार धुतुपरपटधार्पितामुज्जहार ॥ ११३

नानाव्यापानुवेषानुसृतिकृतिपरा प्राणवन्तो दिलीश
क्रोधावेशानुर्नावे[चै]रुपरि च परित प्रादुरास समन्तात् ।
लोकानादर्शयन्त कम्कर्त्तिमिव द्राक्केर्यमपाक
दुष्टा दुष्टेष्टयैव प्रसभमभिमुख चेष्टयामासुरेनम् ॥ ११४

युद्धारम्भेषु यन्त्रप्रमवखभर सार्धयामार्धयाम
पद्मामोदेशमात्र प्रलयसमयता का तु लीला बभार ।
पश्चात्पाथोधियुग्मोमिलनसमयज सेनयोस्तद्वदप
क्षुभ्यन्मर्यादिमुद्रा जलधिसमभवद्वाव एवोज्जजृम्भे ॥ ११४

भागापुर्यानुपुर्यावृतिषु विगलितप्राणसम्प्राणनाशा
काचिन्नार्यानशहीना समरजयविधौ कान्तिरवासनार ।
सारासार विवेक तदनु च सहसोत्क्रुस्य दूरानुदूरा
दिन्द्रप्रस्थेन्द्रनाथ वरितुमिव पुरो ह्यासुरा श्री ससार ॥ ११५

युद्ध त्वावर्तमात्र दृढतरमतुल यैस्तु नून प्रवृद्ध
ध्वस्त तैरेव नाचे कुतुपनियमिते पामरानामिकाख्ये ।
धर्माधर्मादिकार्याचरणकरणकृद्धदभावोज्झिताङ्गै-
र्ध्वस्तैरेवामघातो विगलितमनसामग्र एव बभूव ॥ ११६

ब्रह्मस्त्रीघातपापक्षुभितहरघुरन्नेत्रवह्न्युत्थचक्र-
ज्वालाजालावलीढं कुतुपकपटिनो राज्यमाविर्बभूव ।
पश्चाद्दिल्लीन्द्रचक्रभ्रमणभरनत तेजसा व्याप्त त
न्नष्टं चासेतुसीमावधिजननिदित पप्रथेऽल प्रतस्थे ॥ ११७

व्याली प्रोत्साहवायोर्विधुतिरशनिजा धैर्यभूमीरुहस्य
द्रोहाद्रिकस्य जाया त्रिभुवनजननी कालचक्रस्य माया ।
क्रुद्धवस्तान्यलोकस्य च हृदयतले मोहमार्गानुसारा
ससारध्वान्तधाराह्वतिरतिशनकैर्निर्जगमाजगाम ॥ ११८

चेष्टावन्तो विचेष्टा प्रकटतरमथो केऽप्यभीष्टस्य नेष्टा
प्रेष्ठा प्रमास्पद नो दधति मतिहता प्रेयसीषु प्रियासु ।
चिन्तासञ्चर्वितान्नाश्चलनवलनजप्रक्रमप्रोज्झिताशा
प्रत्यक्ष प्रेतभाव सपदि परिगता प्राणिन. प्रत्ययन्ति ॥ ११९

एव नानाप्रकारैरनुदिनमसकृज्जायमानेऽभ्युपाये
प्राकारान्त पुरेषु प्रबलकृतभिदा विद्यमानेऽप्यपाये ।
पापौघे पूर्यमाणे परमविमुकृपावीक्षणे क्षीयमाणे
नानासाहप्रधानो ह्यभवदभिमुखो नैव नीचो निदाने ॥ १२०

सार सार समस्त कृतमिह सहसा नीचविस्तारयोग्य
भोग्य यद्वस्तु वाम तदपि विरचित नाममात्राभिरामम् ।
ग्राम ग्राम प्रकाम प्रथितनरमथो ग्राम्यनैवाविरासी
द्वामाचाराद्विधात्रा कुतुपनरपुरे नामनैव प्रदर्शि ॥ १२१

दाक्षिण्य दक्षिणात सकलशुभकलावीक्षण वीक्षणात
प्रोत्साह चालनात प्रकृतिकृतिविधौ प्राणन प्राणनात ।
नैर्मल्य कल्पनात सरसनरगुण कोऽपि कान्ताङ्गनात
किं किं न क्षीणमासीत्कुतुपनरपुरे क्षीयमाणे क्षणेन ॥ १०२

द्वाद्व[द्वन्द्व] पङ्के निमग्नद्विप इव सहसा उपोज्जहारे विलम्ब
कुर्वन्कार्याण्यनेकान्यतिविषमतराण्याशुसम्पराणि ।
दैवाद्योगाभिधाभ्या द्विरदनपदवी प्राविनाभ्यामुभाभ्या
दिल्लीन्द्रो दारुणाभ्या कुतुपनरपुर भञ्जयामास नित्यम् ॥ १२३

स्यात् किं प्राह्यावैरुदैरैर्यनिरभमभरप्रोल्लसल्लीलया वा
लोकानादर्शयन् किं निजवरविभव प्रोल्लसद्वेलया वा ।
शम्भोस्तद्वत्तनूजस्य च समितिमती सम्भ्रमूटो दिल्लीश
क्रोधान्धो वासगन्ध प्रकृतिमुपगतो वीक्षण नो चकार ॥ १२३

प्रत्यूहप्रतिवानिशातिशुभदा शम्भौ नृपे सर्वदा
शम्भुस्नेहपरम्परैव नितरा वर्वर्ति सर्वोपरि ।
सर्वेऽपि प्रतिपन्थिनः प्रसरिता अन्तर्बहि स्था जना
जानाति जनतागतो जनपद का नो गतिर्भाविनी ॥ १२४

स्थाने स्थाने सुखाना प्रकृतिरुपाटिन प्रेषिता प्राक् पठाणा
प्राणानुसृत्य कार्येष्वभिमतमतय स्थापितास्ते तुराणा ।
श्यामास्या लोहितास्या सलिलनिधिपथे प्रायश सावधाना
जोष रोष विधाय हयवरविषये धातुपोष पुपोष ॥ १२५

प्रेमाविर्भावभेद विविधविधितर द्रागदत्वाविनाथे
नाथन् दिल्लीन्द्रनाथ स्वसुतविषयक सामरस्य समस्यन् ।
नित्य सन्तुष्टचेता वरतनयविषयेप्यागतो नु प्रचेता
अयथो दर्शन नो हयवरसुमतेर्भावि भव्य बभाण ॥ १२६

प्राय राज्यमकण्टक वरगत यद्वत्तनूजस्य तत्
तद्वत्सम्मनुतेऽवगृह्यवनोऽस्याधिपादा मताम् ।
नो जानाति दुराशया विदलित दुर्गादरामादिभि
रिन्द्रप्रस्थसमृद्धराज्यमखिल मस्त प्रदत्त शिशो ॥ १२८

किं साध्या मम किं भवेन्नियमु भवेत् किं वा भवद्दर्हणा
विश्वम्यानवरीति[ग्स्य] कापिदपि ना दिल्लीश्वरे धारणा ।
तस्मादप्यनुमीमहे प्रियधूने प्रायेण पृथ्वासने
कार्याकार्यविवेकमेव सहसा पश्यन्ति न केचित ॥ १२९

कोपावेशभरात्तदा हयवरो दिल्ली प्रतस्थे यदा
युद्धार्थ पन्नाता बहुवल देगाद्दिदेशासुर ।
दुर्गादासमुखैर्धनाप्रभृतिभि शूरैस्तत शाम्भवै
सम्पातसहस्रागमध्य रचना चित्राऽद्भुताऽऽसीत्तदा ॥ १३०

स्थित्वान्यत्रधिया त्रिभिर्दृढतरं सूत्रं त्रिधा सूत्रितं
शम्भुश्छत्रपतिस्तथा ह्यकबरश्छन्दोगमन्त्र्युत्तरं ।
सिन्धोर्मार्गं इतोऽधिकोत्तमगुणो विज्ञाय निर्धारितो
येनासौ समवाप शाहसदनं दिल्लीन्द्रदर्पापहम् ॥ १३१

स्वल्पं स्वभवदाततं तमसकृत्सम्यङ् निनाय क्षणा
दाक्षिण्यात्परमेश्वरस्य करुणा जाग्रद्दशा दुर्दशाम् ।
आरब्धाधिपतोपमाब्वजनितं दिल्लीश्वरेणाऽप्यलं
नानाग्रपवृथामनोरथशतैर्मोहात्समाराधितम् ॥ १३२

शम्भुश्छत्रपतेस्तदैव सुयशस्तामैत्रसोमोदयो
ह्यात्रैवासमथाविमेरसमभूदास्तादिपूर्वाचलम् ।
आवास समवाप्तयानकवरस्य त्रासशाहस्य तं
च्छ्रुत्वा त्रासनिवास एवमुदभूद्दुष्टस्य दुःखोदधि ॥ १३३

श्रीमच्छाहअकब्बरे गतवति प्रायेण विघ्नं विना
स्वात्मानं कृतकृत्यमेव मनुते शम्भुः प्रतिज्ञान्तरम् ।
राज्यद्वन्द्वमहर्निशं रणभराद्दह्यन्[न्तु] निर्द्वन्द्वतं
कृत्यं धिक्कृतमेव सामि मनुते सर्वं तु दिल्लीश्वरं ॥ १३४

राज्य यातु पुनः प्रयात्वकवरो निर्यान्तु सयान्तु वा
स्थानस्थाः प्रबलाः प्रचण्डयवना अर्हन्तु गर्हन्तु वा ।
स्पर्धन्तु प्रकटं प्रसह्य समरे सीमास्थसामन्तका
स्वस्तिक्षेमतया नयामि नमयन्सर्वानपि द्राहिणः ॥ १३५

कारागारनिवेशनाय निभृतं शूरा सुताः कल्पिताः
स्वीयैरेव चरित्रैः शुभतैस्तातोऽतिसन्तोषितः ।
इन्द्रप्रस्थमुपेत्य पूर्वसुकृतैरौरङ्गजेबेन सत्
कापि सर्वमकारि छद्मविधृता वन्ध्या [ध्या] कृता नान्यथा ॥ १३६

पुत्रं धर्तुमपेच्छति स्वकवरं वैरानुबन्धाद् ध्रुवं
जीर्णं चारित्रदास्तुन निजवयो जानाति नित्यं नवम् ।
नाऽस्यानिषिधा गतोऽपि कुरुते क्व वा नवाभ्यर्थना
मभ्य सुतनं प्रयाति सुनरा धारापदस्याशया ॥ १३७

आधिस्तैल्फणोद्गताशय इतो वर्धिष्णुता सययौ
व्याधि पुत्रनिरोध एव ववृधे भूयस्तरा मानसे ।
यद्यप्यलतिरोषत प्रकुस्तेऽप्यन्यत्र कोलाहल
सम्यग्दृश्यत एव साधु न तथा रङ्गोऽतरङ्गोद्भव ॥ १३६

कीर्ति सुप्रथिता तथैव चलिता सत्वाब्धिसीमास्थल
सम्प्राप्ते त्वनुकूलतामकबरे सत्तोत्तरे वत्सरे ।
राजा रायगिरौ रतान सुतरा सह्याद्रिसत्ताधने
शम्भु शम्भुकृपाभरादवभृथस्नान प्रकुर्वन्निव ॥ १३७

राजान शिविराजराजसदृशा भूयोऽभवन्भूतले
तत्कोटीसमतीत एव सहसा शम्भु शरण्योऽभवत् ।
दुर्गादाससमन्वित परिकर बध्वा ररक्ष ध्रुव
निष्क्रान्त कलिकालकाल्ययवनक्रान्त तदीय सुतम् ॥ १४०

एकैक समनुक्रमेण सकल चैतत्र नो दृश्यते
शर्वाणीपतिशर्मशुद्धकृपया शम्भौ तु सर्व त्विह ।
घोरेऽस्मिन्कलिकालके कलिमलक्रान्तातिलोकान्तरे
मानुष्य ह्यतिदुर्लभ तदनु सद्राज्य तत सद्यश ॥ १४१

शम्भुश्छत्रपतेरस्वरविधौ जाते महोदारता
रायस्याणुरथा नु का तदधुना केनोपमेय प्रभु ।
धैर्य धीरधुरन्धरस्य सुदृढ वीरस्य वीर्य तथा
देहत्यागविधि विनाप्यपरया को नाम तर्तु क्षम ॥ १४२

यस्यास्तित्रयरशादसन्ति सदनेष्वष्टौ महासिद्धय
सिद्धेवास्ति सरस्वती सुवदने सिद्धा• सदा सार्थिनः ।
सैवाशु प्रसरीसरीति हृदये भक्तिर्दृढा शाम्भवी
शम्भुश्छत्रपतिर्दृढो दृढतर छत्र सुराज्य दृढम् ॥

मोद नैव दधाति नो प्रकटयत्यानन्दसन्दोहिनीं
वाच वाचन साम्प्रत नु पतिना मोहेऽपि सम्मोहिनीम् ।
मर्यादेव मुदाहृतिर्विदलिताप्यष्टादशाक्षोहिणी
मन्दाक्ष मनुते मन स्म सुरराट् मन्दाक्षमामीक्षते ॥ १४३

विष्णुद्वेषसतृष्ण एव नितरामासीत्पुरा प्रेमत
शम्भुस्नेहपराङमुखोऽप्यतितरा मूढो वरीवर्तते ।
तद्वद्दुष्टदिल्लीश्वरोऽपि निरसन् लग्नोऽस्ति युद्धोद्यमे
नो जानाति यथैव काल्यवन॰ काल शिरस्थ स्वकम् ॥ १४३

सर्वेऽपि प्रतिपन्थिन प्रसरिता अन्तर्बहिस्था जना
जानीते जनतागतो जनपद क्व नो गतिर्भाविनी ।
प्रत्यूहप्रतिघातिकातिशुभदा शम्भौ नृपे सर्वदा
शम्भुस्नेहपरम्परैव नितरा वर्तते सर्वोपरि ॥ १४४

सर्वेऽपि प्रथिता प्रतापभरिता प्रौढाहवाडम्बरा
प्रारब्धप्रचुरोत्सव हरहरेत्याभाषमाणा भटा ।
सानन्द सकुतूहल बत महामन्त्रोन्नता मन्त्रिण
शम्भाश्छत्रपते सहैव सकलाश्चक्रु पर विस्मयम् ॥ १४५

याते सागरमागरालिभिरभिव्याप्त[से] तनूजे निजे
शम्भोश्छत्रपते प्रभावभरतो नीराग्रगण्येऽधिकम्
दिल्लीन्द्रोद्धतचिन्तया परिवृतो निद्रा न लेभेऽनिश
श्रीपूर्णेऽकबर क्षुधा हृदि धृढ सन्तापमापचिरम् ॥ १४६

दाता दानपरायणोऽधिसरणो नानागुणालङ्कृत
शम्भुश्छत्रपति प्रतीपदलन सम्प्रेपयित्वोदधिम् ।
प्रेम्णाकब्बरमाशु मन्त्रिनिवहै साक स्वचित्ते मुद
दध्रेऽनन्तमति प्रतातचरित क्षोणीतले साम्प्रतम् ॥ १४७

———

Section II

RAJARAMA'S ACCESSION AT RAJGAD

कवीन्द्र उवाच ।

अथ कृताग्निसंस्कारा महाराजस्य धीमतः ।
पुरोहितप्रभृतयो मन्त्रिणो मन्त्रकोविदाः ॥ १

प्रातर्द्वितीयदिवसे राजारामस्य मातरम् ।
ममता नाम दैत्यानां मायां कार्यार्थमागताम् ॥ २

दैवासम्पादितमनोरथां स्वार्थपथि स्थिताम् ।
आतंकानन्दभरितां नहि शोकपरिप्लुताम् ॥ ३

शोचन्तीं चिरकालाय रुदन्तीं घर्घरस्वरम् ।
परिनिर्मेच किञ्चिदूचुरुच्चैः समाहितुम् ॥ ४

मन्त्रिण ऊचुः ।

कष्टं कष्टं महत्कष्टं विधात्रा रचितं विधिम् ।
अनुगच्छन्ति मनुजाः पशुपक्षिमृगादयः ॥ ५

धिगस्तु दृष्टिरस्माकं धिगस्तु ननु जीवितम् ।
यत्र जीवामहे यत्र महाराजविनाकृताः ॥ ६

अन्तवन्त इमे लोकाः शोकास्तत्र विकारिणः ।
अनुभूय प्रभूतानि नाम गच्छन्ति योगिनः ॥ ७

प्रिया पुत्री प्रियः पुत्रः प्रियौ भ्रातरसोदरौ ।
पितरावपि हि स्नेहाः कुर्वन्ति मानवाः ॥ ८

कृता यज्ञास्तपस्तप्तं जप्तो नानाः सदाशिवम् ।
महापदाश्रयाः किं न यस्मान्न गणयन्त्युत ॥ ९

परलोकप्रसक्तस्य स्वर्गस्थितस्य किं भवेत् ।
यथाऽमृतेन तृप्तस्य घटवारि किमाचरेत् ॥ १०

पारलौकिकसक्तानां कठिनं मानसं किल ।
चन्द्रं न नभो गिरा विष्णुरतन्द्रः कम्पो न पश्यति ॥ ११

अधीत्य व्याकरणं शास्त्राणि विविधान्यपि ।
इति मत्वा नु सुधियः परलोकपरायणाः ॥ २६

विज्ञानाऽखिलसारस्याः प्रशस्याः मरुधास्वपि ।
अमोहिनः परं लोकं नरा रोहन्ति केचन ॥ २७

अर्थानिनर्थरूपस्यन्[वीक्ष्य] परमार्थसमुत्सुकाः ।
अपवर्गं प्रशंसन्ति परलोककृत[ते]क्षणाः ॥ २८

देहिनामिह देहस्य पाञ्चभौतिकताभृतः
औपाधिकमपञ्चत्व प्रकृतिः किल पञ्चता ॥ २९

मृदेवाकारभेदेन घट इत्यभिधीयते ।
विकृतौ तु विनष्टायां प्रकृतिः किल तिष्ठते ॥ ३०

भस्मसाज्जायतां कामं वपुर्यत्पाञ्चभौतिकम् ।
चेतनस्यास्ति चेद्धर्मं न्दनाशि यशोमयम् ॥ ३१

यस्य कीर्तिप्रतापाभ्यामापूरितमिदं जगत् ।
क्षितीशोऽयं परोक्षोऽपि साक्षादेवेह वीक्ष्यते ॥ ३२

अथ शोचति यः शोच्यं श्वस्तमन्योनुशोचिता ।
अनित्येऽस्मिन्नमरे शोच्यशोचितोरनवस्थता ॥ ३३

श्रुतिरागमं प्रणम्य राजागम स्वरागमजम् ।
राष्ट्रेऽस्मिन्नभिरक्ष्याम सद्गामः स्वमनोरथम् ॥ ३४

आवा[प]त्यपकल्पलोकमसु शोकमनोरथम् ।
मानमोऽन्त पर सिद्धगविवेकेन धारिणा ॥ ३५

महाराजप्रतिनिधि निधि सम्प्रापसम्पदः ।
स्वामिन्याद्गुमारान राजाराम विनोदय ॥ ३६

स्वमार्गे प्रहृते कार्ये विनोदमितनो पदम् ।
अज्ञापय पितामहमाज्ञापय स्वमनोरथम् ॥ ३७

उत्पाता इव पान्थ महापाप्मरूपे पथम् ।
सर्वमिदं वसुमतं महेन्द्रदर्पितत्वरम् ॥ ३८

अनन्तं नु लेनादय प्रभृति प्रश्न' मु]नाद्यम् ।
अनुनाथ्यात्मेन नून सुमुनसु ना ॥ ३९

क उपेत्य पर लोक वनामु लोकमागतः ।
नोररीक्रियते जातु सुधीभि शोकनागतः ॥ ४०

इत्यमुक्तवतस्तत्र सापत्नपमनागनात् ।
स्थित्वा क्षणमिव राज्ञी न्यगदद्गद्गदस्वरा ॥ ४१

यथार्हवस्तुसंसर्गवञ्चकाय विरिञ्चये ।
स्वर्जानिनमयानाथा बत नायामि नात्मना ॥ ४२

मन्ये मदह[दह]सामेव रहसा सहसामितः ।
प्रभ्रश्याभ्रमिद सर्वमपतन्मम मूर्धनि ॥ ४३

नितान्तमुषना येन ध्वस्त दैन्यमय तमः ।
तमधीशमपश्यन्त्या सर्वमन्धममूज्जगत् ॥ ४४

भृश विश्रम्भणीयेषु भवत्सु प्रभवत्सु च ।
विश्रब्धाहमसन्दिग्धाभिमतार्थपथार्थिनी ॥ ४५

यदिदानीं मदभ्यर्णे भवद्भिरुररीकृतम् ।
कर्णाकर्णिकया सर्वं तदाकर्ण्य विमातृजः ॥ ४६

क्रोधन पृथुक क्रोध पातयेत्पृथुके मम ।
तदोपगत्यमाधत्तां भावत्कभुजविक्रमः ॥ ४७

इद निगद्य निर्वेदवतीं तूष्णीकृता गताम् ।
सा मन्त्रिमण्डली भूयोऽप्यनर्गलमजल्पत् ॥ ४८

भवती जीवतु चिर जीवनाय शिशोः परम् ।
जीवनामोऽपि जनताजीवनाय शत समा ॥ ४९

प्रभु सर्वस्य लोकस्य यदन्तर्द्विगताय सः ।
न तवैवास्य तथापि किन्त्वस्माकमपि ध्रुवम् ॥ ५०

भवती भवतीमेव यथमेनाहं शोचते ।
बालोकमयं यस्याः स्तोक त्रिभुवन किल ॥ ५१

विधिविधिर्वो विधिना त्वद्वत्नविधिनाऽधुना ।
आनायितो निज धाम शार्ङ्गजामव. शिव ॥ ५२

पूज्या मा त्विजहानस्या नजस्त्र सगगद्गता ।
राजन्यार्मी यथा धीरल्उने रूप भूतले ॥ ५३

अखण्डपण्डापाण्डित्यपरिखण्डितपण्डिताः ।
दण्डीनाखिलेनैण्डी तुण्डीं मा दधनश्चिरम् ॥ ६७

स्वविशेषैः शेषमपि भर्त्सयन्तो सुधीवराः ।
अशेषा भाष्यवक्तारो वैयाकरणिका अमी ॥ ६८

अतर्क्यतर्ककलित[ता]शेषब्रह्माण्डमण्डलाः ।
प्राकामकामाः सोत्साहा महान्तो बत तार्किकाः ॥ ६९

प्रध्वंसितमहामायाविकारपरिलक्षिताः ।
स्वमतस्थापनस्वस्थाः केचिन्मीमांसका अमी ॥ ७०

घोषणातोषणस्फीताः स्वरशिक्षाविचक्षणाः ।
स्वच्छन्द छान्दसाः सर्वे स्वच्छाः प्रोच्छायतर्पुलाः ७१

गणयन्तोऽतिगणशो भगणद्गुणरङ्गिणः ।
गणकाः शास्त्रगुणनागुणिनो गणिनाशया ॥ ७२

इदं कार्यमकार्यं वाऽकृत्य कृत्यमिदं खलु ।
समालपन्तः सतत प्रथिता धर्मशास्त्रिण ॥ ७३

नानातन्त्रार्थवेत्तारश्छेत्तारः कार्मणस्य च ।
शर्मणो निलयीभूता सुलया बत मान्त्रिकाः ॥ ७४

असद्वैद्यकमिदं त्वधरसवतिरंजनम् ।
इत्यालपन्तः परमवन्दोगा वैद्यका ध्रुवम् ॥ ७५

चारुसङ्गीतविद्वद्गीता गीताः किल क्षितौ ।
गायकाः सार्वभौमिता गन्धर्वा इव सुस्वराः ॥ ७६

कलानिद कलकलाः सकला कमलानुला ।
सर्वाम्भविमलोकभूताभेनोविहारिणः ॥ ७७

अचिन्त्यमादित्यमहाप्रौढिमानमहोद्यमाः ।
विचक्षणाः केऽपि नवोजृम्भमाणसुलक्षणाः ॥ ७८

कृतनाट्यश्रमा ज्ञातार्थितसम्भूतनाटकाः ।
कार्णाटका नटाः स्वप्रकर्षाश्लक्षकौशलाः ॥ ७९

कथानां कथकाः केऽपि विदग्धाः कृतकौतुकाः ।
मदस्थानां यवस्थानां प्रशस्थानां मनामपि ॥ ८०

इतिहासपुराणज्ञा विज्ञाः सुज्ञजनप्रियाः ।
पौराणिकास्त्यक्तशङ्का निष्कलङ्का गुणोज्ज्वलाः ॥ ८१

पाखण्डताण्डवाखण्डा वितण्डावादडिण्डिमाः ।
मण्डलीभूय मिलिता रत्नकुण्डलमण्डनाः ॥ ८२

अपरेऽपि च विद्वांसो सहसोत्सवहेतवः ।
सेतवो ज्ञानविज्ञानसागरस्य जितश्रमाः ॥ ८३

बौद्धाः सिद्धं इत्यासिद्धार्थाल्पप्रतिनिदर्शकाः ।
कर्कशा जठरापूर्तिमात्रोदर्काः प्रकामुकाः ॥ ८४

अनवद्यमहाविद्यागद्यपद्यप्रवर्तकाः ।
कवयः सन्नयोपेता नवयोगप्रदर्शकाः ॥ ८५

उल्लसच्चारपीयूषकरा दस्रानुकारिणः ।
चिकित्सकाश्चिकित्सासु सर्वासु कृतगौरवाः ॥ ८६

ज्ञातकोशाः खड्गगजहयलक्षणवेदिनः ।
अखर्वगर्वैकमहापर्वताः शर्वसेवकाः ॥ ८७

नानायोगप्रवक्तारो योगिनो गतविभ्रमाः ।
ससम्भ्रममिहायाताः संयता यतवासनाः ॥ ८८

अनेकरत्नकेयूरधारिणो वारवाणिनः ।
सभ्याः केऽपि महाशूरा इभ्या अपि समागताः ॥ ९२

बालमार्तण्डरपान्ति प्रतीक्षन्तः क्षणं क्षणम् ।
राजारामस्याभिषेकं वसन्त्यातोरणान्तरम् ॥ ९३

स्वसारेऽस्मिन्नसारेऽपि क्षणिकैकसुखास्पदे ।
स्वससारे स्वराज्येऽस्मिन्मा निर्वेदमुरीकुरु ॥ ९४

अशाश्वतमिदं सर्वं विगणय्यातिशाश्वतम् ।
वर्तितव्यं मनुष्येण नव्यभव्यप्रतीक्षया ॥ ९५

स्वायत्तो यावदात्मास्ति सर्वे परिचरा अपि ।
तावद्यत्नं समातिष्ठेद्यत्नाद्भद्राणि पश्यति ॥ ९६

स्वदृक्परीक्षणायासः प्रकर्तव्यो विपश्चिता ।
संस्कृत्य सकलं लोकं स्थिरायां स्थीयतां स्थिरम् ॥ ९७

न धैर्येण विनोद्योगो नोद्योगेन विना धृति ।
धृत्युद्योगौ समारभ्य स्वार्थे कार्ये प्रसज्जना ॥ ९८

वैकल्य कीरनां प्राहुर्महासाम्राज्यभञ्जनम् ।
अतो शृणु समुद्योग सुयोग नीरनान्धवे ॥ ९९

राजनीतिरिय शब्दद्विधे विश्वविमोहिनी ।
विश्वेशेन विभातव्या सर्वदा राज्यतर्पुणा ॥ १००

इतरेषां तु लोकानामन्यो धर्म सनातन ॥
राजर्षीणां पुराणानामन्यदीयोऽस्ति सुव्रते ॥ १०१

राजा विराजते लोके लोकरञ्जनकारणम् ।
अतोऽन्यथा विधातव्य स्वधर्मो विजिगीषुणा ॥ १०२

सन्धार्यो देशपदवी पार्श्वरेव सर्वथा ।
राष्ट्रोपद्रानुवीनेन सह एव महा[महत्]सदा ॥ १०३

असमर्थेन कर्तव्यो यत्न सादो दिने दिने ।
भाव्य महीमहेन्द्रेण महाविक्रमिणावनौ ॥ १०४

असमर्थ. कथ स्वार्थ रमनेऽर्थ समर्थवत् ।
समर्थे सर्वथा सिद्धिरर्थिनोऽर्थन्त्यनेकदा ॥ १०५

शाहराजस्नुषा वीरमहाराजशिरोमणे
शिवराजस्य राणी स्मरणीयोत्तमकृणा ॥ १०६

सर्वार्थसाधिनी वीरकन्या मोहितवशजा ।
धीरमाना वीरधुरीणत्रनपरायणा ॥ १०७

मत्र प्रशाधि सकलानिकुरान्वहर्षिन ।
राजाराम पुरस्कृत्य महासाम्राज्यदीक्षितम् ॥ १०८

महाम्बुधिपरिभ्राजमेघडाचम्याचिनाम् ।
वसुन्धरां शास्तु चिर राजाराममस्तकामज ॥ १०९

पल शल पुन मन्त्रमिदमेव न सशय ।
यतामहे वय सर्वे तव हेतोरनन्तरम् ॥ ११०

इति समभिहितार्थ प्राथिता मन्त्रिमार्थ ।
प्रणिततमदशोभिः साडय नयय मरप्यम् ।
विल कलिभिवान रय मानसा सादन्ती
विभवि मरण्यानी मम्भर्मेगाननन्द ॥ १११

इत्थं नानाहितार्थं हितमिव कलिना प्रस्तचित्तैस्तदग्रे
प्रेम्णा सम्बोधिता सा शिवनृपरमणी कारणीभूय किञ्चित् ।
ऐच्छद्वक्तुं निविक्तै[बुध]समधिषणा दैवयोगावतार्णा
वीरस्तार्णां क्षोणिमेता निजशुभचरितैरिच्छती व्याप्तुमारात् ॥ ११२

इत्यनु० अध्याय ॥ ? ॥

कवीन्द्र उवाच ।

इत्थं राजकुमारस्य राजारामस्य सा प्रसूः ।
मन्त्रिप्रवरसम्प्रोक्तां व्यक्तामाकर्ण्य भारतीम् ॥ १

आनन्दसिन्धुलहरीसम्भ्रमद्धृदया सती ।
तत्कालोपहितं वाक्यमाजहार शुचिस्मिता ॥ २

राजपत्न्युवाच ।

सत्यमुक्तं भवद्भिस्तु प्रभवद्भिरहर्निशम् ।
सनाथेवानुनाथामि बत राज्यमकण्टकम् ॥ ३

तथाऽपि मम चित्तस्य न पर्याप्तिः प्रदृश्यते ।
बलिना परिभोक्तव्यं बलिना निखिलञ्जगत् ॥ ४

अन्वेषयन्ति सततं द्विषिणश्छिद्रमप्यरम् ।
राज्यस्याबल्या तत्र यत्न कीदृक्प्रकल्प्यताम् ॥ ५

बलेनैव भवति राजा लोकेषु केवलम् ।
बुद्धिमान्नातिमान् शश्वदामुङ्क्ते परमम्पदम् ॥ ६

नीतिरेव पुरस्कार्या कार्याऽकार्यं विजानता ।
आर्यवृत्तं विचार्याशु वर्तितव्यं प्रयत्नतः ॥ ७

यत्नवाविजयी लोके समुच्छति महत्पदम् ।
शङ्खो मुरद्विषा मत्स्यजनुषा स्ववशीकृतः ॥ ८

कपटैकपटाच्छन्नाभूय पात्यो बली रिपुः ।
सख्यं विधाय शक्रेण वृत्रोऽयं विनिपातितः ॥ ९

सदसद्वापि कर्तव्यं निर्विशङ्कं बुभूषुणा ।
नृपेण राज्यं सम्प्राप्य वर्तितव्यं यथा तथा ॥ १०

सहजाः सुहृदः कचित् कृत्रिमाः केचन स्मृताः ।
उभाभ्यामनुकूलाभ्यां राज्यमुद्योतते चिरम् ॥ ११

केचित्स्वपक्षमाश्रित्य परपक्षमुपासिन ।
अदभ्रधिषणाभ्रशमभ्रमञ्जनयन्त्युत ॥ १२

कृत्रिमा दुर्हृदः केऽपि तथा साहजिका अपि ।
राज्यक्षयाय महते सन्नद्धाः सन्ति सर्वथा ॥ १३

बहिरुत्साहजनका अन्तर्भेदविकारिणः ।
नराः पिशुनकाः केऽपि घातयन्ति नृपश्रियम् ॥ १४

उत्साहभङ्गिन. केऽपि कृतकार्यैकरञ्जनाः ।
जनयन्ति नृप भूयो वैक्लव्यैकनिकेतनम् ॥ १५

केऽप्याशयैकज्ञानार्थं सावधानेन चेतसा ।
कथयन्ति कथाः काश्चिच्चित्तनाशानन्दहेतुकाः ॥ १६

वाचाटिकाः केऽपि नरा प्रजल्पन्तः स्वपौरुषम् ।
रञ्जयन्ति नृपश्रेष्ठं वृथा समनुजीविनः ॥ १७

किञ्चिदुच्चार्य कर्माचरन्त कैतवान्विताः ।
आघातयन्ति भूमीन्द्रचन्द्र परिचरा. क्वचित् ॥ १८

मायामोहमदाविष्टा दिष्टया दिष्टाः कचित्कचित् ।
साकमेवात्मना नाथं मज्जयन्त्यसुहृज्जले ॥ १९

हिताय यतन कांश्चित्स्वामिनो यतमानसान् ।
आतन्वन्त्यपरे केचिद्भेद मिथ्याप्रलापिनः ॥ २०

सहस्रभानुप्रतिमाः प्रतापप्रथितौजसः ।
काश्चित्स्वामिहितान्केचित्प्रशयन्ति मनिभ्रमै. ॥ २१

उत्कर्षमपि केषाचिदसहन्तो नृपगृहे ।
राजानमन्यथा बुद्धिं दर्शयन्ति मुखप्रियाः ॥ २२

मिथ्या केचि प्रशसन्ति राजानमनयोधनम् ।
साधयन्ति पर स्वार्थं समर्था इव सर्वथा ॥ २३

नानाशृङ्गारभङ्गीभि. सुभगाभिरिवस्तन ।
व्यामोहयन्ति गन्तारं जनाः केऽपि प्रियंवदा ॥ २४

आशामात्रविधानप्रविज्ञाः प्रायशो जनाः ।
पातयन्ति नराधीश गलन्मयाहिते परे ॥ २५

केचिद्भिन्नपदमर्यादा दर्शयन्त. कृतार्थवत् ।
विवदन्तः फणा भूप दुराग्रहे स्थिरा पदौ ॥ २६

अप्रधाना प्रधानत्सु प्रथयन्त प्रधानताम् ।
असन्धानेऽनुसन्धाय भूमीन्द्र मज्जयन्त्यमी ॥ २७

मुखदाक्षिण्यमासाद्य सद्य स्निग्धतराक्षरा ।
केचित्क्षोणीन्द्रहृदय हरन्ति सदय बल ॥ २८

नानानतिमतिप्रौढिसेवाभि· पुरतोऽधिपम् ।
रञ्जयन्ति पुन पश्चाद्विहसन्त्यप्यलक्षितम् ॥ २९

स्वामिनोऽग्रे प्रतिज्ञाय महत्कर्मापि मन्त्रिण ।
मिथ आमन्त्र्य सम्मन्त्र्य समुपेक्षा चरन्ति ते ॥ ३०

आदिष्टा· क्षोणिचन्द्रेण क्षीणारातिपराजये ।
निर्णयन्ति त द्रव्यैर्मन्त्रिण स्वार्थदर्शिन ॥ ३१

स्वस्वाभिमानहान्यर्थं व्यर्थं शत्रुपताकिनीम् ।
समानयन्ति नयतोऽनयतो मानपूजिता ॥ ३२

वृत्तान्तजातमखिल खला केचन मन्त्रिण· ।
आवेदयन्ति रिपवे स्वाम्युत्कर्षपराङ्मुखा ॥ ३३

अनल्प स्वामिनाक्षिप्ता प्रज्वलन्तश्चिर हृदि ।
जनयन्ति मिथो भेद छेदयन्ति नृपश्रियम् ॥ ३४

इत्थ महादु खभार प्राज्य राज्य नराधिप· ।
रुन्धन् छिद्राणि सर्वाणि स यशोकुरुते चिरम् ॥ ३५

क्षोणीन्द्रचूडामणिना बलिनातिसुबुद्धिना ।
ज्ञात्वा सर्वस्य हृदय वर्तितव्य यथायथम् ॥ ३६

अथ मे तनयो बालो हरिणो हरिणेक्षण ।
कथ भार समर्थ स्याद्वोढु सोढुमरेर्बलम् ॥ ३७

दिल्लीन्द्र सतत सान्द्रच्छिद्रान्वेषी दुराशय· ।
नि सशय भक्षयिता बालक मामकम्बलात् ॥ ३८

शम्भुराजापि मेधावी क्रुद्ध क्रूर· कृतान्तवत् ।
नून कृतान्त पुत्र मे कृतान्त प्रापयिष्यति ॥ ३९

अहमेव निजान्प्राणास्त्यक्ष्यामि हतदु खिता ।
कदापि नैव शक्ष्यामि वैमात्रेयात्पराभवम् ॥ ४०

युष्मान्समाराध्य

Section III

LAST DAYS OF SHIVAJI

श्रीगोविन्दाय नमः । कवीन्द्र उवाच ।
एकमेवेश्वरं स्वस्य बतेश्वरममन्यत ॥ १

तदा निर्विद्यमानेन विद्यमानेषु वस्तुषु ।
अतर्कि गन्धर्वपुरप्राकाराकारतामुना ॥ २

आचार्यायत्तमतिना पटुना कर्मठात्मना ।
एतेनाकारि कृतिना तत्कृत्यं पितुरन्तिमम् ॥ ३

दिनानि विधिना तेन तदा तानि निनाय सः ।
तथाध्यात्मविदध्यात्मकथया ताश्च शर्वरी ॥ ४

अथैष मङ्गलस्नातः सुवासाः सुपरिष्कृतः ।
चन्दनेनानुलिप्ताङ्गः सुमनोभिर्मनोरमः ॥ ५

पुरोहितप्रभृतिभिर्विहितस्वस्तिवाचनः ।
वित्तविश्राणनैर्विप्रान्विदधन्मुदितात्मनः ॥ ६

स्वनन्निःसाणनिस्वानपूरिताद्रिदरीमुखः ।
सुमुखः सैनिकैः स्वीयैः साकमास्थानमासदत् ॥ ७

अथ सम्प्रेषितचराश्चरास्तस्य तदन्तिके ।
सर्वमावेदयामासुर्वृत्तं रैङ्गिरिवार्तिनाम् ॥ ८

यस्य यद्यन्मतं तत्तद्भूतमित्येव ने पुनः ।
नोदिताः क्षोभिताशेषवृत्तास्तमिदमब्रुवन् ॥ ९

अभिषिच्य पदेऽमुष्मिन्राजाराम कुमारकम् ।
आसमुद्रं वसुमतीमवितारः स्वयं वयम् ॥ १०

इदमुद्दिश्य मनसा मयूराद्यैः कुमन्त्रिभिः ।
सन्दोहयद्भिः पृतनां वितीर्णोचितवेतनाम् ॥ ११

ससज्जे शम्भुवैराय ललज्जे न मनागपि ।
जनाः सर्वे वदन्तीमां किंवदन्तीं गृहे गृहे ॥ १२

द्विपि दिल्लीश्वरे दर्पाधुष्यमाने दिवानिशम् ।
न वरं बालिशो राजा सहास्यास्य वरं विषम् ॥ १३

क्रियावतामधिभुवे प्रभूतप्रभुतामुवे ।
हन्तामी स्पृहणीयाय स्पृहयन्ति न शम्भवे ॥ १४

इत्थं मयूरप्रभृतीन्विनिन्दन्त्यः पदे पदे ।
प्रजास्त्वाशासतेऽद्य त्वा शासितारं दिने दिने ॥ १५

शम्भुराजो नियन्तव्यो मन्तव्यो मन्तुमान्ध्रुवम् ।
अथवा हन्त हन्तव्यस्तत्र योधैरुदायुधैः ॥ १६

इत्यन्वहमह शुत्वान्[श्रुत्वा]मयूरादीन्प्रशासती ।
जागर्ति ममताप्युच्चैः पुत्रे स्वे ममतावती ॥ १७

सिंहासनस्य यो भर्ता स नो भर्ता भवेदिति ।
राद्धान्तितमिदं चित्ते तत्तद्दुर्गाधिकारिभिः ॥ १८

अस्ति हम्बीरराजस्य ममता ममतात्मजे ।
तदप्यतितमा पक्षपातस्त्वयि महाभुजे ॥ १९

उदन्तमेनमन्यच्च तेभ्यः श्रुतवताऽमुना ।
विविक्तवार्तिना मन्त्रनिधिना क्षात्रमूर्तिना ॥ २०

हन्त हम्बीरराजाय सेनान्ये शम्भुवर्मणा ।
अलेखि किल लेखोऽयं वर्णमुक्तामनोरम. ॥ २१

मयि राज्यमिदं न्यस्य वैरं दिल्लीश्वरस्य च ।
परोक्षभावमभजत्प्रत्यक्षः परमेश्वरः ॥ २२

पिता मम प्रतापी तत्कृच्छ्रं वाचामगोचरः ।
सुदुस्तरो ह्ययं कालः पापीयानुत्तरोत्तर. ॥ २३

भवितव्यं भवत्येवेत्त्वरगल्भ स्वया श्रिया ।
तदुपक्रम्य ते केन यत्र नास्ति प्रतिक्रिया ॥ २४

उपजापप्रवृत्तानाममात्यानां दुरात्मनाम् ।
मामुद्दिश्य जिगीषा यत्तत्रैव स्वजिजीविषा ॥ २५

दम्भोलिवद्भेद्यानां मदर्थे वः समुद्यमे ।
अहीनविक्रमस्याद्य भवत्येव भयं न मे ॥ २६

अनवाप्य भवत्पक्षं विपक्षास्ते ममाधुना ।
बत स्वाय निकेताय किमुत्पातं वितन्वते ॥ २७

प्रबुभूपति यः स्वेन प्रभुं चाभिबुभूपति ।
स राजानमजानानमितरस्तु न काङ्क्षति ॥ २८

शम्भुः कनीयसोऽमुष्य द्विपन्नेवेति किञ्चन ।
अज्ञापयन्नतीवाज्ञास्तन्मात्रेऽमी कुमन्त्रिण ॥ २९

प्रशास्ता त्वस्य राज्यस्य मद्दत्तस्यार्भकः स वा ।
अमर्पणामसौ ताम्राननाश्चेन्न जिघृक्षव ॥ ३०

राज्यं नार्जति राजानं राजैव तु तदर्जति ।
तृणवद्गणयन्त्येतत्केचित्तदतिगुर्वपि ॥ ३१

सद्यः शृङ्खलिता एव मयात्र निखिला खलाः ।
ते तु त्वया विभागे स्वे विनिग्राह्याः कुमन्त्रिण ॥ ३२

आहूय यवना नमव्रमाः स्वामिविद्विषः ।
मज्जयेयुरिमं सह्यमसह्ये मय्यमी रुषा ॥ ३३

येषां हि महती माया त्वमायाहि मदन्तिके ।
पालनायास्य राज्यस्य सेनानीः सेनया सह ॥ ३४

इदमानन्दराजाय योध्दे मानजिते तथा ।
प्रबोधनीयं भवता दो.प्रतापभृता मिथ. ॥ ३५

विसृष्टं शम्भुराजेन संश्रितप्रश्रया श्रिया ।
सेनापतिः स्वय लेखममु सम्यगलोकत ॥ ३६

मम त्वन्यत्र विज्ञाप्यमाज्ञया भवदीयया ।
द्रुतमागन एवास्मि सन्नद्धः सेनया मया[म] ॥ ३७

एवं सिंहासनार्हाय शम्भुराजाय सत्पृहः ।
सद्यः स्वेन जनेनैप सन्देशं समदेशयत् ॥ ३८

उदारमतिरानन्दराजाद्यैरनुमोदितः ।
अरोचदपि चामात्यचरं प्रच्छन्नवर्तिनम् ॥ ३९

लेखावलोकनाज्ज्ञातं मनमण्णमयूरयोः ।
विवक्षुरसि चेदन्यदपि तचेन वक्षि न ॥ ४०

अण्णाय च मयूराय प्रल्हादाय च राहवे ।
सद्यः सन्देशमेनं च मदीयं विनिवेदय ॥ ४१

तत्र तत्र समेष्यामि यत्र यत्रागमिष्यथ ।
पथिकीभूयतेऽस्माभिर्भवन्मुक्तस्य[केन] किं पथ.[था] ॥ ४२

सन्दिष्टमेतदथ ते सचिवाः समेताः
सेनापतिप्रहितमाशुचरान्निशम्य ।
रोद्धुं प्रणालमचलं प्रचुराभिमानाः
स्थानान्निजादुदचलन्वरवारणाणाः ॥ ४३

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे भिवास क० कवी० अध्यायः ॥

कवीन्द्र उवाच ।

अथ प्रस्थितमात्रस्य तुरगारोहणक्रमे ।
मयूरस्य शिरोवेष्टः पपात धरणीतले ॥ १

पिचिण्डिलस्य त्वण्णस्य याप्ययानाधिरोहिणः ।
निरुष्णीषो नरः कृष्णो दशोरभिमुखोऽभवत् ॥ २

अनाल्हादह्रदस्तावत्प्रल्हादस्य च गच्छतः ।
अमन्दमन्दं पस्पन्दे तत्र चक्षुरदक्षिणम् ॥ ३

तस्योपरिष्टात्सैन्यस्य व्यूढस्य प्रौढिमीयुषः ।
मण्डलान्यपसव्यानि गृध्रवृन्दैर्विदध्रिरे ॥ ४

एत्य दक्षिणतः स्फारमारटन्तः कटुस्वनम् ।
प्रजा सर्क्षप्रजाना चाप्यव्राजिषुरदक्षिणम् ॥ ५

निमित्तान्यशुभाशासीन्यमून्यन्यानि चाभितः ।
पश्यताथ मयूरादीन्प्रल्हादेनाभ्यधीयत ॥ ६

प्रल्हाद उवाच ।

भवन्ति हन्त नास्माकं शकुनाः शकुनावहाः ।
दशां द्रक्ष्यामहे कां नु बलिना कृतविग्रहाः ॥ ७

ममता मन्मता नैव ममताममतामते ।
यत्कृतेऽद्य प्रवृत्ताः स्थ पथि सद्भिरसत्कृते ॥ ८

तत्र गत्वाऽतिसत्त्वाढ्यो दिल्लीन्द्रादाप्तवाञ्छ्रियम् ।
पित्रे दिदृक्षमाणाय दर्शयन्निजपौरुषम् ॥ ९

सन्धिविग्रहयानादिवेदिना प्रौढकर्मणा ।
अहो युष्माभिरारेभे विरोधः शम्भुवर्मणा ॥ १०

मतं सेनापतेर्नैव स्वमतेर्विपर्यीकृतम् ।
न चाद्रिदुर्गपालानां स्वतन्त्राणामिवाधुना ॥ ११

मन्ये हम्बीरराजाद्याः पृतनापतयोऽधुना ।
बलिना शम्भुना स्वस्य विहिताः पक्षपातिनः ॥ १२

तस्मादद्य प्रपद्यध्वमनवद्याय शम्भवे ।
परथा[तो] भवदीयानाम्भवताञ्च न शम्भवेत् ॥ १३

इत्थमुद्यन्नीतिभास्वती प्रल्हादभारती ।
नान्वमोदि मयूराद्यैर्दिष्टादिष्टानुवर्तिभिः ॥ १४

अथाणमुखमालोक्य मयूरो वाक्यमब्रवीत् ।
प्रल्हादं तत्तथा मन्ये नान्यथाऽत्र यदब्रवीः ॥ १५

दिगन्तान्वा दिवं तां वा पातालं वावलम्बताम् ।
तथापि न जनस्यास्यान्यथा स्याद्वैधसी लिपिः ॥ १६

कृतात्रदाताः सन्मानदानदूरीकृतश्रमाः ।
वयं कृताः कृतज्ञेन स्वामिना स्वात्मनः समाः ॥ १७

अनेन सहसा दैवाद्यातुमुन्मनसा दिवम् ।
यस्तु न्यास इव न्यस्तः शिशुरस्माकमन्तिके ॥ १८

तस्य राज्यमिदं सर्वं त्वदीयस्य यवीयसः ।
त्वं तु कर्णाटक देशं शाधि तातनिदेशतः ॥ १९

अदो वदोचितं तस्मै न शृणोत्युद्धतो यदा ।
ऋते दिल्लीश्वरं तस्य नावलम्बान्तरं तदा ॥ २०

इत्युक्त्वा प्रहितस्ताभ्यामुभाभ्यामपि सन्मतिः ।
सताङ्गतिमसौ शम्भुवर्माणं प्रत्यपद्यत ॥ २१

अथ हम्बीरराजेन प्रहितः स्वहितः स्वराट् ।
परपक्षार्णं मयूरश्च मध्येसभमभाषत ॥ २२

कार्यं तदतिसंसक्तं यदन्यक्तं हितं भवेत् ।
अतो द्रक्ष्ये चित्रक्षुवौ विविक्तस्थावुभावपि ॥ २३

एवं सन्देशमाकर्ण्य पृतनाधिपतेरमू ।
सपदि प्रतिसन्दिश्य तत्र प्राहिणुतां चरम् ॥ २४

अथ पञ्चाननगतिः सेनापतिररिन्दमः ।
तत्क्षणोत्स्फारितश्मश्रुरेखो रूक्षारुणेक्षणः ॥ २५

पिनद्धवर्मा चर्मासिपाणिः सानीकिनीगणः ।
वृषस्कन्धसमस्कन्धप्रतिष्ठितशरासनः ॥ २६

प्रत्युद्व्रजद्भ्यामभितो रुद्राभ्यां सह सेनया ।
ताभ्यां तत्र तथाऽलोकि भवत्येव यथा स न ॥ २७

कौ युवां किमनीकं वां कः प्रत्ययमभिक्रमः ।
कृतो मर्कटकाभ्यां किं भवद्भ्यामयमुद्यमः ॥ २८

यस्यान्नमत्तमाजन्म तस्मिन्नसति तत्सुतम् ।
विनियन्तु प्रवृत्ताः स्थ दुर्वृत्ताः स्थ न संशयः ॥ २९

निगदन्निति निग्राह्यौ व्यग्राहयदुभावपि ।
अधिपद्विपदुत्पायी प्रतापी पृतनापतिः ॥ ३०

ततः स्वस्वशिरोवेष्टनियन्त्रितभुजावमू ।
उभौ हृतौ दुर्विनीतौ नीतौ दीनां दशामिमाम् ॥ ३१

तदवश्यीकृतां तद्वत्तदीयाननुबन्धिनः ।
सम्बन्धिनश्च सुहृदः सोदरान्बान्धवानपि ॥ ३२

हृतायुधान्कृतक्रोधान्योधानपि च कांश्चन ।
प्रदाय रक्षणार्थाय पृतनां स्वां प्रजाघ्नीम् ॥ ३३

विधाय रक्षितान्दाश्वस्तया पृतनया नयी ।
स्वामिभक्तो महासत्त्वः सत्वरं कार्यलालसः ॥ ३४

पुरः प्रस्थापयामास प्रणालमचलं प्रति ।
यस्माद्दाटाक्किल क्षिप्रं प्रस्थितः पृतनापतिः ॥ ३५

मर्त्यागिण ऊचुः ।

विसृष्टः शम्भुराजाय प्रविष्टोऽपि च तं किल ।
यद्वृत्तमत्रोत्तर प्रल्हादस्तदुदीरय ॥ ३६

कवीन्द्र उवाच ।

स तु मन्तुमतां तेषां शम्भुद्वेषान्धचेतसाम् ।
श्रेयसः समुदायेन समुदाये वसन्नमूत् ॥ ३७

ज्यायस्तु ज्यायसः श्रेयो यवीयस्तु यवीयसः ।
चिरं निरचिनोदेतदयं तु निजचेतसि ॥ ३८

अतो दूत्योपधिस्तावत्प्रल्हादः सुधियां वरः ।
शम्भुवर्माणमभजद्भ्राजमानः स्वया श्रिया ॥ ३९

कमपि वसुधालोकेऽमुष्मिन्सुधामयदीधितिं
तनयमकनीयांसं पश्यन् प्रभोः शिवशर्मणः ।
स किल पृतनापालस्तावत्प्रणाल्यमहीधरे
मुदमतितमां लेभे देहेऽपि चाप्यधिकां श्रियम् ॥ ४०

विश्वव्यापि भुजोद्यमे शिवमहीपाले प्रयाते दिवं
कः स्यादस्य पदस्य सम्प्रति महाबोढुर्नियन्तेति यः ।
सन्देहः स्वमनोऽतिथिः स नुनुदे श्रीशम्भुराजाभिधं
दृष्ट्वा मानुषदैवतं प्रमुमुदे चानन्दराजादिभिः ॥ ४१

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे कवीं० अध्यायः ॥ २

कवीन्द्र उवाच ।

इत्थं विनिगृहीतेषु मन्तुकारिषु मन्त्रिषु ।
अपरेष्वपि पापेषु ममतामतवर्तिषु ॥ १

तप्ततैलकटाहान्तः क्वाथ्यमानेषु केषुचित् ।
निशातक्रकचपत्राग्रैः कर्तितेषु च केषुचित् ॥ २

चूर्णतां भृगुपातेन गमितेषु च केषुचित् ।
द्विरदोदग्रदन्ताग्रदारितेषु च केषुचित् ॥ ३

प्रकृतिष्वनुकूलासु विषयेषु वशेषु च ।
सेनाधिपेषु सर्वेषु विविधेषु विशेषतः ॥ ४

सर्वदुर्गेषु निर्विघ्नं निघ्नतां प्रापितेषु च ।
चकितेष्विव ताम्रेषु तटस्थेषु च सर्वशः ॥ ५

श्रीरङ्गपत्तनाद्विन्दुपुराच्च मउयाचलात् ।
सिंहलादन्तरीपाच्च सेतुबन्धाच्च दुर्जयात् ॥ ६

तथैव भागानगरात्पुराच्च विजयाह्वयात् ।
गजवाजिप्रभृतिषु प्राभृतेष्वागतेषु च ॥ ७

भूयिष्ठभुजमाहात्म्यममात्यपदवीं स्पृशन् ।
शम्भुराजमिदं प्राह कलशः सरसं वचः ॥ ८

कलश उवाच ।

स्थितोऽसि चिरात्राय हिताय जगतामिह ।
महामनेऽतिमहते द्विपतामहिताय च ॥ ९

अथ राज्याभिषेकाय स्नाय रैद्भिरिमानज ।
भजतां राज्यलक्ष्मीस्त्वा सहृतां त्वं च तां भज ॥ १०

सद्यः शिवविद्योगोत्थ वैक्लव्य विजिहासती ।
तत्र त्वां क्ष्मामणे सिंहासनलक्ष्मीः प्रतीक्षते ॥ ११

गुरौ गते शिवे राज्ञि लघुता लघुतां गताः ।
त्वया भजन्तु गुरुता भूधरा रैवराद्यः ॥ १२

सूनु मूर्धाभिषिक्तस्य त्वामनून गुणश्रिया ।
अनूचानजनेनोच्चैस्तत्तत्तीर्थाहृतैर्जलैः ॥ १३

महाभाग महाभाग भगीरथमिवानघम् ।
तत्राभिषिष्यमाल द्रागानन्दभरमेदुरः ॥ १४

आम्या दाम्यां कदा द्रष्टेत्यभिलापमहो वहन् ।
निद्राणोऽपि महाराज निद्रा नोपलभेऽन्वहम् ॥ १५

एनामनल्सो होव कलशोदीरिता गिरम् ।
निशम्य रम्यविषया प्रयाणाभिमुखोऽभवत् ॥ १६

तत्र सेना सुमहतीं न्यस्य युद्धाभिमानिनीम् ।
स प्रास्थितपृथुप्रल्यः सत्रानीकेन भूयसा ॥ १७

अथ तस्याध्वनीनस्य भवन्दुन्दुभिरध्वनि ।
[1] दिक्तटानधिकाम्यर्णेन यः कर्णे जयध्वनि. ॥ १८

ततः कतिपयैरेव दिवसैर्भूदिवस्पतिः ।
सुखान्यनुभवन्नुच्चैर्वासवीं वसतिं प्रति ॥ १९

उपलभ्याभिलाषार्हविषयोऽतिशयोज्ज्वले ।
बलेनात्मजुषा चान्तकल्पान्तहुतभुक्बले ॥ २०

प्रतापिनि प्रतापाद्रौ पृथुलोन्नतमेखले ।
स्थितामास्थावती तुष्टामुत्सृष्टतुलजापुराम् ॥ २१

शिवराजस्य हस्तेन निघ्नस्ताफजलासुराम् ।
सद्य प्रसादाभिमुखीमुच्चप्रासादमध्यगाम् ॥ २२

तत्तदाभरणद्योतद्योतिताभ्यर्णदीपिकाम् ।
अतुला तुलजा नाम वरदा परदेवताम् ॥ २३

सिंहपृष्ठागतामष्टभुजामभयदायिनीम् ।
पुरोहितेन सहित सहित प्रोल्लसन्मना ॥ २४

स्वदृशोर्गोचरीकृत्य सर्वदा सर्वमङ्गलाम् ।
अमस्त स्वाय राज्याय सर्वमङ्गलमङ्गलम् ॥ २५

चन्दनागरुकाश्मीरक्षोदेन मृगनाभिना ।
वज्रवैदूर्यमाणिक्यमुक्तामणिभिरक्षतै ॥ २६

सौगन्धिकैरनेकैश्च सुमनोभि सुगन्धिभि ।
धूपैर्दीपैश्च नैवेद्यैरुपहारैश्च भूरिभि ॥ २७

अभ्यर्च्य देवीमभ्यर्च्यामुषितोऽपि च ता निशाम् ।
यथोचितप्रनाचारपर परपुरञ्जय ॥ २८

पुरः प्रयातुमुदितो मुदितो मोदितद्विज ।
नासीरध्वनदुद्दामद्रवद्दानद्विपव्रज ॥ २९

घोरपत्तिघटोद्घोषत्सङ्घट्टितककुप्तट ।
सोऽद्राक्षीद्देङ्गिरिं दूराद्विदूराद्रिविनागत ॥ ३०

अथ धरमधिरह्य त प्रतापी
सह पटुना ध्वनितेन दुन्दुभीनाम् ।
सपदि सदसि पश्यते जनाय
व्यतनुत मङ्गलमात्मदर्शनेन ॥ ३१

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकरकवीन्द्र परमा० अध्याय

श्रीगोविन्द । कवीन्द्र उवाच ।

अथ शम्भुर्महातेजाः स्वर्णाध्यक्षाधिकारिणम् ।
व्यधत्त पर्वते तस्मिन्यथार्हमधिकारिणम् ॥ १

तेषु तेषु प्रदेशेषु स्वर्णाध्यानधिकारिणः ।
यथायोग्यान्विकल्प्याकार्षीत्प्रकर्षेण विचक्षणः ॥ २

वैमात्रेयांश्च संमान्य वसनाभरणादिभिः ।
तन्मातॄः तथान्याश्च मातॄस्तास्तास्सदुक्तिभिः ॥ ३

असामान्यमतिर्मान्यानन्यानपि महामनाः ।
कुबेरभवनाकारं कोशागारं व्यलोकत ॥ ४

तत्र रैङ्गिण्येऽमुष्मै सौहार्दगरिमस्पृशे ।
प्रणयात्प्रहितानीव प्रस्थानि स्वानि मेरुणा ॥ ५

पुञ्जीकृतानि रत्नानि स्वर्णानि च सहस्रशः ।
सप्रभावः स्वनयनातिथिभावमुपानयत् ॥ ६

अथ राज्याभिषेक[केऽस्य] प्रक्रान्ते पृथिवीपतेः ।
क्रमान्महः प्रववृते महीयान् रैगहाधरे ॥ ७

ततस्ते तेऽग्रजन्मानो बाहुजाश्च सहस्रशः ।
आर्याः शूद्राश्च बहुशः स्वस्वचर्याविशारदाः ॥ ८

तत्तद्देश्यास्तथा वैश्याः शैलूषा अप्यनेकशः ।
कुशीलवाश्च कुशलास्तत्तज्जातीयवादकाः ॥ ९

वैतालिकाश्चारणाश्च विरुदावलिपाठकाः ।
मार्दङ्गिका वैणिकाश्च गायनाश्चारुगायनाः ॥ १०

बह्वाश्चर्यवहेऽमुष्मिन्महेऽमुष्य महीभुजः ।
आययुः सह्यमचल प्रस्थितः[ता]ः स्वस्वनीवृतः ॥ ११

अथाभ्यर्हितवेशेषु तत्तद्देश्येषु राजसु ।
चिरस्यास्थानमास्थाय स्थितेषु स्थिरमूर्तिषु ॥ १२

मागधेषु च सूतेषु ब्रुवत्सु विरुदावलिम् ।
श्रवःस्वाद्येषु वाद्येषु ध्वनत्सु पटहादिषु ॥ १३

गायनैर्गीयमानेषु गीतिष्वपि च सुस्वरम् ।
नृत्यन्तीषु च वेश्यासु स्वर्वेश्यास्विव शोभनम् ॥ १४

क्रियमाणपरिष्कारेष्वमन्दं मण्डपेषु च ।
देवेष्वाहूयमानेषु हूयमानेषु चाग्निषु ॥ १५

उपक्रान्तेषु विधिवत्साङ्गग्रहमखेषु च ।
परिवारसमेतासु मातृकास्वर्चितासु च ॥ १६

निशाचरघ्नमन्त्रेषु पठत्सु शुभहेतुषु ।
इदं ज्ञानमिदं ज्ञेयमिति जल्पत्सु केषुचित् ॥ १७

इत्थमात्मा परात्मेत्यमभेदः शिवजीवयो ।
वितण्डवादपाण्डित्यमालपत्स्वपि केषुचित् ॥ १८

शातकुम्भमयैः कुम्भैर्गङ्गासागरयामुनैः ।
समाहृतैः पुण्यजलैः कृतमाङ्गलिकाप्लवम् ॥ १९

कृताह्निकं कृतमहानित्यदानमहोत्सवम् ।
कृतदेवार्चनं प्रेम्णा कृतसौरभिपूजनम् ॥ २०

कृतप्रणाममाचार्यपितृमातृपुरःसरम् ।
कृतकौलमहादेवस्मरणं चारुभूषणम् ॥ २१

कृतनान्दीमुखश्राद्धं श्रद्धावन्तं यतव्रतम् ।
नानारत्नकृतापीडं समस्तायुधभासुरम् ॥ २२

प्रतपन्तमिवादित्यं दिनमध्यमुपागतम् ।
विप्राशिषा वेदघोषैर्मङ्गलैरपरैरपि ॥ २३

अनुवीतं महोत्साहं कृतपुण्याहवाचनम् ।
दक्षिणैर्लक्षणैः पूर्णं दीक्षोत्कर्षप्रदीक्षितम् ॥ २४

पुरोहितपुरन्ध्रीभिः कृतनीराजनक्रियम् ।
आनन्दसम्भृतैर्लोकैरालोकितमनारतम् ॥ २५

उपात्तपूर्णपात्रीभिः पूजिताभिरनेकधा ।
सुवेषाभिः सुवस्त्राभिः सकुतूहलमादरात् ॥ २६

आलक्षितं मृगाक्षीभिः स्वाक्षैः साक्षात्क्षमापतिम् ।
सम्भावयन्तं भव्यैः स्वैः सभ्यान्सवीक्षणैरलम् ॥ २७

कम्पते न तरोः पत्रं मशकोऽपि न चेष्टते ।
शासनेन विना यस्य स कालः कोऽनुलङ्घ्यते ॥ ४१

स्थिरः स्थिरायां स्थितये स्थास्यत्येष चिरं यदि ।
तर्हि मङ्क्ष्यति भूयोऽपि जराजन्मभयापदि ॥ ४२

अनेन देवीवचनात्प्रायेणाधिगतं फलम् ।
अतःपरमिमं स्वीयं प्रापयिष्यावहे स्थलम् ॥ ४३

प्रशाधि भारतं वर्षं समयो यावदस्ति ते ।
लोभमोहादयः सर्वे सहायास्त्वा ह्युपासते ॥ ४४

यथा दशरथस्यासीत्पत्नी केकयराजजा ।
तथैव तस्य नृपतेर्मोहितान्वयसम्भवा ॥ ४५

यास्ति प्रियतमा कापि दैवैर्मायैव निर्मिता ।
महामोहस्य भगिनी मानुषीरूपमास्थिता ॥ ४६

ममता नाम सा तत्र तामसी तामसीनिभा ।
दैवादिष्टैव सपदि त्वदभीष्टं विधास्यति ॥ ४७

भवानप्यधिकारं स्वं वर्षे भारतसंज्ञिते ।
यथाविधि विधायान्ते स्वं स्थानं प्रतिपत्स्यते ॥ ४८

इत्युक्तः किल कण्ठोक्त्या श्रीकण्ठेन कृपालुना ।
कलिरागम्य कैलासादिलातलमलोकत ॥ ४९

लोभमोहादयोऽप्येनं व्रजन्तमनुवव्रजुः ।
सैनिका इव राजानं याचका इव भूरिदम् ॥ ५०

मनीषिण ऊचुः ।

प्रमथानामधिपतेः प्रथितः प्रमथः पुरा ।
स आसीदिति शर्वोक्त्या कवीन्द्र ज्ञापितं त्वया ॥ ५१

केन पापविपाकेन कञ्च शापमवाप सः ।
किञ्च नामास्य तत्सर्वमिच्छामः श्रोतुमञ्जसा ॥ ५२

न हि शप्तुममुं कोऽपि शर्वपारिषदं प्रभुः ।
ऋते स्वामिनमीशानं पार्वतीं वा मनस्विनीम् ॥ ५३

करीन्द्र उवाच ।

स तण्डिरिव नामासीद्वितण्डिरिति विश्रुत ।
पार्श्ववर्ती पशुपतेर्नन्दिप्रेष्ठ पृथुस्मय ॥ ५४

पीयूषसमपीयूषपरिपूर्णे मनोहरे ।
अतल्स्पर्शतास्पर्शस्पष्टपन्नगविष्टपे ॥ ५५

भ्रमदिन्दिन्दिरे फुल्लदरविन्दपरम्परे ।
तपनोपलसोपानकिरणश्रेणिकर्बुरे ॥ ५६

तरत्कादम्बकनके चरचक्रकदम्बके ।
तनुरिङ्गत्तरङ्गात प्रतिमानितपुष्करे ॥ ५७

व्रती व्रतविधानार्थी महासरसि निर्भय ।
अवाचिनोत्सरोजानि स जातु सह भार्यया ॥ ५८

अत्रान्तरे द्रवत्सान्द्रमरन्दमसृणात्मना ।
कदम्बचम्पकाशोकवनलग्नेन वर्त्मना ॥ ५९

जयाद्याभिर्वयस्याभि समन्त निरुपा स्थिताम् ।
गन्धर्वसुन्दरीवृन्दगीतसङ्गीतसादराम् ॥ ६०

विचेतुमब्जखण्डानि सद्यस्तत्र समुद्यताम् ।
झाङ्कारकारिमधुपी झम्पासम्पातकातराम् ॥ ६१

देवीं दाक्षायणीं नैष मनागपि ननाम ताम् ।
अथ सा सहसा किञ्चित्सहसा तमवोचत ॥ ६२

देव्युवाच ।

मदमन्दमतेऽकारि बत मन्तुरय त्वया ।
तदस्य दायते तुभ्य सान्दृष्टिकमिद मया ॥ ६३

दृष्ट्वा जन्मान्यनेकानि सृष्ट्वा धर्माननकधा ।
पृष्ट्वा पापमशेष च स्पृष्ट्वा तीर्थानि सर्वश ॥ ६४

भवान्दक्षिणदिग्वर्ती चक्रवर्ती भविष्यति ।
निहत्यैनान्स्विनो म्लेच्छासुरकार्यं करिष्यति ॥ ६५

जल स्थले च विजने वने निरवनेऽपि च ।
प्रपाते वज्रपाते च हेतिपात च सर्वत ॥ ६६

ग्रहाणां सन्निपाते च तद्वदत्याहितेष्वपि ।
किं बहूक्तेन सर्वत्र स्वपार्श्वे पार्श्ववर्तिनी ॥ ६७

सततं पालयिष्यामि स्मृतमात्रैव सर्वथा ।
पावयिष्यति लोकञ्च तवैषा प्रथिता कथा ॥ ६८

तमंहसो निवृत्त्यर्थमित्युदीर्य दयावती ।
प्रशशास प्रसादेन सती न तु शशाप सा ॥ ६९

सोऽथ तेनाहसा स्पृष्टः परिभ्रष्टः पदात्ततः ।
स्वरूपमात्मनो हित्वा विस्मृत्य च महीतले ॥ ७०

भ्रमन्मानुषदेहेन लब्ध्वा जन्मानि कानिचित् ।
वितण्डिर्जनुपानेन शिवराजो व्यजायत ॥ ७१

मया भवत्प्रयुक्तस्य वाक्यस्यार्पितमुत्तरम् ।
श्रूयता चातिदुर्वृत्तेः कलेर्वृत्तं तदुत्तरम् ॥ ७२

स तदानीं रटदटद्यवनानीकसङ्कटम् ॥ ७३

विलुप्तयजनस्थानं जनस्थानं विलोकयन् ।
विकत्थमानोऽतितमां मोहादीनिदमब्रवीत् ॥ ७४

कलिरुवाच ।

हे हे मोहकामलोभमानक्रोधमदादयः ।
मन्नामैव हस्तेऽद्य विपने जगतीजयः ॥ ७५

कुलयोषिदिव स्पृष्टा यवनैर्दुष्टचेष्टितैः ।
अतीव बत निर्वेदवती गोदावरी नदी ॥ ७६

इदानीं फल्गुर्पाभूता प्रभूतावर्तवर्तिनी ।
न भाति सुस्नाताङ्गष्टा परित्यक्ता द्विजातिभिः ॥ ७७

जग्त्यर्थं वध्यते धेनुर्निष्क्यर्थं बध्यते द्विजः ।
पचार्पं चात्र भज्यन्ते यवनैर्यज्वनां गृहाः ॥ ७८

म्लेच्छाः सर्वे मम बलं म्लेच्छानामप्यहं बलम् ।
अत एतैर्मयाप्युच्चैराक्रान्तमवनीतलम् ॥ ७९

अनिद्धधर्मप्रोल्लासपरित्राससमर्पेऽर्णवे ।
मया वाराणसी नाम नगरी विनिर्मज्जिता ॥ ८०

गुप्तमेव द्विजा स्नान्ति न जपन्ति तपन्ति न ।
यथा भागीरथीतीरे तथा वन मया कृतम् ॥ ८१

त्याजितैस्तुलसीदाम नाम चाप्रतिम हरे ।
माधुर्यैर्यवनत्रासाज्जीविताशा व्यमुच्यत ॥ ८२

दत्त्वा वरमनिर्दिश्य पश्चात्तापमुपेयुषा ।
क्वापि ज्वालामुखा देवा गुप्तेनाद्यापि तिष्ठति ॥ ८३

स्ववृत्तिमेव कुर्वाणा श्ववृत्तिं सश्रयन्ति ये ।
अधर्म एव तैर्नून क्षत्रियैरद्य शिश्रिये ॥ ८४

दृष्टो गौडश्चाहुराणस्तथा विन्ध्यस्य चाधिप ।
एतम क्षत्रियोऽमीषा म्लेच्छै सह युयुत्सति ॥ ८५

ये ये सुकृतिनोऽभूवन् कृतिनोऽपि दिने दिने ।
ते तेऽमज्जन्क्षितिभुज क्षुभिते मयि सागरे ॥ ८६

अनिद्धपतिना ह्यद्य क्षत्रिया काल एव ते ।
कालरूपेण विध्वस्ता शिव एवो विशिष्यते ॥ ८७

आराधिनचरा दत्तवरा भगवती यत ।
अत सर्वनितानेन ताम्रवक्त्रा पराजिता ॥ ८८

त एते सह्यमादातु प्रागारभन्त यदा यदा ।
अपराद्धपृषत्कत्वमन्वभूवस्तदा तदा ॥ ८९

अनिद्धनिहितावर्तादार्यावर्तादुपद्रुता ।
अद्य सह्याद्रिमासाद्य सुखिन्य सन्ति देवता ॥ ९०

या विनिर्मितपूर्वा हि मया सद्धर्मपद्धति ।
साऽस्मिन्सह्याद्रिखण्डेऽद्यप्रभृति प्रचरिष्यति ॥ ९१

यत्र कार्मणससिद्धि सिद्धीना सिद्धिरुत्तमा ।
सम्यगङ्गनृजास्नान ध्यान मैत्रनिमीलता ॥ ९२

परसेवा महाभाग्य कृषिवृत्ति कुलीनता ।
सम्बन्धिभोजन धर्म पितु श्राद्धमुदारता ॥ ९३

पाखण्डवाद पाण्डित्य नास्तिक्य ब्रह्मवादिता ।
अदाक्षिण्य परिच्छद कार्पण्यमुचितज्ञता ॥ ९४

प्रतिष्ठार्थं पुण्डरीको वृत्यर्थं साधुवृत्तिता ।
व्यायामार्थं देवयात्रानमस्कारपरिक्रमा ॥ १०९

निवृत्यर्थं गुरुत्वादेर्गदस्योदरवर्तिन ।
शिवरात्रिव्रत तद्वत्सम्यगेकादशीव्रतम् ॥ ११०

चान्द्र तथा हविष्यान्न नक्तमेकाशन तथा ।
कृष्यर्थं वार्पभीसेवा न तु धर्मार्थमागम ॥ १११

कले तव वलेनैव यवनैर्वृजिनात्मभि ।
मञ्जिता मथुरा नाम तथा वाराणसी पुरी ॥ ११२

मञ्जिता च वतायोध्या युद्ध्या युद्ध्याप्यनेकधा ।
मञ्जित च कुरुक्षेत्र स्थाणुतीर्थसमन्वितम् ॥ ११३

अथारभ्य मदार्यैस्तु सह्याद्रि परिभूयते ।
यमिना शिवराजेन यद्यप्यत्र प्रभूयते ॥ ११४

धर्म एव प्रवर्तन्ते मन्त्रिणोऽस्य विचक्षणा ।
अतोऽमून्भ्रंशयिष्यामो यथामी स्युर्विलक्षणा ॥ ११५

मन्त्रिणा लेखकानाञ्च सैनिकानाञ्च भूयसाम् ।
आश्रिताना श्रोत्रियाणा दीक्षिताना पुरोधसाम् ॥ ११६

सामाजिकाना सर्वेषां तत्तद्दानाधिकारिणाम् ।
हृदयानि प्रवेक्ष्याम करिष्याम स्वमीप्सितम् ॥ ११७

विज्ञप्यना नापि मनाक्कर्तव्यमत्रऽभ्यताम् ।
आदिश्यतां विवेकेन येन किं क्रियतामिति ॥ ११८

कलिरुवाच ।

अये मोहमहो हन्त मनो हृत त्वमानिदा ।
मदीयन प्रभावेण प्रवृत्य दिशो दश ॥ ११९

यशो ब्रह्मगिरिर्यस्य ब्रह्मविष्णुशिवागम ।
ऋते त्वा तन्मतिभ्रंश विधातु प्रभवन्न क ॥ १२०

अधर्म पण्डितम यमण्गानि विशतु ध्रुवम् ।
दत्तानि द्विजविद्विषो दम्भो नीराजितामरम् ॥ १२१

मत्त मयूरनामानममात्य चापि मत्सर ।
श्यामाभ्मान श्यामजिन मदलोभावुभावपि ॥ १२२

क्रोध पण्डितराजञ्च दानधर्माधिकारिणम् ।
स्तेयं सेनापतिं सर्वं नास्तिक्यं च पुरोधसम् ॥ १२३

राजप्रतिनिधिं राहुरित्याहुर्ये विचक्षणाः ।
आविशत्यविवेकस्तमवसादितसज्जनः ॥ १२४

समास्थाय पदं स्वं स्वं निधत्ताथ पदं स्थिरम् ।
अथवा ह्यद्य सर्वेऽपि सर्वान्विशत माचिरम् ॥ १२५

इति किल कलिना विनीय गाढं
शिवनृपतौ मलिनात्मना नियुक्ताः ।
कथमपि निजकार्यभारभन्ते
शिरसि निजेऽथ यथा विभागमूहुः ॥ १२६

यन प्रोद्यन्नयेन त्रिगतिविजयी निर्जितः पञ्चबाणः
किञ्च स्तब्धेन लोभोऽप्यहह विरचितो येन रेणुप्रमाणः ।
यश्चैत्रैकाधिकारी शिव इति विदितो यः सुमेरोः समानः
स तं लेभे विप्रलब्धुं किल कलिवचनात्सोऽपि मोहः समानः ॥ १२७

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे क० अध्यायः ॥ ५

कवीन्द्र उवाच ।

अथ मोहः शिवनृपं प्रवेष्टुमुपचक्रमे ।
तथापि लोकपालांशतया तस्य न चक्षमे ॥ १

ततः सदाशिवेऽमुष्मिन्विचिन्तितसदाशिवे ।
स्वसारं निःसहं वीक्ष्य स्वसारं स्वामवाविशत् ॥ २

अथ माध्वीमधुरया मृदुगम्भीरया गिरा ।

आयतापाङ्गपर्यन्तगामिना वाक्षितेन च ।
स्नैग्धेन सुप्रसिद्धेन वैदग्ध्येन च भूयसा ॥ ४

व्यक्ताव्यक्तेन तन्मन्तुज्ञापकेनेङ्गितेन च ।
मीनकेतोः सवयसा वयसा मध्यमेन च ॥ ५

अत्युन्नतेन घनयोः स्तनयोर्द्वितयेन च ।
माल्यबन्धोल्लसन्मौलेर्मौलेरान्दोलनेन च ॥ ६

स्तनभारविनम्रेण तिर्यग्वलनमञ्जुना ।
क्वणत्काञ्चीकलापेन तनुना मध्यमेन च ॥ ७

नमतोन्नमता धन्वसमेन भ्रूयुगेन च ॥ ८

ह्रीतकादम्बवृन्देन सिञ्जन्मञ्जीरशालिना ।
जितमन्दगजेनातिललितेन गतेन च ॥ ९

सरत्नस्वर्णवलयश्रेणिसौष्ठवशालिना ।
परिहासकथावेशवशतस्तरलिता मना ॥ १०

ऊर्मिकारश्मिनिर्भिन्ननखरश्मिमहोर्मिणा ।
पाणिना ताम्रनलिनप्रतिमानतलेन च ॥ ११

तालवृन्तानिलेनापि मस्तकान्दोलनेन च ।
क्षुत्तृड्वेलापरिज्ञानविधिना च दिने दिने ॥ १२

वसनाञ्चलचाञ्चल्यवशात्प्रचलता मुहुः ।
अलकानां ललाटान्तात्सम्यगाकुञ्चनेन च ॥ १३

मस्तकादवितस्निग्धमुग्धकुन्तलहस्तकात् ।
वसनान्तस्य चलतस्तत्स्थानीकरणेन च ॥ १४

अपत्रपाप्रपञ्चेन निचोलाडम्बरेण च ।
दर्शितोरसुवित्तया लीलया च कयाचन ॥ १५

तेन तेन च वेषेण विशेषेण विलासिनी ।
राजानं रञ्जयामास राज्ञी मोहितवशना ॥ १६

सा तेन पत्या सुश्रोणी व्यभादनितमा तथा ।
सर्वास्वपि सपत्नीषु शशिना रोहिणी यथा ॥ १७

तस्यामजनयद्राजा राजारामाभिधं सुतम् ।
महतेऽनिष्टयोगाय ग्रह केतुमिवोद्गतम् ॥ १८

शिशु सुलक्षणोऽप्येव वैलक्षण्यमधात्तथा ।
उपचित्यापचित्या च पक्षे पक्षे यथा शशी ॥ १९

तत्तद्गुणगर्वाद्यासमसपत्नीषु सतास्वपि ।
राजारामस्य जननी पुत्रिणीऽप्यविकाऽभवत् ॥ २०

आरामेण दशोस्तेन राजारामेण सूनुना ।
मुमुदेऽभ्यधिकं माता ममता नाम दानवी ॥ २१

मधुरास्फुटया द्राक्षासदृक्षाक्षरया गिरा ।
स कीर इव वाचाल पितरौ समरञ्जयत् ॥ २२

त्रैमात्रेयममु शम्भोरम्भोजसमलोचनम् ।
व्रतास्तुत्यमपि प्रीत्या पिता स्तुत्यमिवास्तुत ॥ २३

मनीषिण ऊचु ।

कुलैकवर्मण प्रौढकर्मण शम्भुवर्मण ।
कनिष्ठमपि त कस्मात्प्रभु. प्रेष्ठममन्यत ॥ २४

कवीन्द्र उवाच ।

शम्भोरेव प्रसादेन शम्भु पितुरनन्तरम् ।
पृथिव्या सागरान्ताया. कर्ता राज्यमकण्टकम् ॥ २५

रहस्यमिति देवानामवगम्य कलिस्तयो ।
अन्तरा वर्तमानस्तमन्तराय किलाकरोत् ॥ २६

अत स त महाबाहुर्महाबाहु महाद्युतिम् ।
द्वितीय स्वमिवात्मान जितात्मान प्रतापिनम् ॥ २७

प्रथित तेजसात्युच्चैश्चतुर्थमिव पावकम् ।
त्रयोदशमिवादित्यमादित्यपतिविक्रमम् ॥ २८

शम्भु शम्भुकृपावाप्त स्वनिष्ठ ज्येष्ठमात्मजम् ।
अवमत्य विमुग्धात्मा कनिष्ठ बहमन्यत ॥ २९

मनीषिण ऊचु ।

ममताया प्रसङ्गेन राज्ञि रायगिरीश्वरे ।
प्रावर्तत यथा मोहस्तथाभिहितवान्भवान् ॥ ३०

अथ क्रोधादय सर्वे कलिकालनियोजिता. ।
समस्तान्प्रविविक्षन्तस्तास्तास्तत्राधिकारिण ॥ ३१

प्रावर्तन्त यथा येन यत्र यत्र यथा यथा ।
कवीन्द्र परमानन्द निरूपय तथा तथा ॥ ३२

यद्यदादत्त हस्तेऽसौ प्रतिपक्षवधोद्यत ।
तत्तद्विदुरता भेजे भगवत्या प्रभावत ॥ ६२

त भूपालमपारबाहुविभव मोहेन तेन स्वय
स त धीसचिव च नर्मसचिव क्रोधादिभि क्रोधिभि ।
आविश्येति निपात्यमानमपथ पश्यन्प्रतापाधिक
स्व मेने पुम्पार्थसामनि त्रिलोक्यर्थ कृतार्थ कलि ॥ ६३

इत्यनुपुराणे सूर्यवशे कवीन्द्रपरमानन्दप्रकाशितायामध्यायशतसम्मितायां
शुभलक्षणलक्षितायां वैयासिक्यामध्याय ॥ 6

मनीषिण ऊचु ।

वद मोहस्य माहात्म्यमतिमानुषतेजसम् ।
सदाशिवार्चनं यत्त यत्त शिवममोहयत् ॥ १

स रताप्रतिमप्रेमा ममतामतमास्थित ।
शम्भुराजे महाराजस्तदा कथमवर्तत ॥ २

कवीन्द्र उवाच ।

कस्याश्चन निशाथि यामन्वार विमनायिताम् ।
प्रसह्य केनचिन्मानसर्वस्वामिव दु स्थिताम् ॥ ३

निशम्य सहसा राजा राजारामस्य मातरम् ।
विवर्णवदनस्तूर्णमन्त पुरमवाविशत् ॥ ४

तत्र चित्रमये तल्पे निषण्णे मणिकुट्टिमे ।
नि सहा निरलङ्कारा निराहारां निपेतुषीम् ॥ ५

चिरस्योपचरन्तीभि सख्यन्तीभिरन्तिके ।
अवनम्रमुखीभामसखीभिरुपवेशिताम् ॥ ६

निषण्णां स्तम्भमालम्ब्य विवर्णां लब्धविग्रहाम् ।
विदुग्धाश्वजमानमयीं पाञ्चालिकामिव ॥ ७

दिने दिने ह्रायमानतमां तनुमिवेन्दवीम् ।
दशदिग्व्यापिना स्वेन प्रसादेन विना कृताम् ॥ ८

परिव[स्व]न्नाम्ना ता ता कान्ता समवगाहयन् ।
व्यवादान्न विशेषेण व्यसीदन्न नदन्तिके ॥ ९

नलिनीदलमादाय मृदुलं मृदुमानस ।
सता माणि सता तत्र मन्द मन्दमवीजयत् ॥ १०

अयोर्नावल्लभ स्वेन पल्लवेनेव पाणिना ।
सतर्ष इव परपर्श भूयो भूय स तद्वपु ॥ ११

स्वपाणिस्पर्शमात्रेण प्राणिता प्राणदस्तदा ।
वसुधावासव प्राह सुधारसकिर गिरम् ॥ १२

किमपूर्वमभूवेन यथापूर्व न वाक्षसे ।
अन्यादृक्षेव वामाक्षि कार्श्येनानेन लक्ष्यसे ॥ १३

शिरीषकुसुमप्राये काये च तव कश्चन ।
गदश्चेदगदङ्कारै सव एवापनायत ॥ १४

यदि नास्ति व्यथा कापि मानसे मानसीमिमाम ।
अयेऽपलप मा पद्मलपने लप माधुना ॥ १५

मुग्धे स्निग्धान्परिस्पृष्टनिटिलान्कुटिलानिमान् ।
समागतेन समया मया नियमयालकान् ॥ १६

मा विषीद विशालाक्षि निषीद मदुपह्वरे ।
विलसे स्वविलासेन हस परिहसैरपि ॥ १७

ममेव तव वामोरु सर्वा वसुमती वशा ।
अवलम्बस्व मामेव किं स्तम्भमवलम्बसे ॥ १८

स्पृश[स्य]से येन तापेन तमानदय सुव्रते ।
एनमेन इतोऽपैतमपनेतुमह यते ॥ १९

ईदृशीं त्वद्दशा वीक्ष्य न प्रायेऽहमपि प्रिये ॥ २०

एवमुक्ताऽमुना भूमे सुनासीरेण सर्वथा ।
अनुनीता सुवचसा प्रतिवाचमुवाच सा ॥ २१

राज्ञी उवाच ।

यशसा भवदायेन महीमित्र हि मा हिमाम् ।
न कदाचन भूपाल तापस्तापयितु प्रभु ॥ २२

त्वया पीयूषहस्तेन नासत्यसममूर्तिना ।
दृष्ट्वा स्पृष्ट्वा च पृष्टाहमभव लब्धजानिना ॥ २३

मदर्थमवर्नापाए त्रिधा सञ्जीविनीमिमाम् ।
मुनि भार्गवमानाय्य कदा पठितवान्भवान् ॥ २४

विश्व येनामयेनाऽहं दुःसहेन वशीकृता ।
व्यथामेतावतीमेतयनी तमधुना शृणु ॥ २५

सुकृतै सुकृतैर्लब्धो राजाराम शिशुर्मया ।
अदृष्टया दृश्यत ह्येन शम्भुवर्मा महाशय ॥ २६

विजहासति चेदानीं त्वामिद मध्यम वय ।
दुरन्तया दिवारात्र दूयेऽहं चिन्तयाऽनया ॥ २७

समर्थ शम्भुरत्यर्थमसमर्थश्च मे शिशु ।
अमुना हेतुनाऽमुष्मिन्निमर्शे मदुपक्रम ॥ २८

मातर पितर पुत्र भ्रातरश्चापि सोदरम् ।
घातयन्ति महाराज राजानो राज्यलोलुभा ॥ २९

अनयोऽय यदनयोरुग्रविग्रहयोरिह ।
एकत्र स्थितिरेषेऽपि ग्रहयोरुभयोरिव ॥ ३०

भवन्तमिव त सर्वेऽप्यनमन्त नमन्ति हि ।
नून तदीयतामेतुमनीशोत्सहते मही ॥ ३१

अहयु स महाञ्शम्भुवर्मा त्वत्सचिवानिमान् ।
नमतो मा न मनुते तद्वेत्ति न किम्भवान् ॥ ३२

अद सुदु सह शल्यमन्तस्थ सोढुमक्षमाम् ।
रक्ष मा पक्षमात्मीय क्षमाजाने जहि क्षमाम् ॥ ३३

नियामक भवान्देवात्पारोक्ष्य भविता यदा ।
अविता भविता पश्य मत्पोतस्यास्य कस्तदा ॥ ३४

इदमुक्तवती सा तु स्वोदारन्तुदारवम् ।
अभिधन यथा सद्यस्तदा हृदपि दारवम् ॥ ३५

ततस्तद्वेदनावेगप्रव्यक्तकरुणारस ।
तद्वक्त्रमश्रुससिक्त नक्तकेन ममार्ज स ॥ ३६

मस्त नकाचहस्त च स्निग्धाञ्जनसमप्रभम् ।
स्वाभ्यां नियमयामास हस्ताभ्यां स महाप्रभु ॥ ३७

अथाक्षिप्य निवेश्याङ्के शशाङ्केन समाननाम् ।
जगाद ता दताधाम त्रिविरलधिशाम स ॥ ३८

मा भैर्भीरु तत शम्भो स्वाभक्तानिष्टशङ्किनी ।
अपथस्यास्य किं पान्थ स वत्स स गुणाग्रणी ॥ ३९

मत्प्राग्जन्मसखीपद्मसहोदरमुखी सती ।
मद्धर्मपत्नी या ह्यासीत्प्रथिता प्रथितान्वया ॥ ४०

शम्भु शम्भुप्रसादेन सुतमेन प्रसूय सा ।
जगाम सद्य स्व धाम स्वप्नलब्धेव देवता ॥ ४१

अत एव सुत श्रेष्ठ प्रेष्ठश्च मम शिक्षित ।
मयाप्यनवमन्तव्यो मन्तव्योऽन्यैरह यथा ॥ ४२

प्रतापी तपति ह्येष तपातप इव स्वयम् ।
हन्तह न सहन्तेऽद्य तेन धीसचिवा इमम् ॥ ४३

अहयुतामिपन्नास्ते सचिवा मामस्वाधिय ।
महीधीरमूर्धन्यरत्न नापसहन्तु तु ॥ ४४

यद्येतत्रानयोर्वासस्वत्परित्रासकारणम् ।
अम्भोजनयने तर्हि शम्भोरस्तु स्थलान्तरम् ॥ ४४

इत्युक्तया तया तत्र निरपत्रपया पुन ।
स्वगत पृथिवीपाल प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ४६

यदि चाहमनुग्राह्या प्रेयस प्रेयसी तव ।
यदि कर्तुमकर्तुं वा त्वमीश्वर इवेश्वर ॥ ४७

तर्हि राज्यमिदं राजन्राजारामाय दीयताम् ।
प्रौढाय शम्भुराजाय भरतान्याद्धि मृग्यताम् ॥ ४८

अनयावहमप्येनप्रणयार्थी स पार्थिव ।
तदुक्तमुरीचक्रे वाल्चक्रेण मोहित ॥ ४९

अथ हर्षभरोद्भूतरोमहर्षविभूषिता ।
अनीव सरसापाङ्गी कृशाङ्गी मधुरस्मिता ॥ ५०

हासेन परिहासेन विलासेन च भूयसा ।
रमण रमयामास रमणाया चिराय सा ॥ ५१

अथामुष्मिन्भूभृत्यनुभवति सौपुप्तिकसुख
चिरेण प्राग्भाग समयमिव भेजे दिनमुखम् ।
स्थिरीभूता सूता अपि भृशवलप्रौढिविषयाम्
सुधाम्भोधे. सीमां वरदविरुदश्रेणिमपठन् ॥ ५२

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकर कवीन्द्रपरमानन्दकृतौ ममताग्रह-
विग्रहाङ्कुरनिरूपण नाम अध्यायः । 6

कवीन्द्र उवाच ।

शय्यानिशान्तपर्यन्तान्निशान्तेऽथ विशाम्पति ।
विशन्नेव सभावेश्म भाभि स्वाभिरभासयत् ॥ १

स्वर्णसिंहासनारूढ निरूढ स्वेन तेजसा ।
तमुद्यतमिवादित्य ददृशुस्तत्र सर्वशः ॥ २

बभाराभरण यद्यत्स बताभरणं भुवः ।
तत्तस्याभरणायैव न निजस्येति निर्णय ॥ ३

आस्थानीमास्थितेऽमुष्मिन्सुमनोभिर्मनोहराम् ।
सृष्टां स्वयम्भुवा भूमौ सुधर्माणमिवापराम् ॥ ४

स्तम्भा इवास्य सदसः सस्तम्भ्यात्मानमुन्नतम् ।
उपासाञ्चक्रिरे सभ्यास्तमभ्याशजुषोऽधिपम् ॥ ५

सञ्चरच्चन्द्रकिरणश्रेणीपुञ्जसमप्रभे ।
भ्राजमाने भुवोर्भर्तुरुभयोरपि भागयो ॥ ६

भूयो भूयोऽप्युदगमागभारदम्भात्प्रकीर्णके ।
प्राशसतामिवोत्कर्षं जगत्यत्र परत्र च ॥ ७

यत्र यत्र प्रभोस्तस्य प्रचरन्ति स्म दृष्टयः ।
तत्र तत्र सरोजानामभवन्निव वृष्टयः ॥ ८

उभाभ्यामपि भागाभ्या बद्धाञ्जलिपुट स्थिते ।
विरेजतुर्गिराजोऽस्य पुरो राजपरम्परे ॥ ९

अथ प्राचीमुखोल्लासविलासविनिवेदिनाम् ।
पठत्सु विरुदश्रेणीं निकुरम्बेषु बन्दिनाम् ॥ १०

स्वर्णवञ्जुलहस्तेन जयजीवेति वादिना ।
पुरुषेण सुवेषेण तत्तदन्वयवेदिना ॥ ११

उदितेन सम ह्येनमभिनन्तुमुपेयुषाम् ।
क्रमेण कीर्त्यमानेषु नामधेयेषु भूभृताम् ॥ १२

उच्चैस्तरा महाराज द्रष्टुमुत्कण्ठितात्मनाम् ।
सम्मर्दात्तोरणापान्ते मूर्च्छतामितरेतरम् ॥ १३

तत्तन्नावृदुपेताना मौलिभागेषु भूभुजाम् ।
समन्तान्निष्पतन्तीषु रत्नवेत्रलतासु च ॥ १४

ध्वनदम्भोधिगाम्भीर्यमुद्रोद्भेदविधायिभि ।
भरेण भेरीभाङ्कारैर्दिक्षु भाङ्कारितासु च ॥ १५

व्यायामभवनात्सद्यो विनिर्यातो जितश्रम ।
प्रसादमधुरस्मेरवदनो मदनोपम ॥ १६

पाणिना चापमेकेन शरान्पञ्चापरेण च ।
कलयन्वलय भूमे सद्योऽवितुमिवोद्यत ॥ १७

अरण्यायतनारस्क प्रोच्चस्कन्ध सुलोचन ।
विचक्षण क्षमाशाली महासत्त्व सुलक्षण ॥ १८

अतृप्तानामिवापत्य भूयो भूयो प्रपश्यताम् ।
आददानो दृगन्तेन समन्तान्नमता नता ॥ १९

अनात विनयोपेतै सवयोभि स्मयाञ्चितै ।
सुवेषै पञ्चषै सम्यगनुयातो महामना ॥ २०

द्वारि दौवारिकैर्दूरादृत्तवर्त्मा दुरासद ।
उद्धतयौवनावस्थो वनद्विप इवोन्मद ॥ २१

मध्यसभ सहस्रांशुसमे सिंहासन स्थितम् ।
सहस्रपत्रपत्राक्ष सहस्राक्षमिवापरम् ॥ २२

समुच्छलितवात्सल्यव्यक्तवीक्षणलालसम् ।
ननाम पितर शम्भुर्मौलिना चरणौ स्पृशन् ॥ २३

प्रणमन्तममु दोर्भ्या परिगृह्य स पार्थिव ।
उपावेशयदभ्यर्णे जयन्तमिव वासव ॥ २४

उपवेष्टु पुरा पित्राप्युच्यमानः पुनः पुनः ।
समर्यादि समर्यादः स बलोपविवेश न ॥ २५

तमैक्षन्त सभास्तारास्तारापतिसमश्रियम् ।
मेनिरे च समेष्यन्त्याः श्रियस्तस्याः समाश्रयम् ॥ २६

दुर्निरीक्ष्यो हि वैलक्ष्यात्सद सद्भिरुदीक्षितः ।
प्रराज महाराजकुमारोऽय सुशिक्षितः ॥ २७

वेत्तारं सर्वनीतीनां भेत्तारं परवक्षसाम् ।
बहु मेने महाराजस्तमात्मानमिवात्मजम् ॥ २८

अथ सञ्जातमध्याह्नसमयस्याभिधायके ।
ध्वनत्युदारगम्भीरमधुरस्वरमानके ॥ २९

शाखिशाखान्तनीडान्तर्निलीने पत्रिमण्डले ।
वाचयम इवातीव स्थिते सपदि निश्चले ॥ ३०

तपातपभयोत्तापतप्तात्मसु पदे पदे ।
स्थिरीभूतेषु पान्थेषु तरुप्रच्छायमण्डले ॥ ३१

यथागतमनन्ताध्वमध्यभागमुपागते ।
तान्तितः किमु विश्रान्तिकामे कान्तिपतौ स्थिते ॥ ३२

स्वेन भ्रूचेष्टितेनैव विनिर्दिष्टे महाशये ।
स्वाय स्वाय निकेताय प्रयाते राजमण्डले ॥ ३३

दरस्मितमुखः शम्भुगमु शम्भुदयाफलम् ।
वसन्तो वसुधालोकवृषा किल विनोदयन् ॥ ३४

व्यपेतदोषमोजस्विप्रसादमधुरं मृदु ।
नयोपचितमत्युच्चैरोचत वचोऽर्थवत् ॥ ३५

शिवराज उवाच ।

महाभारमिदं राज्यं भारवाडिव दुर्वहं ।
वोढुं न क्षमते जातु साधारणगुणो नृपः ॥ ३६

अष्टानां लोकपालानामंशैर्व्याप्तो नृपः ।
जायतेऽर्थाय जगतामनर्थाय द्विषापरः ॥ ३७

दानशौण्डित्वमिन्द्रस्य प्रतापो जातवेदसः ।
स तु दण्डधरस्यांशो यस्तु दण्डो यथोचितः ॥ ३८

नैर्ऋतस्य ह्यमौघ्यत्व नीतिमत्व प्रचेतस ।
अनिलस्य बल चैकपिङ्गस्योच्चैः समृद्धता ॥ ३९

ईश्वरस्येश्वरत्व च गुणा येषा पृथक्पृथक् ।
यत्रैकत्र वसन्त्येते स राजा राज्यमश्नुते ॥ ४०

शृणु वत्स यथा राज्यमुपलब्धमिद मया ।
अतीव दयया देव्या स्वधिया च समृद्धया ॥ ४१

य आसीदिभरामस्य महमूदस्य चाश्रय ।
अल्लीशाहस्य च पद प्रविष्टस्य महाशय. ॥ ४२

श्रुतिस्मृतिपुराणेषु शास्त्रेष्वपि च सर्वश. ।
तत्त्वदर्शी महासत्त्व सत्यवादी दृढव्रत ॥ ४३

सकलस्यापि लोकस्य प्रियकारी महायशा. ।
कृशानुरिव तेजस्वी मनस्वी शौरिवि श्रिय ॥ ४४

सहस्रबाहुसदृश· शौर्ये धैर्ये धरासम· ।
ज्ञाता दातावदातात्मा स कारणिकसत्तम ॥ ४५

लक्षणानि मदीयानि सामुद्रिकमते पुन ।
पश्यन्समुत्समुत्साहशाली शाह पिता मम ॥ ४६

उदग्रनयसम्बन्धान्निबन्धाञ्जलिमग्रत ।
सम्बोध्य मा महाबुद्धिर्मिथ एतदभाषत ॥ ४७

शाहराज उवाच ।

अपर्याप्तमिति प्राज्यमपि राज्यमिद मम ।
तस्मादन्यस्य तस्याप्त्यै त्वया कार्य· परिश्रम ॥ ४८

सन्त्यन्येऽपि हि मे पुत्रा. येषामशा पृथक्पृथक् ।
तेन तेन विधानेन विभास्यन्ते नयान्मया ॥ ४९

नार्जयन्ति स्वत. स्व ये पित्र्यमेव तु भुञ्जते ।
ताननूनगुणोपेतानपि लोको न मन्यते ॥ ५०

सुत· सुखिवना धत्ते पारोक्ष्येण यथा पितु ।
तथा खलु न मान्निध्यादिति नीतिविदो विदु ॥ ५१

मन्ये दुग्धोद एवादो मन्यते मतमुत्तमम् ।
प्रापयामास यः सद्य स सद्यन्द्रमस श्रियम् ॥ ५२

कल्पद्रुम सुरपुर सुधार्दीधितिरम्बरम् ।
विभूषयति सा भूपा क्षीरोदमपि सान्तरम् ॥ ५३

प्रकाशता सकाशे मे प्रकाशात्मा स तेऽग्रज ।
प्रशास्त स्वेन वृत्तेन यौवराज्य प्रशास्ति य ॥ ५४

त्व तु पुण्य जनपद मदीय मदनुज्ञया ।
अनवद्यमते सद्य प्रपद्य परिपालय ॥ ५५

स्वस्य पूर्वेण पुण्येन पूर्वेषा च प्रथीयसा ।
आदेशाच्च महेशस्य पुण्यदेशाधिपो भव ॥ ५६

क्रमात्त्रिविक्रमस्येव पराक्रमवतस्तव ।
मेधाविन्महती मेधा मद [महत्]पदमुपैष्यति ॥ ५७

बल न केवल बुद्धेर्न च बाह्वोर्बल बलम् ।
उभे अपि बले यस्य मन्ये तस्य बल बलम् ॥ ५८

इदमादिश्यमाशिष्यमाचार्य[इदमाशास्यमादिश्य आचार्य] इव सुव्रत ।
पुण्यवान्पुण्यदेशाय प्रतापी प्रजिघाय स ॥ ५९

अथ येदिल्दिल्लीन्द्रराज्यद्वितयसीमया ।
सरिता भीमया नाम सुधासोदरनीरया ॥ ६०

शरदभ्रघटाशुभ्रसिकताङ्किततीरया ।
विराजमानमारामनगरग्रामलक्ष्मया ॥ ६१

अन्याभिरापगाभिश्च वापिकाभिश्च भूरिश ।
कामिनीकुचकाश्मीरकलुषाभिरशेषत ॥ ६२

चक्रकादम्बकबकप्लवप्लवपरिप्लवै ।
पर्यन्तस्फुरदुद्दामघनच्छायद्रुमदामभि ॥ ६३

तर्कुटङ्कमुखोन्मृष्टशिलासोपानशालिभि ।
शशिबिम्बसमाकारै कासारै सुमनोहरै ॥ ६४

सरोवरैश्च बहुभि सरोजरुचिराम्बुभि ।
नितान्तमातपक्रान्तपान्थतान्तिनिवारकम् ॥ ६५

सदाफलसदापुष्पवृक्षससक्तषट्पदम् ।
सदावासमनायास प्रभव सर्वसम्पदम् ॥ ६६

अखर्वचेतसा सर्ववेदसा शर्वतेजसा ।
अपास्ततमसा तप्ततपसा प्रेष्ठमास्पदम् ॥ ६७

उपेत्य त जनपद पूर्वेषामात्मनः पदम् ।
अध्यवात्स सम सैन्यैः सोऽसत्र पुण्यपत्तनम् ॥ ६८

तदा प्रभावलीपालस्तथा पल्लीवनाधिपः ।
जयवल्लीपतिस्ते ते सामन्ता अपि सर्वश ॥ ६९

सह्यपर्वतपर्यन्तवर्तिनोऽन्ये च भूभृतः ।
विषयानन्तरस्ताम्रो येदिलश्च विशेषतः ॥ ७०

तत्र मे वर्तमानाय सभया इव सर्वशः ।
स्व स्व सम्प्रेषयामासुरुपायनमुपायतः ॥ ७१

आस्तामिदमथा वृत्तमवर्तत यथा यथा ।
सर्वत्र विदित सर्वैर्वेदितव्य न तत्तथा ॥ ७२

आसमुद्रमिद राज्य समर्थमधिक मया ।
विधाय दर्शितं खण्डपरशोरनुकम्पया ॥ ७३

दिनेष्वेतेषु मद्वर्ष्म विवशी कुरुते जरा ।
नेतु मा परलोकाय कालदूतीव सत्वरा ॥ ७४

अतो नास्थितचित्तस्य मम सम्पदिय तथा ।
पुर प्रस्थातुमुत्कस्य पान्थस्य वसतिर्यथा ॥ ७५

अथाह नि सहीभूप न सहेऽन्यस्य कस्यचित् ।
वचनश्चार्वपि यदा कथ राज्यमिद तदा ॥ ७६

सर्वमेतद्धि विन्यस्य वा मध्ये मूर्ध्नि कस्यचित् ।
त स्वर्गमपवर्ग वा हन्तु गन्तुमिहोद्यत ॥ ७७

उक्तिप्रत्युक्तिमान्युक्तिप्रत्युक्तिक्रमकोविद ।
कमनीय कनीयान्यस्तत्र भ्राता विमातृज ॥ ७८

अन्ते वयसि सञ्जात इति योऽतीव मे प्रिय ।
पश्य सोऽप्यस्य राज्यस्य न भाग भोक्तुमिच्छति ॥ ७९

भवास्तु स्वगुणोदग्र. समग्रा भुवमर्हति ।
वर्तेत वर्तिनव्येषु मन्त्रिणा सम्मने यदि ॥ ८०

यस्तु पश्यति नादर्शसदृशा मन्त्रिणा दृशा ।
स राजाऽराजता लब्ध्वा राजता भागधेयत ॥ ८१

प्रायो राजकुमाराणा गुणा एते सुदुर्लभा ।
सत्योभि सस्तुताना स्तुतानाञ्च पदे पदे ॥ ८२

एकस्यैकमिद राज्य द्वितीयश्च न विद्यते ।
शरीरस्येव सर्वस्य न विभागोऽस्य युज्यते ॥ ८३

अतोऽमुष्यापरस्यापि यत्नेऽहमुपलब्धये ।
त्वदर्थं वा तदर्थं वा यत्सर्वमुपयोक्ष्यते ॥ ८४

पञ्चरात्रेयकार्यस्य यावदागमन मम ।
त्व शृङ्गारपुरे तावत्तिष्ठ मनिष्टमानस ॥ ८५

तेन तातनिदेशेन वन्दनीयेन सर्वथा ।
अन्वशासमह सम्यक्कर्मस्व विषय यथा ॥ ८६

तथा त्वमपि हे वत्स शृङ्गारपुरमास्थित ।
शाधि प्रभावर्गा सर्वा मन्नियोगानुसारत. ॥ ८७

गर्हिते रैङ्गिरावरिमन्गर्हेण यात्मिनाऽधुना ।
असंहर्वेहुभिः सार्धं वसतिस्तत्र मध्यमा ॥ ८८

यथा सेनासु सर्वासु यथा सेनाधिपेषु च ।
कोशाधिकारिषु यथा यथा राष्ट्राधिकारिषु ॥ ८९

यथा चराचरचरेष्वखिलेषु चरेषु च ।
यथा च परिचर्येषु यथा परिचरेष्वपि ॥ ९०

अमित्रेषु च मित्रेषु यथा साधुषु च मन्त्रिषु ।
यथा प्रजासु सर्वासु यथाऽऽयेषु व्ययेषु च ॥ ९१

अपर च नरेन्द्रेण वर्णितव्य यथा यथा ।
तथा तथाऽथ शिक्षोपास्त्वमाचार्यादिसन्निहित ॥ ९२

स्फुरत्स्वस्फुट ओर कठोरमपि कोमलम् ।
पद्मामाभासमाणस्य भ्राजमानस्य भानुवत् ॥ ९३

परिशुद्धमति सर्वं निशम्य वचन पितु. ।
महाराजस्य सविधे सवितेव समुल्लसन् ॥ ९४

अथाऽपदसम्बाधमगाधमपविस्तरम् ।
उपपत्तिमदल्पार्थं समर्थं वाक्यमब्रवीत् ॥ ९४

शम्भुरुवाच ।

आदिशन्ति यदेतस्मै पिता माता गुरुस्तथा ।
तदनेन विधातव्यं कदाचिदपि नान्यथा ॥ ९५

निशम्याश्रुतपूर्वं हि भवदीयमिदं वचः ।
चिरेण जगतीपाल जनयित्री मया स्मृता ॥ ९६

न पिता न पुनर्माता न भ्रातापि सहोदरः ।
नियतिर्नियतं हेतुरसुखस्य सुखस्य च ॥ ९७

भवानेवावनिं सर्वां प्रशास्तु शतशः समाः ।
स्वाराज्येऽपि न रज्येत त्वद्वियुक्तस्य मे मनः ॥ ९८

येनार्जितमिदं राज्यमर्जयिष्यति चापरम् ।
स भवानस्तु मे नित्यमस्तु वा मास्तु वापरम् ॥ ९९

समर्था एव जायन्ते समर्थानां कुले नराः ।
न बीजगुणमुज्झन्ति जातु दीर्घा इवाङ्कुराः ॥ १००

असमर्थे सुते पित्रोर्वात्सल्यमधिकं यदा ।
स एव सचिवैः सार्द्धं प्रशास्ति पृथिवीं तदा ॥ १०१

असमर्थः समर्थश्चेत्समर्थश्चासमर्थतः ।
तर्हि तद्धेतुदोषेण तावभव्यावुभावपि ॥ १०२

यस्मादुत्पद्यते यस्तु तदन्यः स न सर्वथा ।
अत एतद्विभागार्थो व्यवहारस्तथा वृथा ॥ १०३

याचते पितरं यस्तु पितृयमर्थं सुतः स न ।
न प्रयच्छति यस्तस्मै तस्य त स पितापि न ॥ १०४

आढ्यनस्य महाराज गृहाः स्वऽपि सुदुर्भराः ।
विजिगीषोऽस्तु सुभरा समग्रा सागराम्बरा ॥ १०५

मातरस्य नरः मस्था [वश्यास्तु] समस्ता अपि सिद्धयः ।
सम्पदश्च यथा कान्ता श्रितशय्यामुपागता ॥ १०६

धैर्यमात्रसहायस्याप्यसहायस्य भूपते ।
उत्तु' प्रजाभयस्योर्वैरसौ वर्तलस्थो धरा ॥ १०७

उभाभ्यां कालकामाभ्यां भ्रातृभ्यामथ भूषितम् ।
ब्राह्म्या श्रिया भ्राजमानं ब्रह्मण्यं ब्राह्मणैर्वृतम् ॥ ९

सम्यगभ्यर्च्यमभ्यर्च्य प्रणम्यापि च भार्गवम् ।
इन्द्रद्युम्न इव द्युम्नं मौक्तिकैर्भूरि दापयत् ॥ १०

अथैष धीनिधानेन प्रधानेन द्विजन्मना ।
विश्वनाथाभिधानेन सावधानेन साधुना ॥ ११

मुदितैर्दानमानाभ्यामात्मप्रत्यायिताऽमभिः ।
जनैः कतिपयैर्युक्तं तथा परिचरैर्नरैः ॥ १२

अहर्दिवं द्रवद्दानद्रवार्द्रैर्भद्रजातिभिः ।
दन्तिभिर्हरिदश्वाश्वसमैरश्वैश्च कैश्चन ॥ १३

परार्धैर्भूषणैस्तैस्तैरम्बरैश्च यथोचितैः ।
कियतापि च कोशेन सम्भाव्यश्लाघ्यविक्रमम् ॥ १४

प्रश्रितं तनयं ज्येष्ठं नयं मूर्तमिवात्मनः ।
निवास्य शृङ्गारपुरे शृङ्गारमिव सम्पदाम् ॥ १५

समुद्धृत्य च वात्सल्यरसे मज्जन्निजं मनः ।
महाभागः स्वयं भागानगराभिमुखोऽभवत् ॥ १६

शम्भुस्तु तादृशीं तत्र पितुराज्ञां प्रमाणयन् ।
अर्चीकरज्जगत्तत्र यशसामिव सञ्चयम् ॥ १७

महाटवीमयेऽमुष्मिन्निदमे विषये वसन् ।
अन्वभूदन्वहं धन्वी धन्वविद्यामयं रसम् ॥ १८

अह्नः स आदिमे यामे व्यभाद्व्यायामलीलया ।
उद्यत्तनुतनुस्वेदकणमुक्तागणश्रिया ॥ १९

दशचाष्टौ पुराणानि क्रमेण श्रुतवानयम् ।
नयं कामन्दकाद्युक्तमितिहासानपि स्वयम् ॥ २०

प्रवर्ताकुर्वता लोके स्वेन वृत्तेन सर्वतः ।
अमोघेन महौघेन स्वमतस्या प्रमर्दिना ॥ २१

परिपाल्यमानास्तस्य धर्मतः सम्प्रमृतया ।
भूतानुकम्पया काममौरम्भेण्या गृहे गृहे ॥ २२

अथ राजकुमारस्य पश्यतो योगमुद्रया ।
अभयाशासिना साक्षात्समनायत्ता भवा ॥ ३७

मणिमन्दिरमध्यस्थस्वर्णसिंहासनस्थिता ।
योगिनीभिः परिवृता कौसुम्भवसनावृता ॥ ३८

रञ्जिताशापदिक्कोणैः शोणैः पदनखांशुभिः ।
नमतोऽस्य व्रताप्णापपटलक्ष्मीं वितन्वता ॥ ३९

त्विषा चक्षूंषि मुष्णद्भिः पुष्णद्भिः पुण्यवच्छ्रियम् ।
दिव्यैराभरणैर्युक्तापदप्रपदवतिभिः ॥ ४०

क्वणत्किङ्किणिकादामरशनादामजन्मभिः ।
पूरयन्ती प्रसर्पद्भिर्नाभीकुहरमंशुभिः ॥ ४१

प्रलम्बाङ्गुलिदलन्यस्तचित्ररत्नाङ्गुलीयका ।
हारवैदूर्यनिर्माणहेमकेयूरकङ्कणा ॥ ४२

लम्बमुक्तामणिमयग्रैवेयकलसन्तिका ।
मार्तण्डमण्डलद्योतिमरत्नस्वर्णकुण्डला ॥ ४३

सायुधाष्टादशभुजा प्रसन्नवदनाम्बुजा ॥
मृदुग्रीवा कम्बुकण्ठी कलकण्ठी समस्वरा ॥ ४४

कोटिकोटीररत्नार्चिमण्डलेन विसारिणा ।
आबिभ्रती शिरस्युच्चैरातपत्रमिवापरम् ॥ ४५

किरीटप्रोल्लसद्रत्नप्रभापटलमानन ।
प्रोल्लासयन्ती मार्तण्डबिम्बप्रस्पर्द्धिविभ्रमैः ॥ ४६

शुद्धाञ्जनातिसंशुद्धनीलेन्दीवरलोचना ।
ज्योत्स्नाहरद्युतिभरमुक्ताभासुरनासिका ॥ ४७

मल्लिकादामसम्बद्धधम्मिल्लातिमनोहरा ।
अरुणारुणविभ्राजत्कुङ्कुमाञ्चितभालिका ॥ ४८

त्रिधा विभज्य जननी वत्सेऽस्मिन् प्रस्नुतस्तनी ।
कुन्दकुङ्कुमसङ्काशदा श्रीवरदायिनी ॥ ४९

प्रादुरासीत् प्रतिनिधिप्रदीपया जातवेदसः ।
सहस्रोद्दामितनभा तडित्वाग्निसमप्रभा । ५०

कलिग्रहग्रहाविष्टान्प्रविष्टान्राक्षसैरिव ।
पितु प्रधानान्कुमतीन्नियन्तासि नियामक ॥ ६४

ये ये तवाहिते युक्ता सक्ता दुर्मन्त्रमन्त्रिते ।
शम्भुराज क्षपयिता भवान्भुवि भविष्यसि ॥ ६५

मद्रहस्य प्रशस्य च यशस्य पल्लविष्यसि ।
मद्भक्तिभावनिरतो मदर्चाया रत कृती ॥ ६६

विहाराहारलीलासु तृप्तिमुच्चै॰ समेष्यसि ।
काल लीलावतीलोल्ललितैर्गमयिष्यसि ॥ ६७

तेजसा भास्वर साक्षाद्बुध्या जितशतक्रतु ।
प्रतापतापितारातिर्बृहद्भानुरिव स्वयम् ॥ ६८

धर्मे समधिको धीमान्धीर पुण्यजनाश्रय ।
निजदण्डाप्रदमितदुष्टो दण्डीव भासुर ॥ ६९

प्रचेताश्चेतसा स्वेन प्रचेतृविजयोद्धुर ।
प्रभञ्जनो विपक्षाणा वृक्षाणा वा प्रभञ्जन ॥ ७०

धनद पण्डितकविनिप्रवृन्दस्य सर्वद ।
ईशो महेशपद्मसेवाभरसमुत्सुक ॥ ७२

नारायण इव श्रामान्महामानी जितक्लम ।
विजयी विनयोपेतो नयोपेतो जगत्स्तुत ॥ ७३

मान्धातेव क्षमाक्षेमदक्षो दक्षिणलक्षण ।
रक्षको द्विजदेवाना गवामाश्रमिणामपि ॥ ७४

अनन्तसन्त प्रथितो जिताऽखिलपरिश्रम ।
नलवन्नरपालस्य कृपालु करुणानिधि ॥ ७५

दर्पोत्कर्षप्रकर्षेण घोषितो जितरोषण ।
शोषण शत्रुवदनतोयस्य नहुषो यथा ॥ ७६

पोषणो यज्ञचैत्यादियतिपड्गवन्धमण्डले ।
ययातिरिव धर्मिष्ठ सुशर्मिष्ठ प्रिय सताम् ॥ ७७

आजमीढ इवार्तीव निरूढो धर्मसम्पदम् ।
विरूढकीर्ति सर्वत्र रूढो विनयमण्डलम् ॥ ७८

Footnote on p 72 contd the author s second suggestion in his own d

क्षोणीपाभिरशेषान्वयमतनामतमवलम् ।
क्षपयिष्यसि तान्प्राणा रामा क्षोणिपानिव ॥ ७९

म्लेच्छाना यवनाना च परपारसिनामपि ।
गुरासनानामुमाणा मोगलाना तुरुष्किणाम् ॥ ८०

सेवसम्यदमुल्लाणपीरजादतुराणिनाम् ।
इराणिना पठाणाना फिरङ्गिणा वमायिनाम् ॥ ८१

आरब्बानामिङ्ग्रजाना वलन्देजादिनामपि ।
अम्भोधिदुर्गदुर्गाणामम्भोधावेव गामिनाम् ॥ ८२

नियतानाममाराणा सागरानूपवासिनाम् ।
काठकाना कठोराणा महर्निशम् ॥ ८३

असतामतिसाङ्कर्यजातीनामतिनिग्रहम् ।
करिष्यसि कुमाराभो विक्रमो निग्रह दृढम् ॥ ८४

कर्णाट प्रमहाराष्ट्रचोलकोङ्कणमूरकान् ।
गौडद्रविडसाव तपत्तनानि सहस्रश ॥ ८५

वैराडपुण्यमगधकहाडकरवारकान् ।
वैजापुरायान्यान्श्च पुण्ड्रा देशाधिपानपि ॥ ८६

पालेगारान्नरपतीन्काश्चिद्ग्रामाधिपानपि ।
महाहदमरोदग्रनानास्थानाधिपानपि ॥ ८७

दरादुर्गाश्रयान्काश्चित् काश्चिदारण्यदुर्ग्रहान् ।
काश्च सनापतीन्काश्चिदधिपा दुर्धरानपि ॥ ८८

पालयिष्यसि विक्रम्य शक्रस्तु त्रिदिव यथा ।
शम्भुराज महाराज स्तुल्यामा यैरभिष्टुत ॥ ८९

विचित्रगुणसम्पन्न पुत्रश्चाधिगमिष्यसि ।
सर्वसाम्राज्यपदवामतामनुभविष्यसि ॥ ९०

अल होमविधानेन तपसाऽपि जपन च ।
सर्वेऽर्थास्तव ससिद्धा म प्रसादादित परम् ॥ ९१

इति विहितसमाधिं शम्भुभूप स्ववस
सकरुणहृदयश्चा कालिका कौतुकेन ।

प्रखरकदम्बैश्चन्दयित्वा तदानीं
सपदि निजसखीभिः सा तिरोभावमैच्छत् ॥ ९२

तस्मिन्ध्याने प्रकामं प्रथिततमगुणस्तोमलक्ष्मीन्दधानो
राज्यश्रीं साभिमानं क्षितिपतितिलकस्याग्रजन्मा तनूजः ।
लब्ध्वा नानारवीव निजहृदि सततं सस्तुवश्चाभिनन्दन्
प्रेम्णा देवामुदारामतिमुदमधिकामावहन्कान्ति शोभाम् ॥ ९३

दत्वा दत्वा प्रशस्तानभिमतविभवान्कांश्चिदुच्चैर्वरीवान्
याताया स्व निकेतं झटिति निरुदत ग्रालिमायामजस्रम् ।
भक्त्या सन्दर्शनाथा चकित इव भवद्[न्] वञ्चित तद्वियोगात्
स्वात्मानं प्रौढमानी व्रत महिततमो भावयामास भूपः ॥ ९४

अन्तर्भावं गतायामभिमनस्वल्दानोद्धुराया भवान्या
वह्नेः पूर्णाहुतिं तां समुचितसुरभिद्रव्यमिश्रैः सुपक्वैः ।
मद्यैर्मांसैस्तथान्नैरपि परिकलयन्होमशेषं समाप्य
प्रत्येकं कविनानामददभिनवान्मेरवत्स्वर्णपुञ्जान् ॥ ९५

ऋत्विग्भ्यो दक्षिणां तां कनकमणिमयीं सन्ददानोऽतिवेलं
दक्षो दाक्षिण्यशीलः सुरभरविटपिश्रीभरं सम्भभार ।
तत्र य तान्त्रिकं तं सकलमपि परं पूर्णतां प्रापयित्वा
विप्रेभ्यो भूरि भूयो द्रविणमपि चिराद्दापयामास भक्त्या ॥ ९६

दत्वान्नं ब्राह्मणेभ्यस्तदनु च विलसच्छ्रीभरोदग्रकर्मा
सद्धर्मासक्तचित्तः समधिकविभवो धर्मवद्धर्ममूर्तिः ।
अश्वनिष्णातबुद्धिः परममृतमिति क्षुण्णशास्त्रैकवाच
सत्योद्रिक्तो विरेजे रघुरिव सुलघूभूतदुर्दान्तशत्रुः ॥ ९७

इत्थं सर्वं समाप्य प्रथिततममती शम्भुराजे स्वराज्यं
प्राज्यं पित्रा प्रदत्तं विमपि च विभवैः शासति प्रौढधाम्नि ।
दिल्लीन्द्राय प्रगल्भा प्रतिनगरमहो सञ्चरन्तश्चरास्ते
प्रादुर्वृत्तान्तजातं किल कलिकलितं स्वामिनोऽग्रे प्रशशुः ॥ ९८

कर्णाटा-सुभटान्महाप्रतिभटान्जेतुं प्रयाते शिवे
क्षोणीन्द्रैकशिरोमणौ स ममतामोहेन सम्मोहिते ।
उद्विग्नोऽपि सुरेन्द्रतुल्यमहिमा श्रीशम्भुराज कृती
सङ्ग्रामि[च्छेय] कदा मुदाथ यवनैरित्थं मनः सन्दधे ॥ ९९

यदात्थ मद्धित मह्यमिदानीं सविदा स्वयम् ।
तत्तथा भविता सर्वं नान्यथा हि ममाशय ॥ २२

एक एवान्तरा मास्ति सर्वेषामिति यच्छ्रुतम् ।
तन्मया मन्मतामिज्ञत्वल्लेखालोकनात्स्मृतम् ॥ २३

किन्तु निन्यस्य य सर्वममु स्वविषय मयि ।
निर्विशङ्क स्वयमगाज्जिगीषुर्विषयान्तरम् ॥ २४

तस्मिन्ननागते सह्यपतौ सह्यममु प्रति ।
भवदुक्ताय यानाय मन्मतिर्न हि सम्प्रति ॥ २५

विगणय्य निज श्रेयो नावज्ञेयो गुरुर्मया ।
क्विन्त्वमु प्रीणयिष्यामि स्वभुजा जितया श्रिया ॥ २६

मदीय पद्मादातु मम क्व स्यात्परिश्रम ।
किं पुनर्यदि मत्पक्षे दिल्लीन्द्रोऽद्य महोद्यम ॥ २७

मत्पक्षी भवता पत्र प्रहित भवतात्र यत् ।
तत्पत्रमेव मे प्रमयथ्या चत्वमीयुष ॥ २८

तस्य मा प्रति तत्पत्रान्मम त प्रति च स्वत ।
यदभू प्रतिभूस्तस्मादुभयत्र प्रभूयसे ॥ २९

मह्य मदीयमावेच तदीयमपि तत्कृते ।
मध्यस्थेनेव भवता माध्यस्थमुरीकृतम् ॥ ३०

निर्दिष्ट यत्त्वयोद्दिश्य स्नेहस्याश्रमत्र माम् ।
घटेत न घटेतेति सशयस्तेऽस्तु तत्र मा ॥ ३१

दलेल शम्भवे शम्भुर्दलेलाय च दर्पिणे ।
स्व स्व लेखमिम गुप्ततम प्राहिणुता मिथ ॥ ३२

तत्रानयो पुनर्लेखास्तथाऽन्योन्यमुपाययु ।
यथा सन्धिसन्देह स एव दृढता दधौ ॥ ३३

शम्भु स्वेभ्य सखिभ्योऽपि तमुदन्तमपालयत् ।
दललोऽ वदय दिल्लीदपिनथ्य स्वाशय ॥ ३४

अत्रान्तरेऽतिविश्रान्तमाक्रान्तानीकनीवृतम् ।
युद्धाभिमानिभिर्वन्यवाणिभिर्बहुभिर्वृतम् ॥ ३५

कवीन्द्र उवाच ।

अथासीन स पर्यङ्के सरोरुहविलोचन ।
पश्यन्पुरो मयूरादीनवादीद्वदता वर ॥ १

राजोवाच ।

मयेदमिव तद्राज्य शृणुत प्रागुपार्जितम् ।
अनयो कतरत्कस्मै कुमाराय प्रदीयताम् ॥ २

ज्येष्ठे ज्येष्ठ कनिष्ठे च कनिष्ठमिति य क्रम ।
प्रकृते स न मार्गो हि राज्ययोरनयो सम ॥ ३

वर्तमानेऽपि सर्वेऽस्मिन्नवमेऽनवमद्युति ।
क्षारकण्ठ स वसो मे न दूरे स्थातुमर्हति ॥ ४

शम्भुरेव ततस्तस्मिन्निवेश्य इति मे मति ।
निश्चिता स्यान्मतिमता भवता यदि सम्मति ॥ ५

इत्थ तेनाऽनुयुक्तेषु मयूरस्तेषु मन्त्रिषु ।
विमर्शभरनिर्मुक्तामुद्दिष्टामगमद्गिरम् ॥ ६

घटकारो घट स्वेन करोति च करोति न ।
दण्डचक्रादयस्तत्र परवन्तो न किञ्चन ॥ ७

तथा कर्तुमकर्तुं च प्रभुणैव प्रभूयते ।
परवद्भि सहायैस्तु तद्यशो नानुभूयते ॥ ८

त च दशमिम चोचै शम्भुरेव जिघृक्षति ।
अमुष्मै महतेऽर्थाय दिल्लीन्द्रश्च दिदृक्षति ॥ ९

जिता सर्वसहा येन सहायेन सुपर्वणाम् ।
त सुत स्पृहयत्यद्य साहाय्याय सुरद्रुहाम् ॥ १०

तितीर्षति बत ह्यद्य दिल्लीन्द्रपृतनार्णवम् ।
नवेन यानपात्रेण न येन युयुजे स्वयम् ॥ ११

अल्पकालभाव बिभ्राणा किंवदन्तीयमुत्थिता ।
हेपयत्यद्य सह्याद्रिनाथस्य तव पश्यत ॥ १२

महाराजकुमार त महाराजमिवापरम् ।
मन्यामहे वय सर्वे खर्वेण शिरसा वहम् ॥ १३

अपश्यत पश्यतामूनमात्यान्पश्यतोहरान् ।
इत्थं परिहसत्यस्मानेष नन्तुमुपागतान् ॥ १४

प्रजा इव प्रजा पाति समन्तादभयप्रद ।
अथ कः स्यात्समुद्धर्ता राजभागस्य मज्जन ॥ १५

न केवलेनाभयेन प्रजा प्रददते धनम् ।
सम्यगभय प्रदर्श्याऽपि ताभ्य आदीयते धनम् ॥ १६

न धनेन विना सैन्य न सैन्येन विना जयः ।
न जयेन विना राज्य न राज्येन विना सुखम् ॥ १७

अनुयुक्तोऽनुयोक्ता यद्युक्तायुक्तोपपत्तिषु ।
तत्र व्यक्त वदेद्वक्ता न त्वव्यक्त कदाचन ॥ १८

प्रसिद्ध एव दिल्लीन्द्र ससिद्धया स दुरासदः ।
किं पुनस्तेजसानेन भवदायेन सङ्गत ॥ १९

साहसी सहसोपेक्ष्य समृद्धां श्रियमात्मन ।
अहो अनुसरत्येष यवनानाततायिन ॥ २०

यावदत्याहित नैति तावत्प्रतिविधीयते ।
न कूपखनन स्थाने दह्यमाने निकेतने ॥ २१

इति विज्ञाप्य त भूपमन्योन्यमुखदर्शिभि ।
तन्मतस्थायिमतिभिर्नोविमरस्थायि मन्त्रिभि ॥ २२

तदुक्तामुक्तिमाकर्ण्य स तु नीतिमदग्रणी ।
वेल्लनीमादित करे साश्रूर्णी दधदक्षिणी ॥ २३

प्रजाभ्यो ह्यभय दत्त्वा निरुणत्सि धनागमम् ।
अवजानासि चामात्यान्ममात्मान इवाग्रहम् ॥ २४

उत्तिष्ठ शृङ्गारपुरमतिष्ठ सज्जनपर्वते ।
इङ्गितज्ञाय कथया किं सौजात्यवर्तेर्वते ॥ २५

पद्यद्वयमिद सम्यग्विलिख्य स्वयमीशिना ।
शम्भवे प्रापयामास पुरुषेण विजानता ॥ २६

तन्मुद्राङ्कमद पत्रमानपत्रमिवात्मनि ।
मन्यमानो महाराजकुमारोऽयं व्यराजत ॥ २७

प्रस्थित सज्जनगिरिं शम्भुराज स्वयं यदा ।
मेने शृङ्गारनगरं नगरं न जनस्तदा ॥ २८

अथोपरण्ठमायातमकुण्ठमतिवैभवम् ।
चरणार्वेदितचरं प्रमोदितचराचरम् ॥ २९

तनयं स्वामिनः शम्भुनामकं धनदायकम् ।
प्रत्युद्गम्य प्रणम्यापि सपदि प्रभुशासनात् ॥ ३०

स्थायुस्तस्य दुर्गस्य दुर्गमादपि दुर्गमम् ।
पुरसरैः परिचारैस्तथा सहचरैर्नरैः ॥ ३१

सुधिया त्रिम्बनाथेन नाथनिर्देशवर्तिना ।
द्विजैरन्यैश्च सहितं तत्तद्विद्योपजीविभिः ॥ ३२

पिनद्धकञ्च सज्जं साधुरं सपरिच्छदम् ।
सपताकं सपटहं सनाहं नरवाहनम् ॥ ३३

सुविनीतः पुरोभूय पुरःसर इव स्वयम् ।
प्रापयामास शनकैः सज्जनाद्रिशिरोगृहम् ॥ ३४

असुभिः सम्मतेऽमुष्मिन्सज्जनाद्रिमिते सुते ।
असज्जनमिवामानममस्तात्मनि पार्थिवः ॥ ३५

सज्जनाद्रिर्जनाह्लादविधाननिधिनाऽमुना ।
अधिरूढेन समभादुदयाद्रिरिवेन्दुना ॥ ३६

कदाचिदर्धरात्रेऽमु सुप्तं तत्र निकेतने ।
नियोगेन त्रिलेश्वर्या प्राह वागशरीरिणी ॥ ३७

वत्स गच्छ द्रुतं तत्र यत्र दिल्लापतेर्बलम् ।
प्रस्थितस्य तवाध्वानं प्रतिबद्धुं न कोऽप्यलम् ॥ ३८

प्रत्यूषे तु समुत्थाय स पूर्वेव श्रुतिं वहन् ।
न्यगदद्रुतमानाय्य सज्जनाद्र्यधिकारिणम् ॥ ३९

महातार्थे खलु महावलिसद्मनामकम् ।
यदुद्धरति न स्नानमात्रेण बत नामकम् ॥ ४०

अथ तथाप्यहं तारत्व तारकवत् महत् ।
प्रस्थापय मया साकं स्थापयात्राऽपि निश्चन ॥ ४१

अस्त्यन्तिके हि महती ताम्रास्यानामनीकिनी ।
अथवा किं तया कार्यं मय्यस्त्याहवकारिणि ॥ ४२

महोत्साहस्तमित्युक्त्वा कृत्यवित्कृतिनां वरः ।
निरगात्सदनात्तस्मात्सज्जः स्वजनसंवृतः ॥ ४३

दुर्गपालमनुज्ञाप्य तोरणोपान्तचत्वरात् ।
स त्वरावान्महासत्त्वः पुरोभूत्स पुरःसरः ॥ ४४

तं यान्तमनुयान्ति स्म तदीयाः सर्व एव हि ।
इन्दिन्दिरा इवामोदमरविन्दवनोद्भवम् ॥ ४५

पदे पदे च तुरगस्तुरगस्तस्य गच्छतः ।
न्हेषयामास मुदिरं न्हेषमाणो मनोजवः ॥ ४६

किकीदिविप्रभृतिभिः शकुनैः शकुनावहैः ।
मरुता चानुकूलेन मृदुशीतसुगन्धिना ॥ ४७

सपदि स्थितयाभ्येत्य माहेय्या च सवत्सया ।
कुम्भेन चाम्भःपूर्णेन मन्वानो मुदमुन्नताम् ॥ ४८

यत्र कृष्णा च वेण्या[णी] च नद्यौ द्वे सङ्गते मिथः ।
तत्[हि]तीर्थं सारसदृक् स स्वदृग्गोचरं व्यधात् ॥ ४९

अथो यथावदाप्लुत्य सम्भेदे तत्र निर्वृतः ।
व्यतरद्विपुलं वित्तं विप्रेभ्यो विश्वविश्रुतः ॥ ५०

अथ वीररसावेशभरायत्तो मदोद्धतः ।
सप्तिवर्त्ती सप्तसप्तितेजाः कङ्कटकावृतः ॥ ५१

गौरगौरवभृद्गुर्व्या मौर्व्या योजितकार्मुकः ।
उपासङ्गमुखाकृष्यमाणबाणः सुदुर्धरः ॥ ५२

निदिध्यानुयानाय दुर्गपालेन धीमता ।
राजपुत्रान्महाराजपुत्रस्तत्र वचोऽब्रवीत् ॥ ५३

शम्भुराज उवाच ।

कृतं बतानुयानेन भवतामवतामिह ।
यतो यातः परावृत्य यदि प्राणितुमिच्छथ ॥ ५४

एष व्रजामि दिल्लीन्द्रवाहिनीमवगाहितुम् ।
एष्यामि च पुनः स्वीय सह्याद्रिं सहसार्दितुम् ॥ ५५

मत्सन्देशमिम रनाय दुर्गपालाय शासत ।
अथवा शिवराजाय महाराजाय संसदि ॥ ५६

अमुष्योक्तिमिमां श्रुत्वा ययुस्ते च यथागतम् ।
प्रत्युद्ययुश्च दिल्लीन्द्रसैन्यानि तमुदङ्मुखम् ॥ ५७

सङ्गमे शम्भुना स्वेन सर्जेन स्वजनैः समम् ।
दलेलेन च सम्प्रेक्ष्य मुदेऽमुष्य निजम्बलम् ॥ ५८

समयः पूर्वमेवासीदयं शम्भुदलेलयोः ।
स्वस्वकार्यानुरोधेन मिथः सञ्जातसौहार्दयोः ॥ ५९

आडम्बराडम्बरेण दारिताम्बरग हरा ।
दिल्लीन्द्रसञ्ज्ञया नाम सा ननाम पताकिनी ॥ ६०

शिवराजसुत तत्र सर्वराजसु पूजितम् ।
बले बलेन सदृश कपाटपृथुवक्षसम् ॥ ६१

कृष्णसारसदृक्षाक्ष सुन्दराभमुखश्रियम् ।
पृथुभाल महाबाहु सभालङ्कारमुज्ज्वलम् ॥ ६२

वाचा मृदुतर वाचामाचारेण मनोहरम् ।
शिवराजात्मज वीक्ष्य राजा वज्र[व]दात्मज[जम्] ॥ ६३

साम्बन्धिकस्य सान्निध्यात्साम्यसम्बन्धमावहन् ।
अहयुरभिसङ्गम्य स्हीन स्हीत इत्यऽजनि ॥ ६४

शिवमित्र युधि भीम सम्यगुत्तीर्णभीम
प्रहितबलसमेत राजलक्ष्मीनिकेतम् ।
तमथ निरवहेल प्रेमशाली दलेल
श्रितहितनिजपथ प्रत्युदेति स्म सद्य ॥ ६५

बल्हसापचाररचनासुषमाश्रयाय
तत्तन्नृपालसमुदायचिरोपिताय ।
शम्भु निजाय शिबिराय मनोहराय
दिल्लीदिगन्तपतिचमूपतिरानिनाय ॥ ६६

अजनि हृदि यदीये कोऽपि हर्षोऽतिवेलः
स किल यवनसेनाधीशधुर्यो दलेलः ।
सपदि सदुपचारं कारयामास पार्श्वे
स्वशिबिरसमवेशं शम्भुसेनानिवेशम् ॥ ६७

सूर्यवंशे निवासकरकवीन्द्रपरमानन्दप्रकाशितायामध्यायशतसंमितायां-
शुभलक्षणलक्षितायां वैयासिक्यां संहितायामध्याय' । ।D

मनीषिण ऊचुः ।

अथार्थशास्त्ररीतीनां नीतीनामपि वेत्तरि ।
अभेत्तरि स्थितीनां च छेत्तरि द्विषि मर्मणाम् ॥ १

शुद्धेन यशसा दिक्षु विदिक्ष्वपि च विश्रुते ।
राज्याधिकारिणि सुते प्रथिते सुबहुश्रुते ॥ २

वञ्चयित्वा जनं सर्वं विषयात्स्वाद्विनिर्गते ।
चिन्तामणाविवाकस्मात्करात्कचन विच्युते ॥ ३

सिद्धमन्त्र इवोपेत्य दैवात्सपदि विस्मृते ।
अघनोऽर्थेऽप्यनीनस्य वीते वीताविरोद्वते ॥ ४

पोते सायात्रिकस्येव न तत्केनाप्यसंयुते ।
प्रतिकूलेन मरुता द्वीपाद्द्वीपान्तरं श्रिते ॥ ५

युक्तो मयूरप्रमुखैर्मन्त्रिभिर्मन्त्रवेदिभिः ।
शिवराजः कृती तत्र कमुपायमचिन्तयत् ॥ ६

स च शम्भुर्महाभागः प्रागल्भ्यमधिकं वहन् ।
अनहं यवने तस्मिन्नहंयुरपि विश्वसन् ॥ ७

अवर्तत यथा सोऽपि शम्भौ स्वां पुरमागते ।
परमानन्द तत्सर्वं शंस सम्प्रति नः प्रति ॥ ८

कवीन्द्र उवाच ।

सज्जनाद्रेर्विनिर्गत्य सपत्न्ये महाशये ।
सद्यः पौरन्दरीं शैलं प्रदर्शयितुमुद्यते ॥ ९

सन्धाय दिल्लीपतिना शम्भौ तन्नीवृत श्रिते ।
कर्तर्या कर्त्यमानेषु स्वेष्वन्त्रेष्विव कातर ॥ १०

वत्सलः सच्छलाम्लेच्छबलादतिबलाद्भयम् ।
तस्मिन्सम्भावयन्भूरि शिवराजोऽन्वतप्यत ॥ ११

शिवराज उवाच ।

मयाऽत्रधिया शम्भुर्नोपकण्ठे निवेशित ।
ससिद्धयैव विशुद्धात्मा न च कण्ठमर्णाकुल ॥ १२

मुधिना मन्त्रिभि. सर्वैर्मदीया शेमुषी तथा ।
स आत्मजो ममात्मेव सपत्नानाश्रयद्यथा ॥ १३

यदर्थं राज्यमेतन्मे स किमर्थं श्रितः परान् ।
नानुबध्नाति ह स्वार्थोऽप्यभिमानवतो नरान् ॥ १४

उत्सृज्य यः सिद्धमर्थमसिद्धं लब्धुमिच्छति ।
लब्ध्वापि स इम दैवात्सद्यस्तमिव हास्यति ॥ १५

यदसावतिवैयात्यावनाज्ज्ञातिवैरिण ।
अश्रयच्छ्रेयसे स्वाय तेन मे दूयते मन ॥ १६

आभ्यन्तरेण कलिना बलिना स उपप्लुत. ।
पश्यतो मे बलोद्वाय परात्कीर इवागमत् ॥ १७

स्वया बालतया तासु तासु लीलासु लालसन् ।
अहो अनागस त प्रत्यरोच परुष वचः ॥ १८

तत्तच्चिन्ताचयाम्भोधिवीचिविव्हलितात्मना ।
इत्थ ब्रतानुतेपे च तेपे च प्रभुणाऽमुना ॥ १९

अथ त स्त्रीयसाम्राज्यस्थितिनैश्चिन्त्यनीरधेः ।
सेतु सद्य समानेतु शक्तः प्रायतत प्रभुः ॥ २०

शम्भुरप्यनुभावेन स्वेन ता धुरमुद्वहन् ।
तृणायामन्यत तदा यवनानीकिनीगणम् ॥ २१

दलेल्रस्तु स्वय नीत्वा शिबिराय शिवात्मजम् ।
रह' प्राह महाबुद्धिः स्वासनार्धोपवेशितम् ॥ २२

दलेल उवाच ।

निधाय मयि विश्रम्भमायातोऽसि वरं कृतम् ।
गुरुणा त्वामनादृत्य स्व गौरवमनादृतम् ॥ २३

श्रेयसा भूयसावाप्य स्वसमान्नियमाशया' ।
अहंयुतायुताः केचिन्न सहन्ते सुतानपि ॥ २४

न मदीया. श्रिय किन्तु तावकीना इमा श्रिय ।
इह मावह सन्देह पुत्रादप्यसि मे प्रियः ॥ २५

न दानेन विना सम्पन्न शीलेन विना वधूः ।
न सत्येन विना वाणी राजते राजनन्दन ॥ २६

धन्वनाट विदर्भेश्च लब्धान्यानपि नीवृतः ।
प्रयच्छ प्रक्रियास्तास्ता क्रियाश्चाभिमताः क्रिया ॥ २७

महाप्रभुरिमा यस्मै सत्क्रिया त्वय्यविक्रियाम् ।
क्रियावति करोत्यद्य कार्यमार्य कुरुष्व तत् ॥ २८

त्वद्धिताय प्रवृत्तस्य यद्यपि स्यान्ममाहितम् ।
तथापि तन्महाबाहो मया सम्यगुरीकृतम् ॥ २९

आभिर्वाग्भिः प्रगल्भाभिः स प्रोक्तस्तेन वाग्मिना ।
समरोचत पीयूषसरःसहचरं वचः ॥ ३०

उड्डीय नीडात्स्वार्थाय जातपक्षा खगा यथा ।
पितु. सनीडात्क्रामन्ति तथा पुत्राः सुशिक्षिताः ॥ ३१

प्रवसेल्लब्धविद्यश्चेद्विधिषु' स्वाप्रसिद्धताम् ।
जानता गुरुणा तर्हि पुनः स निवार्यताम् ॥ ३२

वाहयित्वा धुर धुर्यं परीक्षन्ते परीक्षकाः ।
अस्य नैव गुणः किन्तु तस्य चित्तोरस्यसौ यतः ॥ ३३

येन लोकेन नाज्ञायि यथा दिल्लीपतिस्तथा ।
इह कर्तुमकर्तुं वा भवानेवाविभूः स्वतः ॥ ३४

लङ्घते किल कल्पान्ते मर्यादां मकरालयः ।
न तु जातु विलङ्घन्ते भारतीं स्वां भवादृशा' ॥ ३५

हितानामहितानां वा हितार्थं यः प्रवर्तते ।
तस्योपहतिरप्यस्य नाहित जातु जायते ॥ ३६

अहितीभूयते येन हितस्य हितकारिण ।
द्रुह्यन्ति घुसदस्तस्मै कृतघ्नायापकारिणे ॥ ३७

स्वत्त सर्वमताभिज्ञे त्वयि विज्ञापना तथा ।
स्फटिकैर्घटिते सौधे दह्यमाना सुधा यथा ॥ ३८

इमा दलेलः सरसाममुष्य वाणीमुदारा मनसा विमृश्य ।
भूयासि भूपालमणे शिवस्य श्रेयासि मेने स्थगितश्चिरस्य ॥ ३९

अथैप तस्मै द्विरदास्तुरङ्गान्
दिल्लीश्वरेण प्रहितानुदग्रान् ।
शृङ्गारितान्स्वाभरणोपपन्नान्
समर्पयामास कृतोरुमान ॥ ४०

त त प्रपद्य परिबर्हमनेकमर्हं
सम्भावितानि विरदानि च तानि तानि ।
सद्यो दलेलविनियोजितसन्निवेश
शम्भुस्ततो निजमियाय चमूनिवेशम् ॥ ४१

इद्मनुपुराणे सूर्यवशे निवास० अध्याय । ११

कवीन्द्र उवाच ।

ततो दिने दिने तत्र शम्भुराज प्रतापवान् ।
अनुसारविद्. सारवत. पर्वतवत् स्थिरान् ॥ १

सत्वरान्स्वामिकार्येषु पद्भ्यामपि च गत्वरान् ।
तत्तद्वेतिधरान्धीरान्धुरीणान्धुर्यकर्मणि ॥ २

ससत्रकान्परिज्ञातानभिज्ञातान् यशस्विन ।
उदारप्रकृतीन्भव्याकृतीनविकृतीन्कृती ॥ ३

समग्रहीत्सङ्ग्रहार्थी सैनिकान्सप्तिसादिन ।
शिखाशदोजसां येषा विशिखा' शब्दवेधिन ॥ ४

अभ्याहवाभिमानिभ्य फलविभ्य स्मयोद्धता ।
असु पर्यचरस्तत्र पत्तिचम्व सहस्रश ॥ ५

सत्वन्वह मदोन्मत्ते भद्रजातौ मतङ्गजे ।
शृङ्गारिते मदोदग्रे समग्रानीकमध्यगे ॥ ६

दल्लेन सहासीन पीनस्कन्ध सुलोचनः ।
नमतो नमयन्मौलीन्यवनानामनेकशः ॥ ७

मुष्णन्तेजांसि सर्वेषा जिष्णुप्रतिमविक्रम · ।
गृह्णन्प्रणाम केषाचित्काश्चित्पश्यन्कृपादृशा ॥ ८

हसन्कैश्चिद्विलासेन कांश्चित्कुर्वन्कथा मिथः ।
स्वननेन सम साक्षात्सुधासहचरोत्तम ॥ ९

अश्ववर्गैर्वरैस्थै · प्रासपट्टिशपाणिभि · ।
अनुगतो महाशूरै · शक्रोऽमरवरैर्यथा ॥ १०

अन्यान्यायुधजातानि तानि तानि समन्ततः ।
सज्जीविधाय धावद्भिः पुर · परिजनैरलम् ॥ ११

वृतो महोदग्रधामप्रधानै प्रधनोद्धतैः ।
अनुगतो विनीतात्मा महाराजात्मज · कृती ॥ १२

सैन्यमध्येऽतिशुशुभे षण्मुख सुमुखो यथा ।
तदा दल्लेलः प्रोद्दिष्ठभुजधामसमुन्नत ॥ १३

शम्भुराज समुद्वीक्ष्य वचन किञ्चिदब्रवीत् ।
सुवर्णघटित चेतोहारि पीयूषसुन्दरम् ॥ १४

शक्रप्रस्थैकशक्रेणावक्रेण प्रधनप्रथ · ।
प्रार्थितस्त्व महाराजासदा सह्यमुपद्रुतुम् ॥ १५

स्वायत्तीकर्तुमप्युच्चैस्त्वद्दहस्तेन केवलम् ।
दातु महाधिपत्य च स य किञ्चि पुनस्तव ॥ १६

त्यक्तलोकैकवृत्तस्य ममतामोहितात्मन · ।
शिवराजाधिरा·य च प्रशासतु पुनर्भवान् ॥ १७

स कर्म वाप्यमत्कर्म कर्तव्य विजिगीषुणा ।
कीर्तिर्योध्यपरीर्तिर्वा यथा स्याच्चाश्वनीः समा ॥ १८

राजरात दशमुखोऽग्रज पितृमम स्वयम् ।
पराजित्यामर्हाद्धर्षां शक्रानङ्कमिवार्जिताम् ॥ १९

सत्वम·े युराग्रो राम दशरथा मजम् ।
पराजित्य स्वजनक राज्यश्रियमवापतु · ॥ २०

उद्यमेन विना नास्ति विक्रमो विक्रम विना ।
सिद्धि सिद्धि विना ख्यातिर्विना ख्याति महद्यश ॥ ३४

महद्यशो विनाऽस्य जगन्न जगतो विना ।
रति प्राज्यैस्साम्रा यपदवी नानुभूयते ॥ ३५

त्व समृद्ध समिद्धाग्निप्रतापस्तपनोज्ज्वल ।
वर्धिष्णुजिष्णुरोचिष्णुरामाराम इवापर ॥ ३६

पृथुकोदण्डनिर्मुक्तकाण्डमण्डलताडिता ।
हृदि निद्रा दिवा रात्रौ न ते गच्छन्ति दुर्हृद ॥ ३७

भवप्रतापसन्तप्तस्तपन प्रतिवासरम् ।
निमज्जन तनोयेव साय साय सरित्पतौ ॥ ३८

भवत्कीर्त्या परिवस्त कुमुदाधिपति क्षयम् ।
प्रतिमास कृष्णपक्षे सङ्गच्छति नृपात्मज ॥ ३९

भवतो विश्वविजयप्रख्यातबलशोभिन ।
अरातिना भ्रुवमपि च सहेताहित चरन् ॥ ४०

लोभादिविष्टै सचिवैर्ममताहृतचेतस ।
पितुस्त्व कलिवातस्य पद समाधास्यसि ॥ ४१

स्वभावयेति सम्भाष्य दलेलो गर्वकुञ्जर ।
अतिमात्र धनुस्ताय यथा तत्रैम्बक[त्रैय्यम्बक] धनु ॥ ४२

स्वर्णपृष्ठ भारसह कमनायतराकृति ।
शार्ङ्ग हरेर्यथा शार्ङ्ग स्वर्णबिन्दुविचित्रितम् ॥ ४३

लसद्गुण वीरमनोहारि दारुणदारुणम् ।
कारण शौर्यसम्पत्तेर्युद्धरङ्गविभूषणम् ॥ ४४

सारण बलमत्ताना परवारणवारणम् ।
हसत्तु कोटियुगलाग्राभ्या स्वर्णहिमाचलौ ॥ ४५

विधात्रा विहित किन्तु मेरुविन्ध्याद्रिणो[?]त्वम् ।
तुलनाय महारत्नभूत नूनतम श्रिया ॥ ४६

अथ चकार जिज्ञासुर्मन्त्र तस्य महामन ।
कुरु सज्ज राजपुत्रे पुत्रैर्गोचमरोचन ॥ ४७

माधवैकसहायेन सुराधिपतिना बलात् ।
हतो वृत्रो विचित्राणि चरित्राणि कृतानि च ॥ ६२

वह्निमात्रसहायेन रुद्रेण मदनः पुरा ।
स्निग्धमुग्धतनुर्दग्धोऽसाधि कीर्तिर्दिगन्तरे ॥ ६३

विभीषणसहायेन सौमित्रेयेण धीमता ।
जीविनाद्भ्रंशितो मेघनादो बत मदोद्धत ॥ ६४

अनलेनानिले सख्य मुख्य सम्भाव्य सर्वदा ।
दन्दह्यते वन घोरमसह्यममरैरपि ॥ ६५

खाण्डवे पाण्डव लब्ध्वा सहाय कृष्णमच्युत ।
अवरोत्ताण्डव वह्निराखण्डलमहेल्यन् ॥ ६६

अरुण सारथिं कृत्वा भास्करेण प्रभाभरै ।
व्यापिता भुवनश्रेणा नि श्रेणा श्रेयस कृता ॥ ६७

चतुर्भिर्भ्रातृभि सार्धं द्रुपदाद्यैर्नराधिपै ।
लब्ध्वा साहाय्यक धर्मराजो राज्यमथावरात् ॥ ६८

बृहन्नडासहायेनोत्तरेण प्रविजानता ।
विजिता कौरवा सर्वे भीष्मद्रोणपुर सरा ॥ ६९

देवसनासखि वेन विशाखेनाखिलाहित ।
तारको निहितो सङ्ख्ये मुख्येनामित्रघातिना ॥ ७०

पुष्पवद्भ्या सुधापाने राहुर्वैह्नमदोद्धत ।
घातितो विष्णुचक्रेण वक्रदैत्यविदारिणा ॥ ७१

सन्ध्यामात्रसहायेन नृसिंहेनासुरद्विषा ।
हिरण्यकशिपोर्वक्षा दारित नखरै खरै ॥ ७२

इ यादि[वि] चिन्त्य हृदये दिल्लीश्वरचमूपति ।
कल्पद्रुमिव राज्याथा श्रितोऽस्मि भवदाश्रयम् ॥ ७३

मनोरथा मदाया ये ते सिद्धा इति भावये ।
पथ्यामुतथ्यानुजवदवादास्व यतो गिरम् ॥ ७४

तथ्यपथ्यस्य को लोके वक्ता स्यात्वां विना मम ।
त्वमेव मित्र मित्राभतेज पुञ्जसमुद्धरम् ॥ ७५

जनकेन विहीनोऽस्मि ममताग्रस्तचेतसा ।
वैमात्रेयेण शनिना विदूरमभिलक्षितः ॥ ७६

मयूरादिप्रभृतिभि प्रजाविप्रकारिभि ।
राक्षसैरिव दुष्प्रेक्ष्यैर्दूरादृष्टै कुमन्त्रिभिः ॥ ७७

जननी मोहममताग्रस्तापि चमूपते ।
कलिगौरवतो यहि तहि पूज्यतमा मम ॥ ७८

प्रजानामेवकारणाद्दयन्दमयितु बलात् ।
शासितु सचिवान्सेनापतीन्स्तेयादिमोहितान् ॥ ७९

मदीयमेव तद्राज्य तत्र क स्याद्भ्रमो मम ।
केनचिद्धेतुना सेनापतेः सत्यमुदीरितम् ॥ ८०

जनकानन्तर राजा ज्येष्ठपुत्रो भवयुत ।
पण्डिता कथयन्त्युच्चैर्देशे देशे सभास्वपि ॥ ८१

अह ज्येष्ठो गरिष्ठश्च बन्धभिर्बहुभिर्गुणै ।
महाराजस्य पदवीमह भोक्ता गुणाकरः ॥ ८२

त्वसहायेन दिल्लीन्द्रप्रसादेन मयाऽधुना ।
देशदुर्गाणि बहुधा पत्तनानि सहस्रशः ॥ ८३

साधयिष्ये दिवारात्र रिपूणामिति चिन्तये ।
इति लालप्य त तत्र दलेल शम्भुभूपतिः ॥ ८४

महावीररसावेशाञ्चितपुलकनूरुह ।
बभौ सूर्य इव श्रीमान् राजपुत्रो महाद्युतिः ॥ ८५

ततो मौनमुपागच्छद्विचक्षणविचक्षण ।
कुमार इव तेजस्वी कुमार शिवभूपतेः ॥ ८६

श्रुत्वा दलेल सम्भ्रमकल्पवर वच ।
औरङ्गशाहसन्देशार्थदूतानन्वस्मरन् ॥ ८७

महाप्रेमभरारम्भ दर्शयन्वचमाचिरम् ।
अस्तुवच्छम्भुनृपति पाणिनोपिरमाददत् ॥ ८८

दिने दिने गजारूढो श्रीदलेलशिवात्मजौ ।
कथयन्त [न्तौ] कथा इव दिनानि नयनचिरम् ॥ ८९

औरङ्गशाहसन्देशाद्विजयन्तपुर प्रति ।
प्रस्थानमकरोच्छम्भुमवे कृत्वा चमूपति ॥ ९०

भूपालदुर्गदुर्धर्षं शिवराजस्य धीमत ।
शम्भुराजकरेणोच्चैरभिमर्द्यात्मसात्कृती ॥ ९१

अन्यान्यपि च दुर्गाणि राजपुत्रपुरःसर ।
अकरोत्स्वकरस्थानि सुस्वस्थानि धनादिभि ॥ ९२

इत्थ शम्भुनृपो दलेलकटकाग्रे सञ्चरन्सर्वदा
युद्धक्रुद्धनिरुद्धराजपटलीं निघ्नन्कृतघ्नानपि ।
त भूपालगड क्रुधा विकथतामानीय मानी स्वय
धीर सान्द्रकृपाम्बुधि समधिक प्रेम्णा दलेलेऽर्पयत् ॥ ९३

योद्धा योद्धा समिद्धानलसमविलसच्चण्डबाहुप्रतापो
निर्दग्धारातिरण्य समधिकधिषण शूरसेनाशरण्य ।
सानन्द नन्दनन्दप्रतिमनवयशस्तोमसोमोदय श्री
पश्यन्दिल्लीन्द्रसेनापतिमतिमहितो राजसूनुश्चकासे ॥ ९४

भूपालादिगडा कुडा अपि तथा श्रीशम्भुसाहाय्यत
स्वायत्तीरचिता अनीकपतिना श्रीमद्दलेलेन यत् ।
तत्संश्रुत्य विचिन्त्य विक्रमभर चित्तेन नन्दोच्चकै
र्दिल्लीन्द्र शिवभूमिपालविषये नृयानि तेने कलि ॥ ९५

इति विहितजयश्री संश्रितो वारसङ्घै
समधिकपदबन्धैर्मागधै स्तूयमान ।
शिवनरपतिपुत्रश्चारुचञ्चच्चरित्र
प्रतिसमरमजस्रं द्योतते स्मातिदृप्त ॥ ९६

किल कलिरपि भूयो वीक्ष्य वृद्धि स्वकीया
निजहृदि बहु मेने मोहपूर्वप्रधानान् ।
कृतमिति बत कृत्य भावयन्भव्यभावै
रधिकनमविलास सम्भ्रमेणाजहर्ष ॥ ९७

तत्तत्कार्यपरम्पराविरचनाद्दुर्दान्तसम्मर्दनाद्
वीराणा परिपालनाद्भुजबलात्तत्तत्कलाकल्पनात् ।
श्रीशम्भो करुणाकटाक्षविभवाच्छ्रीमान् शिवस्यात्मज
शम्भु प्रेष्ठतमो बभूव सतत दिल्लीन्द्रसेनापते ॥ ९८

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकरकवीन्द्रपरमानन्दकृताध्याय । १२

मर्नापिण ऊचु ।

अथ भूपालदुर्ग च पितुर्न परिपालितम् ।
बत तद्वर्ति चानीक शम्भुना विश्वसीकृतम् ॥ १

स तु शम्भु शिवस्योचै सुत सर्वजनस्तुत ।
अस्रोचदनर्हं तत्प्रतिभाति न वस्तुत ॥ २

स हि तत्र स्वय कर्तुमकर्तुं चाखिल प्रभु ।
अकरोदसदकर्म क्रूर तत्केन हेतुना ॥ ३

कवीन्द्र उवाच ।

पत्तिसेनापतिर्यावत्तावदेत्य शिवात्मज ।
बलेदमादिशद्दूतो द्वास्थ ग्रामाधिकारिणम् ॥ ४

दूत उवाच ।

नोदग्रता गिराप्रस्मिन्नच सैन्यसमग्रता ।
द्विषन्निग्राहकेऽमुष्मिन्दले चेयमुदग्रता ॥ ५

दलेल सत्यसन्धोऽय निहत्य त्वा ससैनिकम् ।
गुरुरोषो गिरेरस्य शस्त्राणि करिष्यति ॥ ६

उचित तद्युञ्जन्ति स्वामिनोऽर्थाय जीवितम् ।
अन्यथा तु स्वय स्वाय बलानर्थाय केवलम् ॥ ७

अतो दुर्गमिद मुञ्च श्रयासु च महाप्रभुम् ।
अल युद्धेन ते मन्द बल निजमपश्यत ॥ ८

रामसिंहस्य तनय कृष्णसिंह सुदुर्धर ।
जगसिंहमुखाश्चान्ये राजपुत्रा प्रतापिन ॥ ९

श्रामाननूपसिंहश्च पद्मसिंहश्च विश्रुत ।
तथैव केसरीसिंह कर्णसिंहसुता इमे ॥ १०

अमुना शिवराजस्य महाराजस्य सूनुना ।
साधव साधुना सार्द्धं हृद्य हार्दमदीधरन् ॥ ११

अमी स्वभावतस्तत्र यद्यच्चक्रे स उद्धत ।
ततस्सोढ दलेलेन परा वृद्धिमुपेयुषा ॥ १२

शूरा' क्षरदसृक्पूरा क्षितिं दूरादरञ्जयन् ।
शीर्यमाणशिरस्कन्धस्फूर्परक्षसा ॥ ४०

आरुह्यारुह्य सश्लिष्टतटा सन्नद्धकङ्कटा ।
वारा केऽपि तदोत्तालास्तारा इव निरेजिरे ॥ ४१

सोढ्वाभ्यापतता पातानश्मना पृथुवर्ष्मणाम् ।
क्रुधा महायुधा केचिदधिगत्याप्यधित्यकाम् ॥ ४२

खदिराङ्गारगर्वेण स प्रकर्षेण तत्क्षणम् ।
भस्मता प्रत्यपद्यन्त पश्यता पार्श्ववर्तिनाम् ॥ ४३

अथ घोरैर्महावीरैर्गिरिदुर्गावलम्बिभि ।
महत स्वामिनाऽर्थाय जीवित मोक्तुमुद्यतै ॥ ४४

केषुचित्पात्यमानेषु पातितेषु च केषुचित् ।
विद्रावितेषु विद्राव्यमाणेष्वपि च केषुचित् ॥ ४५

गाढवर्मा तदा शम्भुवर्मा चर्मासिभृत्स्वयम् ।
धन्विभिर्गदिभिर्वीरै प्रासिभिश्चन्द्रहासिभि ॥ ४६

त्रिशूलिभिर्मुद्गरिभिर्गोणिभिर्वारबाणिभि ।
मानिभि सहितो मानी शम्भुराजोऽनुयायिभि ॥ ४७

अधिरुह्य घर सद्यस्तदा क्रुद्ध इवान्तक ।
युध्यमानो विरुद्धाना व्यदधात्कदन महत् ॥ ४८

अल भिया धियाऽलम्भि निभिय वो महायुधा ।
द्विषतोऽमून्निगृह्णीत सङ्गृह्णीत यशो युधा ॥ ४९

इति शम्भुवच श्रुत्वा विद्रवतो न विद्रुता ।
विद्रुतास्तु परावृत्य पुनर्युद्धाय सहृता ॥ ५०

स धन्वी धनु धुन्वानस्तन्वान शरमोक्षणम् ।
विपक्षान्क्षपयन्नैक्षि दुर्लक्ष पार्थवत्क्षणम् ॥ ५१

स तेषा युध्यमानाना समानाना क्षुरादिभि ।
पार्ष्णीन्पाणीन्कफोणींश्च तथान्त्राणि त्रिकाणि च ॥ ५२

पृष्ठीन्पृष्ठान्यदस्थीनि सक्थीनि च भुजा स्फिज ।
क्रूरकर्मकृता तेषा पृथक्पृथगथाकरोत् ॥ ५३

शूरा क्षरदसृक्पूरा क्षितिं दूरादरञ्जयन् ।
शीर्यमाणशिरस्कन्धकरकूर्परवक्षसा ॥ ४०

आरब्धारब्ध संश्लिष्टतटा सन्नद्धकङ्कटा ।
वारा केऽपि तदोत्तालास्ताग इव विरेजिरे ॥ ४१

सोद्व्राभ्यापतता पातानश्मना पृथुवर्ष्मणाम् ।
क्रुधा महायुधा केचिदधिगत्याप्यधि यत्नाम् ॥ ४२

खदिराङ्गारवर्णेन स प्रकर्षेण तत्क्षणम् ।
भस्मता प्रत्यपद्यन्त पश्यता पार्श्ववर्तिनाम् ॥ ४३

अथ धारैर्महावीरैर्गिरिदुर्गावलम्बिभि ।
महत स्वामिनाऽर्थाय जीवित मोक्तुमुद्यतै ॥ ४४

केषुचित्पात्यमानेषु पातितेषु च केषुचित् ।
विद्रावितेषु विद्राव्यमाणेष्वपि च केषुचित् ॥ ४५

गाढवर्मा तदा शम्भुवर्मा चर्मासिभृत्स्वयम् ।
धन्विभिर्गदिभिर्वीरै प्रासिभिश्चन्द्रहासिभि ॥ ४६

त्रिशूलिभिर्मुद्गरिभिर्बाणिभिर्वारवाणिभि ।
मानिभि सहितो मानी शम्भुराजोऽनुयायिभि ॥ ४७

अभिरत्य घर सद्यस्तदा क्रुद्ध इवान्तक ।
युध्यमानो विरुद्धाना व्यदधात्कदनं महत् ॥ ४८

अल भिया धियाऽलम्भि विमिय वो महायुधा ।
द्विपतोऽमून्निगृण्हीत सङ्गृण्हीत यशो युधा ॥ ४९

इति शम्भुवच श्रुत्वा विद्रवन्तो न विद्रुता ।
विद्रुतास्तु परावृत्य पुनर्युद्धाय सहता ॥ ५०

स धन्वी धन्व धुन्वानस्तन्वान शरमोक्षणम् ।
विपक्षान्क्षपयन्नैक्षि दुर्लक्ष पार्थवत्क्षणम् ॥ ५१

स तेषा युध्यमानाना समानाना क्षुरादिभि ।
पार्ष्णीपाणीन्कफोणीश्च तथान्त्राणि शिराणि च ॥ ५२

पृष्ठीपृष्ठावदस्थीनि सर्वाणि च भुजा स्फिज ।
मूरवर्मकृता तेषा पृथक्पृथगपाकरोत् ॥ ५३

इत्थं राजकुमारेण कुमारेणेव कुप्यता ।
शक्रारिषु समग्रेषु दुर्गरक्षेष्वनेकशः ॥ ५४

इषुभिः शकलीकृत्य पातितेषु समन्ततः ।
स्वप्रदेशेष्विवाशेषेष्वपि नष्टेषु विन्हल ॥ ५६

अपह्नुत्याचलादस्मादकस्मात्क्वापि निर्गते ।
सफलं स्वस्य गर्वस्य फलं प्राप किरञ्जित् ॥ ५७

प्रध्वनल्लोलकल्लोला कल्यकर्दमदुर्गमा ।
क्रूराकारा तदापारा प्रससारासृगापगा ॥ ५८

आप्लुता सकुतुकं सहदारैर्नीरलोहिततरङ्गवतीषु ।
मदसा मसृणितानि तदानीमाशुराशु पिशितानि पिशाचाः ॥ ५९

इत्थमेनमचलं युधि जित्वा शम्भुरेव विजयी पृथुसत्त्वः ।
साहसीसमुदितैर्मुदितैः स्वैः सैनिकैः सह दलेऽन्वदलत् ॥ ६०

इत्यनुपुराणे कवीन्द्र अध्यायः । 13

---

*श्रीगोविन्द । कवीन्द्र उवाच ।

वन्दारुविबुधोदारमौलिमन्दारदामभिः ।
विचत्पदारविन्दाय गोविन्दाय नमो नमः ॥ १

पुरोहितप्रभृतिभिर्वेदवेदाङ्गवेदिभिः ।
अनूचानैः प्रवचनैर्मन्त्रविद्भिश्च मन्त्रिभिः ॥ २

श्रौतेन विधिना सम्यगभिषिक्तः शिवो यदा ।
बभातुर इवानीव कालात्मा कलिस्तदा ॥ ३

कैलासवासिनं देवं गिरीशं तेजसां निधिम् ।
भालस्यहुतभुग्लीलालीलाप्लुष्टमनोभवम् ॥ ४

क्षणध्वस्तान्धकध्वान्तं त्र्यम्बकं त्रिपुरान्तकम् ।
स्वभावसिद्धविभवं भवं भवभयापहम् ॥ ५

भीमभव्यभयाकारमुग्रमप्यतिसुन्दरम् ।
अनादिमादिं सर्वस्य इतिहासमर्मीश्वरम् ॥ ६

जगदेकगतिं भूतपतिं मृत्युञ्जय मृडम् ।
शङ्कर सर्वलोकाना शङ्कर प्रलपद्यत ॥ ७

अथ कल्पद्रुमलतामण्डपान्तर्निवेशिते ।
पूर्णेन्दुम *

भि ।†

आवेद्यमानजनन स्वर्णवञ्जुलपाणिभि ॥ २४

द्वितीयमिव कैलासमधिकैलासमास्थितम् ।
दिदृक्षुर्दिविपद्लोकविलोकितमलोकत ॥ २५

दवीयानेव देवाय नन्दिना स निवेदित ।
सन्दानिताञ्जलिपुट प्रणनाम पुर स्थित ॥ २६

अथो गदितुमाज्ञप्त शर्वेणोन्नमितभ्रुवा ।
स तस्मै स्ववितिर्निर्वेदहेतुमाचष्ट तवत ॥ २७

कलिरुवाच ।

यदत्तपूर्वं भवता मह्य माहेश्वर युगम् ।
उदभूदधिभूस्तत्र मदन्य इति किं कृतम् ॥ २८

पुराराते प्रसन्नेन यदुक्त म पुरा त्वया ।
पश्य सर्वज्ञ भगवन् राजते तदवज्ञया ॥ २९

अनेन सा नैषधेन पर्यपालि यथा पुरा ।
अनेन सा तथा शाहसुतेन परिपाल्यते ॥ ३०

उच्चै सुकृतिनानेन कृतिना कृतिभिर्युगम् ।
कृतमेवावारि यदा गति क्वाऽपि न मे तदा ॥ ३१

महाकालस्य ते रूप काल एव सनातन ।
वसरान्तो निमेषादिश्चक्रवद्यो विचेष्टते ॥ ३२

आब्रह्मस्तम्बपर्यन्त यत्र लोका पुन पुन ।
भूत्वा भूत्वा प्रलीयन्ते समुद्र इव वीचय ॥ ३३

यत्र ब्राह्म्य[ह्म]मह सर्वे मनूनामन्तराणि च ।
युगान्येतानि च पुन पुनरायान्ति यान्ति च ॥ ३४

---

* Here the portion up to verse 23 is missing which probably covered two pages

† Disconnected pages 2 and 3

यस्य य समयस्तस्मि-स वर्तेत यथाविधि ॥ ३५

कृते युगे चतुष्पादस्त्रेतायां तु त्रिपादभूत् ।
द्वापरे तु द्विपाद्भूत्वा धर्मः क्षमामवतिष्ठते ॥ ३६

स एकपात्पुनस्तिष्ये तिष्ठन्नपि न तिष्ठति ।
त्रिविना विहितास्तेषां धर्मस्यास्य व्यवस्थिति ॥ ३७

प्रमथ्नाति प्रमत्तात्मा तामिमां प्रमथस्तव ।
यत्र प्रशासति महीं धर्मस्यैवास्ति दीक्षित ॥ ३८

हेमसिंहासनासीनो हेमाचल इवापर ।
महाबाहुर्महाराज शम्भुराजो व्यराजत ॥ ३९

जामदग्न्येन रामेण बलिना दानवेन च ।
कल्पद्रुमेणापि च यच्चिरस्य निरकारि न ॥ ४०

दैन्य द्विजातिजातीनां तदनेन दयालुना ।
प्रददानेन वित्तानि तदा द्रुतमपाकृतम् ॥ ४१

पुरोहितास्तथाचार्या ऋत्विज श्रोत्रिया अपि ।
तत्तत्कर्मण्यभिकृतास्ततोऽन्यऽरि च सूरय ॥ ४२

आसमुद्रावनीभागवर्तिनो येऽवनायका ।
धनदेनामुना सर्वे ते तदा धनदीकृता ॥ ४३

महोदयादहो तस्माद्दानशौण्डाद्ययाचत ।
प्राप पञ्चसहस्राणि य पञ्चाशदयाचत ॥ ४४

स्वर्णरत्नादिवासांसि गोतुरङ्गमतङ्गजान् ।
अजानिक्रमदाच्छम्भूराजो राजसभास्तुत ॥ ४५

स्वागलीलामुदवहत्तथा तस्य प्रभो शय ।
यथा निपश्चिना लेप्सु[लिप्सु]गृहेषु स्वर्णराशय ॥ ४६

दिल्लीन्द्रप्रभृतिप्रतीपपृतनावस्कन्दनास्कन्दन
स्पष्टस्कन्दसमानमानमहस सम्पन्नधर्मस्थिते ।
भूलोकैकगते सदाशिवदयोदञ्च प्रभुत्वोन्नते
शम्भुच्छत्रपते सदोदितमिद साम्राज्यमुद्योतते ॥ ४७

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासरम्यकवीन्द्रपरमानन्दप्रकाशितायामन्यायशतसम्मितायां
शुभलक्षणलक्षितायां वैयासिक्यामध्याय ।।५

शम्भुराज उवाच ।

जिता मया सहायेन रिपवो युद्धदुर्मदा ।
कर्बूरा इव दु साध्या श्यामला सफिरङ्गिण ॥ १०

इङ्ग्रजाश्च वलन्देजा आरब्या यवनै सह ।
पुरुगालैश्च नित्या शूरा परिजिता पुन ॥ ११

सागता फेरपद्मामागता शरणार्थिन ।
रानडूस्रा कराबन्धा मदाज्ञापरिपालिन ॥ १२

शिरस्त्रा शार्णसन्नलविक्रमा विगताक्रमा ।
तुरुष्किका शुष्कमुखा दिगन्तारण्यमाश्रिता ॥ १३

वैजापुरीया साहाय्ये याचयन्ति बल मम ।
भागानगरनाथोऽपि नाथते मद्या सदा ॥ १४

समस्तपातशाहाना मूर्ध्नि यो मान्यविक्रम ।
आरङ्गशाह एषोऽसौ निश्चिदर्पं वहत्यहो ॥ १५

सिद्दीमारा मद्भटाटोपनिराक्षणभयातुरा ।
स्वमाहुतेजा नि दन्तो ददत्यास्रभूस्रान् ॥ १६

चिननाथिराजाय विग्रासितपरा अपि ।
आहोपुरविरा काञ्चित्र वहन्ति ममामत ॥ १७

दोणारा प्रणयप्रहा बन्हाम्यपविसर्जिता ।
मद्भक्तिमनुगच्छन्ति प्रयच्छन्ति धन बहु ॥ १८

परासिन समाख्याता विख्याता सङ्गोष्वग्म् ।
मामनै सनै शूरै सागरा तरचारिभि ॥ १९

बसुरुमङ्गुर*[बसुरमङ्गुर]चिनमोचगोमन्तपालजा ।
वसया[ई]चौन्सुरतगरालीमस्कतोद्भवा ॥ २०

---

10 After 10 ab R ins
सद्ना शूद्रिमाधैव स्वमहाये समागता ।

11 1 R यवरा अपि (for यवनै सह)

12 R om 12 c 13 b

15 R om 15 ab

16 d R दन्तयन्ति बराघुट ।

17 R om 17-22
R om 33 c l

N B *बसुरमङ्गुलचिन Basur Mangalore and China are ports The original in the copy does not suit the metre

चेनपट्टणघोगारभडोचदिरभूभरा ।
मोवासमुम्बयों[ई]मोसम्बजादत्रणसम्भरा ॥ २१

महोसदा सिंहलजा नागाजद्वीपजा भटा ।
वदयन्ति खड्गटोपादास्य मम महोत्कटम् ॥ २२

गिरिकन्दरसञ्चारा भिल्ला मल्ला इयोद्धता ।
मत्प्रथा प्रथयन्त्युच्चैर्वचसा मनसापि च ॥ २३

पुण्डा प्रचण्डदोर्दण्डकण्डूताण्डवखण्डिता ।
अखण्ड खण्डशो दासभावमाकल्पयन्त्युत ॥ २४

सदा मदभरोदग्रा पाल्गारा प्रहारिण ।
सन्दानिताञ्जलिपुटास्तिष्ठन्त्यजिरके मम ॥ २५

मामक कटक वीक्ष्य काटका कठिना अपि ।
मामेवाशु प्रपद्यन्ते शरण गल्तितोद्यमा ॥ २६

साष्टासमाश्रया वारदेशस्या केऽपि भूभुज ।
समालभन्ते नो निद्रा मत्प्रतापाग्नितापिता ॥ २७

सौनूरवासिन केऽपि नरेन्द्रप्रवरा खरा ।
मोगला मद्भटैर्भूय प्रगृहीता गलग्रहे ॥ २८

पञ्चाग्निरस्तपरपराक्रमतामागतास्थिरम् ।
समुद्रतीरसञ्चारा आभीरा॰ सरनोन्मुखा ॥ २९

निन्दुराश्रयसञ्जातप्रतापप्रथितत्विष ।
अहो प्रयच्छन्ति कर भीता मद्भटसङ्करे ॥ ३०

सोधेरग नृपश्रेष्ठा जङ्गमा परमोद्धता ।
प्रपूजयन्ति मामेव हिन्दा पादाम्बुजद्वयम् ॥ ३१

---

२१ d R नित्यन्ति ममाङ्गने ।

२६ d R शरणार्थिन (for गल्तितोद्यमा)

२७ cd R मत्प्रतापाग्निसन्तप्ता निद्रा नोपलभन्त्युत ।

२८ b R वरा शूरतरप्रभ ।

२९ c R —सरधाना (for—समारा)

३० ab R बिन्दूरावयसम्पानप्रतापाग्निमहोज्ज्वला ।

केचिद्दुर्गमदुर्गेषु नरसिंहाः प्रहारिणः ।
माता शशकवच्छन्नाश्चान्त्यन्तर्हिता इव ॥ ३२

चञ्चीचञ्जावरपुरप्राकारान्तरवर्तिन ।
मदीया एव सम्भूता प्रभूतधनतोषिता ॥ ३३

विलक्षणा कोङ्कणका प्रतिक्षणमहर्निशम् ।
सुलक्षणाऽभ्यसन्ति मद्भटाना समागमात् ॥ ३४

नानेमावल्का केऽपि शूरा परविडम्बका ।
मदग्रेसरिणो भूत्वा धावन्ति बत दासवत् ॥ ३५

तथा पौवनमध्यस्था प्रशस्ता सङ्गरेष्वलम् ।
वीरा प्रवीरा दुर्गाणि रक्षन्ति च हितङ्करा ॥ ३६

खेटेश्वरगता वीरा वरा राजन्यमूर्धसु ।
मदाश्रयात्स्वाश्रमेषु विश्रमन्ति श्रियावृता ॥ ३७

वीराकीर्णतरव्रातावृत वीरातमावलम् ।
येऽवलम्ब्य बतोत्तसा भूभुजा तेऽनुयायिन ॥ ३८

[32] a R अतिदुर्गमदुर्गस्था —After 32 R ins
फरासिन समाक्रान्ता विक्रान्ता सङ्गरे दृढम् ।
मामके सकले शूरै साग[रा]न्तरचारिभि ॥
त्रिनेत्राधिवरशाय विन्नासितपरा अपि ।
आहोपुरुषिकां काश्चिन्न वहन्ति ममाग्रत ॥
दुर्लोला कलिता शेषपाखण्डा खण्डमुकण्ठम् ।
आददन्ति विनादेन चलन्तो मामका इति ॥
बोग्भावा प्रणयश्च वङ्गालवविवर्तिता ।
मद्भक्तिमनुगच्छन्ति प्रयच्छन्ति धन बहु ॥

[33] After 33 ab R ins
मन्क मामक वीक्ष्यारम्भस्यानन्दगम्भूता ।
कर्द्दीना दीनवक्त्रा सदने मद्भय सदा ॥
विशेषयात्त विरता सिन्धुमार्गादनेकधा ।

[35] cd R मदग्रेसरता प्राप्य धावन्ति विनमन्ति च ॥

[36] After 36 R ins
पौहसारैरनिन्द्या सत्वया मण्डिते सदा ।
भरत्स धनमासाद्य प्राणानुज्झन्ति सङ्गरे ॥

[37] R om 37 44

देशमुख्या खोपडा ये वृद्धरोहिडसास्थिता ।
जोधरग परे बालरोहिडेखोरवासिन ॥ ३९

केचिद्ये ल्वणावासा सदा समरलालसा ।
कान्दखोरसवासा भानुप्रतिमतेजस ॥ ४०

मोसेखोरगृहा पर्लीवारणूतारलखोरजे ।
कोयिनातारजा केचिज्जोरचाम्पलखोरिण ॥ ४१

इन्दापूरसिरोल्स्था बारामतिजुनारजा ।
नारातटी पुण्यवायी[ई]सासवाडक्षुपेश्वरा ॥ ४२

मानगोकर्णमिरजमनोल्हावागलादिषु ।
देशेषु येषु ये भूपा मदाज्ञा मानयन्त्वरम् ॥ ४३

चाकणग्रामसम्भूता किराता नीरभाषिण ।
आकिरन्ति कर द्वारापान्त बद्धवराश्चिरम् ॥ ४४

मूठेखोराल्या पौडखोरभूप्रभविष्णव ।
म पक्षमनुरक्षन्त क्षिण्वन्त्यहितमण्डलम् ॥ ४५

मूल्सीवरस्थितागुञ्जणसारासाश्विनोडिजा ।
मदायेन प्रभावेन कुर्वन्ति भुवने यश ॥ ४६

---

[45] R reads

मूठेखोरगृहा केऽपि भग्न प्रोत्कम्मानिन ।
आशसयन्ति मद्दस्तादन विजयमेव च ॥

[46] ab R मूलसारस्थिता प्रोथयालनामसमधिता ।

d R रमन्ति स्त्रीस्वदवे –After 46 R ins

केचिद् गुञ्जणसवासा सुभग रणकर्कशा ।
मद्वाभता गता सन्त प्रकुर्वन्ति यशो भुवि ॥
तथा हरणमध्यस्था परेषा हरणोद्यता ।
मदाशाविङ्करा सर्वे निवसन्ति सुख गृहे ।
तथा हीरडसस्थाना मदाश्रयमुपागता ।
भूदुर्गाण्यनुरक्षन्ति रक्षयन्ति हितं मम ॥
पाण्डखोरकृतावासा प्रवासैकृतभगा ।
मदाश्रय संश्रयन्तो भजन्ति शिवमुत्कटम् ॥
भूय परल्सारस्था अध्यनो मम सङ्गता ।
जैत्रयात्रा प्रकुर्वन्ति प्रेक्षन्ति सभास्वलम् ॥

कुडाळग्वोरे प्रखरास्तथा हेटकुडाळके ।
अभिख्यां कामपि मम प्रेष्याः प्रख्यापयन्त्यहो ॥ ४७

भूपा हीरडसोद्भूताः प्रभूताभिजनप्रियाः ।
मञ्जैत्रयात्राः कुर्वाणाः प्रोल्लसन्ति पदे पदे ॥ ४८

फोडेकराः सालसीकाश्चान्देरीसाङ्खलीकराः ।
मणेरीमर्दनगटहेरेकरनिवासिनः ॥ ४९

वाडीडिचोलीनगरे ख्याताः सगरवद्गुणैः ।
राजपूरसमावेशाः परे सौदालजा नृपाः ॥ ५०

पांमूपत्तनभूमिस्था वरा लाञ्जेकरा अपि ।
देवलग्रामसम्भूता देवरूखभवाः परे ॥ ५१

सङ्गमेश्वरभूभूता दामोलीदर्पदर्पिताः ।
सावर्डेकरनामानश्चिपोलणभवास्तथा ॥ ५२

फुणगूसट्टतावासा धामणेकविलासिनः ।
हातखाम्बेकराः केचिन्मत्ताः केळेकराभिधाः ॥ ५३

तथा तारलखोरस्थाः शूरा केचन सम्मता ।
मत्पत्तिसेना पतिता भान्ति प्राप्य क्षितौ किल ॥
मेढेगोराश्रयाः प्रायः प्रकर्तुं प्रसभोद्यताः ।
मत्पत्तिमन्यपार्श्वस्थाः प्रस्थाने प्रभवन्त्युत ॥

[47] b R. खराशुरिव रश्मिभिः ।

[48] R om 48

[49] b R तथा हेटकुडालकाः—After 49 R ins :
शृङ्खलाकरसयुक्ताश्चान्देरीग्रामवासिन ।
मत्पत्तिसेनावासाङ्गमङ्गीकुर्वन्ति सङ्गरे ॥
अन्ये वारुणखोरस्था रोहिडेखोरजैः सह ।

[50] d R. तथा सौन्दलजा अपि ।

[52] b R सावर्डेकरजा दृढ—After 52 ab R ins
प्रपालयन्ति दक्षाङ्ग सेनाया मम सर्वदा ।
चिपोळणभवाः केचिद्दामोलीप्रभवास्तथा ॥

[53] After 53 R ins
सालसीपत्तनगृहाः केचिद्वेलेकराः सदा ।
पुत्रपौत्रैः परिवृता शूराग्र्यपदवीङ्गताः ॥
अवन्ति मम सेनाया दक्षवामकरावपि ।

कल्याणप्रान्तसञ्जाता भीवण्डीजनुष परे ।
श्येनग्रामभवा केचित्तथा खानवलीयका ॥ ६०

नानादेशसमायाता प्रवीरा वीरमण्डले ।
सुबेदारा नायकाश्च जुम्लेदारा सहस्रश ॥ ६१

हवालदारा प्रख्यातास्तथा सर्णोबता अपि ।
[ए]काकिन परे केऽपि केऽपि बन्धुसुहृद्वृता ॥ ६२

डिचोलीकन्वाडस्था शिनेश्वरनिवासिन ।
आङ्कोलेकरनामानस्तथा बाधेकरा अपि ॥ ६३

कुलशीलावृता सर्वे शस्त्रपृथुविक्रमा ।
मदीयपत्तिसेनाया जनयन्ति मुखश्रियम् ॥ ६४

महागापञ्चभरिता कानडीयप्रथा गता ।
वामकूर्परता यान्ति मत्सैन्यस्य रणोत्सवा ॥
आरलग्रामनिरयास्तारन्यसमानया ।
सोलाङ्कुरीया साङ्मूलभवा शालवनीयका ॥

60 d R राशिवडकरमिश्रिता —After 60 R ins
वामकुर्परतामस्मत्सेनाया कल्पयन्त्युत ।
प्रेङ्खस्कन्धिन केचित्काम्का षण्मुखोद्यमा ।
वामकुक्षिं दक्षकुक्षिं पालयन्ति बलस्य मे ॥
प्रवरा प्रथिता खानवलीग्रामसमुद्भवा ।
मत्सैन्यमध्यस्थेनाभिनादयन्ति दिशो दश ॥
मदीयसेनानेत्रभाभरं बिभ्रति सर्वदा ।
नानाभूदुर्गरक्षितमध्यया कूरमानसा ॥
मदीयसैन्यकणाभा दीपयन्ति मदान्वता ।

61 R cm 61 ab

62 After 62 R ins
अगन्ति मम सैन्येऽस्मिन्नानादेशसमुद्भवा ।

63 After 63 R ins
स्वस्वविक्रमसन्दीप्ता शश्वत्प्रथिता परम् ।
मत्सेना प्रपदस्याना धातन्त निजतेजसा ॥
वर्गेदनसमाख्येसप्रगमाधिपगोद्यमा ।
हस्तका स त म भूयाध्वनगुणोत्तनोत्तमा ॥

64 R cm 64

पण्डाताण्डवनिष्णाता गीष्पतेः समताङ्गताः ।
रचयन्ति श्रियं काश्चित्सभासु मम पण्डिताः ॥ ६५

अथर्वेण इवाथर्वरहस्यपरिशालिनः ।
लसन्ति ब्राह्मणा ब्रह्मविदः सर्वत्र कर्मसु ॥ ६६

चतुर्वेदविदः केचित्त्रिवेदीपारगामिनः ।
द्विवेदाध्यायिनः केचिदेकवेदरताः परे ॥ ६७

श्रोत्रियाः स्नातका मौनव्रतिनो जापका अपि ।
तापसा जटिलाः केचिद्वल्कलाजिनवाससः ॥ ६८

यायजूका योगविदो दीक्षिता अग्निहोत्रिणः ।
अयाचितव्रता ब्रह्मचारिणश्चोर्ध्वरेतसः ॥ ६९

अधोमुखा ऊर्ध्वमुखा जीर्णपर्णाशनास्तथा ।
शीर्णपर्णकृताहारा उञ्छवृत्तिरता परे ॥ ६८

पञ्चाग्निसाधना वायुभक्षका धूमभक्षका· ।
तोयाहाराः फलाहाराः कन्दमूलाशना· पुन ॥ ६९

नानावेषधराः केचिज्जटिला मुण्डिनोऽपि च ।
त्रिदण्डिनः केऽपि लसत्त्रिजटा द्विजटा अपि ॥ ७०

उलूखलमुखाः केचिद्गोमुखा गोमयाशनाः ।
गोमूत्रप्राशनाः केचिच्छाकाहाराश्च केचन ॥ ७१

रामानुजा वैष्णवाश्च तत्तमुद्राङ्किता अपि ।
शुद्धमुद्राङ्कितैः सौरैः शाक्तैर्गाणेशकैः सह ॥ ७२

---

68 R cm 68 cd

70 R cm 70 cd

71 After 71 R ins
कृशा अपि दिनेशाभप्रभाभरविलासिन ।
मत्कल्याणपरा सर्वे तिष्ठन्ति मम सद्मनि ॥
मन्त्रयन्त्ररहस्यज्ञास्तान्त्रिका मा- का अपि ।
समुदायैः समुदय मत्सभासु गम[द]न्त्यमी ।
षड्दर्शनरहस्यज्ञाः प्रशस्ता· सद्कथास्वपि ॥
आवेदयन्ति सतत मत्कल्याणपर विधिम् ।
गणि[ण]का गुणिन· केचिद् गणितग्रहमण्डला ।
वल्गन्ति दैवं बहुशः सभासु मम सुव्रताः ॥
R cm 71-73 d

शैवे· केचिद्दक्षविद्भिर्मान्त्रिकैस्तान्त्रिकैर्वृता: ।
मुनयो यतय: केचित्प्रसन्नमतय: सदा ॥ ७३

सिद्धा: सिद्धिसमृद्धार्था गणकैरनुगामिना: ।
चिन्तयन्ति ममाभीष्टं निरुपद्रवसश्रया: ॥ ७४

केऽपि कार्मणवेत्तार: परकृत्यानिवारका: ।
आभिचारान् परकृतान् वारयन्ति मम प्रिया: ॥ ७५

पुराणा ब्राह्मणा: केऽपि पुराणार्थप्रकाशका: ।
पौराण्य: प्रथिता गाथा कथयन्त: सभास्थिता: ॥ ७६

अलङ्कारविद: केऽपि धिषणापतिधीभरा: ।
आलोपयन्ति वाग्जालैर्मामक मानस मुहु: ॥ ७७

तर्कशास्त्रैकपठनात्कर्कशास्तार्किका जना: ।
रञ्जयन्ति महोद्ग्राहै: समाजे मानसं मम ॥ ७८

पूर्वोत्तरा च मीमासा पठित्वा केऽपि धीवरा: ।
समर्थयन्ति सार्थेन स्वार्थान् स्वार्थपरायणा: ॥ ७९

महाभाष्यप्रवक्तारश्छेत्तार: सशयस्य च ।
प्रदर्शयन्ति धात्वर्थान्नानारूपान्ममाग्रत: ॥ ८०

महाकाव्यकलालापललिता: कलिताऽखिला: ।
आभूषयन्ति परममास्थानीस्थानमास्थिता: ॥ ८१

चतुर्दशसु विद्यासु शिक्षिता दीक्षिता अपि ।
विवदन्ति मिथो वादै: स्वमतस्थापनस्थिरा: ॥ ८२

चतु षष्टिकलातत्त्वपारगा कुलभूषणा ।
विशेषयन्ति मद्रङ्गे परस्परजिगीषव ॥ ८३

---

[74] R cm 74 ab
[75] After 75 R read 84-89
[76] d R कथयन्ति ममाग्रत ।
[77] b R धिषणापतिबुद्धय ।
[78] b R कर्कशत्वमुपागता –d R समाज मम तार्किका ।
[81] ab R नानाकाव्यकलालापकोविदा कविनायका· ।
[81] cd R आभूषयन्ति परम समाज मामक सदा ।
[82] R transfer 82 83 d R स्वमतस्थापनोद्धुरा ।
[83] R cm 83 cd

नास्त्यापिर सर्वासु चिकित्सासु विचक्षणा ।
आयहति श्रिय कांश्चिमामका रोगहारिण ॥ ८४

व्यायामशिक्षका केचि सम्भ्रमे सम्भृता सदा ।
यत्र काश्चिद्रहम ये दीपयति ममामत ॥ ८५

गान्धर्वविद्यासारस्य वेत्तारो दर्शका अपि ।
गायन्ति गायना गाथा सुस्वरा वैणिकै सह ॥ ८६

मार्दङ्गिका पाणिवादा लयाकलपनपण्डिता ।
भाण्डै सह महारङ्ग रञ्जयन्ति मनो मम ॥ ८७

नाट्य[नाट्य]ज्ञानाभिज्ञतमा सदाऽहम्मनिवर्जिता ।
नटति विनटन्त्युच्चैर्नटा केचन तारणे ॥ ८८

आभङ्गुरात्मश्रीभरा स्तनभैरम्भ् ।
नृत्यति वारवनिता सनत्या सन्तो रगा ॥ ८९

विचित्रचित्ररचनाचतुराश्चतुलोत्तय ।
चित्रकाराश्चित्रयन्ति सचित्रा मद्गृहान्तरम् ॥ ९०

कारव कारुशास्त्रार्थवेत्तारश्चारुकुण्डला ।
सुरेन्द्रभवनाकारान् रचयन्ति मम [गृ]हान् ॥ ९१

परीक्षका परीक्षाभिर्रहीभी रत्नसञ्चयान् ।
परीक्षन्ति स्वपुल्लभ्या दक्षिणाधारलक्षणा ॥ ९२

नयविनयमयुक्ते सतत सत्यवादिन ।
वणिग्जना प्रकुर्वन्ति मत्पुरे गतमीतय ॥ ९३

तुरङ्गवाहनोद्युक्ता केऽपि तुरङ्गमा ।
हेषन्ति नृत्यन्त इव चत्र यामिकै सह ॥ ९४

गन्धमदा सदोद्रमेगा केऽपि मतङ्गजा ।
गर्जन्ति घनगम्भीरमविरऽगनिदारणा ॥ ९५

---

[83] After 83 ab R ins
कल्याण चापर सर्व दशयन्त ज्यन्काय ।

[88] a R ननाट्यकल्पिता ।

[89] d R रात्य मम मन्दिरे ।

[92] ab R परीक्ष्या न मर्त्य वस्त्र्य सहित्य ।

रथिभिः सयुताः केचिदङ्गगेऽमी महारथाः ।
विभान्ति भानुप्रतिमास्तेजोभिर्मेत्रियङ्करा ॥ ९६

मया दत्तानि देवेन्द्रा पितृभि सहिताश्चिरम् ।
हव्यकव्यानि गृह्णन्ति तिन्वन्ति मम प्रियम् ॥ ९७

इत्थमापूरितो गौर्या शङ्करेण मनोरथ ।
तथापि जागर्ति मयि चिन्तानन्ता बनागता ॥ ९८

कथ सुतो मम भवे प्राज्यसाम्राज्यकारणम् ।
सुधाकरा समास्तारा प्रविचार्यार्यसम्मता ॥ ९९

कानुष्ठानस्य रचना पुरश्चर्याऽथ का पुन ।
प्रकर्तव्या मया नून सप्रधानाः समन्त्रिण ॥ १००

इत्थ शम्भुनृप प्रगल्भविभव शात्रश्रिय भर्त्सयन्
शम्भ्वाराधनसाधनोऽपि तुलजासर्वस्वभूत पुन ।
पुत्रेहा मनसा वहन्निजसमास्ताराश्रिगयोच्चकै
स्तूष्णीमास सतृष्ण एव नियत देव्या समाराधने ॥ १०१

इत्यनुपुराणे सूर्यवशे परमानन्दात्मजदेवदत्तोद्भवप्रकाशिताया शुभलक्षणलक्षिताया शिवपुराणान्तर्गतायामनेकाध्यायसाधिताया वैयासिक्यामशावनगणे राजाधिराजशम्भुराजोक्तिर्नाम अध्याय ।

---

97 a R देवा अपि मया दत्तम् ।

98 R reads for 98
इत्थ मनोरथोऽस्माक शङ्करेण प्रपूरित ।
तथाप्येका कापि चिन्ता मयि जागर्ति साम्प्रतम् ॥

99 cd R सर्वे ब्रूत सभास्तारा प्रविचार्य स्वके हृदि ।

100 cd R कार्या मया वा वदत प्रधानमन्त्रिभि सह ।

101 c R पुत्रेहां मनसा वहन् ।
–d R देव्या समाराधने ।

करीन्द्र उवाच ।

इत्थं निगद्य धरणीपाले शिवसुते तदा ।
तूष्णीम्भूते सभास्तारा परस्परमुखेक्षणाः ॥ १

छन्दोगामात्यसहिताः सोपाध्याया सयोगिन ।
शिवयोगिनमत्यर्थं पुरस्कृत्य तपोनिधिम् ॥ २

अमुनन्वचनैश्चारुचमत्कृतिनिधायकैः ।
एकचित्तामता गत्वा शृणुत द्विजसत्तमा ॥ ३

मन्त्रिण ऊचु ।

भो राजन्यकुलोत्तस चिन्ता मा कुरु सर्वथा ।
आपूरितार्थनिचया योगनिद्रा हरेः पराम् ॥ ४

परावरैकसिद्धीना दात्रीं पात्रीं सुखस्य च ।
दमिताशेषदैत्येन्द्रमण्डला मङ्गलालयाम् ॥ ५

तडित्कोटिप्रतीकाशतेजोभरविराजिताम् ।
पञ्चाशद्वर्णनिलया सुरूपा मदमन्थराम् ॥ ६

मदघूर्णितरक्ताक्षीं योगियोगैकगोचराम् ।
चराचरस्य निर्माणकारिणीं शङ्करप्रियाम् ॥ ७

शक्तीनामपि सर्वासामाद्या वन्द्या विशेषत. ।
वेद्या समस्ततन्त्रौघैर्मन्त्रसङ्घप्रवर्तिनीम् ॥ ८

भक्तकुलैकवरदा दरदा दनुसन्ततौ ।
दयान्विता सदोद्दामपाखण्डदमनोद्धुराम् ॥ ९

मुक्तामणिप्रघटितमायूरोद्भासिनासिकाम् ।
ताटङ्कयुगलीभूतभानुराकेशभासुराम् ॥ १०

---

3 d R तच्छृण्वन्तु मनीषिण ।

4 c R आराधयस्व तां कालीम् ।

6 b R तेजोभरतरङ्गिणीम् ।

-c R सद्रूपां (for निलयां)

9 b R दनुजेषले [ष्वर्‍] (लौ ?) (for सन्ततौ) R cm 9 cd

10 R transp 10 ab and 10 cd After 10 R ins
कुचकुम्भसमाकारतुहिनस्वर्णपर्वताम् ।

सोपाध्यायैर्द्विजश्रेष्ठे सिद्धैरन्यैर्मुहुर्मुहु ।
सम्वर्धितोऽल्प वाग्जालैर्मानिभव्यसमन्विते ॥ ३१

शिवराजात्मज शम्भू राजराजसम श्रिया ।
आनन्दसिन्धुलहरीनिमग्न समजायत ॥ ३२

ततोऽस्तुत्या स्वमनसा काली स्वीयामुपासनाम् ।
आमन्त्रोदर्कसम्पर्क प्रसन्नवदनो नृप ॥ ३३

मनीषिण ऊचु ।

यतीन्द्र काली या प्रोक्ता सर्वशक्त्युत्तमोत्तमा ।
तस्या स्वरूप किं ब्रह्मन्किं वीर्यं को मनु स्मृत ॥ ३४

का पूजा विधि यन्त्र क काल सिद्धिसाधने ।
यद्यस्ति करुणा चित्ते कथयाशु समासत ॥ ३५

तथैव सिद्धि सर्वत्र परमा शिवयोगिन ।
स्थानजन्मभवा काश्चिद्वद त्व ललिताक्षरै ॥ ३६

गणेशभट्ट को नाम कोऽसूरेशानभट्टक ।
एतया प्रकृति मह्य प्रधाना वक्तुमर्हसि ॥ ३७

अगण्यपुण्यचरितश्रवणे चन कौतुकम् ।
नवीनानि वरीवर्ति स्पृहा भो कविनायक ॥ ३८

इति पृष्ट कविश्रेष्ठ सभ्यमेन मनीषिभि ।
रहस्यमपि हर्षाज्जगाद वदतां वर ॥ ३९

कवीन्द्र उवाच ।

मनीषिणः सावधाना श्रृणुध्व चरित महत् ।
पुण्य पवित्रं परम काव्या श्रोत्रसुखावहम् ॥ ४०

आसीत्पुरा धरा सर्वा सलिलेन परिप्लुता ।
योगनिद्रामयो विष्णुर्योगनिद्रामदीधरत् ॥ ४१

वटस्य पत्रस्य पुटे शयाने पुरुषोत्तमे ।
तदा तत्कर्णमलजौ प्रभूतबलदर्पितौ ॥ ४२

मधुकैटभनामानौ दानवौ साधुगर्हितौ ।
दैवेनाविष्टहृदयौ कालयन्त्रनियन्त्रितौ ॥ ४३

आस्फोटयन्तौ स्वभुजौ तृणीकृत्य जगत्त्रयीम् ।
महामदभरोदग्रौ द्रोहोद्रिक्तसमेधितौ ॥ ४४

अकस्मादिव सवृद्धौ कालानलसमद्युता ।
प्रतीतौ विश्वविजये परस्परहितैषिणौ ॥ ४५

एकाशाविव सर्वस्वभूतौ दनुजसन्तते ।
उन्मत्तौ क्रोधरक्ताक्षौ विष्णुनाभिकृतालयौ ॥ ४६

महाकापट्यभरितौ चरितौ बलिना वरौ ।
धातारमत्तुमालोलौ विरेजाते मनस्विनौ ॥ ४७

ततो विधाता तौ वीक्ष्य भयाकुलितमानस ।
निद्रामुद्राङ्कितो विष्णु' किं कार्यमिति चिन्तयन् ॥ ४८

क्षण तूष्णीं समास्थाय प्रविचार्य स्वके हृदि ।
अत्यर्थमस्तुवत्स्तोत्रैर्योगनिद्रामनुत्तमाम् ॥ ४९

---

44 d R समर्धितौ (for समेधितौ)

46 b R दनुकुलेष्वल (for ° जसन्तते)

46 d R कृतालय (for लयौ) 47 R Transp 47 ab and 47 cd

47 b R प्रवलौ (for चरितौ) cd R धातारमत्तुमुद्युक्तौ स्ववीर्यभरशालिनौ ।

48 After 48 ab R ins

अस्तुवन्मनसा तत्र योगनिद्रामनुत्तमाम् ।

कान्तिस्त्वमेव किल कान्तिसमूहभाजां
दैवं त्वमेव वत दैवसमेधितानाम् ।
राज्यं त्वमेव परितप्ततपोधनानां
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६०

ख्यातिस्त्वमेव परमासि सुलक्षणानां
विद्या त्वं नयवतां विनयोज्ज्वलानाम् ।
हासस्त्वमेव कलिताद्भुतविस्मयानां
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६१

नाट्यं त्वमेव नटन नटनायकानां
लास्यं त्वमेव सुभगं गणिकाजनानाम् ।
लज्जाऽसि काऽपि सकला कुलकामिनीनां
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६२

विश्वेश्वरी त्वमसि विश्वविनोदशीला
दुःशीलदारणकरी शरणागतानाम् ।
नारायणी त्वमथ पालनचारुलीला
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६३

माया त्वमेव भुवनत्रयमोहिनी त्वं
विश्वात्मनानमपि भुवनानि भूयः ।
स्वीयोदरे वहसि बालमुकुन्दमूर्तिं
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६४

वृत्तिर्निवृत्तिभरिताथ जनप्रवृत्ति
क्षान्ति क्षतिश्च परिसन्नतिरुन्नतिश्च ।
प्रीतिर्दितिश्च सुमति कुमतिस्त्वमेवा
मात प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६५

स्फीति स्थितिश्च विनतिर्लघुता च भीति
स्फूर्तिश्च कापि निकृति प्रकृतिश्च काचित् ।
कृत्य कृतिश्च निकृति परमाकृतिस्त्व
मात. प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६६

यज्ञास्त्वमेव सन्त्वा यजन त्वमेव
दीक्षाव्रता रुचिचमत्कृतिदाऽथ दीक्षा ।
शिक्षाव्रतामपि सता प्रमिता तितिक्षा
मात प्रसाद परिपालय मामनाथम् ॥ ६७

रक्षा भयाकुलितमानसमानवाना
भिक्षा च भिक्षुकजनस्य नरस्य माया ।
सिद्धि समृद्धिसहिता गृहिणा गृहस्था
मात प्रसाद परिपालय मामनाथम् ॥ ६८

अस्त्र तवैव बत रूपममोघवार्य
शस्त्र च शास्त्रमपि नाटकभाणजातम् ।
सङ्गीतगीतमपि वाद्यमथासि नादो
मात प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६९

65 R cm 65 66
67 b R सौदामिनी वज्रधरी त्वमेव ।
c कान्तस्त्वमेव सुमुखो रमणी त्वमेव ।
After 67 R ins
अस्त्राणि शस्त्राणि च ते स्वरूपम् ।
शास्त्राणि नानार्थमतोक्तानि ॥
कीर्तिस्त्वमेव सुमति कुमतिस्त्वमेव ।
मात प्रसीद . ।
68 R cm 68 74

निद्रामयी त्वमसि मुद्रितलोकदृष्टि
स्वप्नः प्रशस्तिमर्सिता प्रथितस्त्वमेव ।
बोधः प्रबोधममयेऽप्यथ का तुरीया
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ७०

देव्या त्वया प्रविततानि विभान्त्यमूनि
भव्योज्ज्वलानि भुवनानि विजृम्भितानि ।
सर्वस्य सर्वमसि वर्धितशर्वगर्वे
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ७१

कारुण्यकन्दलितकान्तिभरं कटाक्षं
ये तावकीनमनवे समुपालभन्त ।
ते दुस्तराण्यनुतरन्ति भरन्ति भाग्यैः
रम्ब प्रसाद परिपालय मामनाथम् ॥ ७२

लिप्सावनीप्सितनतार्ति परिपूरयन्ती
जागर्षि विश्वरव्ये बलिनालिर्यीना ।
एवापि शङ्करवधूरवधूतपापा
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ७३

प्रौढा प्रगल्भधिषणा अपि ये सुधीरा-
स्त्वामीरयन्ति परमामृतहेतुभूताम् ।
भूयो भजन्ति न भजन्ति जनुर्जनन्या
मातः प्रसाद परिपालय मामनाथम् ॥ ७४

इत्थं स्तुता भगवता विधिना विधात्री
नानाविधैः सरभसं नमिता च भूयः ।
सम्प्रार्थिता भगवता वरदा तदानीं
विष्णुं मुमोच सहसा करुणार्द्रमूर्तिः ॥ ७५

मुक्तस्तया निभृतनामसमस्तपयोधे
विष्णुः प्रसन्ननयनो दनुजालिजिष्णुः ।
महायुधेन युयुधे किल पद्मदिव्य
साहस्रवर्षसममोघपराक्रमोऽपि ॥ ७६

---

[75] d R प्रादुर्बभूव पुरतः करुणार्द्रचित्ता ।

[76] a R परमनामक (for निभृत°)

तौ मायया वत तमोगुणया विमुग्धौ
दृप्तौ तदोचतुरिदं वचनं विचित्रम् ।
तुष्टा वयं मुररिपो वरमावृणीष्व
युद्धस्य[द्धेन]तेऽप्यन[ल]मनेन विकल्पितेन ॥ ७७

वाक्यं समाकर्ण्य वरेण्यनाम्ना
प्रयाचितौ मृत्युपथाय दुष्टौ ।
अथोचतुस्तौ जलहीनभूमा
वावां जहि त्वं मधुकैटभारे ॥ ७८

अङ्के ततः श्रीरमणो गृहीत्वा
तौ दानवौ स्वीयसुदर्शनेन ।
जहार तेषां हृदयस्थजीवं
शिवं पदं प्रापयिषुः प्रणामम् ॥ ७९

आविष्णोः प्रभविष्णुनामथ समावीक्ष्योच्चकैर्भूजल
तेजोवायुयुतं नभश्च सुषमां दध्रेऽधिकां कामपि ।
चक्रुस्तोत्रशतैः स्तुतिं विधिमुखा भक्त्या प्रणामक्षणा
बध्वा हस्तसरोरुहाणि विनयान्नानाप्रणामानपि ॥ ८०

विरचितशुभकीर्तिं काऽपि मूर्तिं शिवाया
नलिनसदनचित्तावाञ्छितं पूरयित्वा ।
तदनु झटिति लीलान्तर्हिताभूत्प्रभूत
प्रथिततमगुणश्रीः आजनित्री त्रिलोक्याः ॥ ८१

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकरपरमानन्दात्मजदेवदत्तद्विजगोविन्दकवीन्द्रप्रकाशितायां शिवपुराणान्तर्गतायामनेकाध्यायसाधितायामंशावतरणे कालीप्रभावनिरूपणमध्यायः ॥२॥

---

77 d R युद्धेन तेऽप्यलमनेन विकल्पितेन ।

78 R आकर्ण्य वाक्यमिदमाशु जनार्दनेन सयाचितौ मृत्युपथाय भूयः ।
तावूचतुस्तोयविहीनभूमावावां जहि त्वं मधुकैटभारे ॥

79 a R स्वके (for ततः)

80 a R प्रभविष्णुता हृदि (for °विष्णुनामथ)
c R प्रणामोत्सवा (for °मक्षणा) d R बध्वा हस्तसरोरुहावलिमथो नाना प्रणामानपि ।

वनीन्द्र उवाच ।

अथोऽभिधास्ये परम मन्त्र तत्र प्रगोपितम् ।
वराङ्गमिव सर्वेषा गोप्य प्रविदुषामपि ॥ १

स्वय कृतमिवात्कर्म जननीजारगर्भवत् ।
कन्यासम्भोगवत्पुम्भिर्भगिन्या परिभोगवत् ॥ २

अभक्ष्यभक्षणमिव मित्रद्रव्यापहारवत् ।
गोप्य सर्वप्रयत्नेन पण्डितेन मया यथा ॥ ३

नाशिष्याय कदा ब्रूयान्न शठाय कदाचन ।
न दाम्भिकायाकृतिने न च नष्टोद्धताय च ॥ ४

यदि ब्रूयात्प्रमादेन देवताशापमाप्नुयात् ।
तस्मै कुप्यन्ति योगिन्य सोऽनर्थ सुमहान्स्मृत ॥ ५

पद्मभूर्वह्निमारूढो मालिनाकलितान्तर ।
द्विजराजकृतात्तसो बीजमेतत्त्रिवारत ॥ ६

ये पठन्ति कविश्रेष्ठास्ते ज्येष्ठा कविमण्डले ।
सिद्धि पारमिका यान्ति दक्षिणाया प्रभावत ॥ ६

हर सरक्षण च द्वभूषित द्वि प्रयाजयेत् ।
जपकाले सधिषणाविषणा परिमर्दयेत् ॥ ७

शूली त्रिवेदा ललितो लक्ष्मारामेशराञ्चित ।
यो द्वि स्मरति शत्रू स क्षिपत्यतिपराक्रम ॥ ८

वस्त्रान्ते क्षेत्रमयो ज्ञान विष्णुसमन्वितम् ।
आमा दार्घकृतावासो धरा स्मरविराजिता ॥ ९

---

1 b R मन्त्र सर्वोत्तमोत्तमम् । After R ins
य जप्त्वा साधकश्रेष्ठो व्रजत्सिद्धिमनुत्तमाम् ।
-R omits 1c 5d

6 For 6 R subst
ब्रह्मवह्निसमारूढ कलायुक्तचन्द्रशेखर ।
बीजमेतन्मन्त्रहार्थे पञ्चार्थो त्रिवारत ॥

7 a R व्योमरक्षणयुक् (for हर सरक्षण)
cd R बीजयुग्ममिद प्रोक्त भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ।

8 a R शूलात्रिवर्णमाकृत ।
cd R यो द्विर्जपति मिद्वाना पारग सुभगा भवेत् ।

9 d R विराचिता (for °जिता) After 10 R reads 12 cd

मयूर पद्मनाभेनालङ्कृतोऽस्ते नदेत्पुन ।
बीजसप्तकम शुचैर्महिमान्ता महोज्ज्वलाम् ॥ १०

प्रतिबीजाभिमन्त्रो ब्रह्मविष्णुशिवात्मक ।
अनन्तपुण्यनिलयो योगिनामपि दुर्लभ ॥ ११

कन्यानीत वर वस्तु वर्णव्यक्तिमुपागतम् ।
द्वात्रिंशत्यक्षरो मन्त्र सर्वेप्सितसमृद्धिद ॥ १२

यस्यानुष्ठानमात्रेण शक्र सुरपद गत ।
कुबेर धननाथत्व वह्निस्तेजस्वितामपि ॥ १३

आस्ते यमो नियमकृत् त्रिलोक्यालोकलोचित ।
निर्ऋतिर्नैर्ऋतिप्राप्यसाम्राज्यपदवामगात् ॥ १४

वारणाकृतसवासो वरुणस्तोयनाथताम् ।
ईशानोऽभूदथेशान्या तुषाराद्रिसुतापति ।
प्रभञ्जन प्रयन्ता भेजेऽखिलविभञ्जने ॥ १५

स्वपक्षमन्त्रसन्दृप्तो गरुड पक्षिनाथताम् ॥ १६

पालन कुरुते विष्णु प्रभविष्णु पदे पदे ।
रोचिष्णुता दिनमणि प्रपेदे गगनेऽधिकाम् ॥ १७

वाचस्पति समुदभूद्धिषणस्य विशेषत ।
सुधामधुरिमोद्गारानदधच्छीतदीधिति ॥ १८

रम्भा दम्भानप्सरसामहरद्रूपसम्पदा ।
गन्धर्वाणामधिपतिर्विश्वावसुरथाभवत् ॥ १९

शेषो विशेषप्रथिमा धरभार बभार ह ।
अपारविघ्नसहारधुरीणोऽभूद्गणाधिप ॥ २०

---

[11] R om 11 ab

[12] R om 12 ab and reads 12 cd after 10

[13] c R धनदामाप्द (for नाथत्वं)

[14] b R लोकार्चित (for लोचित)

[15] cd R ईशान्यामप्सरान्याम वभूविरेन्द्रपति ।
R om 15 c 16 b

[17] d R अगमद् (for प्रपेदे)

[20] c. R अनन्तविघ्न (for अपार°)

देवेन्द्रसेनापतिता स्थिरा भेजे षडाननः ।
त्रिलोकीमकरोद्वेधा ब्रह्माण्डान्यपि कानिचित् ॥ २१

रत्नाकरत्वमुदधिरवृणोद्रत्नसञ्चयै ।
अमन्दगन्धकुसुमो मन्दारो नन्दनेऽवसत् ॥ २२

हरण हरिणा नीता रुक्मिणीप्राणवल्लभा ।
प्रेष्ठा ज्येष्ठा गुणश्रेष्ठा बभूव रमणीगणे ॥ २३

महाविक्रमसम्पूर्णो भार्गव क्षात्रमण्डलम् ।
आचवर्त शरैरुग्रैरेकविंशतिसङ्ख्यया ॥ २४

शुक्र॰ प्रेष्ठत्कम काव्यमकरोद्भव्यदायकम् ।
ततो वव्रे कवीन्द्रत्व सुरासुरसमान्तरे ॥ २५

अचिन्त्यरूपचरितौ नासत्यौ सत्यसश्रयौ ।
समीयतु समगुणौ भिषग्वरवरेशताम् ॥ २६

प्रेष्ठव्रतो वशिष्ठोऽसौ विश्वामित्रपराक्रमम् ।
जग्रासाव्यग्रहृदयो हर्षयञ्शिष्यमण्डलम् ॥ २७

ब्रह्मर्षित्व प्रकर्षेण ब्रह्मर्षिषु समावृणोत् ।
विश्वामित्र पवित्रातिचरित्र साधुसम्मत॰ ॥ २८

गन्धर्वयक्षप्रवरकिन्नरैरभिशोभित ।
अवाप पर्वतेन्द्रत्व तुषाराद्रि स्फुरद्धिम॰ ॥ २९

मेरु सुवर्णप्राकारपरिखाशतभासुर॰ ।
समस्तदेववनितास्थानश्रियमसेवत ॥ ३०

---

21 cd R वेधास्त्रिलोकी निर्माण चक्रे समुदितोद्यम ।
-After 21 R ins
प्रभवन प्रवल्ता मेनेऽखिलविभञ्जने ।

22 R om 22 c 23 d

24 a R –सयुक्तो (for –सम्पूर्णो) –c R आवधान (for आचवर्त)

25 a R महाक्रम (for प्रेष्ठ॰) –cd R वव्रे कवीन्द्रपदवीं सुरासुरवन्दम्बक ।

27 a R प्रष्ठोनना[प्रष्ठक्तु]र्वसिष्ठोऽपि –cd R ग्रभस जनयन्हर्षं प्रकर्षं शिष्यमण्डले ।

29 d R समुज्ज्वल (for स्फुरद्धिम)

30 cd R समस्तदेवजनतास्थानता समनुग्रहीत् ।

मार्कण्डेयो महायोगी योगयोगाद्भगोचर. ।
दीर्घायुरप्रतिहतमञ्जीयोण्युपात्रजत् ॥ ३१

सुरर्षयो नारदाद्या पुलस्त्याद्या महर्षय ।
ब्रह्मर्षयः कश्यपाद्या सम्प्रापुः स्वमनोरथान् ॥ ३२

कामो निष्काम कुसुमशरौघैर्धनुषा सह ।
अजयज्जगतीं नेतृज्योतिरुद्दीपयन्निव ॥ ३३

श्रीकामगुरिव प्रोक्त मनोर्माहात्म्यमुत्तमम् ।
यस्य स्मरणमात्रेण सिद्धिभाग्जायते नर ॥ ३४

अथो यन्त्र केरलानां वक्ष्यह साम्प्रदायिकम् ।
यस्मिन्प्रपूजिता देवी साधकाय प्रसीदति ॥ ३५

शाक्त गन्धाष्टक गृह्य विशोध्य रहसि स्थित. ।
कौशेयके विरचयेद्यन्त्रं लोचनप्रियम् ॥ ३६

रम्य षट्कोणमालिख्य त्रिकोणत्रितय तत ।
वसुपत्र धरागेह त्रिरेखाङ्कितमुत्तमम् ॥ ३७

चतुर्द्वारविशोभाढ्यमृजुरेखासमुज्ज्वलम् ।
अनिमाद्यनुभावासमन्त्रमर्चयितुर्भवेत् ॥ ३८

आदौ पुष्पाञ्जलिं दत्वा देव्यै पुष्पसमाकुलम् ।
साधक पीठशक्तीनामपार्चनमुपाचरेत् ॥ ३९

सजयां विजयां पश्चादजितामपराजिताम् ।
नित्या विलासिनी दोग्ध्रीमघोरामथ मङ्गलाम् ॥ ४०

31 d R [illegible] (for उपात्रजत्)

32 c R [illegible] (for [illegible]) d R [illegible] ।
-After 33 R ins
[illegible] ।

34 R om 34

35 b R [illegible] । R om 35 c 36 d

38 d R [illegible] । R om 39

40 For 37 R subst.
[illegible] ।
[illegible] ॥

पीठशक्तय एताः स्युरथावरणदेवताः ।
समासेन प्रवक्ष्यामि देवतां तुल्यरूपिणीम् ॥ ४१

महाकालरतां माद्यां महाप्रेतशिवोपरि ।
शिवाभिर्घोररावाभिः समन्ताद्दिक्षु वेष्टिताम् ॥ ४२

घोराट्टहासां मदिरापानव्याघूर्णलोचनाम् ।
स्मरन्पुष्पाञ्जलिं कुर्वन्नङ्गानि प्रयजेत्ततः ॥ ४३

पूर्वां दिशं समारभ्य षडस्रयन्त्रमध्यगे ।
काली कपालिनीं कुल्लां कुरुकुल्ला विरोधिनीम् ॥ ४४

विप्रचित्तामथ नवकोणेऽन्या नवरूपिणीः ।
उग्रामुग्रप्रभां दीप्तां नीलां पश्चाद्घनामपि ।
बलाकिकामथो मात्रां मुद्रां मितामपि क्रमात् ॥ ४५

सरोरुहाष्टपत्रेषु ललितेषु यथाक्रमम् ।
ब्राह्मीं नारायणीं माहेश्वरीं चामुण्डिकामपि ॥ ४६

कौमारीमपरां पश्चादर्चयेदपराजिताम् ।
वाराही नारसिंहीञ्च वसुसंख्या वसुप्रदाः ॥ ४७

अथो भूपुरेरेखासु शोभनीषु समन्ततः ।
भैरवीञ्च महाभैरवीमथो सिंहभैरवीम् ॥ ४८

धूम्रभैरविका भीमभैरवीमुन्मनादिकाम् ।
वशीकरणपूर्वां च मोहनाद्यामत परम् ॥ ४९

दिगधीशान्हेतियुतानर्चयेत्साधकोत्तम ।
एवमाराधिता काली सिद्धा भवति मन्त्रिण ॥ ५०

कृत्वा पुरा पुरश्चर्यामाचार्येणानुमोदित ।
प्रयोगान्तन्त्रमार्गोक्तान्कल्पयेत्स्वलिप्सितार्थदान् ॥ ५१

अ युत्तम साधकाना साधुसाधितसाधन ।
आत्मनोऽन्यस्य सर्वार्थजालमातनुतेऽचिरात् ॥ ५२

निन्दा प्रहास कौटिल्य द्वेष रोष जुगुप्सनम् ।
रहस्यभेदन मानहानि ताडनतर्जने ॥ ५३

दुरुदन्त दुरालाप दुरेहा दुर्निरीक्षणम् ।
दु स्थिति दुर्नय दु खाऽऽरोपण मर्मघाटणम् ॥ ५४

आक्षेपमुग्रवचनमनास्तिक्यमनादरम् ।
यदीच्छेरिसद्धिमतुला स्त्रीष्य एतद्विवर्जयेत् ॥ ५५

एवमाचारवान्मन्त्री पुरश्चरणसिद्धये ।
प्रकुर्वीत धृतोत्साहो होमब्राह्मणभोजने ॥ ५६

शिवाबलिमुखान्सर्वान्बलीन्सम्यक्समर्पयेत् ।
पूजान्ते साधकोत्तमो भुनक्ति विपुल यश ॥ ५७

आदीप्य दीपान्परितो घृततैलसमन्वितान् ।
कुङ्कुमागरुकस्तूरीचन्दनैरर्चयेच्छिवाम् ॥ ५८

सहस्रनामपाठादि कुर्यात्स्वगुरुशिक्षया ।
सुवासिन्य कुमार्यश्च बटुक गणनायकम् ॥ ५९

सिद्ध्यै यतमनोवृत्तिर्भावभक्तिसमन्वित ।
समर्चयेत्सममतिरेतान्सिद्धिप्रदायकान् ॥ ६०

---

[48] R cm 48 ab
[49] R cm 49 66

रात्रर्धमिते सदैव समये ध्यानप्रसक्तो नरो
यो मन्त्रं परमं पठच्छठजनालाप हठाद्वर्जयन् ।
भूशय्यासनसंस्थितो ललनया नानाविलासैर्ल्लन्
काल्या स [स] वलयलतावशुभदा प्रौढा नृपाक्षक्रमान् ॥ ६१

ध्यायेद्वामोर्ध्वहस्ते परिकलितमसिं मुण्डमस्य तताऽधो
हस्ते भाति वरञ्च प्रवरभयहरं दक्षिणाभ्यां वहन्ताम् ।
मं याद्यादिलसत्कोटिप्रतिभटविलसद्दारितिं कालरूपां
कालीं मालाञ्चिताङ्गां सुललितरसनां दिव्यभूषावृताङ्गीम् ॥ ६२

इत्थं ध्यात्वतुरीयां विगलितरसनां कालिकां कान्तकामां
कालातीतां कलाङ्गां नवरसमञ्जुलां कृष्णवेषां सुभूषाम् ।
वृन्दावार्तां निशाङ्के जपति मनुवरं सर्वसिद्धाश्रयाणां
मीशत्वं याति तत्र वश्यति सततं सं यशासत्यसङ्घ ॥ ६३

होमद्रव्यैरपारैः परमरसपरां वह्निमध्यऽतिवेन
मन्त्रं जल्पन्पवित्रं गतविषयरतिर्यो जुहोति प्रकामम् ।
नानाभावाविशेषानतुगमति कविभिर्भव्यरम्यऽस्तुम्यान्
निःशेषं दापजातं परिहरति रतिं याति वाञ्छितमायां ॥ ६४

निद्रां वामपि तद्धिकामपहरं मुद्रां दधानोऽधिकं
प्रेम्णा सान्द्ररसामृतार्द्रहृदयामासमरन्तामिमाम् ।
भक्त्या पूरितमानसः सरमसं त्यक्तान्यसौ मानसः
पूजायां सकविः प्रगल्भकविताः सामृतपथामूर्च्छति ॥ ६५

इत्थं कालामहत्त्वं कथितमिह मया तत्त्वभूतं मुनीनां
योगीन्द्राणां यतानामदितिसुतजनुषां भूसुराणां सुराणाम् ।
अथ वक्ष्यामि विशिष्टविन्दुपहरं योगिनः श्रीशिवस्य
प्रौढं पुण्यं चरित्रं रुचिरचिरमया भो द्विजेन्द्राः शृणुध्वम् ॥ ६६

रुद्रयामलपुराणे सूर्यवंशे अध्यायरत्नाव समाप्त ॥

कुरण्टकै कुरबकै॰ कदम्बैर्देवदारुभिः ।
कन्दैर्मूलैः फलैः पुष्पैः पल्लवैरङ्कुरैश्चिता ॥ ११

आम्रैराम्रातकैर्निम्बैर्निचुलैर्वञ्जुलैः पुनः ।
मन्दारै॰ पारिजातैश्च वटाश्वत्थार्जुनैरपि ।
कर्णिकारैः सकरनैर्मधूकै॰ सीधुपीलुकैः ॥

बिल्वैर्भल्लातकैः सीताफलै रामफलैरथ ।
अनानसैश्च रम्भाभिः क्रमुकैर्नारिकेलकैः ॥ १४

खर्जूरैश्चन्दनै रक्तचन्दनैः कृष्णचन्दनैः ।
सुगन्धापूर्णदिक्प्रान्तप्रोद्यत्केसरभूभरैः ॥ १५

पलाशैर्नव्यपलितिकाकलितैर्ललितैर्दलैः ।
ब्राह्मीभिरनेकशोभिर्विविधैश्च शिरीषकैः ॥ १६

अलङ्कृता मतिमता मनोभिमतदायिनी ।
वर्वर्ति त्रिपथातीरे मन्दमारुतवीजिते ॥ १७

तस्या महासिद्धिधरः सर्वसिद्धजनप्रियः ।
पठन्वेदान्यावद्रूक सर्वशास्त्रार्थपारगः ॥ १८

अथर्वणरहस्यज्ञ प्रज्ञावान्प्राज्ञसम्मत ।
जनयन्दोषदमन जनानां स्वीयदर्शनैः ॥ १९

ब्रह्मश्रियावृतो दान्त शान्तः क्षान्त॰ शुचिरिमनः ।
ऊर्ध्वरेता ब्रह्मचर्यचर्यानानार्यपूजिन॰ ॥ २०

---

[11] R cm 11

[12] c R कदम्ब [र्मै]र्कर्णिकारैश्च । –After 12 R ins
करवैर्बदरीवृन्दै र्बदरैश्चाप्यनीलुकै ।
मधुर्गन्दनै रक्तचन्दनै कृष्[ण]चन्दनै ।
पानसाम्बैरनैर्ग पनसानिर्गतैरपि ॥

[13] R cm 13 15

[16] R cm 16 c 17 b

[18] After 18 ab R inserts
तेजसा भानुमरशाधनुर्मुग्न इवापर ।
c R वेदान्पठन (for पठन्वेदान्)

[19] c R दोषनाशने (for °दमनं)

[20] b R भवभन (for शुचिरिमन) -d R थानार्यगम्मा (for ° पूजित)

धृतव्रतिव्रतस्तीव्रसाधितानन्तसाधनः ।
आर्याभक्तो व्यक्तमन्त्रिमन्त्रयन्त्रप्रवर्तकः ॥ २१

महासत्त्वोऽतिगम्भीरस्तत्त्वचिन्तनदर्शकः ।
दृष्यतिथ्यः स्फारशिष्यो निर्दूष्यो दोषवर्जितः ॥ २२

अध्यात्मरक्ता सद्भक्तस्त्यक्तसङ्गोऽपि भक्तदः ।
अष्टाङ्गयोगकुशलो वृती सुश्रुतिमानितः ॥ २३

निर्वाणपदवीकाङ्क्षाकाङ्क्षको महलक्षकः ।
चतुःषष्टिकलावेत्ता ज्ञानविज्ञानपारगः ॥ २४

पद्मासनस्थितो दक्षः श्वेतयज्ञोपवीतकः ।
श्वेतोत्तरीयकः श्वेतसुमप्रीतः सिताम्बरः ॥ २५

श्वेतानुलेपलिप्ताङ्गः श्वेतासनसमास्थितः ।
शिवयोः सामरस्यानि चित्ते समनुभावयन् ॥ २६

अक्षोभ्ये स्वकृपापाङ्गैरुद्धरन्देशिकव्रजान् ।
अनुग्रहाय जगतां निग्रही चन शङ्करः ॥ २७

अभ्रान्तो भ्रान्तिसंहर्ता [विश्वनि ?] भ्रमणक्रमः ।
दक्षिणामूर्तिरूपेण भ्रमन्सम्भ्रमसम्भृतः ॥ २८

जगत्यां सत्यसुलभः सुभगः सत्यसंश्रयः ।
सत्यव्रतः सत्यतपाः सत्यवाक्यविशारदः ॥ २९

---

[21] R cm 21 ab

[22] R cm 22 cd

[23] a R साधूनां (for सद्भक्तः) -b R सम्मानः सुजनप्रियः ।
d R निःसङ्गो निर्ममः कृती ।

[24] ab R निर्वाणपदवीमिच्छन्बद्धपद्मासनः सुधीः ।

[25] R cm. 25 ab For 25 cd R ins
शुक्लाम्बरधरः शुक्लचन्दनेनानुलेपितः ।

[26] R cm 26 ab -d R समनुचिन्तयन् (for ॰भावयन्)
-After 26 R ins
कृपाकटाक्षैर्निर्वैरमुद्धरन् शिष्यमण्डलम् ।

[27] R cm 27 ab

[28] ab R भ्रमन्सुगम्भीरवेषः जगत्यां सत्यसंश्रयः ।
R cm 28 c 29 b

[29] d R सत्यवाक्यपरायणः ।

स्वभ्रूभङ्गाक्षेपलीलापरिप्लुष्टाहितावलिः ।
अहन्तारहितो साही बालोन्मत्तपिशाचवत् ॥ ४१

वैराग्यपरिपूर्णोऽपि महासौभाग्यदायकः ।
दुर्भाग्यदमनोपायो गङ्गाम्भ इव भासुरः ॥ ४२

कृतार्थं सिद्धिकामाना प्रकामानियमोज्ज्वलः ।
परापेक्षणपरः परब्रह्मस्वरूपवित् ॥ ४३

कश्चित्सिद्धः समृद्धश्रीः सर्वेषा श्रुतिमागतः ।
आसीदासीमपर्णीरण्ये मुक्तिवल्लभः ॥ ४४

शिवयोगी नाम कश्चिद्ब्राह्मणः कोङ्कणोद्भवः ।
करहाटस्फुटमनिर्भेघगम्भीरनिस्वनः ॥ ४५

निशम्य तस्य सिद्धस्य चरितं परमाद्भुतम् ।
हित्वा कोङ्कणकं देशं तं देशं समुपाययौ ॥ ४६

तत्र गत्वाऽथ तं दृष्ट्वा स्पृष्ट्वा पादसरोरुहे ।
बद्धाञ्जलिपुटोऽतिष्ठत्स्थाणुर्लीलामपाहरन् ॥ ४७

सिद्धेन सोऽथ सम्पृष्टः नामग्रहणपूर्वकम् ।
ग्रामगोत्रे महोदग्रे श्रावयामास सम्भ्रमात् ॥ ४८

शिवयोगी श्रावयित्वा कुलशीलादिकं स्वकम् ।
गुरुरेनाशुनं सिद्धं वरयामास सुव्रतः ॥ ४९

अन्तेवासिनमायान्तमन्ये वस्तु सुलक्षणम् ।
सामग्री समु[दमु] तयान्तेवासाय विचक्षणः ॥ ५०

---

41 a R [illegible] -d R [illegible] समागमः ।
42 d R दुर्भाग्यदमनो हरः ।
43 R cm 43 cd
44 After 44 ab R ins
महादिशान्तरदर्श [illegible] ।
-d R [illegible] (for मुक्तिवल्लभ)
45 a R [illegible] (for कोङ्कणोद्भव) -R cm 45 cd
46 d R [illegible] (for [illegible])
47 R cm 47 a 47 b
49 c R [illegible] (for [illegible])
50 ab R [illegible] । R cm 50 c!

अथ सिद्धैर्महासिद्धैरनेकैः परिवारितः ।
पुण्याहं वाचयित्वाऽऽशु वाद्यघोषपुरस्सरम् ॥ ६३

कौशेयेन नवीनेन बन्धयित्वा विलोचने ।
रहस्यानीय तं शिष्यं योगिनं शिवयोगिनम् ॥ ६४

अध्वपट्टमथाशोध्य सिद्धः शास्त्रोक्तमार्गतः ।
दिव्यलक्षणसंयुक्तं दीक्षापट्टमकल्पयत् ॥ ६५

तीव्रवेधमयीं दीक्षां ससमीमाचरत्ततः ।
यथा शिष्यस्य सर्वत्र दिव्यभावः प्रजायते ॥ ६६

अथो चक्रचतुर्द्वार्षु चतुर्दिक्ष्वन्तरे पुनः ।
बिन्दौ दलेषु वलयेषूक्तेषु समनुक्रमात् ॥ ६७

नानौषधिकाथमिश्रजलपूर्णान्मनोरमान् ।
सस्थितान्कलशान्गृह्य पूर्वपूर्वक्रमादरात् ॥ ६८

अस्नापयन्मन्त्रपूतैस्तोयैस्तीर्थालिजृम्भितैः ।
पूर्वाम्नायभवान्मन्त्रान्पवित्रान्मन्त्रगोपितान् ॥ ६९

योगिने कथयामास कर्णे सार्थरहस्यकान् ।
स सिद्धः सर्वसिद्धानां प्रथमो गोरखो यथा ॥ ७०

आहृत्य दक्षिणान्कुम्भान्दक्षिणाम्नायजान्मनून् ।
स्नपयन्कथयामास दत्तात्रेय इव ज्वलन् ॥ ७१

पश्चिमाम्नायसम्भूतान्मन्त्रान्स्माधिप्रकाशयन् ।
अभिषिञ्चन् पाश्चिमकैः कलशैः शिष्यवल्लभम् ॥ ७२

---

[63] ab R अध्वपट्टं विशोध्याशु स सिद्धः सिद्धसम्मतः ।

[64] cd R शिवस्य स्वीयशिष्यत्वदीक्षापट्टकं विधाय च ।

[65] R om 65

[66] b R ससमा पर्यकल्पयत् । -R om 66 c 69 b

[69] cd R पूर्वाम्नायमथोधार्य पूर्वकुम्भे सुशोभनैः ।

[70] R om 70 ab

[71] b R दक्षिणाम्नायमुत्तमम् । -d R इवापरः (for इव ज्वलन्)

[72] For 72 R subst
पाश्चिमान्कलशान्गृह्य पश्चिमाम्नायजान्मनून् ।
अभिषिञ्चन्कथयत्तथा रैवतको यथा ॥

तत्र सस्वर. सस्वमाराधय शुचिस्मित ।
इत्थमाज्ञापयामास सिद्धो रैवतको यथा ॥ ७३

तथोत्तरान्वटान्गृह्योत्तराम्नायविचक्षण: ।
अबीवदत्कर्णमूले शिष्यस्य वडवाल्वत् ॥ ७४

त्रिन्द्वन्तरालगै कैश्चित्पीयूषौषधिपूरितै. ।
कलशै: स्नपयामास कथयामास सुव्रत: ॥ ७५

अत्यूर्ध्वगतिदं कश्चिदूर्ध्वाम्नायं महाफलम् ।
प्रथित सर्वसिद्धेषु सिद्धो नागार्जुनो यथा ॥ ७६

त्रिन्दुमध्यगतं कुम्भ नवरत्नविराजितम् ॥ ७७

नवपल्लवसङ्कीर्णं नवौषधिरसावृतम् ।
नानामञ्जरिकाकीर्णं नवपुष्पसमाकुलम् ॥ ७८

कुङ्कुमागरुकस्तूरीमृगनाभिसमर्चितम् ।
धूपित विविधैर्गन्धै रक्तचन्दनचर्चितम् ॥ ७९

अष्टगन्धमयैर्गन्धैर्लेपित परिलोलितम् ।
पिष्टातैश्चारुसीमन्तचूर्णैराचीर्णमन्तरा ॥ ८०

एलालवङ्गकर्पूरपूगकङ्कोलसङ्कुलम् ।
ताम्बूलीदलखर्जूरीनारिकेरफलावृतम् ।
रक्तकौशेयवसन रक्तमालाविभूषितम् ॥ ८१

स्वहस्ते कलश गृह्य [धृत्वा] प्रशस्ते सिद्धनायक: ।
कृपाकटाक्षभरितो ललितो गुणसम्पदा ॥ ८२

नेति नेतीति नेतीति यत्पर श्रुतयो जगु ।
अनुत्तर तमाम्नायमभिषेक प्रकल्पयन् ॥ ८३

व्यादिदेश प्रसन्नात्मा कर्णमूले सुशोभने ।
शिष्यस्य गिरिजानाथो हयग्रीवस्य यादृशम् ॥ ८४

---

73 R cm 73 82

83 1 b R वदन् (for जगु) -d R शिववचिजगाद स ।

84 R cm 84

पूर्णदीक्षां विधायेत्थमागमोक्तेन वर्त्मना ।
साम्प्रदायं स्वकं प्रोच्य दृष्टिबन्धं विसृज्य च ॥ ८५

निजक्रमागतं कश्चिद्गुरुक्रममथादिशत् ।
येन शिष्यस्य परमा सिद्धिर्भवति नान्यथा ॥ ८६

आद्य तद्दिननाथार्णं गृहीत्वातिमनोरमम् ।
चकार निजशिष्यस्य नाम सम्भ्रमपूर्वकम् ॥ ८७

तेन दीक्षाप्रभावेण स शिवो ब्राह्मणाग्रणी ।
योगीति ख्यातिमगमत्सिद्धिपारमुपागत ॥ ८८

शिवयोगी ततस्तत्र बहुकालं गुरोर्गृहे ।
वसन्नाल्हादयामास ससेवन्विविधक्रमै ॥ ८९

आराधयन्महोदारसेवाभिर्गुरुमञ्जसा ।
शिवयोगी मुनिश्रेष्ठ सिद्धिं काममप्युपालभत् ॥ ९०

प्रसन्नचेता सततं जपन्ध्यायन्स्तुवन्नमन् ।
सिद्धस्य चरितं चित्रं शिवयोगी पपाठ स ॥ ९१

इत्थं भक्तिभरं पश्यन्स सिद्ध शिवयोगिनं ।
आज्ञापयामास चिरं ब्रह्मचर्यव्रतञ्चर ॥ ९२

पाणिग्रहं कञ्चिदपि मा कुरुष्व व्रतेच्छया ।
शिष्यत्वेन नराधीश योगिन्मा वृणु सर्वथा ॥ ९३

---

[87] a R आद्यतद्दा[द्वा]रनाथाण[र्णं] । -cd R शिष्यस्य कल्पयामास स सिद्धो नाम सम्भ्रमात् ।

[89] cd R तोषयामास त्वविवत्तस्य प्रियतमान्परान् ।

[90] For 90 R subst
प्रगल्भोदारसेवाभिराराध्यगुरुमादरात् ।
अन्वभिच्छिवयोगी स सिद्धिं काममपि सुव्रत ॥

[91] c R विचित्र् (for चित्रं)

[92] a R ज्ञात्वा (for पश्यन्)

योगी स सिद्धस्य वचो निशम्य
प्रणम्य पादौ परिलभ्य भव्यम् ।
सङ्कल्पवाक्य सरल करिष्ये
यथावयो याम्यदिश व्रतार्थी ॥ ९४

निर्धोतब्रह्मवर्चा परिचरितनपा भावयन्मन्त्रजात
पश्य क्षेत्राणि नानारसभरभरित पर्यटन्तीर्थपङ्क्ती ।
प्रेम्णा शृङ्गारपुर्यां व्यचरदयमठीं कोङ्कणकूरदेशे
वस्तु योगी प्रसिद्धस्तदनु नुनगुण सन्निवासश्चकार ॥ ९५

इत्यनुपुराणे सूर्यवशे निवासकरपरमानन्दाभजदेवदत्तोद्भवगोविन्दवर्यीन्द्रप्रकाशितायामनेका ध्यायसाधिताया शुभलक्षणलक्षिताया शिवपुराणान्तर्गतायामशावतरणे अध्याय ॥ ४ ॥

---

[94] R cm 94 bcd

[95] a R विद्योतद्वह्निवचा (for ° ब्रह्मवर्चा)

After 95 R inserts

मदाज्ञया त्रिपुरजित् तव पुत्रो भविष्यति ।
भूभारस्यापि सहारं करिष्यति न सशय ॥ ७५
तारयिष्यति भूदेवान् दु खपङ्कादतन्द्रित ।
मदायिष्यति दुर्घोषान् निर्वैरान्स्थापयिष्यति ॥ ७६
रक्षयिष्यति धेनूनां गणान् यवनहस्तत ।
श्रीकृष्ण इव तपस्वी वधूरानन्दयिष्यति ॥ ७७
संस्थापयिष्यति मुदा धर्मं धामसमन्वित ।
आह्लादयिष्यति धनै सूरब्राह्मणनागरान् ॥ ७८
धुरन्धरान्नकृत्ये नवीनान्कल्पयिष्यति ।
स्वपूजाया बनाभक्ति धरिष्यति न संशय ॥ ७९
सौरान् शाक्तान् गाणपत्यान् शैवानावर्तयिष्यति ।
अर्चनं बालकृष्णस्य प्रेम्णा परिचरिष्यति ॥ ८०
तान्त्रि साम महामायो बहुकार्यं चरिष्यति ।
आचारिष्यति सौम्य समवन्द्यशाधिपत्यनाम् ॥ ८१
निरन्तरं वनऽतीव पापर्यमर्गिष्यति ।
स्वमतनैव सर्वाणि कार्याण्याकल्पयिष्यति ॥ ८२
महानन्दभराविष्ट सदैव विहरिष्यति ।
वारयिष्यत्यरिष्टानि दूरादेव गतस्पृह ॥ ८३
भव पुत्रार्थं राजन्द्र चिन्ता मा कुरु काञ्चित् ॥

कोङ्कगस्थश्च श्रुत्वा मत्तास्ते दशनामिन ।
भङ्क्तु मठं तस्य कश्चिदुदतिष्ठ कलेर्बलात् ॥ ४१

तत्र गत्वाऽथ त वाक्य तापस शिवयोगिनम् ।
जगदम्बाप्रभावेण मोहमेव समाव्रजन् ॥ ४२

कश्चित्प्रचलचित्ताशा पुरो भूय समावदन् ।
भोजनोपरि किञ्चिदहि नो चेद्विनश्यसि ॥ ४३

इत्याश्यतो वचन वृश्चमेकुम्ममण्डितम् ।
ज्ञात्वा न्वभञ्जुस्ते मठ्या जपोत्के शिवयोगिनि ॥ ४४

दन्ता कटकटायन्त साटोप मदगर्विता ।
उत्तोल्य परशून्केचित्प्रहर्तुमुपचक्रमु ॥ ४५

अमु समस्त वृत्तान्त नाश्रृणोन्नैक्षदच्युत ।
ध्यानस्तिमितनेत्र सन्संस्मार त्रिपुराम्बिकाम् ॥ ४५

ज्ञायहस्तगत वाक्य गुरु शिष्यस्त्वरान्वित ।
कश्चिद्विमाचय मन्त्रविद्या स्वामि इन्द्रजालिकीम् ॥ ४६

सिद्धन्दर्शयामास शृणुत द्विजनायका ।
करेण यष्टिका गृह्य वञ्जुलस्य मनोरमाम् ॥ ४७

दिग्गेम भ्रामयामास दर्शयन्निजलाघवम् ।
वञ्जुलभ्रमणा सर्वे निर्धाग्निताहव ॥ ४८

स्थाणुबद्धा इव मुने[जै]र्गुणै परमदारुणा ।
प्रति प्रतीन्मगमस्तम्भस्तया सुदुस्तर ॥ ४९

तत उच्चकुशु सर्वे दीनास्या दानभाषिण ।
मुधापराद्धमस्माभिर्योगिनो मन्दबुद्धिभि ॥ ५०

अथ मध्याह्नसमये जाते लीनविहङ्गमे ।
कोटरेषु विशालेषु वृक्षाणा परमादरात् ॥ ५१

माहिषा[प]षु वराहेषु ख पु ल्वट्टषु]च गजेषु च ।
चमराषु नदीतीरे निचरसु सुशीतन ॥ ५२

देवतार्चनसक्तेषु सर्वेषु गृहचारिषु ।
सरासुपेषु द्युमणिस्तरततुषु केवलम् ॥ ५५

निसृज्य ध्यानमखिलं शिवयोगी महामतिः ।
अपश्यदतिहर्षेण समस्तानाततायिनः ॥ ५६

ध्यानं विमुच्यापचितिं समाप्य जपपूर्विकाम् ।
प्रफुल्लनयनो योगी स्वमठीं समलोकत ॥ ५७

ततस्ते वीक्षितास्तेन योगिना दशनामिनः ।
आबद्धबाहुयुगला पश्चात्तिर्यगधोऽर्दनैः ॥ ५८

स्वशिष्यमब्रवीद्योगी कस्येदं मन्त्रलाघवम् ।
ब्रात्यसन्यासिनः केन निबद्धा भुजमण्डले ॥ ५९

एतेषामपराधः को भुजदण्डनिबन्धनम् ।
लब्धं कथं कथयतात्युच्चैर्ब्रात्ययतीश्वरैः ॥ ६०

छात्रमध्याच्छात्रनेता कश्चित्प्रथमकल्पिकः ।
निवेदयामास धियं ब्रात्यानां दुष्टचेतसाम् ॥ ६१

निशम्य सकलं तेषां ब्रात्यानां दुष्टचेष्टितम् ।
प्रत्यक्षकरुणामूर्तिः कृपां काममथ्यथातनात् ॥ ६२

विमोचयेमानधुना स्वकर्मफलभोगिनः ।
अवोचदित्थं शिष्याय विनीतायामितात्मने ॥ ६३

शिष्यस्ततः शक्रजालमखिलं परिनिर्मितम् ।
चकर्त वाञ्जुलीं यष्टिं भ्रामयन्ननुलोमतः ॥ ६३

बाहुबन्धनतो मुक्ता ब्रात्या गर्ववियोगिनः ।
वितेनुः प्रणतिं भूयः शिवयोगिपदाम्बुजे ॥ ६४

शिवयोगी तत्र सोऽथ करुणाकृष्टमानसः ।
लेपायाम [उपायन] मनोहारि प्रददौ प्रणयाप्लुतः ॥ ६५

यथानयमयो जग्मुर्विस्तब्धा दशनामिनः ।
अखर्वगर्वगलिता दलिता इव तेजसा ॥ ६६

उन्मुक्तबाहुबन्धेषु गतेषु दशनामिषु ।
पप्रथेऽस्य प्रभा भूयस्तरां श्रीशिवयोगिनः ॥ ६७

ततो जनाः कोङ्कणस्था भीता योगीन्द्रतेजसा ।
चमत्कारं समाख्यामुः स्तुतिमेवावलम्बिरे ॥ ६८

इत्थं निशम्य वचनं स यतिस्तं दयान्वितः ।
निजगाद बटो सर्वं कथयाम्यहमादरात् ॥ १५

इत्थमाकर्ण्य तद्वाक्यं स बटुस्त्वरयान्वितः ।
शिष्यत्वं महाप्रेम्णा ववन्दे पादपङ्कजे ॥ १६

अहं शिष्योऽस्मि दासोऽस्मि भक्तोऽस्मि तव सुव्रत ।
इत्यात्मपयतिश्रेष्ठं वरिष्ठगुणमण्डितम् ॥ १७

शिष्यत्वेन नतं तं स वरयित्वा यतिस्तदा ।
स्वमठीं प्रापयामास दिव्यभावविनोदिनीम् ॥ १८

अकुण्ठोत्कण्ठया वीतं स बटुस्तदनन्तरम् ।
मठीमटन्मठपते कार्यजातममन्यत ॥ १९

अनन्या बटुर्विद्यामविद्याङ्कुरभञ्जिनीम् ।
समभ्यस्य समुदितख्याति कतिपयैर्दिनैः ॥ २०

अभ्यस्तेषु समस्तेषु सार्थेषु मनुपूर्वकैः ।
मुदमाप बटौ तस्मिन्स भिक्षुः प्रविचक्षणः ॥ २१

सरहस्या समभ्यस्य बटुर्विद्या यतीश्वरात् ।
समर्प्य दक्षिणां काञ्चिद्देशकालानुरूपिणीम् ॥ २२

ससेव्य विविधोपायैर्गतापायैर्निरन्तरम् ।
स्वदेशदर्शनाकाङ्क्षी जग्राहाज्ञां हताग्रहः ॥ २३

अदादाज्ञामथ गुरुराशीर्भिरभिनन्द्य तम् ।
विविधाभिरनेकाभिर्ललिताभिर्निरन्तरम् ॥ २४

गृहीत्वाज्ञां मठपतेर्हित्वा वाराणसीं पुरीम् ।
स्वदेशमगमद्वेगान्मनोमारुतरंहसा ॥ २५

गणेशनामा स बटुर्यदा कोङ्कणमागतः ।
तदा स्फीतिं समभवत्प्रशस्या तस्य भूतले ॥ २६

अशृण्वन्सकला लोका विद्यासामर्थ्यमञ्जसा ।
ततोऽभवद्गणेशस्य सततं मानदायकाः ॥ २७

आदौ गन्धाक्षतापाद्यासनाद्यानुपचारकान् ।
ददौ समाजेषु जनो गणेशाय द्विजातिनाम् ॥ २८

इत्थं प्रसिद्धिं सर्वत्र गणेशस्य यदाऽभवत् ।
शम्भुराजस्तमाकर्ण्य सदस्यत्वेऽनुमन्यत ॥ २९

क्षितिपतिकुलचूडारत्नभूतः प्रभूत
द्विजवरकुलदाता शासिता दुर्जनानाम् ।
शिववरपतिसूनुः सभ्यतां प्रापयित्वा
बुधगणवरस्तं तं गणेशं ननन्द ॥ ३०

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकरपरमानन्दात्मजदेवदत्तेन प्रकाशितायां शिवपुराणान्तर्गतायामनेकाध्यायसाधितायां संहितायामशान्तरणेऽध्यायः ॥ ६ ॥

कवीन्द्र उवाच ।

श्रीशृङ्गारपुरे कश्चिच्चन्द्रवंशसमुद्भवः ।
अभूत्प्रभूतमहिमा राजाराममुखाधिपः ॥ १

सूर्यराज इति ख्यातः स्वबाहुबलदर्पितः ।
सहायास्तस्य चाभवन् शिरस्का क्षत्रियर्षभाः ॥ २

तेषामुपाध्यायवरः केशवो द्विजनायकः ।
उपाध्यायाभिधां बिभ्रन् देशे कोङ्कणके चिरम् ॥ ३

समस्तकार्यजातानि वसिष्ठ इव साधयन् ।
मध्येसभं गीष्पतिवद्विहरन्साधुभाषिते ॥ ४

आत्मभासेतरान् विप्रवृन्देषु गुणसम्पदा ।
दर्पादुपनिषद्धर्ममधिरूढः प्रकल्पयन् ॥ ५

श्रीमान्पण्डितराजो यः शिवराजप्रियङ्करः ।
रघुनाथ इति ख्यातो विद्यासागरपारगः ॥ ६

अश्रूणोद्विप्रमुख्येभ्यः सर्वलक्षणलक्षितम् ।
तं सर्वगुणसम्पन्नं केशवं ब्राह्मणर्षभम् ॥ ७

ततः क्षितिपपार्श्वेभिः सूर्यराजसमन्विताः ।
शिरस्काः शिवराजेन स्वायत्ताः गेवर्गीकृताः ॥ ८

रघुनाथस्ततो वेगात्केशवं विप्रपुङ्गवम् ।
गताश्रयं गतस्थानं गतगेहं गतश्रियम् ॥ ९

गलितार्चार्यक भ्रष्टविभ्रम जातसाध्वसम् ।
स्वहस्तस्तत्वे प्रणया स्थापयामास सादरम् ॥ १०

पण्डितताना गुणध्वसाद्विप्राणा मानखण्डनात् ।
उपमर्दो ऽनी द्राणा गणऽाना प्रहासत ॥ ११

रघुनाथ क्षयाविष्टो विशिष्टोऽपि धरातले ।
प्रययावतिवेगेन दिदृक्षुरमरावतीम् ॥ १२

तथैव शिवराजोऽपि सर्वलोकशिवङ्कर ।
असर्पदतिवेगेन द्रष्टु कैलासनायकम् ॥ १३

अथो साम्राज्यपदवीं परकुञ्जरगृञ्जन ।
शिवराजात्मजो भेजे शम्भुराजो गुणोज्ज्वल ॥ १४

तत केशवभट्टेन लब्धा पण्डितराजता ।
पूर्वोपाध्यायपदवी त्यक्ता जीर्णवधूरिव ॥ १५

त्यक्तामर्षो धृतोत्कर्ष प्रहर्षपरिभूषित ।
केशव प्रीणयामास विप्रान् शम्भुसभागतान् ॥ १६

केषाञ्चिद्ग्रहाराणि दापयामास लाघवात् ।
वर्षाशनानि केषाञ्चित्कारयामास सुव्रत ॥ १७

महाषोडशदानानि व्रतानि विविधानि च ।
प्रदर्शयामास मुदा शम्भुभूपाय धीमते ॥ १८

अधर्मखण्डन धर्मस्थापन नियतव्रत ।
केशवो रचयामास हस्तन नृपतेर्मुहु ॥ १९

नीतिशास्त्राण्यशेषाणि दर्शयित्वा नरेश्वर ।
नीतिं संस्थापयामास शाश्वतीं धरणीतले ॥ २०

यच्चसमभवत्सर्वं दु साध्यमधिभूतलम् ।
साधयामास तत्सर्वं मन्त्रैर्वेदसमुद्भवै ॥ २१

प्रसन्नवदनोऽधिक लक्षितलक्षणो दक्षिण
प्रवृद्धधिषणो महाविदितसर्वतत्त्वव्रज ।
अभूत्प्रियसखो गुणै शिवनृपात्मजस्योच्चै
विचित्रचरितावलि विरचयन्सदा केशव ॥ २२

यत्काल्याः शिवयोगिनो यदतुलं श्रीमद्गणेशस्य यद्
यच्छ्रीकेशवशर्मणस्त्रिभुवने माहात्म्यमन्यादृशम् ।
तत्सर्वं कथितं मया नृपतिना पुत्रेहया साधितं
यद्यत्कर्म तदेव भो बुधगणा वक्षाम्यथो सम्भ्रमै ॥ २३

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकरपरमानन्दात्मजदेवदत्तोद्भवप्रकाशितायामध्यायशतसाधितायां शिवपुराणान्तर्गतायां संहितायां केशवभट्टमाहात्म्यनिरूपणं नाम अध्याय ॥ ७॥

सुरत्राणीयसैन्यास्तथा
सर्वत्र प्रथितप्रशस्तयशसा पृथ्वीतले पार्थिव ।
श्रीमच्छाहसुवंशमण्डनमणेरद्धा शिरस्याधुना
किं वक्तव्यमतो नु शौर्यमसुरैरेकाङ्किताङ्किता ॥ ४७

छत्रं रायगिरौ धृतं धृतिमता सिंहासनं साधितं
शत्रूणां शमनं कृतं सुबहुशो म्लेच्छा क्षयं प्रापिता ।
आबाल्याच्छिवमातृभक्तिरतुला सम्यक्समासादिता
तस्यैवोग्रबलेन सर्वजगतीसाम्राज्यमासादितम् ॥ ४८

तस्यानेकनरेन्द्रसेवितपदद्वन्द्वस्य निर्द्वन्द्वसं
द्वावाबोधमयी भवीति सुखदा शक्तिः शुभाऽसौ पुरा ।
पीयूषां शकलेन कल्पकतरोर्वल्लीव जन्मान्तरे
रत्नं रत्नपुरेश्वरस्य भवति प्राकन्यराज्यं परम् ॥ ४९

एव स्नेहप्रस्फुरणादुत्तरोत्तरवर्धिष्णुतावलनादेव दिनदर्शनमपि नूतनमिवाकलनादुभयोर्भूयस्तरामतिदु सहा वियोगसहिष्णुता समजनि । तस्यातिशयितस्नेहासङ्गानुषङ्गासक्तचेतसः कादिः कालीति शक्ती स्त इति निगमागमप्रतिपादितोपासनामार्गप्रविष्टस्य पुरोहितपुत्रस्यास्यामेव जन्म गृहीत्वा राज्यधर्माननुभवितुमिति भूय॰ कर्ममर्मसम्पादयित्री जन्मान्तरीयशर्मसम्पत्तिदात्री शोभमानगात्री कर्मवशसम्भवनिमित्तविधिनिर्मितैकविधिपात्री नानाविधपुण्यक्षेत्रपुरथ्यापरम्परासुवासनसत्पात्री सहैव प्रचचार । तमध्यजन्मान ब्राह्मण तपोविघ्नमाचरामीति निर्बन्धप्रार्थनापुर सर प्रसारितशुद्धाञ्जलिरनेकप्राकारिकपुण्यक्षेत्र प्रचलनशीलोऽपि दु शीलः सुशील नामा परमप्रियान्वधि सदाशिवगण शृङ्गाररसासक्तयोः सुखोपविष्टयोः शिवयोर्नेत्रसञ्ज्ञामात्रवलमवलम्ब्याविष्कृतवैरिभाव भ्रकुटीकुर्वन् बहुश॰ प्रत्यूहपुञ्जैः पीडयति स्म । सोऽपि तमतिवञ्चयित्वैव कतिपयैरहोभिर्दर्शनमात्रेणैवानेकविधपापिजनसङ्घातसम्भारितजगदुद्धारकतापत्रयोन्मूलनान्वयार्थी कृतजगन्नाथनामधेयदारुब्रह्मस्वरूपिपुरुषोत्तमसन्निधानतिपुण्यनरपुरुषोत्तमक्षेत्रे पुण्यनक्षत्रे स्वर्लोकसोपानपरम्परासु सुखेनैव पदप्रक्षेपण निधिनिक्षेपणमिव स्वय स्वीचकार । तद्वार्ताश्रवणनिरसितसर्वाङ्गवृत्तिनिर्धेष्टपुत्रिकेव राजपुत्रिका तत्पुनपरिष्वङ्गसुख लेलिहानेव तयाभिभूता त्रिगुणात्मिका तनु द्वित्रिदिनैरेव तत्याज । इत्य सम्प्रदर्शितकथाकलापवृत्त्या शिवराजाभिध प्राप्तस्य सुशीलनाम्नः ससीति नाम विशिष्टायाँ हैहयवंशभूमिपतेरात्मजाया लब्धसम्बन्धः* ।

---

* R ins after the above

मुनिद्व एव । अङ्कुरितवैरिभावविभाविनात वरुणतया शम्भुसत्ता प्रविष्टस्य पुरोहितसूनो विभिद् वक्रिमभावे विभाव्यत पितु पुत्रस्य च । स्वस्ववामनानुबन्धानुबद्धसम्बन्धा अपि त्रय त्रिगुणात्मिका शरीरसम्पद मातुरेव सूचनामात्रप्रदर्शन विहितमत्र ग्रन्थविस्तरभयाद्विस्तरेणालम् ।

श्रीशम्भोश्चरणानुसेवनरतौ तौ दम्पती सर्वदा
यथाकाल उपागतान्बहुविधा सम्पूजयन्तौ गुरान् ।
प्रेमोद्रेकगुणैगुणैरनुदिन स्वच्छैरहोभिस्तयो
शम्भु शङ्करभूषन शुभंकर स्वाभीष्टमारप्रभ ॥ २०
राज्ये शुद्धिगुणागत बहुतर शौर्य शिवेनार्चित
कीर्तिर्दिक्षु दशस्वपि प्रसरिता प्रत्यग्रभूतश्रिका ।
शम्भोरद्भुतविक्रमस्य विशद श्रीविक्रमार्कानुगे
विख्याते सकलैर्जनैरजनि तत् माहात्म्यमन्याश्रयम् ॥ २१

Section V

Sambhaji s Performance of a Sacrifice

कवीन्द्र उवाच ।

समाकर्ण्य नृपश्रेष्ठ शिवयोगिप्रभाषितम् ।
ऋत्विग्वरैर्मन्त्रिमुख्यै प्रधानैरनुमोदित ॥ १

कर्तुं पुत्रेष्टिमुद्युक्तस्त्वरावान्शम्भुभूपति ।
आज्ञापयामास तदा सेवकानाशुकारिण ॥ २

आचार्य सम्भृताश्चर्यवाक्प्रपञ्चो विचक्षणे ।
प्रष्टव्यो यज्ञसामग्री केन वा क्रियतामिति ॥ ३

कथयिष्यति शास्त्रोक्तरीत्या यान् स पुरोहित ।
सम्भारान् यज्ञियास्तांस्तानानयध्वमितस्तत ॥ ४

वापीकूपतटाकाब्धिनदीनदजलान्यलम् ।
आहर्तव्यानि चतुरैर्मनोमारुतरहसा ॥ ५

इत्यादिश्य तथैवान्यान् सेवकान् व्यादिशन्नृप ।
आहूयता द्विजश्रेष्ठा वरिष्ठगुणमण्डिता ॥ ७

शिल्पविद्यासु निष्णातान् शिल्पिनोऽनल्पलाघवान् ।
आनयध्वं समाहूय परीक्ष्य मतिविभ्रमे ॥ ८

इत्थं नरेन्द्रसन्दिष्टास्त्वरया वाक्यकारिण ।
कर्तुं कार्याण्यशेषाणि जग्मुर्हर्षपरिप्लुता ॥ ९

देशान् ग्रामान् पत्तनानि नगराण्याश्रमानपि ।
गत्वा समाह्वयामासुर्विप्रेन्द्रान् शम्भुसेवका ॥ १०

यथा स्वर्लोकवासिभिर्वृहस्पती विश्वकर्मण ।
आकारिता द्विजशिल्पिमुख्या प्रगल्भै शम्भुसेवकै ॥ ११

निशम्य कारणं सर्वे विप्रा सिद्धाश्च शिल्पिन ।
पुत्रैः पौत्रैः परिवृता शिष्यैश्च विधृतक्षणे ॥ १२

श्वेतोष्णीषा लसत्सूत्रैवरकञ्चुका श्वेतवासस ।
पीतगन्धाक्षता भाले समागच्छन्मुदान्विता ॥ १३

अथो दिगन्तादायाता ब्राह्मणाः शास्त्रपारगाः ।
दत्त्वा फलं राजहस्ते निगद्य बहु भावुकम् ॥ १४

आदिष्टेषु नरेन्द्रेण पीठेषु विविशुस्ततः ।
सम्पृष्टाः कुशलप्रश्नैः पाद्याद्यैरुपचारकैः ॥ १५

प्रपूजिताः सप्रणयं साष्टाङ्गमभिवन्दिताः ।
सर्वे सुमनसोऽभूवन् द्विजेन्द्राः शास्त्रपारगाः ॥ १६

ज्ञात्वा तुष्टान् द्विजज्येष्ठान्निष्ठावान् शम्भुभूपतिः ।
नत्वा निवेदयाञ्चक्रे स्वस्य कार्यमशेषतः ॥ १७

शम्भुराज उवाच ।

पठितानि च शास्त्राणि श्रुतानि च पुनः पुनः ।
पुराणानि प्रदत्तानि दानानि विविधानि च ॥ १८

विजिताः शत्रवः सर्वे बान्धवाः परिलालिताः ।
सर्वधितानि मित्राणि सुहृदः परिपालिताः ॥ १९

पथ्या द्राणा महाकाव्यालापानमृतहारिणः ।
आनर्ण्यं लक्षशः स्वर्णभारा दत्ता गजा हयाः ॥ २०

यज्ञाः कृता बहुविधा दक्षिणाभिरलङ्कृताः ।
आराधिता दत्तवरा कालीकालाङ्कसंस्थिता ॥ २१

आसेविताश्च गुरवः पितरावपि पूजितौ ।
इदानीं कर्तुमुद्युक्तः पुत्रेष्टिं स्वेष्टदायिनीम् ॥ २२

नानादेशपरिप्राप्ता ब्राह्मणाश्चरितव्रताः ।
कुरुध्वमुरुसाहाय्यं वचसा मनसाऽधुना ॥ २३

एकाग्रमनसो भूत्वा परीक्षन्त धरातलम् ।
शिल्पिमुख्यान् पुरस्कृत्य मापयध्वं प्रमाणतः ॥ २४

इत्थं द्विजमुख्याः सर्वे व्यादिष्टाः शिवसूनुना ।
पपराक्षुर्मापुश्च [परीक्ष्य मापयामासुः] शास्त्रतो यज्ञभूमिकाम् ॥ २५

अनन्तायां मापितायां दिष्टे दिष्टज्ञसूचिते ।
नत्वा कल्पचमत्कारा शिल्पिनो मृष्टकुण्डलाः ॥ २६

यद्वत्तः क्षितिपस्याज्ञा शिरसा नवमाल्यवत् ।
प्रसन्नमनसः सर्वे पाणितोऽपि स्वतर्घुलाः ॥ २७

चतुर्द्वारनिशोभाढ्य चारुस्तम्भविराजितम् ।
देवदारुमयैर्दारुचयैरुपरिसाधितम् ॥ २८

नालैर्हरि मणिदलैराच्छादितमनेकधा ।
अतिशातलया शश्वच्छायया परिलक्षितम् ॥ २९

समानच नरप्रा तोच्छलत्पानाययन्त्रकम् ।
इतस्ततो निरचितजलकुण्डकदम्बकम् ॥ ३०

पुरत परमोदारसभया परिमण्डितम् ।
समभूमिभराक्रान्त प्रशस्तगुणगह्वरम् ॥ ३१

बहि प्रखलपानायप्रणालाभिर्मनोहरम् ।
मण्डप रचयामासुर्लोकलाचनतस्करम् ॥ ३२

घटित मण्डपे विप्रा सम्भ्रमाच्छम्भुभूमिपम् ।
ग ना पठि ना कल्याण श्लक्ष्ण वचनमब्रुवन् ॥ ३३

शिवा मज महाराज शम्भा शम्भुकृपाङ्कुर ।
एकचित्ताग्रता ग ताऽस्मदाय वचन शृणु ॥ ३४

ब्राह्मणा ऊचु ।

पराक्षिता महापायैर्गतापायैर्नसु नरा ।
पुत्रष्टि फलदा यस्या भूयाप्रभ्रष्टसशया ॥ ३५

सिद्धिप्रदानि चिह्नानि चाक्षिता पथ कानिचित् ।
गाय सन सा पुरतो बालाना शुभभाषितम् ॥ ३६

सुवासिन्य कुमार्यश्च ब्राह्मणा पुष्पहस्तका ।
भारद्वाजादिका पुण्या पक्षिणश्च समाक्षिता ॥ ३७

निश्वस्ता स्वैरिणी काचिल्लक्षिता भव्यशंसिना ।
आयान्ती रूपस्हरा दृष्टा वारविलासिनी ॥ ३८

निरतानि मनाज्ञानि श्रुतानि शुभपक्षिणाम् ।
अस्थिखर्परपाषाणरहिता मिश्रिता धरा ॥ ३९

शाधने मुनिभिर्यादृक्पुराणे परिवर्णिता ।
यथा पड्क्तिरथस्यासाद्यज्ञे प्रावजनप्रिया ॥ ४०

सिद्धि सिद्धि सिद्धिरिति दवदूतन भाषिना ।
श्रुना नरिश्चादस्माभि साश्चादिन सरस्वनी ॥ ४१

देवदुन्दुभिनिर्घोषो विश्रुतो गगनान्तरे ।
निरीक्षिता पुष्पवृष्टिः पतन्ती व्योममण्डपात् ॥

आकर्णितं कम्रराग गान ग धर्वकल्पितम् ।
इत्यादिभिर्भव्यचिह्नैः सिद्धिर्हस्ततलागता ॥ ४२

गिरिजायाः प्रसादेन ब्राह्मणानां विशेषत ।
अत्रैहि शम्भुराजेन्द्र त्वमस्मा सत्यवादिन ॥ ४३

कवीन्द्र उवाच ।

निशम्य वचनं तेषा विप्राणां नृपनायक ।
सत्पुत्रसम्भवाकाङ्क्षी हर्षो त्कर्षमुपागमत् ॥ ४४

निजगाद वच किञ्चिद्भूरिभावार्थसम्भृतम् ।
वशिष्ठादीन् मुनिवरानजो रघुसुतो यथा ॥ ४५

शम्भुराज उवाच ।

यद्भवद्भिर्निगदित तत्तथैव भविष्यति ।
इत्थं सम्भाष्य सोऽनर्घ राजा विश्वम्भरामरान् ॥ ४६

पूजयामास विधिवद्दानमानासनादिभि ।
आभूषणै स्वर्णमणिघटितैरम्बरैरपि ॥ ४७

एतस्मिन्नन्तरे सर्वे शिल्पिनोऽनल्पबुद्धय ।
महाध्वजं महाच्छ्राय परितो बद्धतोरणम् ॥ ४८

कुण्डैर्यथार्थविरचितै स्थण्डिलैर्विततैरपि ।
वेदिकाभि परिवृत तुङ्गाट्टविराजितम् ॥ ४९

अपर्यं शाखिवितान त दशस्विधु प्रमाणत ।
रञ्जितं रङ्गवल्लीभि शोभनीभिरितस्ततः ॥ ५०

आबद्धकाण्डपटक चारुचन्द्रकमण्डितम् ।
रक्तकम्बलसम्वीतस्तम्भमण्डलभासुरम् ॥ ५१

मुक्तामणिमयैर्गुच्छैराचितान्तरमन्तरा ।
अन्तर्गतपरैर्बद्धै रुचिरै समलङ्कृतम् ॥ ५२

हेममुक्ताकल्पिताभिजालिकाभि समावृतम् ।
पातकलमशान्त्यन्तरं दर्पणस्तम्भसम्भृतम् ॥ ५३

इक्षुभिर्बहुभिर्वृद्धैर्वहन्त श्रियमुन्नताम् ।
फलैर्लम्बद्भिरपरि विभान्त रुचिपूरितै ॥ ५४

सौवर्णैरथ दौर्वर्णैस्ताम्रपित्तलनिर्मितै ।
द्वारोपान्तेषु विन्यस्तै पूर्णकुम्भै परिप्लुतम् ॥ ५५

पुन्नागमल्लिकाजातीपुष्पमालाविभूषितम् ।
निबद्धाभिर्मञ्जराभिर्जनमानसरञ्जकम् ॥ ५६

प्रवालकान्तिरिपुभि कोमलैर्नवपल्लवै ।
विद्योतमानमाबद्धैस्त्रिजगन्मोहनक्षमम् ॥ ५७

कृत निवेदयामासुर्मण्डप विनयान्विता ।
नत्वा पादाब्जयुगले भूपायामिततेजसे ॥ ५८

शिल्पिप्रजल्पितेऽनल्पचमत्कृतिविकल्पके ।
इत्थ श्रुते नरेन्द्रेण प्रदत्ता धनराशय ॥ ५९

पारितोषिकमालभ्य ननामु [नेमुस्ते] शम्भुभूमिपम् ।
शिल्पिन स्वकरौ बध्वा वारवार मुदान्विता ॥ ६०

याज्ञियानथ सम्भारान्समस्तानाशुकारिण ।
परिगृह्य समाजग्मु सर्वौषधिविमिश्रितान् ॥ ६१

आनयित्वा [आनाय्य च] समस्तेभ्यस्तीर्थेभ्य पावन वनम् ।
ववन्दुर्भूपचरणावथो केचन सेवका ॥ ६२

पुत्रजीवधनव्रात पुत्रोत्पत्तिफलप्रदम् ।
विचेतान्ये महाप्रेष्या आययु कार्यसाधका ॥ ६३

यद्यत्सम्भव सर्व याज्ञिय वस्तु भूतले ।
स्वीयैरनुचरैस्तत्तदानीत वीक्ष्य भूपति ॥ ६४

विविधान् आह्मणोत्तमान् पण्डपण्ड प्रकल्पितम् ।
विशिष्टदिष्ट दैवज्ञदिष्ट दिष्टमुपस्थितम् ॥ ६५

आहूय चारान् चतुराननचातुर्यहारिण ।
निमन्त्रणाय भूपाना प्रेषयामास सत्वर ॥ ६६

आहूता शम्भुराजेन राजान पृथुविक्रमा ।
दिदृक्षमाणा पुत्रेष्टि समाजग्मु स्वदेशत ॥ ६७

वणिग्जना बहुविधा विविधान्वस्तुसञ्चयान् ।
विक्रयार्थमुपाजग्मुर्महानन्दभरालसाः ॥ ६९

प्रशस्यलास्यलीलाभिर्भर्त्सयन्त्य सुराङ्गनाः ।
पिककण्ठ्यः कम्बुकण्ठ्यो वारमुख्याः समाययुः ॥ ७०

हसन्तस्तुम्बुरोर्गान तथा विश्वावसोरपि ।
महोत्सवाय महते गायका शीघ्रमाययु. ॥ ७१

विनोदका नटा मल्ला विटा भाण्डा सुदूरत. ।
पुत्रेष्टि परमोत्साहैरायाता परिवीक्षितुम् ॥ ७२

पङ्ग्वन्धबधिरास्तत्र दीनाऽनाथगणाः परे ।
पाशैराशामयैर्बद्धा इवागत्य चकाशिरे ॥ ७३

आयातेषु समस्तेषु विप्रभूमीश्वरादिषु ।
यथायोग्यानिवासाय निलयानददन्नृप ॥ ७४

दत्वा निवास सर्वेषा कृत्वार्चनमनन्तरम् ।
आह्लादयामास मुहुर्भोजनाच्छादनादिभि ॥ ७५

तत उदितरुचिर्नरेन्द्रचन्द्रो
बुधवरविप्रपुरोहितानुनीत ।
व्यरचयदतुल व्रताधिवास
निजकुलमन्त्रिणि भारमाशु दत्वा ॥ ७६

वादित्राणां निनादो गगनगिरिगुहा पूरयन् दुन्दुभीना
घोषो भव्योक्तिशब्द. समधिकमभितः सस्थिताना प्रजानाम् ।
आलापो गायकाना ध्वनिरपि गणिकागीतज प्रादुरासीत्
क्षोणीन्द्रेणाधिवासे सुतजननकरे कल्पितेऽनल्पभावैः ॥ ७७

इत्यनुपुराणे सूर्यवशे निवामकरपरमानन्दात्मजदेवदत्तोद्भवगोविन्दकवीन्द्रप्रकाशिताया शुभलक्षणलक्षितायां शिवपुराणान्तर्गतायां सहिताया यज्ञसामग्रीसमुपलम्भ्य-धिवासो नाम अध्यायः ।

—

कवीन्द्र उवाच ।

कृत्वाधिवास पुत्रेष्ट्या सम्भ्रमेण सयीसुत ।
द्वितीयदिवसे प्रातर्मङ्गलस्नानभासुर ॥ १

शुक्लवस्त्रावृतो विप्रपरीत. साधुमानित ।
पुण्याह वाचयित्वाशु गीतवादित्रनिस्वनै ॥ २

नान्दीमुखान् समाराध्य देवान् पितृगणानपि ।
आचार्यान् विनयात्नत्वा ध्यात्वा स्वाभीष्टदेवताम् ॥ ३

योगिनीमण्डल स्तुत्वा स्मृत्वा श्रीगुरुपादुकाम् ।
नित्यदानविधिं कृत्वा गृहीत्वा शिष्टसम्मतम् ॥ ४

प्रार्थयित्वा सिद्धगण मानयित्वा कुलाङ्गना ।
भावयित्वा कार्यसिद्धिं वर्जयित्वाऽहित वच ॥ ५

उग्रत्वमखिल हित्वा धुर दत्वा स्वमन्त्रिणि ।
ऋत्विजां वरण चक्रे राजा पङ्क्तिरथो यथा ॥ ६

सदस्याश्चानुमन्तारो होतार परिवीक्षका ।
उद्गातारश्च साश्चर्या वृतास्तेन चकाशिरे ॥ ७

उत्तमेषूत्तमा मध्या मध्यमेषु निवेशिता ।
नीचा नीचेषु कृत्येषु सत्कृत्य शिवसूनुना ॥ ८

अधिकारो नरेन्द्रेण यस्य योऽभूत्समर्पित ।
स तमेवाकरोत्तत्र गततन्द्रो गतालस ॥ ९

बालवृद्धातुरान्धानामनाथाना परिग्रह ।
कारितोऽधिकृतानुक्त्या सयीपुत्रेण धीमता ॥ १०

तुहिनाद्रिसमाकारा एतुराल्यकराराच ।
आसन् प्रकल्पितास्तत्र पुत्रेष्टिपरमोत्सवे ॥ ११

एकवर्णगवां दुग्धैर्मुग्धै समनुसाधितै ।
पायसै परिपूर्णानि भाण्डानि प्रचकाशिरे ॥ १२

पोलिकानामपूपाना वटकाना महाधरा ।
शष्कुलीना पूरिकाणा लड्डुकाना विरेजिरे ॥ १३

नानापक्कान्नजातीना भक्ष्याणां व्यञ्जनैः सह।
पुञ्जाः पूर्णैर्नरैस्तत्र पृथशः परिकल्पिताः ॥ १४

गुडौदनानि चित्राणि कृशरान्नानि कानिचित्।
समण्डा फेणिकास्तत्र विबभुः पर्वतोपमाः ॥ १५

घृतपक्वैस्तैलपक्वैर्मन्दाग्निपरिपाचितैः।
पिष्टकैरभिसम्भूतास्तत्र भूरि शिलोच्चयाः ॥ १६

कचोरिकाश्चारुतरा वटिकश्चाणकोद्भवाः।
कन्दमूलाङ्कुरफला॰ पुष्पपल्लवकोरकैः ॥ १७

स्फुरद्रुचिभराः शाका लेह्यचोष्यसमन्विताः।
जितखेदैस्तत्र सूदैः कृत्वा संस्थापिता बभुः ॥ १८

सिताघृतामृतदधिमधूनामतुला ह्रदा.।
बभासुरिन्द्रस्य गृहे सुधाकुण्डचया यथा ॥ १९

इत्थमन्नानि सिद्धानि कृत्वा कृत्वा प्रतिक्षणम्।
आयातिभ्यो याचकेभ्यो ददुरन्नाधिकारिण॰ ॥ २०

दीयता दीयता भूयो भुज्यता भुज्यतामिति।
स्फार शब्द प्रादुरभूत्तस्मिन् सर्वगुणोन्नते ॥ २१

गृह्णीध्वमन्न खाद्यञ्च त्यजध्वमवशिष्टकम्।
सूपाधिकारिण॰ सर्वेऽब्रुवन् लेपार्थिनो द्विजान् ॥ २२

पेय खाद्य बहुविध पीयता खाद्यतामिति।
दीयता स्थीयता तत्र शब्दो व्योम समास्पृशत् ॥ २३

दिवसे दिवसे तत्र ववृधे स महोत्सवः।
यस्मिन्ननाथा दीनाश्च तुतुषुर्भोजनादिभि ॥ २४

इत्थ कुर्वञ्शम्भुभूपो विप्राणा परिभोजनम्।
आचार्यसम्मतो विप्राननुष्ठातु समादिशत् ॥ २५

येन विघ्नस्य सहार सद्यो भवति सर्वथा।
कथयामास त विप्रानादौ गणपतेर्जपम् ॥ २६

दुर्गाणि यस्यास्तरति नामोच्चारेण मानव ।
दुर्गाया ब्राह्मणा मन्त्र जजपुर्भूपनोदिता ॥ २७

नमस्कारान्भास्करस्य कर्तुमारोग्यसिद्धये ।
ब्राह्मणान् ब्रह्मनिपुणान् राजेन्द्रो वरणीमदात् ॥ २८

अभिषेकं हरस्यापि चक्रुर्भूपाज्ञया द्विजा ।
येन सर्वेष्टससिद्धिर्भविष्यति न सशय ॥ २९

उपोषणानि श्रीविष्णो सतृष्णा शम्भुसिद्धये ।
आतन्वस्तत्त्वनिष्णाता सत्वव्रतो द्विजातय ॥ ३०

नवग्रहाणा परमान्मन्त्रान्मान्त्रिकसत्तमा ।
भूपप्रदिष्टा प्राजपन् पुत्रेष्टिफलदायकान् ॥ ३१

अमङ्गलस्य विलयो मङ्गलस्य महोदय ।
येन त मङ्गल पुत्रहेतोर्विप्रा प्र[अ]पूजयन् ॥ ३२

ये ये देवा समभवन् वरदा शीघ्रसिद्धिदा ।
तास्तानाराधयामासुर्द्विजेन्द्रा सर्वसिद्धये ॥ ३३

अश्वत्थसेवन केचिद्व्रामासेवन तथा ।
अकुर्वन् भूपसिध्यर्थं तुलसीपूजनादिकम् ॥ ३४

सहस्रनामस्तोत्राणि कवचान्यपि सिद्धये ।
अपठन् ब्राह्मणोत्तसा हसा इव सुनिर्मला ॥ ३५

अध स्वमस्तकं केचिदूर्ध्वं पादसरोरुहे ।
कृत्वाऽतपन् भूपसिद्धिकामुका कामुका इव ॥ ३६

एकाशन केचिदपि परे नक्त प्रभोजनम् ।
धारण पारणमपि केचित्तोयप्रभक्षणम् ॥ ३७

फलादन केचिदपि केचित्पल्लवचर्वणम् ।
आहारमेके वातस्य भूपकार्यार्थमाचरन् ॥ ३८

परिवार्य करौ पृष्ठे व्युत्क्रमात्पदयोर्दृढम् ।
धृत्वाङ्गुष्ठौ बद्धपद्मासना सिद्धाश्च केचन ॥ ३९

पादौ व्युत्क्रमत केचित्स्कन्धमारोप्य सुव्रता ।
अतपन् राजकार्यार्थे सिद्धा स्वार्थे यथा पुरा ॥ ४०

दक्षाङ्गुष्ठे केचिदपि वामाङ्गुष्ठेऽथ कचन ।
अतिष्ठन् भानुवदनास्तपन्त शम्भुसिद्धये ॥ ४१

वामस्कन्धे वामपाद विधाय विधिवेदिन ।
आकुर्वन् परम केचिद्व्रत श्रीशम्भुहेतवे ॥ ४२

दक्षपाद वाममूर्ध्नि दक्षमूर्ध्नि पर पदम् ।
वहन्त केऽपि नियम भूपार्थमथ तेनिरे ॥ ४३

एके दक्ष परे वाम बाहुयुग्ममथापरे ।
ऊर्ध्वं दधन्त श्रीशम्भुकार्यार्थं व्रतमाचरन् ॥ ४४

निम्बूरस शर्कराञ्च साय साय समागृणन् [समागिरन्] ।
इच्छन्तो भूपससिद्धि तापसा केचनोत्तमा ॥ ४५

गुडोदक केचिदपि द्राक्षाफलरस परे ।
अन्ये दूर्वारसमपि निम्बपत्ररसान् परे ॥ ४६

गोमूत्र गोमय दुग्ध दधि तक्रञ्च केचन ।
पञ्चगव्य माक्षिकञ्च काञ्जिक घृतशर्कराम् ॥ ४७

खर्जूर कण्टकिफल पोलिका आम्रपोलिका ।
अक्षोडान्नारिकेरानि रम्याश्चारोलिका अपि ॥ ४८

बदराण्यैक्षवरस भल्लातफलबीजकम् ।
रम्भाफल जाम्बवानि नारिङ्गाण्यपि दाडिमम् ॥ ४९

शाक कन्द केचिदपि समश्नन्तो दिने दिन ।
तपासि बहुधा चक्रु श्रीशम्भोर्बत सिद्धये ॥ ५०

सर्वे नवीनवसना नवासनसमास्थिता ।
नवीननिष्स पात्रा उपपात्रविलासिन ॥ ५१

रत्नाङ्गुलीयका रामा स्फुरन्मकरकुण्डला ।
सरत्नवलया रत्नकेयूरावलिराजिता ॥ ५२

गन्धाक्षताभिर्भिन्नसल्ललाटा शुद्धवृत्तय ।
पुष्पमालालसत्कण्ठा ग्रैवेयकसमुज्ज्वला ॥ ५३

प्रत्यह मङ्गलस्नाताश्चूर्णरामलकोद्भवै ।
महानन्दभरानेकाभरिता सिद्धिवाञ्छका ॥ ५४

घृता ये शम्भुराजेन कर्तुं जपमतन्द्रितम् ।
विवभुर्मण्डपे तत्र सूर्यप्रतिमवर्चस ॥ ५५

अपरे भूसुरोत्तमा मुनिवन्नियतव्रता ।
रक्ताम्बरधरा सर्वे रक्तगन्धानुलेपना ॥ ५६

रक्तोत्तमा रक्तपुष्पमालावलिविराजिता ।
रक्तासनस्थिता रक्ताक्षता रक्तपरिच्छदा ॥ ५७

ताम्बूलापूरितमुखा कस्तूरीकेसराप्लुता ।
लसत्सुगन्धतैलौघाञ्चितदीर्घशिरोरुहा ॥ ५८

प्रसन्नमनसो द्योतन्मणिभूषणभूषिता ।
शुचिस्मिता शौचपरा पुरश्चर्याकृतश्रमा ॥ ५९

क्षुत्तृड्भ्रमसहा प्रेङ्खत्तेजःपुञ्जमनोहरा ।
वीक्षितानन्तफलदानुष्ठाना किल शुक्रवत् ॥ ६०

कालिकाया मन्त्रजपमाचरच्चिरसौख्यदम् ।
येन सर्वेष्टसंसिद्धि प्रभूयान्नात्र सशय ॥ ६१

इत्थ व्रतानि कुर्वत्सु विप्रोत्तमेषु सर्वदा ।
चतुर्मण्डलसङ्ख्याते काले परमके ययौ ॥ ६२

अथैकस्मिन्दिने काली निशीथे परिपूजिता ।
मद्यैर्मांसै पायसाद्यैरन्नै सपिष्टितैरपि ॥ ६३

विविधैरुपहारैश्च फलैरुपवनोद्भवै ।
आराधिता नयवता शम्भुराजेन धीमता ॥ ६४

महते वरदानाय पुरस्तात्समुपस्थिता ।
दर्शयामास भूपाय स्वप्ने स्वां मूर्तिमञ्जसा ॥ ६५

चतुर्भुजां खड्गमुण्डवराभयविजृम्भिताम् ।
कालपन्नगसङ्काशवेणिकां चन्द्रभूषणाम् ॥ ६६

लसत्सीमन्ततिलकां स्फुरत्कुङ्कुममण्डलाम् ।
मुक्तारत्नमणिव्राते कृतभूषणराजिताम् ॥ ६७

मुक्ताफलप्रतिस्पर्धिनासादण्डमनुत्तमाम् ।
अनर्घरत्नताटङ्कमणिस्फुरदाननाम् ॥ ६८

स्वर्णकुम्भाकारोरोहृद्यविलासिनीम् ।
ऊर्मिलश्रोणिधाना सुस्मेरवदनाम्बुजाम् ॥ ६९

कालीं समीक्ष्य क्षोणीन्द्र' प्रणनाम पदाम्बुजे ।
मनोरथ सिद्धमिति स्वक मेने दृढाशयः ॥ ७०

अतिष्ठदग्रजः स्वप्ने बध्वा स्वीय करद्वयम् ।
अप्रार्थयन्महोपायैरपायदलिनीं शिवाम् ॥ ७१

ततः सा कालिका देवी वरदानसमुद्यता ।
जगाद शम्भुराजेन्द्रमुचित रुचिर वच' ॥ ७२

काल्युवाच ।

अल जपैश्च विविधैर्व्रतैराचरितैरपि ।
तपोभिर्विप्रचितैर्नियमैरपरैरपि ॥ ७३

दानधर्मदयाभिश्च प्रारब्धैर्विप्रभोजनैः ।
प्रसन्नाऽस्मि महाराज समापय महाव्रतम् ॥ ७४

पुरूप प्रतिपद्याह भविष्यामि सुतस्तव ।
भूभार सहरिष्यामि पालयिष्यामि भूसुरान् ॥ ७५

रक्षयिष्यामि धेनूना गणान् यवनहस्तत ।
अनाथास्तारयिष्यामि दु खपङ्काद्दिवानिशम् ॥ ७६

दुष्टान् संमर्दयिष्यामि स्थापयिष्यामि देवता' ।
धर्मं सवर्धयिष्यामि हर्षयिष्यामि सुन्दरी ॥ ७८

नूतनान् कल्पयिष्यामि कार्यभारधुरन्धरान् ।
आह्लादयिष्यामि धनैर्ग्राम्यान् कोङ्कणजान्नरान् ॥ ७९

महाराष्ट्रोद्भवान् मच्चरीत्याविष्णामि भूतले ।
आनन्दयिष्यामि वधूवृन्द गोपपतिर्यथा ॥ ८०

स्वमतेनाचरिष्यामि राजधर्माननेकश. ।
स्वैरिणीनां जनपदे प्रदास्यामि महाभयम् ॥ ८१

अपराध जनकृत क्षमिष्यामि गतस्मया ।
बहुकाल धरिष्यामि साम ताम्रदलाधिपे ॥ ८२

एकच्छत्र करिष्यामि साम्राज्य जगतीतले ।
पापर्द्धि सञ्चरिष्यामि सर्वकाले विशेषत' ॥ ८३

अत सुतार्थं राजेन्द्र चिन्ता मा कुरु कर्हिचित्।
स्वल्पैरहोभिस्तनयवदनं द्रक्ष्यसि ध्रुवम् ॥ ८४

ततः कतिपयाहोभिर्महाकालो मम प्रिय ।
आकारयिष्यति मुदा त्वा स्वकीय स्थलं प्रति ॥ ८५

इत्थं महावरं दत्वा वराय शिवसूनवे।
अन्तर्हिता समभवन्महाकाली तदा क्षणात् ॥ ८६

शिवनरपतिसूनुः सूर्यतुल्यप्रतापो
वरमभिमतमुच्चैः श्यामया सम्प्रदत्तम्।
अमृतमिव हृदब्जे श्लाघयित्वा तदानीं
समधिकमुदमापज्जागृर्ति सन्दधानः ॥ ८७

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकरपरमानन्दात्मजदेवदत्तोद्भवगोविन्दकवीन्द्रप्रकाशितायामनेकाध्यायसाधिताया शुभलक्षणलक्षिताया शिवपुराणान्तर्गतायां सहिताया कालीवरप्रदान नाम अध्याय ।

कवीन्द्र उवाच ।

एतस्मिन्समये देवा पुरस्कृत्य चतुर्मुखम् ।
वैकुण्ठवासिन देव वीक्षितु समुपाव्रजन् ॥ १

क्षीराम्भोनिधिमध्यस्थे कल्पद्रुममहावने ।
रत्नपल्यङ्कपर्यङ्कपृष्ठे स्वापपरायणम् ॥ २

निबद्धहस्तपद्मेन गरुडेनानुसेवितम् ।
विष्वक्सेनेन परितः स्तूयमानमिव मुहुः ॥ ३

सम्मर्दयन्त्या पादाब्जं सप्रेमकलिताङ्घ्रिकम् ।
अङ्के स्वके कमलया लसन्तं वनमालया ॥ ४

शङ्ख चक्र गदां पद्मं चतुर्भिः करपङ्कजैः ।
वहन्तं कौस्तुभोद्भासि वक्षस्तटमकल्मषम् ॥ ५

वैजयन्तीं नाम मालां दधानं कण्ठदेशतः ।
अनर्घकुसुमश्याम पीताम्बरयुगावृतम् ॥ ६

कस्तूरीतिलकभ्राजल्ललाटश्चारुलोचनम् ।
नवरत्नसमावीतमध्यसूत्रस्फुरत्त्विषम् ॥ ७

केयूरराजितभुजं वैष्णवैरभिशोभितम् ।
तुलसीदलमालाभिरभिमालिनमुन्नतम् ॥ ८

श्रीवत्साङ्कं श्रुतिलसन्मकराकृतिकुण्डलम् ।
वज्राङ्कुशध्वजसरोरुहचिह्नितपत्तलम् ॥ ९

चारुकण्ठं चारुनसं द्योतद्दण्डमनोहरम् ।
स्मेरहास्यस्फुरद्गल्लमनर्घ्यगुणमन्दिरम् ॥ १०

दीर्घस्कन्धं दीर्घबाहुं दीर्घवक्षस्तटावृतम् ।
नन्दकं शार्ङ्गं सशरं समीक्षन्तं प्रतिक्षणम् ॥ ११

पूर्णचन्द्रसमाभासवदनं सदनं श्रियः ।
मार्दिनीं रूपसम्पत्तिं दधानमभिमानिनम् ॥ १२

नाभिपङ्कजसञ्जातविधिं रम्योदरं वरम् ।
श्लिष्टजङ्घं सुन्दरोरुं मणिभासुरगुल्फकम् ॥ १३

नखज्योत्स्नाभिरधिकं हसन्तं रजनीपतिम् ।
प्रगल्भपरमोदारलक्षणं परमोज्ज्वलम् ॥ १४

स्तुतं फणीन्द्रराजेन स्वकीयैः सकलैर्मुखैः ।
चतुर्वेदस्तोत्ररतैर्मुनिभिः परिवारितम् ॥ १५

सिद्धैर्विद्याधरैः सर्वैः सततं समुपासितम् ।
देवर्षिभिर्नारदाद्यैराराधितमहर्निशम् ॥ १६

तुम्बुरुप्रमुखैः सर्वैर्गन्धर्वैर्गर्वकुञ्जरैः ।
रम्भाद्याभिः समस्ताभिरप्सरोभिरनारतम् ॥ १७

किन्नरीभिर्नागवधूगणैर्यक्षवधूगणैः ।
गीतं सङ्गीतमङ्गाभिस्त्रिकालं परमादरात् ॥ १८

बालार्ककोटिसुप्रभाभास्वरं कमलापतिम् ।
ददृशुः सकला देवा विधातृप्रमुखास्तदा ॥ १९

दृष्ट्वा मुकुन्दं प्रणतिमकुर्वन् सुरनायकाः ।
स्वखेदभारमखिलं कथयामासुरञ्जसा ॥ २०

देवा ऊचु ।

धरायामतिसम्बद्धा खलास्ताम्रा महाबला ।
गते स्वर्गं यदुपतौ समस्तभयभञ्जने ॥ २१

बौद्धावतारे परम ध्यानासक्ते निरन्तरम् ।
शिवराजे महाराजे गते रजतपर्वतम् ॥ २२

कुर्वन्ति पापसंवृद्धिं प्रशस्तमददर्पिता ।
गाव क्षीणा द्विजा दीना व्रतिनो भग्नमानस ॥ २३

यतयो व्रतनिभ्रष्टा आश्रमस्था गताश्रमा ।
भङ्ग समस्तमूर्तीना यज्ञादीना परिक्षय ॥ २४

धर्मस्य निलयोऽन्वीर दानानामपि खण्डनम् ।
पुराणाना कथालापवार्ताया परिभञ्जनम् ॥ २५

खपुष्पत्कर्मरतिर्नति सन्नतिकन्नति ।
सिद्धाना सिद्धिरति क्षपिता बत पापिभि ॥ २६

उग्रावतार श्रीशम्भु सदा यज्ञपरायण ।
जपानुष्ठाननिरत समुपेक्षा तनोत्यलम् ॥ २७

दैत्यारे पुण्डरीकाक्ष गोविन्द गरुडध्वज ।
यथा धर्मस्य सस्था स्यात्तमुपाय विचिन्तय ॥ २८

त्वया मत्स्यावतारेण हत्वा शङ्ख महासुरम् ।
चत्वार प्रथिता वेदा आनीता मधुमर्दन ॥ २९

धृत्वा कूर्मतनु पृष्ठे मन्दरो विनिवेशित: ।
विश्वम्भरापि विधृता कयाचिन्निजलीलया ॥ ३०

उत्तोल्य धरणीं दन्ते त्वमेक परमोज्ज्वल ।
बिभर्षि सौकरीं मूर्तिं नारायण नरोत्तम ॥ ३१

हिरण्यकशिपोर्वक्षस्तटीतटविपाटनम् ।
नृसिंहरूपमास्थाय मुकुन्द प्रतिपादितम् ॥ ३२

वामनीं मूर्तिमासाद्य त्रिभिर्विक्रमणे क्रमात् ।
त्रिलोकी सहसाऽऽक्रान्ता जनार्दन जगत्पते ॥ ३३

त्रि॰ सप्तकृत्वा जगतीपतयो निरथींकृताः ।
कुठारधारयातीव त्वया भार्गवमूर्तिना ॥ ३४

त्वया दाशरथीभूय प्रख्यातगुणसम्पदा ।
शरैरुग्रैर्विनिहतो रावणो लोकरावण ॥ ३५

हलेन सहसाकृष्य कालिन्दी परिभेदिता ।
त्वया त्रैलोक्यसारेण बलरामतनूभृता ॥ ३६

औपहास्य त्वया नीता॰ श्रुतयो बौद्धरूपिणा ।
वर्द्धिता॰ परमा बौद्धा द्विषन्तो ब्राह्मणर्षभान् ॥ ३७

तुरङ्गम समारुह्य निगृह्य यवनै॰ सह ।
भवान् कल्किस्वरूपेण कीर्ति काश्चित् करिष्यसि ॥ ३८

ऊर्जस्वीनि स्वरूपाणि बिभर्षि कमलापते ।
बहूनि यै॰ समस्तानामानन्द परिवर्धने ॥ ३९

त्वमित्थ दुरितश्रेणीं मधुमर्दन सर्वदा ।
त्रयाणामपि लोकाना हरस्यतिकृपान्वित॰ ॥ ४०

हरीकेशाऽधुना तस्मात्त्वमेवास्मान् प्रपाल्य ।
लुप्तयज्ञक्रियारम्भापरिदीनमनोरथान् ॥ ४१

त्राण त्वत्तो विना विष्णो कोऽन्यो न प्रकरिष्यति ।
अनन्यगमेव सम्प्राप्ता शरणङ्करणानिधे ॥ ४२

व्याप्तचराचरमिद मायया भवदीयया ।
त्रैलोक्य विविधान् भावान् बिभर्षि हृदयङ्गमान् ॥ ४३

अच्युतानन्त धर्मीश प्रसादसुमुखो भव ।
मग्नान् करो जलनिधाविव शीघ्र समुद्धर ॥ ४४

इति सम्प्रार्थितो देवैर्माधवो वरदोऽभवत् ।
अनुकम्पासमाक्रान्तो गीर्वाणाधिनायक॰ ॥ ४५

अथोवद्वचन शिथिरेवान् परसमुत्सुकान् ।
निष्पादयिष्यामि सुधा सुधेव सकलप्रियम् ॥ ४६

विष्णुरुवाच ।

तिष्यात्समुत्पन्नमिदं भय त्यजत निर्जराः ।
अगण्यपुण्यचरितख्याते भृशबलान्वये ॥ ४७

शिरस्त्रकुलकन्याया राजसाया मनोरमे ।
जठरे मामकी माया पुरूपेण भविष्यति ॥ ४८

कार्य त्रिलोक्या परमप्रीत्या परिकरिष्यति ।
कृत्वा विचित्र चरित लोकानाह्लादयिष्यति ॥ ४९

दामोदरो वाक्यमित्थमुक्त्वा त्रिदिवनासिन ।
निरराम महायोगी विसृज्य प्रणयान्वित. ॥ ५०

उपेन्द्रेण मुदा देवा विसृष्टाः कार्यमुन्नतम् ।
प्रतिज्ञाय प्रणम्याथ ययुर्वत यथातथम् ॥ ५१

गतेषु देवेषु निजस्थानानि मधुसूदनः ।
कमलासेवितपद· सुष्वापोरगनायके ॥ ५२

मनीषिण ऊचु ।

कवीन्द्र भवतो वाक्य विश्रुत परमाद्भुतम् ।
प्रतिज्ञात कालिकया पुरूपवरण यथा ॥ ५३

आद्या शक्तिः कथमिय जाता पुरुषरूपिणी ।
कुत्राऽपि पौरुषप्राप्तिर्न दृष्टा रमणीगणे ॥ ५४

इत्थमाकर्ण्य वचन कवीन्द्रो वाक्यकोविद ।
सानन्द कथयामास पण्डितान् श्रवणोन्मुखान् ॥ ५५

कवीन्द्र उवाच ।

एता युवतय· सप· पुरुषत्व प्रपेदिरे ।
मार्कण्डेयेन मुनिना पुराणे परिवर्णितम् ॥ ५६

नन्दगोपगृहे जाता यशोदागर्भसम्भवा ।
ततस्तौ नाशयिष्यामि विन्ध्याचलनिवासिनी ॥ ५७

इत्थमुक्त भगवता मृकण्डो· विज सूनुना ।
तस्मादिय महामाया पुरूप प्रविशिष्यति ॥ ५८

कथं पुरुषरूपत्वं यास्यतीति द्विजोत्तमाः ।
महामायात्र सन्देहं त्यजध्वमवलम्बितम् ॥ ५९

समुदितनवहर्षा निर्जराणामधीशा
मुररिपुमुखपद्माद्वाक्यमुच्चैर्निशम्य ।
स्वहितमतिविचित्रं भावयन्तः स्वचित्ते
समधिकमुदमापन्वर्जितानन्तशोकाः ॥ ६०

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निरासकरपरमानन्दात्मजगोविन्दकवीन्द्रप्रकाशितायामनेकाध्याय-
साधितायां शिवपुराणान्तर्गतायामध्यायः ।

मनीषिण ऊचुः ।

काल्या प्रदर्शिते स्वप्ने राजा जागृतिमागतः ।
तदा यद्यत्कर्म चक्रे कवीन्द्र परिवर्णय ॥ १

कवीन्द्र उवाच ।

राजा जागरमासाद्य प्रातः प्राप्य सभान्तरम् ।
पुरोहितायाकथयत्स्वप्नं परमहेतुकम् ॥ २

पुरोहितोऽपि तत्सर्वं निशम्य नृपभाषितम् ।
अवश्यं भावि सकलं भाति कालीवचो यतः ॥ ३

जपयज्ञैस्तपोयज्ञैरलं निष्ठाप्रवर्तितैः ।
पूर्णाहुतिश्चर विभो महाराजकुमारक ॥ ४

इत्युक्तः शम्भुभूपालो गौरवेण पुरोधसा ।
कर्तुं पूर्णाहुतिमथोदतिष्ठत्परमासनात् ॥ ५

प्रतीक्ष्य होमभवनं वीक्ष्य वह्निं समेधितम् ।
ब्राह्मणान् होमसंसक्तानपि सञ्जातसम्भ्रमः ॥ ६

मद्यैर्मांसैः सपिशितैः परमान्नविमिश्रितैः ।
एलालवङ्गकङ्कोलकर्पूरक्रमुकैरपि ॥ ७

जातीफलैर्नागरैश्च रम्भाखर्जूरजैः फलैः ।
रसालैर्विविधैः खाद्यैरपूपैर्वटकैः सह ॥ ८

कुङ्कुमागरकस्तुरीसिन्दूरपटवासकै ।
स्फुरत्सुगन्धपटलैर्नानाविधैः कुसुमव्रजैः ॥ ९

कौशेयैः सिचयैरूर्णानवैः सुन्दरकम्बलैः ।
अपरैर्मिलितैर्वस्तुसञ्चयैर्नरनायकः ॥ १०

घृतधाराभिरधिकं स्नपयन्नातसारथिम् ।
चकार परमोदारां पूर्णाहुतिमतन्द्रितः ॥ ११

पूर्णाहुतौ समाप्तायामाततान प्रभोजनम् ।
विप्राणां शम्भुराजेन्द्रः प्रार्थनापूर्वकं तदा ॥ १२

केषाञ्चित् प्रददौ ग्रामान् दक्षिणायै विचक्षणः ।
तुरङ्गमान् गजेन्द्रांश्च रथान् रत्नानि कानिचित् ॥ १३

अजाविकं बहुधनं शिबिकाः सुमनोहराः ।
सुखासनान्यश्वतरीरुष्ट्रान् गास्ससमाहिषीः ॥ १४

समीचीनानि वासांसि भूषणानि सहस्रशः ।
भाण्डानि बहुरूपाणि पात्राणि विविधानि च ॥ १५

ग्रैवेयकानि वल्यावल्यो रत्नमुद्रिकाः ।
काञ्चीललामरप्राभ्रष्टकानि सदनान्यपि ॥ १६

दासीर्दासान् धान्यराशीन् कृषिक्षेत्राणि कानिचित् ।
समादद्रे राजसिंहो याचमानाय सर्वतः ॥ १७

तथैव दशदानानि प्रख्यातानि नरेश्वरः ।
प्रकल्पयामास मुदा स्वानुष्ठानप्रपूर्तये ॥ १८

महाषोडशदानानि कानिचित्परमादरात् ।
रचयामास राजेन्द्रचन्द्रो यज्ञप्रपूर्तये ॥ १९

इत्थं दानानि निभृतं प्रददन् शम्भुभूपतिः ।
कल्पद्रुम इवालोकि लोकैर्लोकैर्महोत्सवे ॥ २०

इत्थं दानं समुद्वीक्ष्य तत्र उच्चुकुशुर्जनाः ।
न ययातेर्न मान्धातुर्नृगस्य न वा निमेः ॥ २१

न सृञ्जयस्य नैलस्य न दिलीपस्य नो शिबेः ।
हरिश्चन्द्रस्य नागस्य न च रामस्य नो शिबेः ॥ २२

उशीनरस्य राजर्षेर्गयस्य नहुषस्य च ।
न वाक्षितोऽस्माभिरहो विश्रुत श्रवणेन वा ॥ २३

याव त पासवो भूमेर्धारा मेघस्य यावती ।
आदादानानि तावन्ति द्विजेभ्यो राजसत्तम ॥ २४

यावन्य सिन्धुतीरषु वालुकाना परम्परा ।
यावन्तो धरणामध्य तृणानामपि सञ्चया ॥ २५

यावत्य स्वर्णशैलस्य शिला परमभासुरा ।
यावन्यो गगनप्रान्ते तारका परिसस्थिता ॥ २६

नाना करषु यावन्ताऽणव समुपबृहिता ।
यावत्यस्तरुजाताना पल्लवावलय स्मृता ॥ २७

यावन्त सागरजल सस्थिता यादसा व्रजा ।
तुषाराद्र समुदिता यावन्ता हिमजा कणा ॥ २८

कणा धान्यस्य यावन्ता धरणामधिजृम्भिता ।
तावतार्गा सुवर्णानि याचमानाय सर्वत ॥ २९

प्रददन् शम्भुराजेन्द्रश्चिन्तामणिरिवापर ।
महासत्वे महादारे प्रवभावधिक श्रिया ॥ ३०

दत्त्वा दानमतुल तत श्रीशम्भुभूपति ।
स्वावासभूधमन्युचे सुहृन्मित्रसमन्वित ॥ ३१

निसर्जयामास मुदा द्विजेन्द्रान् स्वाश्रम प्रति ।
हर्षोत्कर्षसमावात स सद्य समजायत ॥ ३२

अथ विप्रषु यातषु पूर्णकामेषु दापनै ।
महानन्दभरानिष्ट शिवराजा मसम्भव ॥ ३३

समाहूय नृपश्रेष्ठान् सभान्तरमलङ्कृतम् ।
आभूषयामास मृदुवासाभिर्मणिभूषणै ॥ ३४

अथ सर्वे नृपोत्तसा पूजिता शिवसूनुना ।
आभूषिता बहुविध यथातथमुपाययु ॥

यातेषु भूपमुख्येषु प्रजानामपि मण्डलम् ।
यथार्ह मानयामास श्रीमान् शम्भुनरेश्वर ॥ ३६

तथा मौला केचिदपि प्रधाना मन्त्रिनायका ।
मानिता विविधैर्मानैस्तदा भूपेन सादरम् ॥ ३७

दीनान्धबधिरा केचिदुत्सवार्थं समागता ।
तेऽपि सन्तोषितास्तेन क्षोणीन्द्रेण सुबुद्धिना ॥ ३८

महोत्सवे येन येन यद्यत्समनुयाचितम् ।
दत्तमासीत्तस्य शम्भुभूमीन्द्रेण महाधनम् ॥ ३९

इत्थ समाप्तिं सकल यज्ञ नीत्वा नरेश्वर ।
यथाक्रम समानाय्यादरादृत्विग्वरोत्तमान् ॥ ४०

यस्य यद्यत्समभवद्वस्तु मानसमन्वितम् ।
तस्य तत्तत्करगतश्चकार परया मुदा ॥ ४१

गजान् तुरङ्गमानुष्ट्रान् रथानश्वतरीरपि ।
आवाह्य धनमारोणर्त्विज स्वान् गृहान् ययु ॥ ४२

ऋत्विजेषु समस्तेषु स्वान् गृहान् प्रस्थितेष्वलम् ।
शम्भुराजो महाराज शिवराजात्मज कृती ॥ ४३

वहन् स्वमूर्ध्नि परम श्वेतच्छत्र शशिप्रभम् ।
चामराभ्या वाज्यमान सुरराज इवापर ॥ ४४

मायूरव्यजनेनाऽपि सर्वत परिवीजित ।
अनेकसेवासुमुखै सेवकैरभिसेवित ॥ ४५

प्रसन्नवदनाम्भोजो नवाकल्पविराजित ।
मुक्ताजालै कृतोत्तसो मुक्ताकुण्डलमण्डित ॥ ४६

एकावलिं रत्नहार वहन् कण्ठे सुशोभने ।
हारमाणिक्यघटितकेयूरद्युतिबृंहित ॥ ४७

वक्ष स्थलाभिविलसत्पदक स्मरसुन्दर ।
रत्नानुवीतवलयद्वयशोभिकराम्बुज ॥ ४८

अनेकरत्नकलितकटिसूत्रमनोहर ।
दिव्याम्बरपरीधान पुष्पमालासमुज्ज्वल ॥ ४९

केशरेणानुलिप्ताङ्गो गन्धाक्षतविराजित ।
कस्तूरीतिलकभ्राजल्ललाटरुचिरञ्जित ॥ ५०

परिपूर्णानन्दभरो वैतालिकपरिष्टुत ।
यज्ञमण्डपक हित्वा प्रविवेश स्वक पुरम् ।
स्थित्वा रत्नासने रम्ये कार्यजातमसाधयत् ॥ ५१

अगणितकृतकीर्ति कामकल्कभ्रमूर्ति
विरचितबहुपूर्तिर्याचमाना जनानाम् ।
मखवरमतिहर्षात्पूर्णता प्रापयित्वा
निजगृहमथ गत्वा शम्भुराजो ननन्द ॥ ५२

नीलया निभृतलील्या वर प्राप्य दत्तमथ शम्भुभूपति ।
आत्मभार सुषमा महत्तरा कालिकोक्तिमतिभावयन् हृदि ॥ ५३

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे परमानन्दोद्भवदेवदत्तात्मजप्रकाशितायामध्यायशतसाधिताया
शिवपुराणान्तर्गतायामध्यायः ।

कवीन्द्र उवाच ।

अथो शिरस्ककुलजा राजसा शम्भुसुन्दरी ।
बभार गर्भं परम सर्वलोकहितङ्करम् ॥ १

लब्धे राजसया गर्भे पाण्डिमा मुखमाविशत् ।
उत्थाने निभृतालस्य पादयो समुपाययौ ॥ २

तन्द्राविलोचनप्रान्ते निद्रामुद्राऽपि काचन ।
अवर्धत विशेषेण सर्वव्यावृत्तिहारिणी ॥ ३

नितम्बबिम्बे प्रथिमा कशिमाङ्गे सुदु सह ।
समुल्ललास सहसा गर्भो जठरसस्थिते ॥ ४

सुषमा काचिदधिका राजसाया मुखाम्बुजे ।
जगाम वृद्धिं नृपतेर्मानसोल्लासदायिनीम् ॥ ५

भूय करिशिर स्पर्धा जघन गर्भसम्भवे ।
समालम्बे सहसा राजसाया विशेषत ॥ ६

अवलम्ब विनोयातु राजसाया प्रतिक्षणम् ।
न शक्तिरासीज्जठरे गर्भभाराद्दुरावति ॥ ७

त्रैलोक्यगुर्वीं जठरे यस्या माया समाविशत् ।
समुद्वहेत्समधिक गरिमाण कथ न सा ॥ ८

अखण्डघर्मसलिलबिन्दवो मुखमण्डले ।
मुहुर्ददृशिरे तत्र राजसाया सखीगणै ॥ ९

अवलम्ब प्रेमभराद्दत्वा सख्य सुविस्मिता ।
असेवन्त महोत्साहै राजसा राजसुन्दरीम् ॥ १०

उदरे सत्वसपन्ना नर्मदामिव शर्मदाम् ।
समीक्ष्य राजसां सख्य सम्प्रापु परमा मुदम् ॥ ११

गर्भिणीं शम्भुभूपालो राजसा निजसुन्दरीम् ।
क्षणक्षण प्रेमभरादलोकत दयान्वित ॥ १२

सर्वासु सा सपत्नीषु राजसा मानमानिता ।
राज्ञाधिक सखिजनैर्गुर्विणीत्वधिकाऽभवत् ॥ १३

यद्यदर्थयते साऽय राजसा पृथुलेक्षणा ।
तत्तत्सम्पादितमभूच्छम्भुराजेन धीमता ॥ १४

आभूषणानि सा भार मेने शम्भुनृपप्रिया ।
अङ्गानामपि केषाञ्चिन्महागर्भभरालसा ॥ १५

गर्भच्छाया काचिदपि ववृधे ता समाश्रिता ।
सखीजनस्य चेतासि हरन्ती भूपतेरपि ॥ १६

अथ ता मृगशावाक्षीं तृतीये मास्युपस्थिते ।
उदभूवन् सखिजनाह्लादका दोहदा मुहु ॥ १७

प्रतिमाया देवताना सदर्च्यारम्भणे मति॰ ।
समस्तविप्रवृन्दाना सम्भ्रमात्परिपालनम् ॥ १८

मत्त॰याघ्रवराहाणा बन्धन परिमर्दने ।
अभिलाप समधिक प्रादुरासीद्दिने दिने ॥ १९

हरिणानामपि मुहुर्बन्धने हनने रति ।
वधे तित्तिरवृन्दाना रक्षणे च महोत्सव ॥ २०

सारिकाशुकवृन्दानां धरणे परिपोषणे ।
प्रीति परमिका काचिदिवानिशमतन्द्रिता ॥ २१

अनेकपक्षिव्रातानां हनने परिपीडने ।
अकुण्ठा परमोत्कण्ठा राजसाया हृदम्बुजे ॥ २२

पवित्रमत्स्यजातीनां लक्षनागल्मकुण्ठितम् ।
धर्तुं समीहा लीलाभी राजसा समुपस्थिता ॥ २३

औदास्य परमोदार महाराष्ट्रेषु सर्वदा ।
कोङ्कणस्थेषु सर्वेषु महादरपरिक्रम ॥ २४

आरामारोपणोत्साह समीहा वनवीक्षणे ।
सर्वत्र करुणा चित्ते जनानां परिपालने ॥ २५

मौलानामाधिपत्येषु नवीनस्थापने रति ।
नमस्यायां मुररिपोरानन्देन समुद्यम ॥ २६

प्रीति समधिका काचिन्नटानामपि नर्तने ।
हर्षोत्कर्षो वारवधूलास्यलीलासमीक्षणे ॥ २७

सुन्दरीभि परिकृता अपराधा समुन्नता ।
स्पृहाभिमानेन मया गोपनीया नृपक्रिया ॥ २८

विश्वास सर्वकार्येषु सेवकेषु निरन्तरम् ।
क्रूरकोङ्कणभूतेषु कृषिकर्मोपजीविषु ॥ २९

आशा वधू स्वका दासी करिष्यामि गतश्रमा ।
आशामित्थं दधाराशु राजसा सत्वसम्भृता ॥ ३०

अट्टालिकाश्चन्द्रबिम्बचुम्बिन्यश्चारुचित्रिता ।
कदा विरचयिष्यामि शम्भुभूमीन्द्रसुन्दरी ॥ ३१

यवनेषु समस्तेषु सेना सम्प्रेषणस्पृहा ।
अभिलाषश्चिरतर सामस्याऽपि[साम्नथापि] समुद्यत॰ ॥ ३२

अयुक्तपुराणाञ्च स्वायत्तीकरणे मति ।
जलस्थलारण्यशैलदुर्गाणां पालनोद्यम ॥ ३३

तस्कराणामप्यवधे रति काचन सर्वदा ।
प्रजानामपि सर्वासां वाक्यस्य सहन मुहु ॥ ३४

अभिलाष स्वसेनानां विजयप्रेषणे महान् ।
एकछत्राधिपत्यस्य वाञ्छा स्वच्छा हृदम्बुजे ॥ ३५

क्रीडन बालकगणैर्भ्रमण निभ्रमन्मुहु ।
गायकाना गायनस्य श्रवणे परमादर ॥ ३६

सदा विजयभेरीणा ध्वनेराकर्णने मह ।
अनेकवाद्यजातीना ध्यानालोचनकौतुकम् ॥ ३७

सर्ववस्तुषु वैराग्य भूषणादिषु सर्वदा ।
महास्पृहा वितरणे विप्रमुख्येषु काचन ॥ ३८

प्रीत्या परमया स्त्रीषु सर्वासु बत गौरवम् ।
अष्टादशपुराणाना मर्मज्ञाने महोत्सव ॥ ३९

अलौकिक लौकिकश्च ज्ञानाज्ञानविवेचनम् ।
अपारवाजिशालाना रचने प्रीतिरुत्तमा ॥ ४०

गलन्मदाना बहुशो गजाना परिवीक्षणम् ।
अनेकरथशालानामाकल्पनचमत्कृति ॥ ४१

अभिमान सेवकाना स्वकीयाना निरन्तरम् ।
गौरीवल्लभपूजायामौदास्य मनसि स्फुटम् ॥ ४२

विज्ञप्तिपूरण सर्वो दीनानाथा[-थाना]मनेकधा ।
प्रियोक्ति सर्वलोकेषु क्षमा क्वापि च सम्भृता ॥ ४३

आनन्द सर्वदा चित्ते दशदिग्विजयक्षम ।
दाम्भिकानामपाराणा दूरत परिवर्जनम् ॥ ४४

वैष्णवानामतितरा सन्मानपरिकल्पनम् ।
विचारता ज्ञानवतामवने मध्यमा रति ॥ ४५

विनोदकानामपिच रुचिर्वित्तप्रदापने ।
भाण्डाना बहुरूपाणा वस्त्राद्यै परिलालनम् ॥ ४६

जलस्थलारण्यगिरिदुर्गेषु निजलालया ।
उत्साह स्थापने यक्षिदविकलाधिकारिणाम् ॥ ४७

स्वबुद्धिलीलाविभवैरार्यकार्यप्रयोजनम् ।
दया भय दृढतरमापन्नानां प्रकल्पनम् ॥ ५०

अयोक्तिजल्पन सर्वं श्रुत्वा निःस्पृहताधिकम् ।
कालातिक्रमण भूयस्तरिवेनादापने ॥ ५१

स्वकार्यसाधने साधुवचन समयोचितम् ।
परोत्कर्षविमर्देषु प्रकर्षेण समुद्यम ॥ ५१

कार्योद्यते स्तुतिश्चाहलन कृतकर्मणि ।
दायादेषु कृपा काचिद्धृदि सज्जनसम्मता ॥ ५२

वर्तनानां नवीनाना ग्रहणे प्रीतिरुन्नता ।
दापने चापि परमा निजप्रेष्यस्य आदरात् ॥ ५३

अभिन्नापस्थिरतर कुङ्कुमारुणवाससाम् ।
कस्तूरीतिलकस्यापि समीहा हृदयाम्बुजे ॥ ५४

वधूटिकानामधिक लोचनाभ्या समीक्षणे ।
स्पृहेत्य दोहदा स्फारा बभुवु शम्भुसुन्दरीम् ॥ ५५

ये ये दोहदका केचित्सम्भूता दिने दिने ।
राजसाया प्रपूर्णास्ते शम्भुराजकृपाभरे ॥ ५६

इत्य ग्रहमिता मासा दिनानि कतिचित्पुन ।
व्यतायुर्दशमस्याऽपि राजसाया नृपस्त्रिय ॥ ५७

अथ सर्वोत्सवकरे प्रगल्भमणिभित्तिके ।
विचित्रचित्ररुचिरचमत्कृतिविधायके ॥ ५८

गुडानिर्गुण्डिकाश्वेतसर्षपैर्निम्बपल्लवै ।
अभितोऽभिवृते चारुवचाखण्डविराजिते ॥ ५८

परितो दृढसम्बद्धै कृष्णतन्तुभिराचिते ।
कम्रैराम्रदलैर्द्योतद्द्वारोर्ध्वतनमण्डले ॥ ५९

भिषग्वरै सूतिकायाश्चिकित्सासुविचक्षणै ।
बहि समावृते दिष्टवेदिभिश्च समन्तत ॥ ६०

अधिक भौतिकैर्भूतबाधाहारिभिरावृते ।
दामभालापरिवृते कुलस्त्रीभिरभिप्लुते ॥ ६१

निबद्धकाण्डपटके चतुरैर्दृढपूरुषै ।
एकविंशतिसङ्ख्याकमासे प्राप्तमनोरथै ॥ ६२

धात्रीजनैरनुसृते सौविदल्लाभिरक्षिते ।
प्रसूतिकासूक्तजपपरैर्विप्रैरधिष्ठिते ॥ ६३

चातुर्वर्ण्यभवैः कैश्चिद्वृद्धैः शुभचिन्तकैः ।
बहिरन्विष्टै मन्त्रमग्नरक्षाकदम्बके ॥ ६४

अन्तःपुराभ्यन्तरस्थे ललिते सूतिकागृहे ।
शालिवाहनके शाके .... ॥ ६५

सौभाग्यसम्भृतातीव राजसा राजमानिता ।
शची जयन्तञ्च यथा प्रद्युम्न रुक्मिणी यथा ॥ ६६

षडानन शैलसुता यथा विष्णु यथाऽदितिः ।
तथा बालार्कविलसद्दृद्दीधितिमुन्नतम् ॥ ६७

साम्राज्यप्राज्यपदवीदायकैः पञ्चभिर्ग्रहैः ।
असूर्यगैरन्विताया वेलाया सुषुवे सुतम् ॥ ६८

सुश्लक्ष्णकुन्तलं चारुभाल कमललोचनम् ।
मुरारिमुरलीवेणुनासादण्डमनोहरम् ॥ ६९

मनोज्ञश्रवण राकानाथस्पर्द्धिमुखाम्बुजम् ।
पलाशकलिकाकारलसद्भ्रूयुगमण्डलम् ॥ ७०

समानगल्लमधिकं निलसद्गण्डयुग्मकम् ।
सुहनु चारुचुबुक मनोज्ञदशनच्छदम् ॥ ७१

कम्बुग्रीव वृषस्कन्ध दीर्घबाहुं विराजितम् ।
कपाटविलसद्वक्षस्तट कम्रोदरश्रियम् ॥ ७२

चोतत्कोकनदाकारकर सुलस्ताङ्गुलिम् ।
मनोज्ञजङ्घायुगल ज्वलन्त स्वीयतेजसा ॥ ७३

कम्रोरुयुगुल्फप्रान्तं प्रस्फुरन्मणिबन्धकम् ।
ध्वजोर्ध्वरेखाबुलिशाङ्कुशमास्वपदाम्बुजम् ॥ ७४

शशाङ्कतिरस्कारिनखकान्त्याभिमण्डितम् ।
पद्मनन पदालर्यनत लक्ष्मणलक्षितम् ॥ ७५

धात्र्यः प्रभूताः प्रोद्भूत सुत वीक्ष्यातिविस्मिताः ।
ससम्भ्रम विभ्रमेण प्रतीहारमुपाश्रिताः ॥ ७६

नत्वाधिकं नरेन्द्राय शम्भवे शिवसूनवे ।
निवेदयामासुरुच्चैः सुतजन्म सुधोपमम् ॥ ७७

अथ महितजयश्रीः शम्भुनामा नरेन्द्रः
समधिकगुणवृन्दैर्वन्दिभिः स्तूयमानः ।
समुदितनवहर्षोद्घातिभिर्जल्पितं यत्
सुतजननमुदग्रं तन्निशम्योदतिष्ठत् ॥ ७८

उत्थायाऽपो विधायाभिपरमतिरसाच्छम्भुराजः सचैलं
दृष्ट्वा वक्त्रं सुतस्य प्रणयनवभराचिन्तयन्नादिमायाम् ।
विप्रेभ्यः सम्भृतेभ्यः कनकवितरणं घर्णनत्पूर्णहर्षो-
त्कर्षोघके तदानीममरवरतरुर्वीक्षितो याचकौघैः ॥ ७९

कारागारनियन्त्रणामधिगता ये पूर्वमत्युन्नतां
दण्ड्याश्चण्डिमदण्डखण्डनिकरैर्ये दुर्जनाः केचन ।
ये द्वेष्या अपि पुत्रसम्भवमहोत्साहे प्रसन्नात्मना
सर्वे ते शिवसूनुना नृपतिना श्रीशम्भुना मोचिताः ॥ ८०

वादित्राणां निनादैः सहरुचिरसितां मत्तकुम्भीन्द्रपृष्ठे-
ष्वारोप्यप्रौढहर्षात्सकलजनपदे पत्तने चापि भूयः ।
आबाल प्रीतियोगात्करसलिलरुहे दापयामासुरेके
मौलेयाः प्रेष्यलोकाः क्षितितिलकसमा ज्ञापिता यातशोकाः ॥ ८१

रूपाजीवा नवीना नलिनदलदृशो लास्यलीलामतन्वन्
नानागानानि चक्रुः परमरसभराद्गायनाश्चारुतानाः ।
नृत्यन्त्यारान्नटौघाः परमविटगणैः सम्भृताः केऽप्यकुर्वन्
जाते श्रीशम्भुपुत्रे निभृतगुणगणश्रेणिमालापवित्रे ॥ ८२

देवा हर्षमुपागमन् ...भूतानि शुद्धान्यल
विप्रेन्द्रास्तुतुषुः प्रजाः परमिकामापू रतिं काञ्चन ।
दासीदासगणा प्रमोदभरिता भूपा परे शत्रव-
श्चित्ते शम्भुनरेशसूनुजननं शल्यं दृढं मेनिरे ॥ ८३

य कर्णे शृणुयात्पठेद्रुचिभराद्यः पाठयेच्छैक्षकान्
श्रीशम्भोः सुतजन्म नर्मपरमोत्साहैः क्षितौ मानव ।
सर्न सो लभते मनोरथशत प्रख्यातकीर्तिर्महा-
पुत्रामात्यकलत्रबन्धुसुहृदा मानैकमान्यो भवेत् ॥ ८४

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकरपरमानन्दोद्भवगोविन्दकवीन्द्रप्रकाशितायामनेकाध्याय साधितायामशावतरणे अध्याय· पुत्रजनन नाम ।

Index of Some Interesting Words

अगदङ्कार—A Physician
अञ्जसा—Truly, in proper light
अजिरक—A Court
अणु—Small, a name of Śiva
अन्त्र—Entrails
अथो-अथ—Now
अदभ्र—Plentiful
अनलीक—True
अनीकिनी—An army
अनुसार—Custom, usage, authority
अनूचान —Versed in Vedas
अनेहसि—In time
अनोकह—A tree
अन्तरीप—An island
अन्वय, अन्ववाय—A family, race
अपवर्ग—मोक्ष—Final beatitude
अभिचार—Magic employed for evil
असीक—Lustful, libidious
अभ्यर्ण—Near
अभ्यासजुष्—Standing near
अरम्—Quickly
अराल, अरालिता—Crooked (the eyebrow)
अराली—Crooked, uneven country
अलीक—False
अवदात—Pure
अंहस्—Sin
आखण्डल —Indra
आतङ्क—Disease
आतोद्य—A musical instrument
आहोपुरुषिका—A wonder
इन्द्रद्युम्न—Possessing the power of Indra
इभ्य— A king
उत्क—उत्कण्ठित —Desirous
उत्ताल—Strong
उदर्क—Future
उद्ग्राह—Lifting up
उद्धुर—Firm, heavy
उपकण्ठ—Proximity, nearness
उपजाप—Whisper, treachery
उपधि—A fraud, dishonesty
उपह्वर—A private place
उररीकृत्य—Accepting
उररीचक्रे—Assented
ऊर्ध्वरेतस्—A celebate
उलूखल—A mortar
कच्छपी—A female turtle
कटाह—A frying pan
कण्ठीरव—A lion
कपाट—A door
कम्र, कमन—Delicate, lovely
करपत्र—A saw
करिघटा—A collection of elephants
कर्बुर—कर्बूर—A demon
काञ्ची—A waist belt
कार्मण—Magic
किकिदिवि —The bird called casa
कीर—A parrot
कुड्य—A plastered wall
कुहक—A juggler a cheat a rogue
कृत्या—A wicked female
कोटिर, कोटीर—The hair on the head
कोटीर—The hair knot on the head
कौक्कुटिक—A hypocrite, crowing like a cock

क्रव्य—Raw flesh
खण्डपरशु—A name of Śiva
खर्व—Small, dwarfish
गान्धर्वविद्या—Music
गार्ह—Relating to a house
गुल्फ—An ankle
गोधिका—Lizard
चञ्चरीक—A black bee
चन्दिर—The moon
जग्धि—Eating
जग्ध्यर्थम्—For eating
जैत्रयात्रा—March for conquest
जोष—Happiness, pleasure
तनुत्र—An armour
तर्षुल—Thirsty, desirous
ताटङ्क—An ear ring
ताटङ्कयुगल—A pair of ear rings
तिग्म—Sharp, pointed
तुहिन—Cold, snow
दतान्धाम—Residence of teeth, mouth
दम्भोलि—Indra's thunderbolt
दस्र—अश्विनीकुमार—The twin gods
दुरासद्—Unrivalled
दोग्धी—One who acts from disinterested motives
द्युम्न—Wealth power, glory
द्युसद्—A deity, planet
द्विरदन—An elephant
धिष्ण्य—A place for the sacrificial fire
ध्वजिन्—A liquor seller
नक्तक—A towel for wiping dirt
नाध्—To ask solicit
नासीर—An advance guard
निकुर, निकुरम्ब—Flock
निघ्नता—Subservience
निर्ऋति—A calamity, an evil
निर्वेद—Disgust, loathing
निशीथिनी—Night
नीवृत्—An inhabited country
पण्ड—A eunuch
पण्डा—Learning
परिबर्ह—Retinue, attendants
परिवृढ—A master, owner
परिष्यन्द—Train, retinue, ornament
पल्याण—A saddle
पाञ्चालिका—From the Pāñcāla country
पाथोधि or पायोदधि—An ocean
पार्ष्णि—The rear of an army
पाप्मल—Sinful
पिचिण्डिल—Corpulent
पुण्ड्रीक—A mark on the forehead
पृथुक—A child
प्रचेतस्—Varuna, god of the waters
प्रणयप्रह्व—Stooping to render obedience
प्रतिप्रप—At every Spring
प्रत्त—Given
प्रत्यूह—Impediment, obstacle
प्रधन—A fight, battle
प्रपद—The forepart of the foot
प्रपा—A watering place
प्रमथ—Followers of Śiva
प्रह्व—Submissive
प्रश्रय—Respect, courtesy
प्रष्ठी—A delicate person, a dwarf
प्रसृमर—Flowing forth advancing
प्रस्थ—A table land
प्रेङ्खत्—Oscillating
प्रेष्यता—Servitude
फेरु—A jackal
बन्धुजीव—A flower

ब्रह्मण्य—Fit for a Brahman
भङ्गी—Waves
भणिति—A talk, a discourse
भिदुर—Fragile
भृगु—A cliff
भृगुपात—Fall from a precipice
भृगूद्वह—Paraśurāma, a descendant of Bhrgu
भौरिक—A Brahman
मकरालय—An ocean
मङ्क्षु—Quickly
मञ्जु—Lovely, charming
मञ्जीर—An anklet
मन्तुमान्—A criminal
माथुर—Coming from Mathura
माय—A juggler
मायूर—Like a peacock
मार्दङ्गिक—Playing on mrdanga
माहेयी—A cow
मुकुर—A mirror a bud
मृध्—To moisten
मृध—A battle
मुदिर—A cloud a frog
मेदुर—Full of covered with
मेल—A meeting
यामिक—A night guard
यायजूक—A performer
राजपङ्क्ती—A number of kings
रात्रिञ्चर—A ghost a giant
रावण—Crying, bewailing
रैहिरि—Raigad
लल्—To play to sport
वञ्जुल—A bamboo flute a cane
वधूटी—A young woman
वर्ष्म—Body
वाणि—A weaver
विजमृ—An arrow
विदूरभाव—The stone of a certain mountain
विष्य—A region country
विष्टि—Hired labour
वृजिनात्मा—Of a crooked heart
वैतण्डी—An elephant rider
वैणिक—Playing on the Vinā
वैमात्रेय—A step-brother
वैयात्य—Immodesty
व्यत्यास—Contrariety
व्रततिका—A creeper
शमल—Sin impurity
शमला—Dirty sinful
शावक, शावकर—Regarding a dead body
शेमुषी—Intellect
षण्ड—A eunuch
सङ्कथा—Conversation
सप्तसप्ति—Seven horsed, the sun
सभास्तार—A member of an assembly
सरीसृप—A serpent
सर्पिस्—Ghee
साद—Weakness pain
सामि—Unfinished
सुनासीर—God Indra
सुपर्वन्—A God
सुषमा—Exquisite beauty
सौषुप्तिक—Sleepy
स्पश—A spy
स्वनि—A sound

Gaekwad's Oriental Series

CATALOGUE OF BOOKS

1951

ORIENTAL INSTITUTE, BARODA

SELECT OPINIONS

Sylvain Levi The Gaekwad's Series is standing at the head of the many collections now published in India

Asiatic Review, London: It is one of the best series issued in the East as regards the get up of the individual volumes as well as the able editorship of the series and separate works.

Presidential Address, Patna Session of the Oriental Conference Work of the same class is being done in Mysore, Travancore, Kashmir, Benares, and elsewhere, but the organisation at Baroda appears to lead

Indian Art and Letters, London · The scientific publications known as the "Oriental Series" of the Maharaja Gaekwar are known to and highly valued by scholars in all parts of the world

Journal of the Royal Asiatic Society, London Thanks to enlightened patronage and vigorous management the "Gaekwad's Oriental Series" is going from strength to strength.

Sir Jadunath Sarkar, Kt. The valuable Indian histories included in the "Gaekwad's Oriental Series" will stand as an enduring monument to the enlightened liberality of the Ruler of Baroda and the wisdom of his advisers.

The Times Literary Supplement, London: These studies are a valuable addition to Western learning and reflect great credit on the editor and HisHig hness.

GAEKWAD'S ORIENTAL SERIES

Critical editions of unprinted and original works of Oriental Literature, edited by competent scholars, and published at the Oriental Institute, Baroda

I. BOOKS PUBLISHED.

Rs A.

1. Kāvyamīmāṁsa (काव्यमीमांसा) : a work on poetics, by Rājas'ekhara (880–920 A.D.): edited by C. D. Dalal and R. Anantakrishna Sastry, 1916. Reissued, 1924. Third edition, revised and enlarged, by K. S. Ramaswami Shastri, 1934, pp. 52 + 314 2-0
2. Naranārāyaṇānanda (नरनारायणानन्द) : a poem on the Paurāṇic story of Arjuna and Kṛṣṇa's rambles on Mount Girnar, by Minister Vastupāla: edited by C. D. Dalal and R. Anantakrishna Sastry, 1916, pp. 11 + 92 + 12. *Out of print.*
3. Tarkasaṅgraha (तर्कसङ्ग्रह) : a work on Philosophy (refutation of Vais'eṣika theory of atomic creation), by Ānandajñāna or Ānandagiri (13th century): editd by T. M. Tripathi, 1917, pp. 36 + 142 + 13 ... *Out of print.*
4. Pārthaparākrama (पार्थपराक्रम) : a drama describing Arjuna's recovery of the cows of King Virāṭa, by Prahlādanadeva, the founder of Pālanpur: edited by C. D. Dalal, 1917, pp. 8 + 29 ... *Out of print.*
5. Rāṣṭrauḍhavaṁs'a (राष्ट्रौढवंश) : an historical poem (Mahākāvya) describing the history of the Bagulas of Mayūragiri, from Rāṣṭrauḍha, the originator to Nārāyaṇa Shāh, by Rudra Kavi (A.D. 1596): edited by Embar Krishnamacharya, with Introduction by C. D. Dalal, 1917, pp. 24 + 128 + 4 ... *Out of print.*
6. Lingānus'āsana (लिङ्गानुशासन) · on Grammar, by Vāmana (8th–9th century): edited by C. D. Dalal, 1918, pp. 9 + 24 ... ... *Out of print.*
7. Vasantavilāsa (वसन्तविलास) : a contemporary historical poem (Mahākāvya) describing the life of Vastupāla and the history of Gujarat, by Balachandrasūri (A.D. 1240): edited by C. D. Dalal, 1917, pp. 16 + 114 + 6 ... ... *Out of print.*

Rs. A.

8. Rūpakasatka (रूपकषट्कम्): six dramas, by Vatsarāja, Minister of Paramardideva of Kalinjara (12th-13th century): edited by C D. Dalal, 1918, pp. 12 + 191 *Out of print.*

9. Mohaparājaya (मोहपराजय): an allegorical drama describing the overcoming of King Moha (Temptation), or the conversion of Kumārapāla, the Chalukya King of Gujarat, to Jainism, by Yas'ahpāla, an officer of King Ajayadeva, son of Kumārapāla (A D 1229 to 1232): edited by Muni Chaturvijayaji, with Introduction and Appendices by C D Dalal, 1918, pp 32+135+20 *Out of print.*

10 Hammiramadamardana (हम्मीरमदमर्दन): a drama glorifying the two brothers, Vastupāla and Tejahpāla, and their King Viradhavala of Dholka, by Jayasimhasūri edited by C. D. Dalal, 1920, pp 15 + 98 ... *Out of print.*

11. Udayasundarīkatha (उदयसुन्दरीकथा): a *Campū*, by Soddhala, a contemporary of and patronised by the three brothers Chchittarāja, Nāgarjuna, and Mummunirāja, successive rulers of Konkan: edited by C D. Dalal and Embar Krishnamacharya, 1920, pp. 10 + 158 + 7 .. . . *Out of print.*

12. Mahāvidyāvidambana (महाविद्याविडम्बन): a work on Nyāya Philosophy, by Bhatta Vadindra (13th century): edited by M R. Telang, 1920, pp. 44 + 189 + 7 *Out of print.*

13. Prācinagurjarakāvyasangraha (प्राचीनगुर्जरकाव्यसंग्रह). a collection of old Gujarati poems dating from 12th to 15th centuries A D.: edited by C. D Dalal, 1920, pp 140 + 30 . . *Out of print.*

14 Kumārapālapratibodha (कुमारपालप्रतिबोध): a biographical work in Prākrta, by Somaprabhāchārya (A D 1195). edited by Jinavijayaji, 1920, pp. 72 + 478 *Out of print.*

15 Ganakārika (गणकारिका): a work on Philosophy (Pas'upata School), by Bhāsarvajña (10th century). edited by C D Dalal, 1921, pp 10 + 57 *Out of print.*

16 Sangitamakaranda (सङ्गीतमकरन्द): a work on Music, *by Nārada. edited by M. R. Telang, 1920, pp 16 + 64* *Out of print.*

17. Kavindracarya List (कवीन्द्राचार्य-सूचीपत्र): list of Sanskrit works in the collection of Kavindrācārya, a Benares Pandit (1656 A D). edited by R Anantakrishna Sastry, with a Foreword by Dr. Ganganath Jha, 1921, pp. 20 + 34 *Out of print.*

18 Vārahagrhyasutra (वाराहगृह्यसूत्र). Vedic ritual of the Yajurveda. edited by Dr R. Shamasastry, 1920, pp 5 + 24 .. .. *Out of print.*

Rs. A.

19. Lekhapaddhati (लेखपद्धति): a collection of models of State and private documents (8th to 15th centuries): edited by C. D. Dalal and G. K. Shrigondekar, 1925, pp. 11 + 130 ... . *Out of print*

20. Bhavisayattakaha or Pancamikaha (भविसयत्तकहा) a romance in Apabhrams'a language by Dhanapala (c. 12th century): edited by C. D Dalal and Dr. P. D. Gune, 1923, pp. 69 + 148 + 174 *Out of print*

21. A Descriptive Catalogue of the Palm-leaf and Important paper MSS in the Bhandars at Jessalmere (जेसलमेरभाण्डागारीय-ग्रन्थसूची), compiled by C. D. Dalal and edited by L. B. Gandhi, 1923, pp. 70 + 101 *Out of print*

22. Paras'uramakalpasutra (परशुरामकल्पसूत्र): a work on Tantra, with the commentary of Rames'vara: edited by A Mahadeva Sastry, 1923, pp. 23 + 390 Second revised edition by Sakarlal Shastri ... 19-0

23. Nityotsava (नित्योत्सव) a supplement to the Paras'uramakalpasutra, by Umanandanatha: edited by A Mahadeva Sastry, 1923. Second revised edition by Trivikrama Tirtha, 1930, pp. 22 + 252. Reprinted, 1948, pp. 24 + 196 4-0

24. Tantrarahasya (तन्त्ररहस्य): a work on the Prabhakara School of Purvamimamsa, by Ramanujacarya edited by Dr. R. Shamasastry, 1923, pp. 15 + 84. Second revised edition by K. S. Ramaswami Shastry *Shortly.*

25, 32. Samarangana (समराङ्गण): a work on architecture, town-planning and engineering, by King Bhoja of Dhara (11th century): edited by T. Ganapati Shastri, 2 vols, vol. I, 1924, pp. 39 + 290; vol. II, 1925, pp. 16 + 324 ... ... *Out of Print*

26, 41. Sadhanamala (साधनमाला): a Buddhist Tantric text of rituals, dated 1165 A. D, consisting of 312 short works, composed by distinguished writers: edited by Dr. B. Bhattacharyya. Illustrated. 2 vols, vol I, 1925, pp. 23 + 342 (*out of print*), vol. II, 1928, pp. 183 + 295 9-0

27, 96. A Descriptive Catalogue of MSS in the Central Library, Baroda (बडोदाराजकीय ग्रन्थसूची): 12 vols, vol I (Veda, Vedalaksana, and Upanisads), compiled by G K. Shrigondekar and K. S. Ramaswami Shastri, with a Preface by Dr. B Bhattacharyya, 1925, pp 28 + 264, vol II (S'rauta Sutras and Prayogas), compiled by K. S. Ramaswami Shastri, 1942, pp. 18 + 95 (folia) + 301 12-4

28, 84. Manasollasa or Abhilasitarthacintamani (मानसोल्लास): an encyclopædic work treating of one hundred different topics connected with the Royal household and the Royal court, by Somes'varadeva, a Chalukya king of the 12th century: edited by G. K Shrigondekar, 3 vols, vol I, 1925, pp. 18 + 146; (*out of print*). vol II, 1939, pp 50 + 304 5-0

Rs A.

29 Nalavilasa (नलविलास) · a drama, by Rāmachandrasūri, pupil of Hemachandrasuri, describing the Paurānika story of Nala and Damayanti edited by G. K Shrigondekar and L B Gandhi, 1926, pp 40 + 91 *Out of print*

30, 31 Tattvasangraha (तत्त्वसङ्ग्रह), a Buddhist philosophical work of the 8th century, by S'āntaraksita, with Pañjikā by his disciple Kamalas'ila edited by Pandit Embar Krishnamacharya, with a Foreword by Dr B Bhattacharyya, 2 vols, 1926, vol I, pp 157 + 80 + 582, vol II, pp 4 + 353 + 102 *Out of print*

33, 34 Mirat i-Ahmadi (मिरात इ अहमदी) by Ali Muhammad Khan, the last Moghul Dewan of Gujarat, edited in the original Persian by Syed Nawab Ali, 2 vols illustrated, vol I, 1926, pp 416, vol II, 1928, pp 632 19-3

35 Mānavagrhyasutra (मानवगृह्यसूत्र) a work on Vedic ritual of the Yajurveda with the Bhasya of Astāvakra edited by Ramakrishna Harshaji S'astri, with a Preface by B C Lele, 1926, pp 40 + 264 .. *Out of print*

36, 68 Nātyas astra (नाट्यशास्त्र) of Bharata with the commentary of Abhinavagupta of Kashmir edited by M Ramakrishna Kavi, 4 vols, vol I, illustrated, 1926, pp 27 + 397 (*Out of print*) vol II, 1934, pp 23 + 25 + 464 5-0

37 * Apabhrams'akāvyatrayi (अपभ्रंशकाव्यत्रयी) consisting of three works the Carcari, Upades'arasayana, and Kalasvarupakulaka by Jinadatta Suri (12th century), with commentaries edited by L. B Gandhi, 1927, pp 124 + 115 .. *Out of print.*

38 Nyāyapraves'a (न्यायप्रवेश) Part I (Sanskrit Text) on Buddhist Logic of Dinnaga with commentaries of Haribhadra Suri and Pars vadeva · edited by A B Dhruva, 1930, 39 + 104 .. *Out of print*

39 Nyayapraves a (न्यायप्रवेश), Part II (Tibetan Text) edited with introduction, notes, appendices, etc by *Vidhusekhara Bhattacharyya, 1927, pp. 27 + 67* *1-8*

40 Advayavajrasangraha (अद्वयवज्रसंग्रह) consisting of twenty short works on Buddhism, by Advayavajra edited by Haraprasad Sastri 1927, pp. 39 + 68 .. 2-0

42 60 Kalpadrukos'a (कल्पद्रुकोश) Standard work on Sanskrit Lexicography by Kes'ava edited by Ramavatara Sharma, with an index by Srikant Sharma, 2 vols, vol I (text), 1928 pp 64 + 485, vol. II (index), 1932, pp 283 14-0

Rs. A.

43. Mirat-i-Ahmadi Supplement (मिरात्-इ-अहमदी परिशिष्ट): by Ali Muhammad Khan. Translated into English from the original Persian by C. N. Seddon and Syed Nawab Ali. Illustrated. Corrected reissue, 1928, pp. 15 + 222 6-8

44. Two Vajrayāna Works (वज्रयानग्रन्थद्वयम्): comprising Prajñopāyaviniścayasiddhi of Anaṅgavajra and Jñānasiddhi of Indrabhūti: edited by Dr. B. Bhattacharyya, 1929, pp. 21 + 118 3-0

45. Bhāvaprakāśana (भावप्रकाशन): of Śāradātanaya, a work on Dramaturgy and Rasa (A. D. 1175-1250). edited by Yadugiri Yatiraja and K. S Ramaswami Shastri, 1929, pp. 98 + 410 ... *Out of print*

46. Rāmacarita (रामचरित): of Abhinanda, Court poet of Haravarsa, probably the same as Devapala of the Pala Dynasty of Bengal (*c.* 9th century A. D.): edited by K. S. Ramaswami Shastri, 1929, pp. 29 + 407 ... 7-8

47. Nañjarājayaśobhūṣaṇa (नञ्जराजयशोभूषण): by Nṛsiṁhakavi *alias* Abhinava Kālidasa, a work on Sanskrit Poetics relating to the glorification of Nañjarāja, son of Vīrabhūpa of Mysore: edited by E. Krishnamacharya, 1930, pp. 47 + 270 5-0

48. Nāṭyadarpaṇa (नाट्यदर्पण): on dramaturgy, by Ramacandra Suri with his own commentary: edited by L. B. Gandhi and G. K. Shrigondekar, 2 vols., vol. I, 19 9, pp. 23 + 228 ... ... *Out of print*

Rs. A.

53. Tathāgataguhyaka or Guhyasamāja (गुह्यसमाज) : the earliest and the most authoritative work of the Tantra School of the Buddhists (3rd century A. D.) : edited by Dr. B. Bhattacharyya, 1931, pp. 39 + 210 . 4-4

54. Jayakhyasamhitā (जयाख्यसंहिता) : an authoritative Pañcarātra work of the 5th century A D. : edited by Pandit E Krishnamacharya of Vadtal with a Foreword by Dr. B. Bhattacharyya, 1931, pp. 78 + 47 + 454 ... 12-0

55. Kavyālaṅkārasārasamgraha (काव्यालङ्कारसारसंग्रह) · of Udbhata with the commentary, probably the same as Udbhaṭaviveka, of Rājānaka Tilaka (11th century A. D) . edited by K. S. Ramaswami Shastri, 1931, pp 48 + 62 2-0

56. Parānanda Sūtra (परानन्दसूत्र) : an ancient Tāntric work of the Hindus in Sūtra form : edited by Swami Trivikrama Tirtha, with a Foreword by Dr B. Bhattacharyya, 1931, pp. 30 + 106 3-8

57, 69. Ahsan-ut-Tawarikh (अह्सान-उत्-तवारिख) : history of the Safawi Period of Persian History, 15th and 16th centuries, by Hasani-Rumlu : edited by C. N. Seddon, 2 vols. (Persian text and translation in English) vol. I, 1932, pp 36 + 510, vol. II, 1934, pp. 15 + 301 19-8

58. Padmānanda Mahākāvya (पद्मानन्दमहाकाव्य) : giving the life-history of Rsabhadeva, the first Tirthaṅkara of the Jainas, by Amarachandra Kavi of the 13th centnury : edited by H.R. Kapadia, 1932, pp.99 + 667 14-0

59. S'abdaratnasamanvaya (शब्दरत्नसमन्वय) : an interesting lexicon of the Nānārtha class in Sanskrit, compiled by the Maratha King Sahaji of Tanjore : edited by Viṭṭhala S'āstri, with a Foreword by Dr B. Bhattacharyya, 1932, pp. 31 + 605 11-0

61, 91, 104. S'aktisaṅgama Tantra (शक्तिसङ्गमतन्त्र) : *comprising* four books on Kāli Tārā, Sundari, and Chhinnamastā : edited by Dr. B Bhattacharyya, 4 vols, vol. I, Kālikhanda (कालीखण्ड) 1932, pp. 13 + 179 (*Out of print,*) ~~vol. II, Tārākhanda (ताराखण्ड),~~ 1941, pp. 12 + 271; vol. III, Sundarikhanda (सुन्दरीखण्ड), 1947, pp. 15 + 146. 3-0

62 Prajñāparamitās (प्रज्ञापारमिता) : commentaries on the Prajñāpāramitā a Buddhist philosophical work : edited by Giuseppe Tucci, 2 vols, vol. I, Abhisamayālankaraloka of Haribhadra, 1932, pp. 55 + 589 12-0

63. Tarikh-i-Mubarakshahi (तारीख-इ-मुबारकशाही) : contemporary account of the kings of the Saiyyid Dynasty of Delhi : translated into English from original Persian by Kamal Krishna Basu, with a *Foreword by* Sir Jadunath Sarkar, 1932, pp. 13 + 299 . . 7-8

64. Siddhantabindu (सिद्धान्तबिन्दु) : on Vedānta philosophy, by Madhusudana Sarasvati, with the commentary of Puruṣottama . edited by P. C. Divanji, 1933, pp. 142 + 93 + 306 .. . 11-0

Rs. A

65 Istasiddhi (इष्टसिद्धि) : on Vedānta philosophy, by Vimuktātmā, disciple of Avyayātmā, with the author's own commentary : edited by M. Hiriyanna, 1933, pp 36 + 697 .. 14-0

66, 70, 73, 103. Shābara-Bhāsya (शाबरभाष्य) : on the Mimāmsā Sūtras of Jaimini : translated into English by Dr. Ganganath Jha, in 3 vols, 1933-1936, vol I, pp. 15 + 705, vol. II, pp 20 + 708, vol III, pp. 28 + 1012, Index by Dr. Umesha Mishra, 1945, pp 6 + 29 ... 49-0

67 Sanskrit Texts from Bali (बालिद्वीपग्रन्था) : comprising religious and other texts recovered from the islands of Java and Bali edited by Sylvain Levi, 1933, pp. 35 + 112 3-8

71. Nārāyana S'ataka (नारायणशतक) a devotional poem by Vidyākara, with the commentary of Pitāmbara . edited by Shrikant Sharma, 1935, pp 16 + 91 .. 2-0

72 Rājadharma-Kaustubha (राजधर्मकौस्तुभ) : an elaborate Smrti work on Rājadharma, by Anantadeva . edited by Kamala Krishna Smrtitirtha, 1935, pp. 30 + 506 ... 10-0

74. Portuguese Vocables in Asiatic Languages (पोर्तुगीज शब्दराश) : translated into English from Portuguese by A. X. Soares, 1936, pp 125 + 520 12-0

75. Nayakaratna (नायकरत्न) : a commentary on the Nyāyaratnamālā of Pārthasārathi Mis'ra, by Rāmānuja of the Prābhākara School ; edited by K. S. Ramaswami Shastri, 1937, pp. 69 + 346 4-8

76 A Descriptive Catalogue of MSS in the Jain Bhandars at Pattan (पत्तनभाण्डागारीय ग्रन्थसूची) edited from the notes of the late C. D Dalal by L. B. Gandhi, 2 vols, vol 1, 1937, pp. 72 + 498 ... 8-0

78. Ganitatilaka (गणिततिलक) : of Sripati, with the commentary of Simhatilaka, a non-Jain work on Arithmetic with a Jain commentary : edited by H. R. Kapadia, 1937, pp. 81 + 116 4-0

79. The Foreign Vocabulary of the Quran (कुरानपदकोश) showing the extent of borrowed words in the sacred text ; compiled by Arthur Jeffery, 1938, pp. 15 + 311 12-0

80, 83. Tattvasangraha (तत्त्वसंग्रह) : of S'antaraksita with the commentary of Kamalas'ila . translated into English by Dr. Ganganath Jha, 2 vols, vol I, 1937, pp 8 + 739, vol. II, 1939, pp. 12 + 854 — — — 37-0

81. Hamsa-vilasa (हंसविलास) : of Hamsa Mitthu : on mystic practices and worship · edited by Swami Trivikrama Tirtha and Hathibhai Shastri, 1937, pp. 13 + 331. — — — — 5-8

Rs A.

82. Suktimuktāvali (सूक्तिमुक्तावली) : on Anthology, of Jalhana, a contemporary of King Krsna of the Northern Yādava Dynasty (A. D. 1247): edited by E. Krishnamacharya, 1938, pp. 66 + 463 + 85 11-0

85. Bṛhaspati Smṛti (बृहस्पतिस्मृति) : a reconstructed text of the now lost work of Bṛhaspati : edited by K. V. Rangaswami Aiyangar, 1941, pp. 186 + 546 ... 15-0

86. Parama-Saṁhitā (परमसंहिता) : an authoritative work of the Pāñcharātra system : edited by S. Krishnaswami Aiyangar, 1940, pp 45 + 208 + 230 .. .. 8 0

87. Tattvopaplava (तत्त्वोपप्लव) : a masterly criticism of the opinions of the prevailing Philosophical Schools by Jayarās'i : edited by Sukhalalji Sanghavi and R. C. Parikh 1940, pp. 21 + 144 . . 4-0

88, 105 Anekāntajayapatākā (अनेकान्तजयपताका) of Haribhadra Sūri (8th century A. D.) with his own commentary and Tippanaka by Municandra, the Guru of Vādideva Sūri : edited by H. R. Kapadia, in 2 vols, vol I, 1940, pp. 32 + 404, Vol II, 1947, pp 128 + 344 + 28 . 28 0

89. S'astradipika (शास्त्रदीपिका) : a well-known Mīmāṁsā work: the Tarkapāda translated into English by D. Venkatramiah, 1940, pp. 29 + 264 5-0

90. Sekoddes'atika (सेकोद्देशटीका) : a Buddhist ritualistic work of Naropa describing the *Abhiṣeka or the initiation* of the disciple to the mystic fold: edited by Dr. Mario Carelli, 1941, pp. 35 + 78 . .. 2-8

92, 98, 100, 101, 102, 106, 110, 111, 112. Kṛtyakalpataru (कृत्यकल्पतरु): of Lakṣmidhara, Minister of King Govindacandra of Kanauj; one of the earliest Law Digests: edited by K. V. Rangaswami Aiyangar, 12 vols., Vol. I, Brahmacāri-kāṇḍa (ब्रह्मचारिकाण्ड), 1948, pp. 100 + 328, Rs. 11; vol. IV, S'rāddha-kāṇḍa (श्राद्धकाण्ड), 1950, Rs 15; vol. V, Dāna-kāṇḍa (दानकाण्ड), 1941, pp. 16 + 129 + 415, Rs 9; vol. VIII, Tirtha-vivecana-kāṇḍa (तीर्थविवेचनकाण्ड), 1943, pp. 92 + 301, Rs 8; vol. III, Niyatakala-kāṇḍa (नियतकालकाण्ड), Rs. 19-; vol. X, S'uddhi-kāṇḍa (शुद्धिकाण्ड), Rs. 9-6; vol. XI, Rājadharma-kāṇḍa (राजधर्मकाण्ड), 1944, pp. 95 + 273, Rs. 10, vol. XII, Gṛhastha-kāṇḍa (गृहस्थकाण्ड), 1944, pp. 20 + 132 + 512, Rs. 12, vol. XIV, Mokṣa-kāṇḍa (मोक्षकाण्ड), 1945, pp 62 + 355, Rs. 12 . - ... 105-14

93. Mādhavānala-Kāmakandala (माधवानलकामकन्दला): a romance in old Western Rajasthani, by Ganapati, a Kayastha from Amod. edited by M. R. Majumdar, in 2 vols, vol I, 1942, pp. 13 + 5 + 509 . . 10-0

94 Tarkabhāsā (तर्कभाषा) : a work on Buddhist Logic, by Moksakara Gupta of the Jagaddala monastery: edited with a Sanskrit commentary by Embar Krishnamacharya, 1942, pp. 7 + 114 - 2-0

Rs. A.

95. Alamkāramahodadhi (अलङ्कारमहोदधि) : on Sanskrit Poetics composed by Narendraprabha Sūri at the request of Minister Vastupāla in 1226 A. D. : edited by L. B. Gandhi, 1942, pp. 45 + 418 (with 2 plates) 7-8

97, 114 An Alphabetical List of MSS in the Oriental Institute, Baroda (ग्रन्थनामसूची) : compiled from the existing card catalogue by Raghavan Nambiyar, 2 vols., vol. I, 1942, pp. 12 + 742 Rs. 9-0, vol. II, 1950 pp. 12 + 743-1653 Rs. 27-8 36-8

99. Vivāda Cintāmani (विवादचिन्तामणि): of Vācaspati Mis'ra: an authoritative Smṛti work on the Hindu Law of Inheritance : translated into English by Sir Ganganath Jha, 1943, pp. 28 + 348 10-4

107. Pañcapadikā (पञ्चपादिका): the famous Vedānta work of Padmapāda, a direct disciple of S'ankarācārya : translated into English with copious notes and a detailed conspectus by the late D. Venkataramiah of Bangalore, 1948, pp. 46 + 414 17-0

109 Nispannayogāvali (निष्पन्नयोगावली) : describing 26 maṇḍalas or magic circles with full descriptions of more than 600 deities of the Buddhist pantheon, written by Abhayākaragupta of the Vikramas'ila monastery: edited by Dr. B. Bhattacharyya, 1949, pp. 90 + 94 + 16 .. 7-0

113. Hetubindutika (हेतुबिन्दुटीका) : commentary of Arcata on the famous work of Dharmakirti on Buddhist logic, edited from a single MS. discovered at Pattan by Sukhlalji Sanghavi, 1949 . . . 11-0

117 Madana Mahārnava (मदनमहार्णव) : a Smṛti work principally dealing with the doctrine of Karmavipaka composed during the reign of Māndhata, son of Madanapala : edited by Embar Krishnamacharya and Raghavan Nambiyar ... . *Shortly*

116 Dvādas'aranayacakra (द्वादशारनयचक्र) : an ancient polemical treatise of Mallavādi Suri, with a commentary by Simhasuri Gani : edited by Caturvijayaji and continued after his death by L. B. Gandhi, vol. I. ~~*Shortly*~~ Rs 12-12-

115 Aparajitaprccha (अपराजितपृच्छा) : a voluminous work on architecture and fine-arts edited by P. A. Mankad. ~~*Shortly*~~ Rs 18-6-

118. Gurjararasavali (गुर्जररासावली) . a collection of several old Gujarati Rasas : edited by B. K. Thakore, M. D. Desai, and M. C. Modi. *Shortly*

8. Chhakkammuvaeso (छक्कम्मुवएसो): an Apabhramsa work of the Jains containing didactic religious teachings: edited by L. B. Gandhi.

9. Anu Bhāṣya (अणुभाष्य): a standard work of the S'uddhādvaita School: translated into English by G. H. Bhatt.

10. A Descriptive Catalogue of MSS in the Jain Bhandars at Pattan (पत्तनभाण्डागारीयग्रन्थसूची): edited from the notes of the late C. D. Dalal by L. B. Gandhi, 2 vols., vol. II.

11. Nātyas'āstra (नाट्यशास्त्र): of Bharata with the commentary of Abhinava Gupta: second revised edition by K. S. Ramaswami Shastri, vol. I.

12. Nāṭyas'āstra (नाट्यशास्त्र): of Bharata with the commentary of Abhinava Gupta: edited by M. Ramakrishna Kavi, 4 vols., vol. IV.

13. Pañcamī Mahātmya (पञ्चमीमाहात्म्य): a Jain religious work: edited by Pandit L. B. Gandhi.

14. Rasasangraha: (राससङ्ग्रह) a collection of 14 old Gujarati Rāsas, composed in the 15th and 16th centuries: edited by M. R. Majumdar.

15. Pārasikakoṣasangraha (पारसीककोषसङ्ग्रह): a collection of four Persian Sanskrit lexicons: edited by K. M. Zaveri and M. R. Majumdar.

16. Kālacakra Tantra (कालचक्रतन्त्र): the first book of the Kālacakra School attached to the Mahayāna System of Buddhism: edited by Dr. B. Bhattacharyya.

17. Smṛtisāra (स्मृतिसार): an interesting digest of Hindu Law: edited by Mahamahopādhyāya Dr. Umesha Mishra.

18. Rāmāyaṇa Bibliography: Prepared by J. S. Pade. M. A

For further particulars please communicate with—

THE DIRECTOR,
Oriental Institute, Baroda.

THE GAEKWAD'S STUDIES IN RELIGION AND PHILOSOPHY

Rs. A.

1. The Comparative Study of Religions: [Contents: I, the sources and nature of religious truth II, supernatural beings, good and bad. III, the soul, its nature, origin, and destiny. IV, sin and suffering, salvation and redemption. V, religious practices, VI, the emotional attitude and religious ideals]: by Alban G. Widgery, M.A., 1922 15-0
2. Goods and Bads: being the substance of a series of talks and discussions with H.H. the Maharaja Gaekwad of Baroda [Contents: introduction. I, physical values. II, intellectual values. III, æsthetic values. IV, moral value. V, religious value. VI, the good life, its unity and attainment]; by Alban G. Widgery, M.A., 1920. (Library edition Rs. 5) .. . 3-0
3. Immortality and other Essays: [Contents: I, Philosophy and life. II, immortality. III, morality and religion. IV Jesus and modern culture. V, the psychology of Christian motive. VI, free Catholicism and non-Christian Religions. VII, Nietzsche and Tolstoi on Morality and Religion. VIII, Sir Oliver Lodge on science and religion. IX, the value of confessions of faith. X, the idea of resurrection. XI, religion and beauty. XII, religion and history. XIII, principles of reform in religion]: by Alban G. Widgery, M.A., 1919. (Cloth. Rs. 3) .. . 2-0
4. Confutation of Atheism: a translation of the *Hadis-i-Halila* or the tradition of the Myrobalan Fruit: translated by Vali Mohammad Chhanganbhai Momin, 1918 0-14

MISCELLANEOUS.

1. Conduct of Royal Servants: being a collecton of verses from the Viramitrodaya with their translations in English, Gujarati, and Marathi: by B. Bhattacharya, M.A., Ph.D. 0-6
2. Prayas'chittamayūkha (Marathi tr.): by Ainapure .. 3-4
3. Dighanikāya (Marathi tr.), Pt. I: by C. V. Rajwade 1-8
4. Pas'chimatya Pakashāstra (in Marathi): by Ganganaik 4-8
5. Nyayashastra (in Marathi): by M. K. Damle .. 1-0
6. Gaekwad Cenotaphs: an account of the numerous cenotaphs dedicated to the past rulers of the Gaekwad family, by Mrs. Taramati Gupte, printed in art paper with numerous illustrations 12-0
7. Studies in Ramāyana: being an estimate of the life and life-work of the oldest and greatest of Indian poets, Valmiki. by Dewan Bahadur K. S. Ramaswami Shastri, 1944 7-8

Selling Agents of the Gaekwad s Oriental Series

England

Messrs Luzac & Co 46 Great Russell Street London, W C I

Messrs Arthur Probsthain 41 Great Russel Street London W C I

Messrs Deighton Bell & Co 13 & 30 Tr n ty Street Cambr dge

Calcutta

Messrs The Book Co Ltd 4/3 College Square

Messrs Thacker Spink & Co 3 Esplanade East

Benares City

Chowkhamba Sanskrit Series Office Post Box No 8 Benares

Messrs Braj Bhusan Das & Co 40/5 Thathari Bazar

Messrs Motilal Banars dass P B 75 Chowk

Bombay

Messrs Taraporevala & Sons K tab Mahal Hornby Road

Messrs Gopal Narayan & Co Kalbadev Road

Messrs N M Tripathi & Co Kalbadevi Road

Saraswati Pustak Bhandar Gulalwad Fort

Narayan Mulji Sanskrit Pustakalaya 229 Kalbadevi Road

Poona 2

Or ental Book Agency 15 Shukra var Peth

Baroda

N C Athavale Bookseller Raopura